Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

CANTON

VII Oost-Azië, Birma tot Japan / East Asia, Burma to Japan & Supplement

Jos Gommans
Rob van Diessen

Atlas Maior
Atlas Maior

nationaal archief

Universiteit Utrecht
Faculteit Geesteswetenschappen

KNAG

Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

VII Oost-Azië, Birma tot Japan / East Asia, Burma to Japan & Supplement

Jos Gommans
Rob van Diessen

Atlas Maior
Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap KNAG
nationaal archief
Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen

Colofon / Colophon

Uitgevers/Publishers:
Uitgeverij Asia Maior/Atlas Maior (AM), Voorburg, in samenwerking met/in collaboration with:
Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap/Royal Dutch Geographical Society (KNAG), Utrecht;
Nationaal Archief/Netherlands National Archives (NA), 's-Gravenhage/The Hague;
URU-Explokart/Universiteit Utrecht, Faculteit Geowetenschappen/Utrecht University, Faculty of Geosciences (UU), Utrecht.

Tekst/Text:
dr. J.J.L. Gommans; drs. J.R. van Diessen.

Samenstelling en onderzoek/Design and research:
dr. J.J.L. Gommans;
drs. J.R. van Diessen;
dhr. G.G.J. Boink (NA);
mevr. W. Leijnse (AM);
dhr. M.P.B. Ziellemans (MaxZ).

Projectcoördinatie/Project co-ordination:
Nationaal Archief/Netherlands National Archives: mr. M.J. Berendse, algemeen rijksarchivaris/Archivist-General; G.G.J. Boink, archivist/Archivist.
Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap/Royal Dutch Geographical Society: drs. E.A.G. Postma, directeur-secretaris/Director and Secretary.
Universiteit Utrecht, Faculteit Geowetenschappen/Utrecht University, Faculty of Geosciences: dr. P.C.J. van der Krogt, hoofd van het historisch-cartografisch onderzoeksprogramma URU-Explokart/Head of the URU-Explokart Research Programme in the History of Cartography.
Uitgeverij Asia Maior/Atlas Maior: drs. J.R. van Diessen, hoofdredacteur/Editor-in-Chief.

Redactionele adviezen/Editorial advice:
prof. dr. G.G. Schilder (URU-Explokart);
dhr. G.G.J. Boink (NA);
mevr. A.B. Brommer, Castillon-Debats, Frankrijk/France;
mevr. prof. dr. E.C. Liebenberg, Pretoria, Zuid-Afrika/South Africa;
drs. M. de Bruijn, Voorburg;
prof. dr. L. Blussé, dr. K. Paramore; dr. W.J. Boot, dr. B.J. ter Haar, dhr. Cheng Zhang (Rijksuniversiteit Leiden/Leiden University).

Vertalingen Nederlands-Engels/Dutch-English translations:
mevr. R. Robson-McKillop, Leiden;
dr. S. Robson, Glen Waverley (Vic.), Australië/Australia.

Correctie/Corrections:
mevr. C.A.T. Pijnappels, Tilburg.

Origineel kaart- en beeldmateriaal/Original maps and illustrations:
The Admiralty Library, Portsmouth, mevr. J. Wraight.
Asia Maior/Atlas Maior, Voorburg.
Badische Landesbibliothek/Baden State Library, Karlsruhe, dhr. R. Fürst.
Bayerische Staatsbibliothek/Bavarian State Library, München/Munich, mevr. dr. B. Gullath.
Biblioteca Medicea Laurenziana, Firenze/Florence, mevr. dr. F. Arduini.
Bibliothèque nationale de France/National Library of France, Paris, Département des Cartes et Plans, mevr. dr. H. Richard, dhr. J.-Y. Sarazin; Département des Estampes et Photographies.
The British Library, Londen/London.
Edo-Tokyo Museum/Tokyo Metropolitan Foundation for History and Culture Image Archives/DNP Art Communications Co. Ltd., Tokio/Tokyo, dhr. Satoko Aida.
Groninger Museum, Groningen, dhr. M. de Leeuw.
Dhr. L. Kellberg, Lindingö, Zweden/Sweden.
Koninklijke Bibliotheek/National Library of the Netherlands, 's-Gravenhage/The Hague.
Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde/Royal Netherlands. Institute of Southeast Asian and Caribbean Studies, Leiden, dhr. J. van Rosmalen.
Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, Middelburg, mevr. mr. A.J.G. van Valkenburg.
Maritiem Museum Rotterdam/Rotterdam Maritime Museum, Rotterdam, drs. P.J. Klapwijk; drs. S. de Meer; mevr. C.C. Spaans.
Museum Africa, Johannesburg, mevr. D. Wall.
Nationaal Archief/Netherlands National Archives, 's-Gravenhage/The Hague, mr. M.J. Berendse; dhr. G.G.J. Boink.
National Library of South Africa, Pretoria Campus, Pretoria, mevr. N. Potgieter.
Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam/Netherlands Maritime Museum Amsterdam, Amsterdam, dhr. B. Lahr.
Österreichische Nationalbibliothek/National Library of Austria, Wien/Vienna, mevr. dr. J. Rachinger; mevr. Mag. S. Topscher; dhr. Mag. J. Mokre.
Perpustakaan Nasional Republik Indonesia/National Library of the Republic of Indonesia, Jakarta, dhr. D.P. Rachmananta.
Rijksmuseum Amsterdam, Amsterdam, mevr. drs. C. van der Harten.
Dhr. K.W. Sluyterman van Loo, Amsterdam.
Société de Géographie, Parijs/Paris, dhr. M. Dagnaud.
Stichting Atlas Van Stolk, Rotterdam, drs. J.C. Nix.
Stiftung Preussischer Kulturbesitz, Staatsbibliothek zu Berlin/State Library in Berlin, Berlijn/Berlin, Dipl.-Ing. H. Scheerschmidt.
Sri Lanka National Museum, Colombo, mevr. dr. N. Wickramasinghe.
Teylers Museum, Haarlem, dhr. M. Zegel.
Tokyo National Museum/DNP Art Communications Co. Ltd., Tokio/Tokyo, dhr. Sugawara Atsuo.
United Kingdom Hydrographic Office, Taunton, mevr. E. Hill.
Universitäts- und Forschungsbibliothek/University and Research Library Erfurt/Gotha, Forschungsbibliothek Gotha, Gotha, mevr. dr. K. Paasch, mevr. A. Gerlach, mevr. C. Hopf.
Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UvA), Afdeling Bijzondere Collecties/Amsterdam University Library (UvA), Special Collections Department, Amsterdam, prof. dr. J.A.A.M. Biemans, drs. J.W.H. Werner.
Universiteitsbibliotheek/University Library, Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis, drs. M. Storms, mevr. J.M.P. Beekhof.
Westfries Museum, Hoorn, drs. C. Bakker.
Zeeuws Museum, Middelburg, mevr. C. van Santen; fotografie/photography: dhr. I. Wennekes, Middelburg.

Alle rechten voorbehouden/All rights reserved.

© Uitgeverij Asia Maior/Atlas Maior, Voorburg 2010.
© Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, Utrecht 2010.
© Nationaal Archief, 's-Gravenhage/The Hague 2010.
© URU-Explokart/Universiteit Utrecht, Faculteit Geowetenschappen/Utrecht University, Faculty of Geosciences 2010.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Bij enkele kaarten en topografische afbeeldingen bleek het niet mogelijk de huidige rechthebbenden te traceren. Degene die meent in deze gevallen gegronde rechten te kunnen doen gelden, kan zich alsnog tot de uitgever wenden.

Copyrights for illustrations reproduced in this edition have been settled in accordance with current law. For some maps and topographical illustrations, however, no present holder of copyrights could be traced. Those able to present founded claims in relation to these cases may forward the same to the publishers.

In de Nederlandse tekst is in hoofdzaak de spelling gebruikt zoals aangegeven in de *Herziene Woordenlijst van de Nederlandse taal in 1990*.

Eerste editie november 2010/First Edition November 2010.
ISBN/EAN: 978-90-74861-32-8.

Uitgeverij Asia Maior/Atlas Maior
Postbus 26 / P.O. Box 26
NL-2270 AA VOORBURG
www.asiamaior.nl
e-mail: info@asiamaior.nl

Nationaal Archief/Netherlands National Archives
Postbus 90520 / P.O. Box 90520
NL-2509 LM 's-GRAVENHAGE
www.nationaalarchief.nl
e-mail: info@nationaalarchief.nl

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap/Royal Dutch Geographical Society
Postbus 805 / P.O. Box 805
NL-3500 AV UTRECHT
www.knag.nl
e-mail: info@knag.nl

URU-Explokart/Universiteit Utrecht, Faculteit Geowetenschappen/Utrecht University, Faculty of Geosciences
Postbus 80115 / P.O. Box 80115
NL-3508 TC UTRECHT
http://cartography.geo.uu.nl/explokart/index.html

MaxZ
Kesteloostraat 23
NL-4331 WL MIDDELBURG
e-mail: maxzatmaxz.bz@icloud.com

Digitaal opnemen van origineel kaart- en beeldmateriaal/Digital scanning and photography of original maps and illustrations:
MaxZ, Middelburg, dhr. M.P.B. Ziellemans.
Karmac/Strata Preservation bv, Lelystad, dhr. Th. Doreleijers, dhr. B. Mans.
Pictura Imaginis bv, Heiloo, dhr. H. Kruizinga.

Digitale bewerking van origineel kaart- en beeldmateriaal, layout en overige technische voorbereiding/Digital adaptation of original maps and illustrations, layout and other pre-press preparations:
MaxZ, Middelburg, dhr. M.P.B. Ziellemans.
Zrinski Printing & Publishing House, Čakovec, Kroatië/Croatia, dhr. T. Horvat.

Drukwerk, binden, afwerking/Printing, binding, finishing:
Zrinski Printing & Publishing House, Čakovec, Kroatië/Croatia, dhr. Ž. Megla, mevr. K. Barbarić, dhr. T. Horvat.

Eindredactie/Editor-in-Chief:
Drs. J.R. van Diessen, Voorburg.

Oost-Azië, Birma tot Japan/East Asia, Burma to Japan is in november 2010 verschenen in een eenmalige, beperkte oplage van 1600 individueel genummerde exemplaren en vormt het zevende deel van de *Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie/Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company*.

Oost-Azië, Birma tot Japan/East Asia, Burma to Japan, which is the seventh volume of the *Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie/Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company*, was published in November 2010 in a limited, single edition of 1600 individually numbered copies.

Het voorliggende exemplaar heeft het nummer /
The present copy bears the number

Inhoudsopgave / Table of Contents

2 . . . . . .Colofon / Colophon

3 . . . . . .Inhoudsopgave / Table of Contents

8 . . . . . .Voorwoord / Preface

11 . . . . .I De VOC in Oost-Azië

23 . . . .I The VOC in East Asia

34 . . . . .II Oost-Azië: kaarten, plattegronden en topografische tekeningen, 1590-1860
II East Asia: maps, plans and topographical drawings, 1590-1860

34 . . . . . Overzichtskaarten / General maps

34-35 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1598] :
[Kaart van de zeeën, eilanden en kusten tussen de westkust van Zuid-Afrika, de Molukken en Japan].
[Chart of the seas, islands and coasts between the west coast of South Africa, the Moluccas and Japan].

36-37 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de zeeën, eilanden en kusten tussen Kaap de Goede Hoop, het Zuidland en Japan].
[Chart of the seas, islands and coasts between the Cape of Good Hope, the South Land and Japan].

38 . . . . . Cornelis doedts, 1598 :
[Kaart van de Indische Archipel en Oost-Azië].
[Chart of the Malay Archipelago and East Asia].

39 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van het oostelijk deel van de Indische Oceaan].
[Chart of the eastern part of the Indian Ocean].

40 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
[Kaart van het oostelijk deel van de Indische Oceaan en de Zuid-Chinese Zee tot het eiland Hainan].
[Chart of the eastern part of the Indian Ocean and the South China Sea up to the island of Hainan].

41 . . . . . Hessel Gerritsz, M.D.C.XXI :
[Kaart van de Indische Noord, Sumatra tot Japan].
[Chart of the Indies' North, Sumatra to Japan].

42-43. . . . . Joan Blaeu, 1687 :
[Kaart van de Indische Noord, Sumatra tot Japan].
[Chart of the Indies' North, Sumatra to Japan].

44 . . . . . Birma / Burma

44 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665 - 1670] :
Vertoon van de / Zeecust, Tuschen Pegu, en de straat van / Mallacca, Met alle Haer Eijlanden, diepten, en / Drooghten Tusschen Beijden.
Depiction of the / Sea Coast, Between Pegu, and the Strait of / Malacca, With all Its Islands, depths, and / Shoals In Between.

44 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de kusten van Bengalen, Arakan, Pegu en Tenasserim].
[Chart of the coasts of Bengal, Arakan, Pegu and Tenasserim].

45 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1640-1670] :
[Kaart van de kust van Tenasserim tussen Mergui en Kawhaung].
[Chart of the Tenasserim Coast between Mergui and Kawhaung].

46-47. . . . . [Gerrit de Haan, 1761] :
[Atchin langs Mergu en Pegu na Bengalen].
[From Aceh via Mergui and Pegu to Bengal].

48 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1690-1710] :
[Kaart van de loop van de Irrawaddy-rivier ten zuiden van de stad Ava].
[Chart of the course of the Irrawaddy River to the south of the city of Ava].

48 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1690-1710] :
[Kaart van de loop van de Irrawaddy-rivier ten zuiden van de stad Ptey].
[Chart of the course of the Irrawaddy River to the south of the city of Piyè].

49 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1690-1710] :
[Kaart van de loop van de Yangon-rivier tussen de stad Pegu en de monding bij de stad Siriang].
[Chart of the course of the Yangon River between the city of Pegu and its mouth near the city of Syriam].

50 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Caert, van de rivier Serangh, / en de Stadt Pegu.
Chart, of the river of Syriam, / and the City of Pegu.

51 . . . . . Siam (Thailand)

51 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de kusten van Siam, Cambodja en zuidelijk Vietnam].
[Chart of the coasts of Siam, Cambodia and southern Vietnam].

51 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Pascaerte om te Zeijlen van P. o Tijmon langs de Custen en koninrijken / van Malaijen, Siam, Cambodia, Chiampa, Quinam, Ende Borneo […].
Chart for Sailing from Tioman Island along the Coasts and kingdoms / of Malaya, Siam, Cambodia, Champa, Quinam, And Borneo […].

52 . . . . . [Anoniem / Anonymous], 1660 :
[Kaart van het zuidelijke deel van de Zuid-Chinese Zee met de Golf van Thailand].
[Chart of the southern part of the South China Sea with the Gulf of Thailand].

53 . . . . . Joan Blaeu, 1663 :
[Kaart van het zuidelijke deel van de Zuid-Chinese Zee met de Golf van Thailand].
[Chart of the southern part of the South China Sea with the Gulf of Thailand].

54 . . . . . Joan Blaeu, 1686 :
[Kaart van het zuidelijke deel van de Zuid-Chinese Zee met de Golf van Thailand].
[Chart of the southern part of the South China Sea with the Gulf of Thailand].

55 . . . . . [Gerard van Keulen, ca. / c. 1710] :
Nette / Afteekening van de / Bocht van Siam / een Gedeelte van Malacca / Cambodia Tsiompa Cochin= / China in / 't Groot.
Proper / Depiction of the / Gulf of Siam / a Part of Malacca / Cambodia Champa Cochin- / China to a / Large Scale.

56 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. 1690] :
Carte Hollandoise du Golfe de Siam […].
Hollandse Kaart van de Golf van Siam […].
Dutch Chart of the Gulf of Siam […].

57 . . . . . John Thornton, 1701 :
[Kaart van het zuidelijke deel van de Zuid-Chinese Zee met de Golf van Thailand].
[Chart of the southern part of the South China Sea with the Gulf of Thailand].

58 . . . . . Jasper Gentet, 1739 :
[Kaart van het zuidelijke deel van de Zuid-Chinese Zee met de Golf van Thailand].
[Chart of the southern part of the South China Sea with the Gulf of Thailand].

59 . . . . . [Gerrit de Haan, 1760] :
[Bogt Siam].
[Gulf of Siam].

60 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de Golf van Thailand].
[Chart of the Gulf of Thailand].

60 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de benedenloop en monding van de Mekong-rivier].
[Chart of the lower course and mouth of the Mekong River].

61 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1635-1640] :
[Kaart van de benedenloop van de Chao Phraya tussen de monding en Bangkok].
[Chart of the lower course of the Chao Phraya from its mouth to Bangkok].

62-63. . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1695] :
[Kaart van de Chao Phraya tussen de monding en Ayutthaya].
[Chart of the Chao Phraya from its mouth to Ayutthaya].

62-63. . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1695] :
[Kaart van de Chao Phraya tussen de monding en Ayutthaya].
[Chart of the Chao Phraya from its mouth to Ayutthaya].

64 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Kaart van de Chao Phraya tussen de monding en Ayutthaya].
[Chart of the Chao Phraya from its mouth to Ayutthaya].

64 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schetskaart van de Chao Phraya van de monding tot iets ten zuiden van Ayutthaya].
[Sketch chart of the Chao Phraya from its mouth to a point just south of Ayutthaya].

65 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schetskaart van de rivieren en kanalen bij Ayutthaya].
[Sketch chart of the rivers and canals at Ayutthaya].

65 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schetskaart van de loop van de Chao Phraya ten zuiden van Ayutthaya].
[Sketch chart of the course of the Chao Phraya south of Ayutthaya].

66 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Plattegrond van de stad Ayutthaya].
[Plan of the city of Ayutthaya].

66 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Plan van het koninklijke paleis in Ayutthaya].
[Plan of the royal palace at Ayutthaya].

67 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schetsplattegrond van de stad Ayutthaya].
[Sketch plan of the city of Ayutthaya].

68 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schets van de audiëntiezaal in het koninklijke paleis in Ayutthaya].
[Sketch of the audience hall in the royal palace at Ayutthaya].

68 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schetsblad met bouwdetails en een plan van een tempel in Ayutthaya].
[Sketches of architectural details and a plan of a temple at Ayutthaya].

68 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schetsblad met bouwdetails van een tempel in Ayutthaya].
[Sketches of architectural details of a temple at Ayutthaya].

69 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
Berklams Tempels grund riss.
Plattegrond van de temple van de phraklang.
Plan of the Phraklang's temple.

69 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schetsblad met een aanzicht in vogelvlucht en enkele gebouwen van de tempel van de phraklang in Ayutthaya].
[Sketches of some buildings and a bird's-eye view of the Phraklang's temple at Ayutthaya].

69 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1690] :
[Schets van een chedi in de tempel van de phraklang in Ayutthaya].
[Sketch of a chedi in the Phraklang's temple at Ayutthaya].

70 . . . . . [Gerrit de Haan, 1760] :
[Rev: Siam].
[The River of Siam].

71 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Afbeldinge der Stadt Iudiad Hooft des Choonincrick Siam.
Depiction of the City of Ayutthaya Capital of the Kingdom of Siam.

71 . . . . . [Johannes Vingboons, 1662-1663] :
Iudea.
Ayutthaya.

72 . . . . . Cambodja / Cambodia

72-73. . . . . [Anoniem / Anonymous], 1644 :
Slach voor ponumpingh / gehouden den 12:en Junij op sondach van den dageraedt / tot savonts ten 5 uijren In't Jaer 1644.
Battle off Phnom Penh / fought on the 12th of June on Sunday from dawn / till five o'clock in the evening In the Year 1644.

72 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
De Rivier van Cambodia / Afgeteijckent Na Een Spaenshe Teijckeninghe.
The River of Camdodia / Copied From A Spanish Drawing.

74 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Eauweck. / Hooft Stadt van / Cambodia.
Lovek [Oudong]. / Capital of / Cambodia.

74 . . . . . [Johannes Vingboons, 1662-1663] :
De logie op Lawec.
The settlement at Lovek.

75 . . . . . Vietnam, zuidkust van China tot Macao / south coast of China to Macau

75 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1650-1700] :
[Kaart van de kusten van Champa en Cochinchina].
[Chart of the coasts of Champa and Cochin-China].

76 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665) :
[Kaart van de Zuid-Chinese Zee].
[Chart of the South China Sea].

77 . . . . . Joan Blaeu, 1663 :
[Kaart van het noordelijke deel van de Zuid-Chinese Zee met de Golf van Tonkin].
[Chart of the the northern part of the South China Sea and the Gulf of Tonkin].

77 . . . . . [Caspar Schmalkalden, 1648-1650] :
Hainan.

78 . . . . . [Anoniem, / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van de kusten van Champa en Cochinchina].
[Chart of the coasts of Champa and Cochin-China].

79 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de kust van Champa].
[Chart of the coast of Champa].

79 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de kust van Cochinchina].
[Chart of the coast of Cochin-China].

80 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
[Kaart van de Golf van Tonkin met de noordkust van Quinam en het eiland Hainan].
[Chart of the Gulf of Tonkin with the north coast of Quinam and the island of Hainan].

80 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de kust van Tonkin].
[Chart of the coast of Tonkin].

81 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de Golf van Tonkin met de noordkust van Quinam en het eiland Hainan].
[Chart of the Gulf of Tonkin with the north coast of Quinam and the island of Hainan].

81 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van het eiland Hainan].
[Chart of the island of Hainan].

82 . . . . . Franchoys Jacobs, 1639 :
Het Coonincrijck van Tonquyn […].
The Kingdom of Tonkin […].

83 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de Golf van Tonkin en een deel van de zuidkust van China].
[Chart of the Gulf of Tonkin and part of the south coast of China].

84-85. . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1700] :
[Kaart van het noordelijke deel van de Zuid-Chinese Zee met de Golf van Tonkin en de zuidkust van China].
[Chart of the the northern part of the South China Sea with the Gulf of Tonkin and the south coast of China].

86-87. . . . . [Gerrit de Haan, 1760] :
[Bogt Tonquin].
[The Gulf of Tonkin].

88 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van het eiland Hainan en de zuidkust van China bij Kanton].
[Chart of the island of hainan and the south coast of China near Canton].

89 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de monding van de Parelrivier].
[Chart of the mouth of the Pearl River].

90 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de monding van de Parelrivier].
[Chart of the mouth of the Pearl River].

91 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1730-1750] :
[Kaart van de monding van de Parelrivier].
[Chart of the mouth of the Pearl River].

92-93. . . . . [Gerrit de Haan, 1760] :
[Ladronische Eijlanden en de Rev: van Canton].
[Wanshan Islands and the River of Canton].

94 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1772-1779] :
[Kaart van de eilanden voor de monding van de Parelrivier].
[Chart of the islands at the mouth of the Pearl River].

94 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1772-1779] :
[Kaart van de eilanden voor de monding van de Parelrivier].
[Chart of the islands at the mouth of the Pearl River].

95 . . . . . Macao en Kanton / Macau and Canton

95 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Platte Grondt van de Stadt Macao.
Plan of the City of Macau.

96 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Macao.
Macau.

97 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Plattegrond in opstand van Macao].
[Elevation plan of Macao].

97 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
De Stadt Macao.
The City of Macau.

98 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
Gezigt van / Macao, van / Casabranca / komende.
View of / Macau, when coming from / Casabranca.

99 . . . . . [Anoniem / Anonymous , 1752-1757] :
Gezigt van / Praia Grande / te Macao.
View of the / Praia Grande [Main Roadstead] / at Macau.

99 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
Gezigt van / Praia Pequeno / te Macao.
View of the / Praia Pequeno [Minor Roadstead] / at Macau.

100 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De Reede / van / Sout, Sout, / Ham.
The Roadstead / of / Shajiao, / Shajiaocum.

100 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De Toren / van / Sout, Sout, Ham.
The Tower / of / Shajiao, Shajiaocum.

101 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
Gezigt / van't Deens / en Frans, Lyland.
View / of the Danish / and French Island.

102 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De Reede / van / Wampho.
The Roadstead / of / Whampoa [Huangpu].

102 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
[De rede / van / Whampoa].
[The roadstead / of / Huangpu].

103 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De / Tol / van / Wampho.
The / Toll Office / at / Whampoa [Huangpu].

103 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De / Huysen / van / Wampho.
The / Houses / of / Whampoa [Huangpu].

104 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De Toren / van / Wampho.
The Tower / at / Whampoa [Huangpu].

104 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De / Ionk Rivier.
The / Junk River [Zhujiang River].

105 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De Huysen / bij de / II:de Tol.
The / Houses / at the / 2nd Toll Office.

106 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De 2de Tol / en / Fortres.
The / 2nd Toll Office / and / Fort.

106 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
[De tweede tol].
[The second toll office].

107 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
Pagode / tusschen / de 1: en 2:Tol.
Pagoda / between / the 1st and 2nd Toll Offices.

107 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
Tusschen / de / 1te & 2de Tol.
Between / the / 1st & 2nd Toll Offices.

108 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
De Eerste / Tol.
The First / Toll Office.

108 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
[Het Waterkasteel van Kanton].
[The Water castle at Canton].

109 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
Tusschen / Canton / en de / Eerste Tol.
Between / Canton / and the / First Toll Office.

109 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
Canton.

110 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Canton.

111 . . . . . [Johannes Vingboons, 1662-1663] :
Canton.

111 . . . . . [Joan Nieuhof, 1658] :
[Gezicht op Kanton vanaf de Parelrivier].
[View of Canton from the Pearl River].

112-113 . . . [Anoniem / Anonymous, 1750-1790] :
[Gezicht op Kanton vanaf de Parelrivier].
[View of Canton from the Pearl River].

112 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1813-1815] :
[Gezicht op de Europese handelsloges te Kanton vanaf de Parelrivier].
[View of the European trading posts at Canton from the Pearl River].

113 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1750] :
[Gezicht op de Nederlandse, Britse en Zweedse loges in Kanton].
[View of the Dutch, British and Swedish trading posts at Canton].

114 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1752-1757] :
[Gezicht op de Europese handelsloges Kanton vanaf de Parelrivier].
[View of the European trading posts at Canton from the Pearl River].

115 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1816-1825] :
[Gezicht op de Europese handelsloges Kanton vanaf de Parelrivier].
[View of the European trading posts at Canton from the Pearl River].

115 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1835] :
[Gezicht op de Europese handelsloges Kanton vanaf de Parelrivier].
[View of the European trading posts at Canton from the Pearl River].

116 . . . . Kanton-Peking, Fuzhou-Peking / Canton-Beijing, Fuzhou-Beijing

116-117 . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Caerte van de Rivier, van Canton./ Nemende Zijn Beginsel, uijt het Tartarishe gebercht, En Passeerende door verschede Sineese / Provintien, tot dat hij Endeling Zijn Water, bij Macouw in de groote Zee uijt Lost.
Chart of the River, of Canton. / Taking Its Origin, from the Tartar mountains, And Passing through various Chinese / Provinces, until At Last it Discharges Its Water, into the great Sea at Macau.

117 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Titelblad] Journaal / van zommige voorvallen / in de / Voijagie, van de E Heeren / Pieter de Goyer / en / Jacob Keyzer, /Ambassadeurs, aande grootmachtige / Keizer. / van Chijna en Tartarijen, / in de Jaaren / 1655, 56 & 1657.
[Title page] Journal / of some events / during the / Voyage, of the Hon. Gentlemen / Pieter de Goyer / and / Jacob Keyzer, / Ambassadors, to the plenipotentiary / Emperor. / of China and Tartary, / in the Years / 1655, 56 & 1657.

118 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Eerste ankerplaats bij Macao].
[First anchorage near Macau].

118 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Macao].
[Macau].

119 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Ontvangst in het kwartier van de haitou].
[Reception at the haidau's quarters].

120 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[De jonge onderkoning].
[The young viceroy].

121 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Het verblijf van het gezantschap te Kanton].
[The embassy's lodgings at Canton].

121 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[De oude onderkoning].
[The old viceroy].

122 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Kanton].
[Canton].

122 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Foesan].
[Foshan].

123 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Xantsui].
[Sanshui].

124 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Sanjuin].
[Qingyuan].

125 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Sangwonhap].
[Qingyuanxia].

125 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Ingtak].
[Yingde].

126 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Conjam Siam].
[Guanyinshan].

126 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Sucheu].
[Zhaozhoufu].

127 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Vijff Paardshoofden].
[Wumaguitsaoshan].

128 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Namhun].
[Nanxiong].

129 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Nangan].
[Nan'an].

129 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Nankan].
[Nankang].

130 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Kancheu].
[Ganzhou].

130 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Vannungam].
[Wan'an].

131 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Peckiason].
[Bojiacun].

132 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tayko].
[Taihe].

133 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Kinnungam].
[Ji'an].

133 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Kissunwen].
[Jishui].

134 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Siakanjen].
[Xiajiang].

134 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Sinkan].
[Xingan].

135 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tuchim].
[Fengcheng].

136 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Kiansi].
[Nanchang].

137 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Ugienjen].
[Wucheng].

137 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Namkun].
[Nankang].

138 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Hukoen].
[Hukou].

138 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Phanchu].
[Pengze].

139 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tonglau].
[Dongliu].

140 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Anhing].
[Anqing].

141 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tongling].
[Tongling].

141 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Ufu].
[Wuhu].

142 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Upon].
[Not identified].

142 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Teytong].
[Taiping].

143 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Nankin].
[Nanjing].

144 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Straat in Nanking].
[Street in Nanjing].

145 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Paolinxi].
[Baoensi].

145 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Icienjen].
[Yizheng].

146 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Bedelaars bij Yizheng].
[Beggars at Yizheng].

146 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tempel van Hingang].
[Temple of Jingang].

147 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Jamcheu].
[Yangzhou].

148 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Saopoo].
[Shaobo].

149 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Longschon, drakenboot].
[Lonchuan, dragon boat].

149 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Diverse typen van rivierboten].
[Various types of river boats].

150 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Kajutsiu].
[Gaoyou].

150 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Hoyaningam].
[Huai'an].

151 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Sinsiampu].
[Qinjiangpu].

152 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Neynimiao].
[Not identified].

153 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Jaexhinno].
[Weishan].

153 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Cinningsiu].
[Jiningzhou].

154 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Louwa, aalscholver].
[Laoya, cormorant].

154 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Xansiu].
[Zhangchiuzhen].

155 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Teywan Miao].
[Taowan Miao].

156 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Toncham].
[Tongchang].

157 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Lincing].
[Linqing].

157 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Beeld van een godin in een tempel bij Linqing].
[Statue of a goddess in a temple near Linqing].

158 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Ucienheen].
[Wuchengxian].

158 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Cuchinjen].
[Guchengzhen].

159 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Katoenstruik bij Guchengzhen].
[Cotton bush near Guchengzhen].

160 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tuncham].
[Dezhou].

161 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tonquanheen].
[Dongguanxian].

161 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tsanglo].
[Cangzhou].

162 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tonnau].
[Taoguantun].

162 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Sunticien].
[Xingjixian].

163 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Sinkoheen].
[Qingxian].

164 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Singleichen].
[Jinghaizhen].

165 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tiencin].
[Tianjin].

165 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Goesiwoe].
[Hexiwu].

166 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Siansianwey].
[Zhangjiawan].

166 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Tongsiou].
[Tongzhou].

167 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Intocht van het gezantschap in Peking].
[The embassy's entry in Beijing].

168 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Audiëntie in het keizerlijke paleis].
[Audience at the imperial palace].

169 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Plan in vogelvlucht van het keizerlijke paleis].
[Bird's-eye view plan of the imperial palace].

169 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Peking].
[Beijing].

170 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Kleine rivierboot].
[Small river boat].

170 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Groot riviervaartuig].
[Large river craft].

171 . . . . . [Anoniem naar / Anonymous after Joan Nieuhof 1658, voor ca. / before c. 1850] :
[Aankomst in Batavia].
[Arrival in Batavia].

171 . . . . . [Joan Nieuhof, 1658] :
[Aankomst in Batavia].
[Arrival in Batavia].

172 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Vertreck van Batavia.
Departure from Batavia.

172 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
No. 2. Aldus arriveerden voor Poele Aour, volgens nevensgaende peijlingh.
No. 2. Thus we arrived off Pulau Aur, in accordance with the adjacent compass bearing.

173 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Aldus vertoont de stadt off forteresse Minjaceen.
Thus presents itself the town or fort of Meihuazhen.

173 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Dus vertoonde de Audientie van den Ambassad:r / by den velth:r tZiang povi.
Thus the Ambassador was received in Audience / by the general Zhang Chaolin.

174 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
[Aldus vertoont de voorstadt van Hocksieu, genaempt Lamthay, wanneer men op koxins bergh is].
[Thus presents itself the outer town of Fuzhou, called Mawei, when seen from Xinmin Hill].

174 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
[Aldus vertoont sich de stadt Hocksieu op de bergh].
[Thus presents itself the city of Fuzhou when seen from the mountain].

175 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Aldus was de Intreede van den Ambassad:r in het voorhoff van den koninck Singlamongh.
Thus was the Arrival of the Ambassador at the forecourt of King Geng Jimao's palace.

176 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Aldus verthoont Sich de Audientie / Bij den Conink Singlamongh.
Thus was the scene of our reception in Audience / By King Geng Jimao.

176 . . . . . P:r van Doornik, [1666-1668] :
Aldus weirden de keijserlijcke Schenkagien gevisiteert in / het Hoff van den koninck Singlamongh.
Thus the Gifts for the Emperor were inspected at / the Court of King Geng Jimao.

177 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
T Afscheijt van D ambassadr na Peckin aan De Brugh Hongsankio / gelegen [...] mijlen buijten Hocsieuw.
The Ambassador leaving for Beijing from The Bridge at Chenguangcun / situated [...] miles outside Fuzhou.

177 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Jempingfoe.
Nanping.

177 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Jempingfoe.
Nanping.

178 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Kienningfoe.
Jian'ou.

178 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Pouching.
Pucheng.

179 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Khitsieufoe.
Quezhou.

179 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Lankij.
Lanxi.

180 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Hanghcheeuw.
Hangzhou.

181 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
T Inrijden van den ambassad:r in de keijserlijke hooftstadt Peckin.
The ambassador's Entry in the imperial capital Beijing.

181 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Het keijsers Hof in Peckin.
The imperial Court in Beijing.

182 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
T' Keijserlijk Banquet in Peckin.
The Imperial Banquet in Beijing.

182 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
T' Uijtrijden van den ambassad:r en Gevolgh uijt Peckin.
The ambassador and his Retinue leaving Beijing.

183 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Het Clooster Guchan op een hooge bergh / genaempt [...].
The Gushan Monastery on a high mountain / called [...].

183 . . . . . [Pieter van Doornik, 1666-1668] :
Het Clooster Guchan van buijten.
The Gushan Monastery seen from the exterior.

184 . . . . Zuid- en oostkust van China / South and east coasts of China

184-185 . . . I.N., 1658 :
[Kaart van het noordelijk deel van de Zuid-Chinese Zee].
[Chart of the northern part of the South China Sea].

186 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1620-1630] :
[Kaart van de zuidoostkust van China tussen Macao en Amoy].
[Chart of the south-east coast of China from Macau to Xiamen].

186 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de zuidoostkust van China ten oosten van Macao].
[Chart of the south-east coast of China east of Macau].

187 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van de zuidoostkust van China tussen Macao en Shantou].
[Chart of the south-east coast of China from Macau to Shantou].

188 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Haerlems baij, ofte Pingeijson.
Haarlem Bay, or Pinghai Bay.
De baij van Tinhay. / ofte Groenings Baij.
Tianhougong Bay. / or Groningen Bay.

189 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Reyers Bay, ofte Cathy.
Reijersz's Bay, or Xiao.
Wierings bay. ofte Tchinhaijtou.
Wieringen Bay. or 'Tchinhaijtou'.

190 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Afteeckeninghe, van de custe / China. / Beginnende van 't Eijlandt Lame, tot de Storm Baij, Noordtwaerts.
Depiction, of the coast / of China. / Beginning from Lantau Island, Northward, to Shanxiazhen Bay.

190 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Pascaert van de rivier / Cincheo. / Beginnende van Texelsbaij, tot de klippenbaij, Noordtwaerts op.
Chart of / Xiamen Bay. / Beginning from Jiangjun Bay, Northward, to Meizhou Bay.

191 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van een deel van de zuidoostkust van China met de Baai van Amoy en de Pescadores].
[Chart of a part of the south-east coast of China with Xiamen Bay and the Pescadores].

192 . . . . . Jan Prs reus, [1623] :
[Affteyckeninghe vande ghelegentheyt vant eyland Lamoo: Aende cust van China gheleghen].
[Depiction of the situation of the island of Nan'ao: located On the coast of China].

193 . . . . . Jan Prs Reus, [1623] :
[Affteyckeninghe vande bahie van Hautansauw gheleghen tusschen Lamoo ende de Riviere van Cincheo opde custe van China].
[Depiction of the Dongshan Bay located between Nan'ao and Amaoy Bay on the coast of China].

193 . . . . . Jan Pietersz Reus, [1623] :
[Affteyckeninghe vande Riviere van Cincheo Aende custe van China].
[Depiction of Amoy Bay On the coast of China].

194 . . . . . [Michiel Gerritsz Boos], 1668 :
[Kaart van de baai van Amoy].
[Chart of Xiamen Bay].

194 . . . . . John Thornton, 1699 :
[Kaart van de baai van Amoy].
[Chart of Xiamen Bay].

195 . . . . . Joan Willemsz Blaeu, [1645-1655] :
[Kaart van een deel van de zuidoostkust van China met de baai van Amoy].
[Chart of a part of the south-east coast of China with Xiamen Bay].

196 . . . . . [Michiel Gerritsz Boos], 1668 :
[Kaart van de baai van Quanzhou].
[Chart of Quanzhou Bay].

196 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1660-1680] :
De Stad Hockzieuw / en de stad Nanta.
The City of Fuzhou / and the city of Nanyu.

197 . . . . . [Michiel Gerritsz Boos, 1663] :
[Kaart van een deel van de zuidoostkust van China met de baai van Fuzhou].
[Chart of a part of the south-east coast of China with Fuzhou Bay].

198-199 . . [Jan Hendrisz Tim, toegeschreven / attributed], 1662 :
Reede en haven, voor de Hocksiuwse Rivier [...].
Roadstead and anchorage, at the River of Fuzhou [...].

200 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van een deel van de zuidoostkust van China tussen het eiland Haitan en de Zhoushan-eilanden].
[Chart of a part of the south-east coast of China from the Island of Haitan to the Zhoushan Islands].

201 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van een deel van de zuidoostkust van China tussen het eiland Haitan en de 'Rivier Swadia'].
[Chart of a part of the south-east coast of China from the Island of Haitan to Shacheng Gang].

202 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van een deel van de zuidoostkust van China tussen de 'Rivier Swadia' en de Zhoushan-eilanden].
[Chart of a part of the south-east coast of China from Shacheng Gang to the Zhoushan Islands].

203 . . . . . Cornelis Vischbee, 1667 :
Ontwerp van de Rievier / voor Hangcheu [...].
Drawing of the River / at Hangzhou [...].

204 . . . . Pescadores en Taiwan / Pescadores and Taiwan

204-205 . . Joan Blaeu, 1666 :
[Kaart van de Indische Noord, Sumatra tot Japan].
[Chart of the Indies' North, Sumatra to Japan].

206 . . . . . Fem Tijsen van Hoorn, 1654 :
Aldus vertoont hem, het Eijlant, ò Ilha de Prata, met Sijn Omlegende Riff [...].
Thus presents itself, the Island, ò Ilha de Prata, with Its Surrounding Reef [...].

207 . . . . . [Hendrick Adriaensz, 1624-1625] :
[Kaart van een deel van Straat Formosa met de baai van Amoy, de Pescadores en de zuidwestkust van Taiwan].
[Chart of a part of the Taiwan Strait with Xiamen Bay, the Pescadores and the south-west coast of Taiwan].

207 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van een deel van Straat Formosa met de baai van Amoy, de Pescadores en de zuidwestkust van Taiwan].
[Chart of a part of the Taiwan Strait with Xiamen Bay, the Pescadores and the south-west coast of Taiwan].

208 . . . . . Moses Claesz Comans, [1623] :
[Affteyckeninghe van Chincheo, de Piscadores &c].
[Depiction of Fuzhou, the Pescadores etc].

209 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de Pescadores].
[Chart of the Pescadores].

209 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1640] :
[Kaart van de Pescadores].
[Chart of the Pescadores].

210 . . . . . [Michiel Gerritsz Boos, 1663] :
[Kaart van de Pescadores].
[Chart of the Pescadores].

210 . . . . . [Gerard van Keulen, ca. / c. 1710] :
Nieuwe / Afteekening van / de Eylanden / van / Pehou / Geleegen In de Oost Indische / Zee.
New / Depiction of / the Islands / of Penghu / Located In the East Indies' [South China] / Sea.

211 . . . . . [Johannes Vingboons naar / after Jan Jansen Visscher, 1623/1665-1670] :
[Kaart van de baai en het fort van Pehoe].
[Chart of the bay and the fort at Penghu Island].

212 . . . . . Jacob Noordeloos, [1625] :
[Caert vant Eijlant Packan].
[Chart of the Island of Taiwan].

213 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1638-1640] :
[Kaart van Taiwan].
[Chart of Taiwan].

214 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
'T Eijlandt Formosa, generael.
The Island of Taiwan, in its entirety.

215 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Caerte van 't Eijlandt Formosa ende / Eijlandt van de Piscadoris.
Chart of the Island of Taiwan and / the Island of the Pescadores.

214-215 . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van een deel van Straat Formosa met het eiland Haitan, de Pescadores en de westkust van Taiwan].
[Chart of a part of the Taiwan Strait with Haitan Island, the Pescadores and the west coast of Taiwan].

216-217 . . . [Anoniem / Anonymous, 1662-1665] :
[Kaart van Taiwan en de zuidoostkust van China tussen Macao en de 'Camelen bergh'].
[Chart of Taiwan and the south-east coast of China from Macau to Huading Shan].

218 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van Taiwan].
[Chart of Taiwan].

218 . . . . . [Caspar Schmalkalden, 1648-1650] :
Insula Formosa.
Het Eiland Formosa.
The Island of Taiwan.

219 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1660] :
[Kaart van Taiwan en de zuidoostkust van China tussen het eiland Haitan en Wenzhou].
[Chart of Taiwan and the south-east coast of China from Haitan Island to Wenzhou].

220 . . . . . [Johannes Vingboons naar / after Pieter Jansz van Middelburg, 1636/1665-1670] :
Afbeeldinge van de westzijde vant Eijlandt Formosa / Streckende van 't Canael Taiouan om de Noort tot de / Rivier Ponckan [...].
Depiction of the west coast of the Island of Taiwan / Extending from the Tayouan [Anping] Channel Northward to the / Pachang River [...].

220 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Het Canael, en Incoomen, van Taijouan [...].
The Channel, and Approach, to Tayouan [Anping] [...].

221 . . . . . [Johannes Vingboons naar / after Pieter Jansz van Middelburg, 1636/1665-1670] :
Afbeeldinge vant Eijland Formosa, Streckende / vant Canael Taijouan, tot de Zuijdthoeck [...].
Depiction of the Island of Taiwan, Extending / from the Tayouan [Anping] Channel, to the Southern cape [...].

222-223 . . . heijnderick ariensen, [1624-1625] :
Pascaert waer In verthoont de / gelegentheijt van Pehouw tot het / Eijlandt taijowan en Wanchan [...].
Chart In which is shown the / situation of Penghu in relation with the / Island of Tayouan and Wanchan [...].

222-223 . . . [Hendrick Adriaensz, 1624-1625] :
Pascaert, waerin verthoont wordt de gelegenth: / van Tayouan [...].
Chart, in which is shown the situation / of Tayouan [...].

224 . . . . . [Kopie naar / copied after Moses Claesz Comans, 1623] :
[Afteijckeninghe vande baije van Taijuwan, etc].
[Depiction of Tayouan Bay, etc].

225 . . . . . Jan Garbrantsse Black van Aeckersloot, 1629 :
[Caerte van Teijowan].
[Chart of Tayouan].

226 . . . . . Cornelis plochoij, [ca. / c. 1652] :
[Een perfect caertjen vant Taijouanse canael].
[A perfect chart of the Tayouan Channel].

227 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Plan van de stad Tayouan en Fort Zeelandia].
[Plan of the town of Tayouan and Fort Zeelandia].

227 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Caert van de Rheede [genaamd] van / Tayouan is gelegen Benoorden de Linie / Æquinoctiael op de hooghte van 22 graede's.
Chart of the Roadstead [called] / Tayouan which is located North of the / Equator at the latitude of 22 degrees.

228 . . . . . [Johannes Vingboons naar / after David de Solemne, 1635 / ca. / c. 1665] :
[Fort Zeelandia met het nieuwe gouverneurshuis].
[Fort Zeelandia with the new Governor's House].

228 . . . . . [Caspar Schmalkalden, 1648-1650] :
Stadt und Castell / Seelandia, auf der / Insul Teiouan, rechst / Formosa.
Stad en Kasteel / Zeelandia, op het / Eiland Tayouan / ten rechte Formosa.
Town and castle of / Zeelandia, on the / Island of Tayouan / correctly Formosa.

229 . . . . . [Johannes Vingboons naar / after David de Solemne, 1635 / ca. / c. 1665] :
Affteijkening van 't fort Zeelandia Geleegen in Tayouwan [...].
Depiction of Fort Zeelandia Located in Tayouan [...].

230 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1644] :
Taiowan.
Tayouan.

230 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Taijoan.
Tayouan.

231 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Taioan.
Tayouan.

231 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Taiowan.
Tayouan.

232 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Cartien vant Canael en den Inwyck / van Wankan. / geleegen .5. Mijlen van Tayovan.
Chart of the Channel and the Bay / of Pachang. / located .5. Miles from Tayouan.

233 . . . . . [Symon Jacobs Domckens, 1644] :
[Caerte van Wancans gelegentheijt].
[Situation map of Pachang].

233 . . . . . [Symon Jacobs Domckens, 1644] :
[Caerte van de Besaeijde velden aen Saccan].
[Map of the Cultivated fields in Saccam].

234 . . . . . [Michiel Gerritsz Boos, 1664] :
[Kaart van de zuidwestkust van Taiwan].
[Chart of the south-west coast of Taiwan].

234 . . . . . [Michiel Gerritsz Boos, 1664] :
[Kaart van een deel van de noordkust van Taiwan met het eiland Kelang].
[Chart of a part of the north coast of Taiwan with the island of Chilung].

235 . . . . . [Jan Gerbrantsz Black, 1629] :
[Caerte van des vijants gelegentheijt op Quelang ende Tangswij op het noort eijnde van Isla Formosa].
[Chart of the enemy's possessions at Chilung and Tanshui at the northern tip of the Island of Taiwan].

236 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
De Baij, en t Eijlant Quelang [...].
The Bay, and the Island of Chilung [...].

236 . . . . . [Cornelis Vischbee, ca. / c. 1666] :
[Caertje van 't fortres op quelang].
[Plan of the fort at Chilung].

237 . . . . . [Cornelis Vischbee, ca. / c. 1666] :
[Formosa noordhoeck, en 't eijl:t Kelangh, en desselfs haven].
[The northern tip of Taiwan, and the island of Chilung, and its harbour].

237 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
[Het Spaanse fort op Kelang].
[The Spanish fort at Chilung].

238-239 . . . [Johannes Nessel, ca. / c. 1655] :
[Kaart van de compagnieslanden bij Kelang en Tanshui].
[Map of the Company's lands at Chilung and Tanshui].

240-241 . . . Ph. Fr. von Siebold, 1849 :
Kaart / van de / Chineesche Kust en van Formosa [...].
Chart / of the / Chinese Coast and of Taiwan [...].

242 . . . . Japan

242-243 . . . [Anoniem / Anonymous, 1640-1650] :
[Kaart van de Indische Noord, Sumatra tot Japan].
[Chart of the Indies' North, Sumatra to Japan].

244-245 . . . Arent Diercksz, Bastiaen Bardoel, Is: Gilsemans, 1639 :
Vertooningh ofte Aenwijsinghe der Coursen landen Eylanden / ende droochten, Beoosten Japan beseylt door den E Commandeur Mathijs / Quast ende Abel Jansen Tasman [...].
Depiction or Explanation of the Courses lands Islands / and shoals, East of Japan explored by the Hon. Commander Mathijs / Quast and Abel Jansz Tasman [...].

244 . . . . . [Caspar Schmalkalden, 1650-1665] :
Japonia.
Japan.

246 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1665] :
[Kaart van de Oost-Chinese Zee, Taiwan tot Japan].
[Chart of the East China Sea, Taiwan to Japan].

247 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1692] :
[Kaart van Japan met de indeling in provincies].
[Map of Japan showing provincial divisions].

248-249 . . . [Gerrit de Haan, 1760]
[Formosa tot Japan].
[Taiwan to japan].

250 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de Oost-Chinese Zee, Taiwan tot Japan].
[Chart of the East China Sea, Taiwan to Japan].

251 . . . . . D.F. Sotzman, 1811 en / and W.L. van Guericke 1822 :
Kaart / Van het / Noordwestelijk Gedeelte / des / Grooten Oceaans.
Chart / Of the / North-Western Part / of the / Pacific Ocean.

252-253 . . . Von Siebold, 1840 :
Karte / vom / Japanischen Reiche / nach Originalkarten mit astronomischen Beobachtungen / der Japaner. / Die Inseln Kiu Siu, Sikok und Nippon [...].
Kaart / van het / Japanse Rijk / naar originele kaarten met astronomische waarnemingen / van de Japanners. / De eilanden Kyushu, Shikoku en Honshu [...].
Map / of the / Japanese Empire / from original maps with astronomical observations / by the Japanese. / The Islands of Kyushu, Shikoku and Honshu [...].

258 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de westkust van Kyushu].
[Chart of the west coast of Kyushu].

258 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1675-1700] :
[Kaart van de westkust van Kyushu en de Goto-eilanden].
[Chart of the west coast of Kyushu and the Goto Islands].

259 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1692] :
[Kaart van Kyushu en Shikoku met de indeling in provincies].
[Map of Kyushu and Shikoku showing provincial divisions].

259 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1675-1700] :
[Kaart van de westkust van Kyushu en de Goto-eilanden].
[Chart of the west coast of Kyushu and the Goto Islands].

260 . . . . . A. Dalrymple, 1792 :
Chart of the S.W. Part / of / Japan / From a Dutch MS.
Kaart van het Zuidwestelijke Gedeelte / van / Japan / naar een Nederlandse Handschriftkaart.

261 . . . . . Ph. Fr. von Siebold, 1851 :
Kaart / van de Zuid- en Zuidwest Kust / van / Japan / Kiusiu en de omliggende eilanden [...].
Chart / of the South and South-West Coast / of / Japan / Kyushu and surrounding islands [...].

262 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Tab I. / Kiusiu Insulam / Cum Adjacentibus Minoribus et / Insulae Nippon / Partem Occidentalem Repraesentans.
Kaart I. / Het Eiland Kyushu / Met Nabijgelegen Kleinere Delen / en het Westelijke Gedeelte / van het Eiland Honshu.
Chart I. / The Island of Kyushu / With its Adjacent Minor Parts / and the Western Part / of the Island of Honshu.

263 . . . . . W. van Groenewoud, [1832] :
Factory der Nederlanders op Firato. / Factorie der Niederländer auf Firato. / 1609-1641.
Trading Post of the Dutch at Hirado. / 1609-1641.

263 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1641-1642] :
[Plattegrond van het nieuwe pakhuis in Hirado 1638].
[Plan of the new warehouse at Hirado 1638].

264 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1690-1700] :
[Kaart van de noordwestkust van Kyushu met de baai van Nagasaki].
[Chart of the north-west coast of Kyushu with Nagasaki Bay].

265 . . . . . A. Dalrymple, 1788 :
Plan of the Harbour / of / Nangasaky in Japan / From an Antient MS. [...].
Kaart van de Haven / van / Nagasaki in Japan / Naar een Oude Handschriftkaart [...].

265 . . . . . Ph. Fr. von Siebold, 1828 :
De Baai / van / Nagasaki.
The Bay / of/ Nagasaki.

266 . . . . . Ph. Fr. von Siebold, 1828 :
Haven en Omstreken / van / Nagasaki.
Harbour and Environs / of/ Nagasaki.

266-267 . . . [Engelbert Kaempfer, 1692] :
[Kaart van Nagasaki en zijn baai].
[Map of Nagasaki and its bay].

267 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1647] :
[Kaart van de baai van Nagasaki met de blokkade van 1647].
[Map of Nagasaki Bay with the blockade of 1647].

268 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[De Stadt Nangasacky] / met het Eylandt Schissima in Iapon.
[The City of Nagasaki] / with the Island of Deshima in Japan.

268 . . . . . [Caspar Schmalkalden, 1650-1665] :
Die Stadt Nangasacqui in Japan samst / der Insel Kisma.
De Stad Nagasaki in Japan met / het Eiland Deshima.
The City of Nagasaki in Japan / with the Island of Deshima.

269 . . . . . [Kawahara Keiga], 1825 :
Baay en Stad van Nagasahky, met de Nederlandsche Schepen Vasco da Gama en Johanna Elisabeth onder bevel van de Kapiteins Bezemer en Mesdach, Augustus 1825.
Bay and City of Nagasaki, with the Dutch Ships Vasco da Gama and Johanna Elisabeth under the command of the Captains Bezemer and Mesdach, August 1825.

269 . . . . . [Kawahara Keiga, ca. / c. 1820] :
[De baai en stad van Nagasaki met de fregatschepen Arinus marinus en Ida Aleyda].
[The bay and city of Nagasaki with the merchant frigates Arinus Marinus and Ida Aleyda].

270 . . . . . [Ohata Bunjiemon, 1764] :
[Plattegrond van Nagasaki].
[Town plan of Nagasaki].

270 . . . . . [Ohata Bunjiemon, 1778] :
[Plattegrond van Nagasaki].
[Town plan of Nagasaki].

271 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1780] :
[Plattegrond van de Chinese factorij te Nagasaki].
[Plan of the Chinese trading post at Nagasaki].

272 . . . . . [Caspar Schmalkalden, 1650-1675] :
Die Insel Kisma in Japon, wie sie aus der Stadt Nangasacqui / zu sehen.
Het Eiland Deshima, zoals het vanuit de Stad Nagasaki is / te zien.
The Island of Deshima, as it can be seen / from the City of Nagasaki.

273 . . . . . [Kawahara Keiga, ca. / c. 1810] :
[Deshima].

273 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1820-1825] :
[Deshima].

274 . . . . . [Philipp Franz von Siebold], 1828 :
Nederlandsche Factorij / Dezima. / 1828. / Niederländische Factorei Dezima.
Dutch Trading Post / Deshima. / 1828.

275 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1842-1845] :
[Plattegrond van het hoofdgebouw op Deshima].
[Plan of the main building at Deshima].

275 . . . . . [Anoniem / Anonymous], 1851 :
Zeegezigt op Decima / Behoorende tot het Rijk van Japan / Herinnering Jaar 1851.
View of Deshima from the Sea / Belonging to the Empire of Japan / Souvenir of the Year 1851.

276 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1860-1870] :
[Diorama van Deshima en Nagasaki].
[Diorama of Deshima and Nagasaki].

277 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
Desima.
Deshima.

277 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
[De maanverlichte hoofdstraat van Deshima tijdens het Lantarenfeest naar het oosten gezien vanaf de uitkijk].
[The moonlit main street of Deshima seen towards the east from the lookout platform at the time of the Lantern Festival].

278 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
Nagasaki au dessus de Desima. Vue prise de la Factorie.
Nagasaki boven Deshima. Aanzicht getekend vanaf de Factorij.
Nagasaki above Deshima. View taken from the Trading Post.

278 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
La ville et la baije de Nagasaki depuis le sommet du Kompira Lamma.
De stad en baai van Nagasaki [gezien] vanaf de top van de berg Inasa.
The city and bay of Nagasaki [as seen] from the summit of Mount Inasa.

279 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
[De Nederlandse factorij op het eiland Deshima gezien vanuit de baai].
[The Dutch trading post on Deshima Island as seen from the bay].

280 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
(Statie Jonk), Jonque du Seigneur de Tsikusen Prince Japonnais.
(Staatsiejonk), Jonk van de Heer van Chikuzen[, een] Japanse Prins.
(Ceremonial Junk), Junk of the Lord of Chikuzen[, a] Japanese Prince.

281 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
La fête des Morts nommée la fête des Lampes à Nagasaki.
Het Dodenfeest in Nagasaki het Lantarenfeest genoemd.
The festival of the Dead called the Lantern Festival in Nagasaki.

281 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
Nagasaki.

282 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
Vue de la maison du Bourguemaitre de Mogi sur les bords du golfe de Sima-Bara (Japon).
Aanzicht van het huis van de Burgemeester van Mogi aan de oever van de baai van Shimabara (Japan).
View of the residence of the Mayor of Mogi on the shore of Shimabara Bay (Japan).

282 . . . . . [Johan Maurits graaf van Lynden, 1855] :
[De Goshinji-tempel bij de Nederlandse en Chinese begraafplaatsen in Inasa].
[The Goshinji Temple next to the Dutch and Chinese cemeteries at Inasa].

283 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
De Water Reijse van Nangesacqui / tot de Stadt Osacca, In Japan.
The Journey by Sea from Nagasaki / to the City of Osaka, In Japan.

283 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Een Landt Reijse van de Stadt Osacca, Tot de Stadt Jedo, in t' Rijcke van Japan.
A Journey by Land from the City of Osaka, To the City of Edo, in the Empire of Japan.

284 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
De Water Reijse van Nagasacqui / Tot Osacca.
The Journey by Sea from Nagasaki / to Osaka.

284 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
De zuydt cust van Japon, en de landt-reyse van Osacca / tot Jedo.
The south coast of Honshu, and the journey by land from Osaka / to Edo.

285 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1692] :
[Kaart van Honshu met de indeling in provincies].
[Map of Honshu showing provincial divisions].

285 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Route van de hofreis naar Edo, Nagasaki- Shimonoseki].
[Itinerary of the court journey to Edo, Nagasaki-Shimonoseki].

286-287 . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Route van de hofreis naar Edo, Kokura-Osaka].
[Itinerary of the court journey to Edo, Kokura-Osaka].

288 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Route van de hofreis naar Edo, deel van de noordkust van de Japanse Binnenzee tussen Ube en Iwakuni].
[Itinerary of the court journey to Edo, part of the north coast of the Japanese Inland Sea between Ube and Iwakuni].

288 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Route van de hofreis naar Edo, deel van de noordkust van de Japanse Binnenzee tussen Kobe en Osaka].
[Itinerary of the court journey to Edo, part of the north coast of the Japanese Inland Sea between Kobe and Osaka].

289 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Route van de hofreis naar Edo, Osaka-Miyako].
[Itinerary of the court journey to Edo, Osaka-Miyako].

289 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Route van de hofreis naar Edo, Miyako-Chiryu].
[Itinerary of the court journey to Edo, Miyako-Chiryu].

290-291 . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Route van de hofreis naar Edo, Miyako-Edo].
[Itinerary of the court journey to Edo, Miyako-Edo].

292 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Cocura.
Kokura.

292 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Die Stadt Muru.
De Stad Muro.
The Town of Muro.
Das Schloß Muru.
Het Kasteel van Muro.
The Castle of Muro.
[Schets van een berg met een tempel aan de kust].
[Sketch of a mountain and a temple on the coast].

292 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Tsuwah 150 Domus.
Tsuwaji 150 Huizen.
Tsuwaji 150 Houses.

293 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Zimotzoi s[ive] Zimotzi.
Shimotsui anders gezegd Shimotsi.
Shimotsui otherwise known as Shimotsi.

293 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Schetsplan en aanzichten van het kasteel, een tempel en de stadsmuren van Kuwana].
[Sketch plan and views of the castle, a temple and the town walls at Kuwana].

293 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Mijah / Quano.
Miya / Kuwana.

294 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Morizu [en] Kammino Seki.
Murotsu [and] Kaminoseki.

294 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Bingo-no-Tomu.
Tomo in het Land Bingo.
Tomo in the Province of Bingo.

295 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Straat / vander Capellen.
Straits of / Shimonoseki.

296 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Tab II. / Sikok Insulam / et / Insulae Nippon / Partem Mediam Repraesentans.
Kaart II. / Het Eiland Shikoku / en / het Centrale Gedeelte / van het Eiland Honshu.
Chart II. / The Island of Shikoku / and / the Central Part / of the Island of Honshu.

297 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Tab III. / Insulae Nippon / Partem Orientalem Repraesentans.
Kaart III. / Het Centrale Gedeelte / van het Eiland Honshu.
Chart III. / The Eastern Part / of the Island of Honshu.

298 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Tab IV. / Insulae Nippon / Partem Septentrionalem Repraesentans.
Kaart IV. / Het Noordelijke Gedeelte / van het Eiland Honshu.
Chart IV. / The Northern Part / of the Island of Honshu.

299 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Zeemans-gids voor de vaarwaters en koersen van nagasaki naar Ohosaka / volgens eene oorspronkelijke Japansche Zeekaart.
Sailors' guide to the fairways and courses from Nagasaki to Osaka / according to an original Japanese Sea-Chart.

300 . . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Waere afteijckeninge vant machtich keijserlijck Casteel Osacca gelegen int groot rijck Iapan besuyden de Stadt van Osacca Inde Province Qioo.
True depiction of the mighty imperial Castle of Osaka situated in the great empire of Japan to the south of the City of Osaka In the Province of Settsu.

301 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Casteel Osacca.
The Castle of Osaka.

301 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Waere afteijckeninge vant machtich keijserlijck Casteel Osacca geleegen int groot rijck Iapan besuijden de Stadt van Osacca Inde Provincie Qioo.
True depiction of the mighty imperial Castle of Osaka situated in the great empire of Japan to the south of the City of Osaka In the Province of Settsu.

302 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Schets van het kasteel van Osaka].
[Sketch of Osaka Castle].

302 . . . . . [Engelbert Kaempfer], 1691 :
[Sketch van het kasteel van Osaka].
[Sketch of Osaka Castle].

303 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Ako].
Akassi.
Akashi.
Das schloß beij Osacca.
Het kasteel bij Osaka.
The castle at Osaka.

303 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Schetsen van gebouwen in Osaka].
[Sketches of buildings at Osaka].

303 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Schetsen van tempels in Miyako].
[Sketches of temples at Kyoto].

304 . . . . . [Johannes Rach, leerling of navolger / pupil or follower, 1770-1780] :
Het Gezigt van de Tempel Murotai Daimoosin int / Keijserrijk Iapan, 4: Uren van Miaco.
View of the Mimuroto-ji Temple in the / Empire of Japan, 4: Hours from Miyako [Kyoto].

304 . . . . . [Johannes Rach, leerling of navolger / pupil or follower, 1770-1780] :
Het Gezigt van het Dorp Finoka in t Keijserreijk Iapan, / 1: Ur van Miaco.
View of the Village of Oiwake in the Empire of Japan, / 1: Hour from Miyako [Kyoto].

305 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1660] :
Des Koonings Stadt Gedo op 4: #[…] A:o 1657 naer de Brand, […].
The King's City of Edo on 4: #[…] A:O 1657 after the Fire, […].

306 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Schetsplattegrond van het kasteel van Edo].
[Sketch plan of Edo Castle].

306 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Entree zu dem kaiser schlosse.
Toegang tot het kasteel van de keizer.
Entry to the emperor's castle.

307 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Schets van de residentie van de shogun in het het kasteel van Edo].
[Sketch of the shogun's residence in Edo Castle].

307 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Porta opposita Excubiis Fjak nin ban.
De poort tegenover de Hyakunin-ban.
The gate opposite Hyankunin-ban.

308 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Schets van de voorhal bij de residentie van de shogun in het het kasteel van Edo].
[Sketch of the entrance hall to the shogun's residence in Edo Castle].

308 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Sensjo Siki ie 1000 matten Saal.
Senjokaku this is the 1000 Tatami Hall.

309 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
[Hendrick van Buijtenhem en zijn gezelschap worden op 29 maart 1691 in audiëntie ontvangen door shogun Tsunayoshi].
[Hendrick van Buijten and his party received in audience by Shogun Tsunayoshi on the 29th of March 1691].

309 . . . . . [Engelbert Kaempfer, 1691-1693] :
Gemeine Fronte der landeshl. Wohnung in Jed.
Gebruikelijke voorzijde van een daimyo-woning in Edo.
Common front of a daimyo residence in Edo.

310-311 . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de ontdekkingen gedaan door Maerten Gerritsz de Vries ten noorden van Japan].
[Chart of the discoveries made by Maerten Gerritsz de Vries to the north of Japan].

311 . . . . . Gerard Van Keulen, 1710 :
Het Noordelijkste van de / Zuijd Zee / Van California tot Japan / Vertoonde seer naaukeurig het / Compagnies Land.
The Northernmost Part of the / Pacific Ocean / From California to Japan / Showing very accurately the / Company's Land.

312-313 . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Gedaene Ontdeckinghe / onder den Commandeur / Marten Gerritsen Vries / A:o 1643.
Discoveries made / by the Commander / Maerten Gerritsz de Vries / Anno 1643.

314 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1750] :
[Kaart van de Nederlandse ontdekkingen bij Japan].
[Chart of the Dutch discoveries near Japan].

315 . . . . . J. van Wyk Jz., [1829] :
Kaart van Japan […].
Map of Japan […].

316 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1780-1820] :
[Kaart van de Izu-eilanden en de Bonin-eilanden].
[Chart of the Izu Islands and the Bonin Islands].

316 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Die Strasse von / Jezo / nach einer Karte von / Mogami Tokünai.
De Straat van Nemuro / naar een kaart van / Mogami Tokunai.
The Nemuro Straits / from a chart by / Mogami Tokunai.

317 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Die Insel Jezo / und die / Japanischen Kurilen / nach einer Originalkarte / von / Takahasi Sakusaïmon, / Hofastronomen / zu / Jedo.
Het Eiland Hokkaido / en de / Japanse Koerilen / na een Oorspronkelijke Kaart / van Takahashi Sakusaimon, / Hofastronoom / te / Edo.
The Island of Hokkaido / and the / Japanese Kurile Islands / from an Original Map / by Takahashi Sakusaimon, / Court Astronomer / at / Edo.

318 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Die Insel Krafto / (Seghalien) / und die Mündung des Mankô / (Amur) / Nach Originalkarten / von / Mogami Tokunai und Mamia Rinzo.
Het Eiland Krafto / (Sakhalin) / en de Monding van de Mankô / (Amoer) / Naar Oorspronkelijke Kaarten / van / Mogami Tokunai en Mamiya Rinzo.
The Island of Krafto / (Sakhalin) / and the Mouth of the Mankô / (Amur) / From Original Maps / by / Mogami Tokunai and Mamiya Rinzo.

319 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
Straat Van Diemen / en de Linschoten-Eilanden / volgens eene / oorspronkelijke Japansche kaart.
Van Diemen [Osumi] Strait / and the Linschoten [Tokara] Islands /according to an original Japanese chart.
De Liukiu-Eilanden / Sanbok' of the Noord-Eilanden / volgens eene / oorspronkelijke Japansche kaart.
The Ryukyu Islands / Sanbok' [Amami] or the North Islands /according to an original Japanese chart.

320 . . . . . [Philipp Franz von Siebold, 1851] :
De Liukiu-Eilanden / Tsjusan of de Middel-Eilanden / volgens eene / oorspronkelijke Japansche kaart.
The Ryukyu Islands / Tsjusan [Okinawa] or the Central Islands /according to an original Japanese chart.
De Liukiu-Eilanden / Sannan of the Zuid-Eilanden / volgens eene / oorspronkelijke Japansche kaart.
The Ryukyu Islands / Sannan [Sakishima] or the South Islands /according to an original Japanese chart.

321 . . . . . [Philipp Franz von Siebold], 1840 :
Karte / von der / Kôraïschen Halbinsel / (Kôraï v.l Tsjo-Sjön) / Nach einem japanischen Originale. / 1840.
Kaart / van het / Koreaanse Schiereiland / (in het Koreaans Joseon) / Naar een Japans Origineel. / 1840.
Map / of the / Korean Peninsula / (in the Korean language Joseon) / From a Japanese Original. / 1840.

322 . . . .III Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, Supplement op de delen I t/m V
III Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company, Supplement to Volumes I to V

322 . . . . Deel / Volume I: Atlas Isaak de Graaf / Atlas Amsterdam

323 . . . . . [Isaak de Graaf, ca. / c. 1695] :
Gesight van 't Eylandjie Gounong=apij, benoorden Banda.
View of the Island of Gunung Api, north of Banda.
Rosingyn. Beoosten Banda.
Rozengain. East of Banda.

324 . . . . Deel / Volume II: Java en Madoera / Java and Madura

324 . . . . . [Caspar Schmalkalden, ca. / c. 1652] :
Die Stadt Batavia alias Jacatra auf der Insel Java in Ost-Indien.
De stad Batavia of Jacatra op het eiland Java in Oost-Indië.
The city of Batavia or Jacatra on the island of Java in the East Indies.

325 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van het westelijke gedeelte van Java].
[Chart of the western part of Java].

325 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van het oostelijke gedeelte van Java met Madoera, Bali en Lombok].
[Chart of the eastern part of Java with Madura, Bali and Lombok].

326 . . . . . [H.B. Hoppenstok, 1816] :
Le Detroit de la Sunde entre les Isles de Sumatra & de Java / dans la Mer des Indes.
Straat Soenda tussen de Eilanden Sumatra en Java / in de Zee van Oost-Indië.
The Sunda Strait between the Islands of Sumatra and Java / in the Sea of the East Indies.

326 . . . . . [H.B. Hoppenstok, 1816] :
[Het nauwste deel van Straat Soenda].
[The narrowest part of the Sunda Strait].

326 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1700-1730] :
[Kaart van het Princen Eylandt oft Pol. Pontang].
[Chart of Prinsen Island or Pulau Panaitan].

327 . . . . . Jooris Ioostensz Laerle, [1601-1603] :
Aldus verthoont hem de reede van Jacatra / als men daer op reede leyt. […].
Thus the roadstead of Jacatra presents itself / when one is anchored there in the roads. […].

327 . . . . . [H.B. Hoppenstok, 1816] :
Vue de Pou. Panjang, ou het Lang Eiland.
Gezicht op Poelau Pandjang, of het Lange Eiland.
View of Pulau Panjang, or the Long Island.

327 . . . . . [H.B. Hoppenstok, 1816] :
La ville de Bantam sur L'Isle de Java.
De Stad Bantam op't Eiland Java.
The Citij of Bantam upon the Island Java.

328 . . . . . [Gerard van Keulen], 1714 :
Nieuwe / Afteekeninge van de / Reede Van Batavia / Met alle de Eijlanden / daar In Geleegen Int / Groodt / 1714.
New / Depiction of the / Batavia Roads / With all the Islands Enclosed Within To / a Large Scale / 1714.

328 . . . . . [H.B. Hoppenstok, 1816] :
La Ville de Batavia. […].
De Stad Batavia op 't Eiland Java […].
The Citij of Batavia upon the Island Java [...].

329 . . . . . Joh:s Rach :
'T Gezigt van 'T Schip Vredenlust, Dewelke op den 21.de Februarij anno 1769, aan 't Oude Schip de Liefde, Sijnde van sijn Bovendek / Ontblood, is Over Zijde Gehaald en Vervolgens, tegen het Strandt van het Eijland de Cuijper op Beddings / Opgewonden, om van Een Nieuwekiel voorsien te Worden.
View of the Ship Vredenlust, Which on the 21st of February anno 1769, being attached to the Old Ship the Liefde, her Upper Deck / Removed, was Careened to her Side and Then, Pulled up on Slips onto the Shore of Kuiper Island, / in order to Be equipped with A New Keel.

329 . . . . . [H.B. Hoppenstok, 1816] :
L'Isle de Kuijper situé pres de L'isle d'onrust (vis a vis) pres de Batavia.
Het eiland Kuiper gelegen bij het eiland Onrust (tegenover) nabij Batavia.
The island of Kuiper located close to the island of Onrust (opposite) near Batavia.

329 . . . . . [H.B. Hoppenstok, 1816] :
L'Isle de Onrust située a trois Lieues vis a vis de Batavia […].
Het eiland Onrust gelegen op drie Mijlen tegenover Batavia […].
The island of Onrust located three Miles opposite Batavia […].

330 . . . . . [Anoniem / Anonymous ca. / c. 1780] :
[Plattegrond van Batavia 1632].
[Plan of Batavia 1632].

330 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1775-1800] :
[Caart van de stad en de meeste omleggende buijten posten waar in aen gewesen werden de plaatsen van respectieve calckovens].
[Map of the city and most of the surrounding outposts in which are shown the locations of various lime kilns].

331 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1722] :
N. 1 / [Plan en profiel van de kruitkelders in het bastion Saphier in het Kasteel van Batavia].
N. 1 / [Plan and profile of the powder cellars in the Saphier bastion in Batavia Castle].

331 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1722] :
N. 2 / [Plan van de kruitkelders in het bastion Robijn in het Kasteel van Batavia].
N. 2 / [Plan of the powder cellars in the Robijn bastion in Batavia Castle].

332 . . . . . [William Alexander, 1793-1794] :
[Gezicht van de Hollandse Kerk te Batavia].
[View of the Dutch Church at Batavia].

332 . . . . . [Jan Brandes], 1779 :
Lutheriska Kijrka i Batavia 1779.
De Lutherse Kerk in Batavia 1779.
The Lutheran Church at Batavia 1779.

332 . . . . . [Anoniem / Anonymous], 1753 :
N:o 3. / De Luijterse Kerk tot Batavia in het Oosten aan te sien Decb:r 1753.
N:o 3. / The Lutheran Church at Batavia as seen from the East December 1753.

333 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1753] :
N:o 5. / De Luijterse / Kerck van de Noord / Zyde antesien.
N:o 5. / The Lutheran / Church as seen from / the North.

333 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1753] :
N:o 7. / Profil op de Linie CC van N:o 2. en DD van N:5. W:t Zyde.
N:o 7. / Profile according to the Line CC in N:o 2. and DD in N:5. West Side.

333 . . . . . Jan Brandes, [1785-1787] :
Afbeelding van de Evangelisch Luthersche Kerk binnen de Stad Batavia in Oost Indien / ten tyden toen D:o Jan Brandes aldaar het Predik Ampt beklede, namelyk van den 25 January 1779 tot 26 Aug. 1785.
Depiction of the Evangelical Lutheran Church in the City of Batavia in the East Indies / at the time the Rev. Jan Brandes was a Minister there, namely from the 25th of January 1779 to the 26th of August 1785.

334 . . . . . J. George, [1811-1812].
Jacatra.

334 . . . . . [Thomas William Taylor, 1811] :
[Landhuis aan de Jacatraweg].
[Mansion on the Jacatraweg].

335 . . . . . [Jan Brandes, 1780-1785] :
[Het landhuis van Jan Brandes ten oosten van Batavia in vogelvluchtperspectief gezien vanuit het zuidwesten].
[The mansion of Jan Brandes to the east of Batavia seen in bird's-eye perspective from the south-west].

335 . . . . . [Jan Brandes, 1780-1785] :
[Het landhuis van Jan Brandes ten oosten van Batavia in vogelvluchtperspectief gezien vanuit het zuidwesten].
[The mansion of Jan Brandes to the east of Batavia seen in bird's-eye perspective from the south-west].

336 . . . . . Oswald Adj., [ca. / c. 1755] :
Kaart / Van Zeeker Stuk Thuijnland: / Thans Toebehoorende / Den Weledelen Gestr: Heer / Willem Fokkens / Raad Extra ordinair van Neederl: / India.
Map / Of a Certain Parcel of Estate Land: / Nowadays Belonging to / The Right Hon: / Willem Fokkens / Councillor Extraordinary of the Netherlands / Indies.

337 . . . . . [Jan Brandes, 1779-1785] :
[Maison de Mr. Harkoofs fabrique].
[Huis van Dhr. Hartkop, fabriek].
[Mansion of Mr. Hartkop, superintendent of works].

337 . . . . . J. George, [1811-1812] :
Ryswick.
Rijswijk.

337 . . . . . [Thomas William Taylor, 1811] :
[Huis op Rijswijk].
[Mansion at Rijswijk].

338 . . . . . [J.C. Schultze of assistent / or assistant, 1809] :
Plan du Premier Etage / de l'Hotel du Gouvernement / à Weltevreden.
Plan van de Eerste Verdieping / van het Gouvernementshuis / te Weltevreden.
Plan of the First Floor / of the Government House / at Weltevreden.

338 . . . . . [J.C. Schultze of assistent / or assistant, 1809] :
Plan du Second Etage / de l'Hotel du Gouvernement / à Weltevreden.
Plan van de Tweede Verdieping / van het Gouvernementshuis / te Weltevreden.
Plan of the Second Floor / of the Government House / at Weltevreden.

339 . . . . . [James George, 1811-1812] :
[Het paleis te Buitenzorg van de voorzijde].
[The palace at Buitenzorg from the front].

339 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1834] :
[Het paleis te Buitenzorg van de voorzijde voor de aardbeving in 1834].
[The palace at Buitenzorg from the front before the earthquake in 1834].

340 . . . . . A.J. Latour, [1821] :
Plan / van de / tweede verdieping / van het / Gouvernements Huis / te / Buitenzorg.
Plan / of the / second floor / of the / Government House / at / Buitenzorg.

340 . . . . . A.J. Latour, [1821] :
Façade der Voor=Front van het Gouvernements Huis / te / Buitenzorg.
Front Façade of the Government House / at / Buitenzorg.

341 . . . . . A.J. Latour, [1821] :
Plan / van de / tweede verdieping / van het / Gouvernements Huis / te / Buitenzorg.
Plan / of the / second floor / of the / Government House / at / Buitenzorg.

341 . . . . . A.J. Latour, [1821] :
Façade der Voor=Front van het Gouvernements Huis / te / Buitenzorg.
Front Façade of the Government House / at / Buitenzorg.

342 . . . . . A.J. Latour, 1821 :
Façade der Achter=Front van het Gouvernements-Huis / te / Buitenzorg.
Rear Façade of the Government House / at / Buitenzorg.

342 . . . . . A.J. Latour, 1821 :
Façade der Achter-Front van het Gouvernements-Huis / te / Buitenzorg.
Rear Façade of the Government House / at / Buitenzorg.

342 . . . . . [Willem Troost, ca. / c. 1834] :
[Het paleis te Buitenzorg van de achterzijde voor de aardbeving in 1834].
[The palace at Buitenzorg from the rear before the earthquake of 1834].

343 . . . . . D.F. v. Alphen, 1797 :
Gezigt, / Van Tjie=Seroha.
View, / Of Cisarua.

343 . . . . . [Daniël François van Alphen, ca. / c. 1797] :
Gezigt Van Medono / en / 't Gebergte Iambou.
View Of Medono / and / the Jambu Mountains [Gunung Pupur].

344 . . . . . J.C. Wagner, [1790] :
Rheede van Samarang.
Roads of Semarang.

345 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1811] :
[Kaart van het gebied rondom Srondol ten zuiden van Semarang].
[Map of the area surrounding Srondol south of Semarang].

346 . . . . . [Anoniem / Anonymous], 1686 :
[Plan van de versterkte compagniespost te Japara].
[Plan of the fortified Company post at Jepara].

347 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1719] :
[Plan van het versterkte legerkamp te Merboeng].
[Plan of the fortified encampment at Merbung].

348 . . . . . J:T: Busscher, 1809 :
Kaart / van 'T inkoomen / en de / Rheede Tjipattat / Geleegen aan de West-Zijde van Noessa Cambang.
Chart / of The approach / and the / Roadstead of Cipatat / Located on the West Side of Nusakambangan.

349 . . . . . [Jan Theunis Busscher], 1809 :
De Baaij / Segara-Annakkan / of de Kinder Zee / Met het daarvoor gelegene Eijland / Noessa Kambang […].
The Bay of / Segara Anakan / or the Sea of Children / With the aforelying Island of / Nusakambangan [...].

349 . . . . . J:nT:s Busscher, 1809 :
Kaart / van 'T inkoomen / en de / Rheede Tjalatjap.
Chart / of The approach / and the / Roadstead of Cilacap.

350 . . . . . [L. von Sternbach, 1807] :
Het Gezigt van de Gebergte Carrangbollong aen de Oost Zijde te zien Geleegen aen de Zuijd kant van het / Eijland Groot Java.
The View of the Karangbolong Mountains as seen at the East End Located on the South coast of the / Island of Greater Java.

350 . . . . . Lk: von Sternbach :
Gezigt En plattegrond teekening van de Masiegiet Sela Geleegen op Het Eijland Noesa Cambang Aan de Zuijdkand van Het Eijland Groot Java.
View And ground-plan of the Mosque of Sela Located on The Island of Nusakambangan On the South coast of The Island of Greater Java.

351 . . . . . H.C. Cornelius gekopiëerd door / copied by J.T.B., [ca. / c. 1810] :
Kaart / van / De Baaij van / Padjietan.
Chart / of / Pacitan / Bay.

351 . . . . . H:W:V: Haack, [1778] :
Caart van het Eyland Noessa Baarong; beneevens / Iava's Zuyd-Kust in dies Circumverentie.
Chart of the Island of Nusabarung; with / Java's Adjoining South Coast.

352 . . . . . [Hendrik Jacob Wardenaar, 1805] :
De Plaats Joana op de Landweg van Rembang te zien.
The Town of Juwana as seen from the Road from Rembang.

352 . . . . . [J.C. Wagner, 1790] :
Berg of hooge land van Japara.
The Mountain or high land of Jepara.

353 . . . . . Joris Joostensz Laerle, [1601-1603] :
Dit is de gedaente vande / Reede voor Tubon alsmen leyt / op vyff vadem water cleij= / gront […].
This is the shape of the / Roadstead off Tuban when one is anchored / in five fathoms of water on clay ground […].

353 . . . . . [Hendrik Jacob Wardenaar, 1805] :
De Plaats Grissee van de Rheede te zien.
The Town of Gresik as seen from the Roadstead.

354 . . . . . D.F. van Alphen, 1799 :
Gezigt van Grissée, / Van het Einde der laan te zien.
View of Gresik, / as seen From the End of the avenue.

354 . . . . . D.F. van Alphen, 1799 :
Gezigt van de Reede van Sourabaija / Van / De Grisséesche Pangon te zien.
View of the Surabaya Roads / as seen From / The Look-out at Gresik.

355 . . . . . [Hendrik Jacob Wardenaar, 1805] :
Gesigt uit de mond van de Rivier te Sourabaya naa het Eyland Madu[ra].
View from the mouth of the River at Surabaya towards the Island of Madura.

355 . . . . . [Hendrik Jacob Wardenaar, 1805] :
De Binnenzee Graetti [Ranoe Klindoengan] op Passoroeang.
The Lake at Grati [Ranu Kelindungan] near Pasuruan.

356 . . . . . [Hendrik Jacob Wardenaar, 1805] :
Gesigt van de Gebergtens by Besoeki.
View of the Mountains near Besuki.

356 . . . . . J.C. Wagner, 1791 :
Gesigt van het Bokken Eijland den 23. Julij 1791.
View of Pulau Kambing the 23rd of July 1791.

357 . . . . . [Hendrik Jacob Wardenaar, 1805] :
Banjoewangie van de Reede te zien.
Banyuwangi as seen from the Roadstead.

357 . . . . . [Hendrik Jacob Wardenaar, 1805] :
Het Eyland Baly regt over Katappan.
The Island of Bali opposite Ketapang.

358 . . . . Deel / Volume III: Indische Archipel en Oceanië / Malay Archipelago and Oceania

358 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de Indische Archipel].
[Chart of the Malay Archipelago].

359 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van Sumatra en de westkust van het Maleise Schiereiland].
[Chart of Sumatra and the west coast of the Malay Peninsula].

359 . . . . . [João Teixeira I Albernaz, ca. / c. 1640] :
15 / Fortaleza do Achem.
15 / Het Fort van Atjeh.
15 / The Fort at Aceh.

360 . . . . . [Caspar Schmalkalden, ca. / c. 1647] :
Stadt Achem auf Summatra.
De stad Atjeh op Sumatra.
The city of Atjeh on the island of Sumatra.

360 . . . . . [João Teixeira I Albernaz, ca. / c. 1640] :
16 / Fortalez de Malaca.
16 / Het Fort van Malakka.
16 / The Fort at Malacca.

361 . . . . . [Caspar Schmalkalden, ca. / c. 1647] :
Stadt Malacca.
De stad Malakka.
The city of Malacca.

361 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van Celebes].
[Chart of Sulawesi].

362 . . . . . J.C. Wagner, 1790 :
Afteekening der Kuste van Celebes inde Bogt van Tomienis, alsmeede / men er op 3 mijlen afstand bij langs zeild, 12 Mylen bewesten Straat Lemba, af= / geteekent smorgens ten 9 uuren, den 10 Julij 1790.
Depiction of the Sulawesi Coast in the Gulf of Tomini, when / one is saling past at a distance of 3 miles, 12 Miles to the west of the Lembeh Strait, drawn / at 9 o'clock in the morning, the 10th of July 1790.

362 . . . . . J.T.B. 1835 :
Kaart / van / het Inkomen / en / de reede van / de / Goenong Tellarivier / op het noordoostelijkste gedeelte / van / Celebes […].
Chart / of / the Approach / and / the roadstead of / the / Gorontalo River / in the most north-eastern part / of / Sulawesi […].

363 . . . . . [J.A. Mol, ca. / c. 1775] :
Het Fortres Nassauw op Gorontalo, N.O. Kust van Celebes.
Nassau Fort at Gorontalo, N.E. Coast of Sulawesi.

364 . . . . . J.C. Wagner, 1790 :
Den 15 Julij 1790 / Gezigt van de Baaij van Kema. De Rheede van / Manado is te Zien op pag: 30.
The 15th of July 1790 / View of Kema Bay. The Roadstead of / Manado can bee Seen on page 30.

364 . . . . . J.C. Wagner, 1790 :
Gezigt van het Eijland Angenis Een der Sorlinges. / daer Een Vuurtooren op staat. / NO. 4 mijl Afstand.
View of the Island of Miangas One of the Palmas Islands. / which has A Lighthouse. / NE. at a Distance of 4 miles.

365 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de Noord-Molukken].
[Chart of the North Moluccas].

365 . . . . . J.C. Wagner, 1790 :
'T Eiland de Mortier / de Pottebakker / 't Eiland Tidor / de Westhoek van Halmaheira N ¼ W: / den 22. Maart 1790.
The Island of Moti / the Potter [Pulau Mare] / The Island of Tidore / the Western Tip of Halmahera N ¼ West. / the 22nd of March 1790.

366 . . . . . [Johannes Nessel, toegeschreven / attributed, 1651-1656, of latere kopie / or later copy] :
'T Fort Mariecco opt Eijlant Tidore.
The Fort of Mareko on the Island of Tidore.

367 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de Zuid-Molukken en de Banda-eilanden].
[Chart of the South Moluccas and the Banda Islands].

367 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Ceram.

368 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de westpunt van Ceram en de eilanden Boano, Kelang en Manipa].
[Chart of the western tip of Ceram and the islands of Boano, Kelang and Manipa].

368 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van het eiland Boeroe].
[Chart of the island of Buru].

369 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Het district van Amboyna.
The district of Amboina.

369 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Amboyna.
Amboina.

370 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de eilanden Haroekoe, Saparoea, Noesa Laoet en Molana met de oostpunt van Ambon en een deel van de zuidkust van Ceram].
[Chart of the islands of haruku, Saparua, Nusalaut and Molana, with the eastern tip of Ambon and part of the south coast of Ceram].

370-371 . . . [Anoniem / Anonymous, 1690-1710] :
[Hongi-vloot voor] De Negorij Tawaij gelegen aan de noort kant / van t' Eijlant Ceram.
[Hongi fleet off] The Village of Sawai located on the north side of the Island of Ceram.

372 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Afbeeldinge van Amboina.
Depiction of Amboina.

372 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de eilanden Goenoeng Api, Banda Neira en Lontor of Groot-Banda].
[Chart of the islands of Gunung Api, Bandanaira and Lontar or Greater Banda].

373 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de eilanden Roen, Nailaka, Ai en de westpunt van Lontor].
[Chart of the islands of Run, Nailaka, Ai and the western tip of Lontar].

373 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van het eiland Rozengain en de oostpunt van Lontor].
[Chart of the island of Rozengain and the eastern tip of Lontar].

374 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Aldus Vertoondt Hem het Eijland Neijro, Een van de Eijlanden van Banda, Alwaer't kasteel Nassau, En 't fort Belgica op gelegen is.
Thus the Island of Naira Presents Itself, One of The Banda Islands, on which the castle of Nassau, And the fort of Belgica are located.

374 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de eilanden in het oostelijke gedeelte van de Bandazee].
[Chart of the islands in the eastern part of the Banda Sea].

375 . . . . . J.C. Wagner, 1791 :
Gezigt van het Eyland Goram. / Actie, Voor gevallen tussen den 22 en 23:ten Maij 1791 Nachts de Een Uur onder Commando van den Weledele Gestrenge / Heer H.W. Gobius, Capitain ter Zee Commandeerende 'S Lands Brick de Mercuur.
View of the Island of Gorong. / Action, Having Occurred between the 22nd and 23rd of May 1791 at Night One o'Clock under the Command of the Naval Captain / H.W. Gobius Esq. Commanding the Navy Brig Mercuur.

375 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de oostelijke Kleine Soenda-eilanden].
[Chart of the eastern Lesser Sunda Islands].

376 . . . . Deel / Volume IV: Ceylon

376 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1782-1784] :
Plan de Trinquemale.
Kaart van Trincomalee.
Plan of Trincomalee.

377 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1650-1660] :
[Kaart van Ceylon].
[Map of Ceylon].

378 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1670] :
[Kaart van Ceylon].
[Map of Ceylon].

379 . . . . . [João Teixeira I Albernaz, ca. / c. 1640] :
17 / Fortaleza de Gale.
17 / Het Fort van Galle.
17 / The Fort at Galle.

379 . . . . . [João Teixeira I Albernaz, ca. / c. 1640] :
19 / Ilha de Manar.
19 / Het Eiland Mannar.
19 / The Island of Mannar.

379 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1755] :
[Schetstekening van het landhuis 'De Uijtvlugt' bij Colombo].
[Sketch drawing of the mansion 'De Uijtvlugt' near Colombo].

380 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1700-1710] :
[De tempels van Mulgirigala].
[The temples at Mulgirigala].

380 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1700-1710] :
[Beelden in de rotstempel van Mulgirigala].
[Statues in the rock temple at Mulgirigala].

381 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1700-1710] :
[De rotstempels van Mulgirigala].
[The rock temples at Mulgirigala].

381 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1700-1710] :
[Rotsbeeld nabij Weligama].
[Rock statue near Weligama].

382-383 . . . M. Leusekan, 1719 :
Generale Landcaart, in zig begrijpende het Geheele / commandement van Jaffanapatnam [...].
General Land-map, comprising the Entire / commandery of Jaffnapatnam [...].

384 . . . . Deel / Volume V: Afrika / Africa

384 . . . . . [Anoniem / Anonymous], 1794 :
Order van Battaille / G'executeerd aan de Linker Vleugel van de Caap den 14. Maij 1794.
Battle Order / Executed on the Left Wing of the Cape [Forces] on the 14th of May 1794.

385 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de zeeroute om de noord naar de Atlantische Oceaan].
[Chart of the northern sea route into the Atlantic Ocean].

385 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Caerte van de / Canarische Eijlanden.
Chart of the / Canarian Islands.

386 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Caerte van de / Sovte Eijlanden.
Chart of the / Salt Islands [Cape Verde Islands].

386 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de westkust van de Kaap van de Saldanhabaai tot de Valsbaai].
[Chart of the west coast of the Cape from Saldanha Bay to False Bay].

387 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Aldus Vertoond haer de / Tafel Bay, Gelegen aen / Cabo de Boã Esperança.
Thus the Table Bay, / Presents itself, Situated at the / Cape of Good Hope.

387 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
El Cabo de Boã / Esperança.
De Kaap de Goede / Hoop.
The Cape of Good / Hope.

388 . . . . . [Anoniem / Anonymous], 1782 :
Kaart der Situatie van het zuijder deel van Africa, omtrent de Caap de Goede Hoop [...].
Map of the Situation in the southern part of Africa, around the Cape of Good Hope [...].

389 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1790] :
[Kaart van het westelijke deel van de Kaapkolonie].
[Map of the western part of the Cape Colony].

390 . . . . . [Pieter Potter, ca. / c. 1656] :
[Kaart van de Valsbaai tot de Tafelbaai].
[Map from False Bay to Table Bay].

391 . . . . . [Anoniem / Anonymous], 1786 :
Situatie van het zee-strand / langst den Zuijd Westelijken / oever omtrend de Baaij van / Van Cams, en Bewesten ten / Zuijden, den Leeuwen-Kop / Cabo de Goede Hoop / 1786.
Situation of the sea-shore / Along the South West / coast, around Camps / Bay, and to the South West / of the Lion's Head / Cape of Good Hope / 1786.

391 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1803-1805] :
[Kaart van Gordons Baai].
[Chart of Gordon's Bay].

392 . . . . . Leijsten en / and Barbier, 1786 :
Plan van de Baay Fals / En Aangelegen Situatie [...].
Chart of False Bay / And Surrounding Situation [...].

393 . . . . . [Josephus Jones, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1791/1803-1805] :
Plan / van de Situatie en legging der / Jackhals=Valley [...].
Plan / of the Situation and location of Jackhals Valley [...].

393 . . . . . [Josephus Jones, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1791/1803-1805] :
Plan / van de Situatie en Legging der Plaats / Baas=harmens=kraal [...].
Plan / of the Situation and Location of the Farm / Baas Harmenskraal [...].

393 . . . . . [Josephus Jones, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1791/1803-1805] :
Plan / van de Situatie eener Stuk Lands / geleegen om en aan de Harder Valley [...].
Plan / of the Situation of a Parcel of Land / situated on and near Harder Valley [...].

394 . . . . . [Louis Michel Thibault, 1787-1791] :
Plan / De La Situation presente du Grand Hopital de la Compagnie.
Plattegrond / Van De huidige Situatie van het Grote Hospitaal van de Compagnie.
Plan / Of The present Situation of the Company's Grand Hospital.

395 . . . . . [Louis Michel Thibault, 1791] :
[Indeling en doorsnede van het compagnieshospitaal].
[Plan and cross-section of the Company's hospital].

395 . . . . . [Louis Michel Thibault, 1791] :
[Aanzicht van de rechter zijvleugel en doorsnede van het middengedeelte van het hospitaalcomplex].
[View of the right-hand lateral wing and cross-section of the central building in the hospital complex].

396 . . . . . [Louis Michel Thibault, 1791] :
[Aanzichten van de geprojecteerde en van de bestaande toestand van het middengedeelte van het hospitaalcomplex].
[Views of the projected and the existing situation of the central building in the hospital complex].

396 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1695] :
[Pertinente afbeelding van 't nieuw gebouwten / wedersijds van de dwarsmuur, strekkende van uijt de punt / Catzenellebogen, tot door de kerk van d'oude 's gouverneurs / bouwvallig woonhuijs in de gardijn tusschen de punten Orange / en Leerdam, geprojecteerd tot een beknopte woning voor den / administratie, en verdere raden].
[Accurate depiction of the new buildings / on both sides of the cross wall, extending from the bastion / Catzenellenbogen, to beyond the church in the governor's / dilapidated old house at the curtain wall between the Orange / and Leerdam bastions, projected as a modest accommodation for the / administration and other councils].

397 . . . . . [Louis Michel Thibault, ca. / c. 1786] :
Plan de La Citadelle [...].
Plan van De Citadel [...].
Plan of The Citadel [...].

398 . . . . . L.M. Thibault, [1803-1805] :
Project / d'un Grand Angard, couvert en Algamasse, / Soutenu par des Arcades, pour ressérer L'artillerie / de Campagne, et divers autres objects de Guere.
Project / voor een Grote Bergplaats, afgedekt met Cement, / Ondersteund door Bogen, om de Veldartillerie / in onder te brengen, en allerlei andere Krijgsbenodigdheden.
Project / for a Great Hangar, its roof coated with Cement, / Supported by Arcades, as a store for the Field / Artillery, and various other War equipment.

398 . . . . . [Louis Michel Thibault, 1803-1805] :
Plan, et projet de rétablissement d'un Angard, / Situé au Kalk Branderry; pour servir a resserer l'artillerie de Campagne.
Plan, en project voor de herbouw van een Bergplaats, / Gelegen bij de Kalkbranderij; om te dienen als onderkomen voor de Veldartillerie.
Plan, and project for the reconstruction of a Hangar, / Situated at the Lime Kiln; to serve as a store for the Field artillery.

399 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1786] :
[Schetsplan voor de verbetering van de couvre-face Van Imhoff].
[Sketch plan for the improvement of the couvre-face Van Imhoff].

399 . . . . . [Anoniem / Anonymous], 1790 :
Plan en Stand-Tekening Van de Gebouwen op Imhof aan de Caap de Goede Hoop. in den Jaare 1790.
Plan and Elevation Drawing Of the Buildings at [the couvre-face] Van Imhoff at the Cape of Good Hope. in the Year 1790.

400 . . . . . C.J. van de Graaff, 1786 :
Plan van de Citadel, of het Casteel de Caap de Goede Hoop, / En van een Project, tot Verbetering, en Versterking van dese Fortresse.
Plan of the Citadel, or the Castle at the Cape of Good Hope, / And of a Project, for the Improvement, and Fortification of this Fortress.

401 . . . . . [Cornelis Jacob van de Graaff, 1786-1787] :
[Projectplan voor de verbetering van het Kasteel aan Kaap de Goede Hoop, alternatief 1].
[Project plan for the improvement of the Castle at the Cape of Good Hope, alternative 1].

401 . . . . . [Cornelis Jacob van de Graaff, 1786-1787] :
[Projectplan voor de verbetering van het Kasteel aan Kaap de Goede Hoop, alternatief 2].
[Project plan for the improvement of the Castle at the Cape of Good Hope, alternative 2].

402 . . . . . [Sebastiaan Willem van de Graaff en/of, and/or Louis Michel Thibault, toegeschreven / attributed, 1786-1787] :
[Projectplan voor de Defensielinie Dordregt ten noordwesten van Kaapstad].
[Project Plan for the Dordregt Defence Line to the north-west of Cape Town].

403 . . . . . [Dominicus Michaelis Barbier], 1789 :
Afteekening van het voor-front van de Batterie Amsterdam op den Westelyke oever der Tafel-Baay aan Cabo de goede Hoop, diendende tot Elucidatie, om de Directie van het vuur, dat uyt deselve kan gedaan werden, / aantetoonen [...].
Depiction of the forefront of the Amsterdam Battery on the Western shore of Table Bay at the Cape of Good Hope, serving as an Elucidation, to establish the Direction of the fire, that can be given, / from the same [...].

404 . . . . . D.M. Barbier, 1789 :
Caart van een gedeelte der westelyken, Oever van de / Taafel-Baay aan Cabo de Goede-Hoop [...].
Map of a section of the western, Shore of / Table Bay at the Cape of Good Hope [...].

405 . . . . . Thibault, 1791 :
Plan de La moitiee de La Batterie / D'Amsterdam, au Cap de Bonne Espérance.
Plan van De helft van De Batterij / Amsterdam, aan Kaap de Goede Hoop.
Plan of One half of the Amsterdam / Battery, at the Cape of Good Hope.

406 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1786] :
[Situatieplan van Muizenberg en directe omgeving].
[Situation plan of Muizenberg and immediate environs].

406 . . . . . [Dominicus Michaelis Barbier, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1787] :
[Projectplan voor een nieuwe versterking bij Muizenberg].
[Project plan for a new fortification at Muizenberg].

407 . . . . . [Dominicus Michaelis Barbier, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1787] :
[Situatieplan en ontwerp voor een nieuwe versterking bij Muizenberg].
[Situation and project plan for a new fortification at Muizenberg].

408 . . . . . [Govert Cnoll, 1710] :
[Het bergje met de warme baden].
[The hill with its hot baths].

408 . . . . . [Govert Cnoll, 1710] :
[De Hottentots Hollandkloof].
[The Hottentots Holland Kloof/Gantouw Pass].

409 . . . . . [Jan Brandes, 1787] :
De nieuwe schans Amsterdam genaamt aan de Caap gebouwd van Ao 1780 tot 1787.
The new redoubt at the Cape called Amsterdam built from Anno 1780 to 1787.

409 . . . . . [Jan Brandes], 1786 :
De Plaats van de Heer Lochner geleegen van de Caap agt uuren, na hottentots holland, alwaar ik gelogeerd heb neegen maanden lang van Maji 1786 tot maartii 1787.
The Farm of Mr. Lochner located eigh hours from the Cape, towards Hottentots Holland, where I lodged for nine months from Maij 1786 to March 1787.

409 . . . . . [Jan Brandes], 1786 :
De Tafel en duyvelsberg van agteren te zien met de Zuyd ooste wolken bedekt en omgeeven, hetwelke alle namiddagen geschied. / Zynde deze bergen voor de middag zonder wolken klaar te zien.
Table Mountain and Devil's Peak as seen from the rear [when] covered and wrapped in clouds from the South-East, which happens every afternoon. / These mountains can be clearly seen without clouds before noon.

410-411 . . . [Jan Brandes], 1786 :
De tafelberg & duivelsberg van de zeyde en de leeuwenstaart in't verschiet / te zien van de hofstade Vergenoegd toebehoorende aan de heer Lochner / omtrent 8 of 9 uuren gaans van de Caap na het hottentots holland op een groote vlakte.
Table Mountain and Devil's Peak from the side with the Lion's Rump in the distance / as seen from the estate Vergenoegd, the property of Mr. Lochner / about 8 or 9 hours by foot from the Cape towards Hottentots Holland on a wide plain.

410-411 . . . [Jan Brandes], 1806 :
Kiörning och plöjning i cabo de goede hop.
Rijden en ploegen aan Kaap de Goede Hoop.
Riding and ploughing at the Cape of Good Hope.

410 . . . . . [Jan Brandes, ca. / c. 1805] :
Dessa 70 häster blifva hem kiörd af en pas karlar til häst från deras betes ställe tilat trampa eller tryska utsäden / som ärförut i ordning rund omterin tryske flo lagt, bredewit skulet eller sädes bon.
Deze 70 paarden worden door een paar man van de plaats waar zij grazen naar huis gedreven om het graan te trappelen of te dorsen / dat tevoren uitgelegd is op de dorsvloer, de schuur bij de graanopslag.
These 70 horses are being driven home by a few men from the place where they graze, so as to trample out or thresh the grain / which has previously been laid out on the threshing floor, the barn near the grain store.

410 . . . . . [Jan Brandes, 1786] :
Hottentot met een hoed op, witte kousen en veldschoe / nen en kralen om zyn middel, anders was hy geheel / nakend, met een stokje in zyn hand, met wollig / haair, en wynig bruin verwig van huid, zo / lang als gemeenlyk de witte menschen zyn.
Khoi wearing a hat, white stockings and field shoes / and beads around his waist, otherwise he was stark / naked, with a small staff in his hand, woolly hair, and light-brown skin, as / tall as white people commonly are.

411 . . . . . [Jan Brandes, 1786] :
Gezigt van het wagthuysje by de kloof waardoor men van hottentots holland na ooverberg komt.
View of the guard's house at the gorge through which one goes from Hottentots Holland to Overberg.

411 . . . . . [Jan Brandes], 1786:
De kloof om van de kaap de goede hoop door hottentots holland na overberg te koomen [...].
The gorge by which to go from the Cape of Good Hope through Hottentots Holland to Overberg [...].

412 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1785] :
De waterval op het Roode Sand.
The waterfall at Roodezand [Tulbagh].

412 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1779] :
Sogenaamde here logement 3 mijl zuid van oliphants rivier de plaats van pieter / van zijl. / sijnde een hol in een klip.
The so-called Herenlogement 3 miles south of the Olifants River at the farm of Pieter / van Zijl. / Being a cave in a rock.

412-413 . . . [Robert Jacob Gordon, 1779] :
[Panorama van de Biedouwsberg en de Cederberg].
[Panorama of the Biedou and the Cederberg Ranges].

413 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1779] :
Masskama Berg. / Troetroe fontein in de Caro tussen Oliphants rivier en noordelijke bokkeveld.
Matsikamma Range. / Troetroefontein in the Karoo between the Olifants River and the Northern Bokkeveld.

413 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1779] :
Hermanus Engelbregt. / Gesigt van een veeplaats in het kleine namacquas land [...].
Hermanus Engelbregt. / View of a cattle farm in the Klein Namaqualand [...].

414 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1779] :
De Grote Waterval of Cataract in Oranjes rivier, [...].
The Great Falls or Cataract in the Oranje River, [...].

414 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1775-1786] :
[Panorama van een vlakte met meerdere boerderijen].
[Panorama of a plain with several farmsteads].

414-415 . . . [Robert Jacob Gordon, 1777] :
Gezigt over het Canna land genomen van de Platte Cloof.
View of the Cannaland taken from the Plattekloof [Gysmanshoek Pass].

415 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1777] :
De Streek Egipte genaamt, seven mylen beoosten de drostye Swellendam. / Het Huijs van Holtshausen N.O.
The Region called Egypt, seven miles east of Swellendam drostdy. / The House of Holtshausen N.E.

415 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1778] :
Gesigt van de plaats genaamt de queeckvaleij gelegen boven aan Swarte rivier [...].
View of the farmstead called Queeckvaleij located upstream on the Swart River [...].

416 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1777] :
Woonplaats van Johannes de Beer, in de Camdeboo. van het Oosten aan te sien.
Homestead of Johannes de Beer, in the Camdebo. As seen from the East.

416 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1779] :
[Giraffenjacht aan de Oranjerivier nabij de Augrabies-waterval].
[Giraffe hunt at the Oranje River near the Augrabies Falls].

417 . . . . . [Robert Jacob Gordon, 1778] :
[Nijlpaardenjacht aan de Seekoeirivier].
[Hippopotamus hunt at the Seekoei River].

417 . . . . . R.J. Gordon, [1777] :
De plaats van Willem prinslo agter bruintjes hoogte tegen het noorden te zien [...].
The farmstead of Willem Prinsloo beyond Bruintjieshoogte as seen towards the north [...].

417 . . . . . R:J: Gordon, 1778 :
[Aanzicht van een zoutpan nabij de Swartkopsrivier].
[View of a saltpan near the Swartkop River].

418 . . . . . L.M. Thibault, [1803] :
Vue du Cap de Bonne Espérance.
Gezicht op Kaap de Goede Hoop.
View of the Cape of Good Hope.

419 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van Madagascar en een deel van de kust van Mozambique].
[Chart of Madagascar and part of the Mozambique coast].

419 . . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de kust van Mozambique].
[Chart of the Mozambique coast].

420 . . . . . [João Teixeira I Albernaz, ca. / c. 1640] :
1 / Plataforma da Fortaleza de Moçambique.
1 / Plattegrond van het Fort van Mozambique.
1 / Plan of the Fort at Mozambique.

420 . . . . . [João Teixeira I Albernaz, ca. / c. 1640] :
2 / Plataforma da Forta- / leza de Bombaça.
2 / Plattegrond van het Fort / van Mombasa.
2 / Plan of the Fort / at Mombasa.

421 . . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1690] :
[Kaart van het eiland Mauritius].
[Chart of the island of Mauritius].

421 . . . . . [Heyndrick Dirrecksen Jolinck, 1598] :
Dit is die gedaente van Warwycks haven als / ghij met het schip daer binnen voer ancker legget [...].
This is the shape of Warwijck's harbour when / one's ship is anchored within the same [...].

422 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1730-1750] :
Het Eijland Amsterdam - Gelegen aen de Oosthoeck Van Het Eijland Sylon.
Amsterdam Island - Situated East Of The Island of Ceylon.

423 . . . . . [Anoniem / Anonymous, 1730-1750] :
Aldus verthoonen haar de Cookos Eylanden. als men Tusschen de zelve doorzeijlt; Het eene Eylant in het NNW: / En de vier zuydelikste Meest in Elkander: Men schroomt hier niet als voor 't geen Men ziet.
Thus appear the Cocos Islands. when one is sailing in Between the same; The one Island in the NNW: / And the four to the south Mostly seen behind One Another: One should not be hesitant in view of what One can observe here.

424 . . . . Beknopte Bibliografie / Select Bibliography

425 . . . . IV Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie Deel VII, Toegevoegd Supplement bij de difgitale uitgave 2022 / IV Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company Volume VII, Additional Supplement to the digital edition 2022

Voorwoord

In dit zevende en laatste deel van de *Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie* gaat de aandacht uit naar de noordoostelijke grote regio binnen het octrooigebied van de VOC, in toenmalige termen ruwweg het gedeelte van de zogenoemde Indische Noord ten noorden van het Maleise Schiereiland, Borneo en de Filippijnen. Met de belangrijke uitzondering van Taiwan is de Compagnie er hier nooit in geslaagd territoriale bezittingen te verwerven of zelfs maar versterkte factorijen te vestigen. Anders dan in de Indische Archipel, in Ceylon en aan de Kaap, waar ofwel de plaatselijke vorsten door diplomatie en militair optreden tot samenwerking of onderwerping gedwongen konden worden ofwel nog geen inheemse bestuursmacht bestond, had men in Oost-Azië bijna overal te maken met goed georganiseerde, volkrijke en zeer weerbare rijken onder een krachtig centraal bestuur, die zich door de 'barbaarse piraten' van de VOC niet de wet lieten voorschrijven. Al in de beginjaren van de zeventiende eeuw werd duidelijk dat de vestiging van een militair versterkte en commercieel lucratieve permanente handelspost onder eigen beheer in de gehele regio in beginsel slechts op twee plaatsen mogelijk zou zijn: in Macao, de strategisch gelegen Portugese vesting nabij de belangrijke Zuid-Chinese haven Kanton, en op het eiland Formosa of Taiwan, dat geen gestructureerd inheems bestuur kende.

De eerste en aantrekkelijkste optie – de Compagnie kon zich dan ontdoen van een actieve concurrent en ter plaatse meteen beschikken over een bruikbaar fort en andere infrastructuur – was alleen te verwezenlijken door militaire actie, waarbij Macao volgens het toenmalige oorlogsrecht na de verovering blijvend in Nederlands bezit zou overgaan. De verschillende pogingen daartoe tussen 1604 en 1622 liepen evenwel alle op een mislukking uit, waarna in 1624 met de vestiging op Taiwan en de gelijktijdige aanspraak op de soevereiniteit over het zuidelijke deel van het eiland alsnog de tweede weg werd ingeslagen. Taiwan werd zo in feite de eerste kolonie van de VOC, lang voordat in de tweede helft van de zeventiende eeuw in Java, aan de Kaap en in Ceylon gebieden van vergelijkbare omvang onder compagniesgezag kwamen, maar al in 1662 moest deze bezitting weer ontruimd worden na een verloren strijd tegen de invasietroepen van de Chinese krijgsheer Zheng Chenggong.

Overal elders in Oost-Azië bevond de Compagnie zich in een ondergeschikte positie en was zij voor haar handelsbedrijf ten minste gedeeltelijk en vaker nog geheel afhankelijk van de welwillendheid en medewerking van de inheemse machthebbers. Dit kwam nergens duidelijker tot uiting dan in China en Japan, indertijd ook al de dominerende mogendheden in de regio. In beide rijken golden gedurende bijna de gehele compagniestijd vergaande restricties ten aanzien van de buitenlandse handel, waardoor de VOC hier slechts onder strak toezicht en op eenzijdig door de plaatselijke autoriteiten vastgestelde voorwaarden kon opereren.

China was toen als nu door zijn enorme bevolkingsomvang, zijn grote en gevarieerde productie en zijn wijdverbreide eigen overzeese handelsnetwerken bij uitstek de economische motor van Oost- en Zuid-Oost Azië, waarvan alle kleinere vorstenrijken op het vasteland en indirect ook Japan en de Indische Archipel in meerdere of mindere mate afhankelijk waren voor de afzet van hun eigen uitvoerproducten en voor de inkoop van kwalitatief hoogwaardige goederen als zijde en porselein. Van meet af aan heeft de Compagnie gepoogd deze Aziatische China-handel onder haar controle te krijgen, maar afgezien van enkele korte perioden van direct verkeer via inofficiële loges in Kanton en Fuzhou heeft zij zich in hoofdzaak tevreden moeten stellen met een nevenrol op basis van indirecte handel met China via haar vestigingen elders op het vasteland van Zuid-Oost Azië en op Taiwan en via de jonkenvaart op Batavia. Als geheel werd de Chinavaart voor de VOC in de zeventiende eeuw dan ook niet het grote succes dat men er aanvankelijk van verwachtte. In de vroege achttiende eeuw kreeg China voor de Compagnie nieuwe betekenis als leverancier van thee, waarvoor in Europa door de plotselinge massale populariteit van deze drank in korte tijd een grote afzetmarkt was ontstaan. Vanaf 1728 was de VOC vertegenwoordigd in Kanton, de enige Chinese haven waar de Europese handelsondernemingen toen nog toegang hadden, vanwaar zij in de verdere achttiende eeuw deels in directe vaart en deels via Batavia een overwegend winstgevende handel in thee op Europa onderhield. Ook hier kreeg de VOC echter de tweede viool te spelen; de meeste, beste en duurste thee werd verhandeld door de Engelse Oost-Indische Compagnie, die in Kanton enkele decennia eerder al de pioniersrol in dit bedrijf had vervuld.

Het belang van de VOC bij Japan lag in de aanwezigheid aldaar van goud, zilver en koper, waarmee in Voor-Indië en elders in Azië diverse inkoopproducten voor haar intra-Aziatische handel betaald konden worden. Dit vrijwaarde de Compagnie goeddeels van de noodzaak muntgeld en edelmetaal in baren uit de Republiek over te laten komen, maar de Japanse edelmetalen – na het eind van de zeventiende eeuw overigens voornamelijk nog koper – konden uitsluitend verkregen worden tegen levering van zijde, suiker en enkele andere specifieke producten uit China en overig Azië. De geschiedenis van de exclusieve positie die de Compagnie in deze handel met Japan verkreeg na de volledige afsluiting van het land en de uitwijzing van de Portugezen in 1641 is algemeen bekend. Gedurende meer dan twee eeuwen, tot na de gedwongen 'opening' van Japan in 1853 en volgende jaren, was de kleine Nederlandse factorij op het kunstmatige eilandje Deshima in de baai van Nagasaki Japans enige verbinding met de westerse wereld. Ook in dit geval echter werd de grote belofte voor het compagniesbedrijf die dit unieke monopolie in de beginjaren nog leek in te houden, op de langere termijn niet waargemaakt. Tegen het eind van de achttiende eeuw was de handelsrelatie voor beide partijen van nauwelijks meer dan marginale betekenis; in de laatste periode tot de definitieve opheffing in 1860 diende de post op Deshima eerder diplomatieke dan commerciële doeleinden.

Japan, China en natuurlijk Taiwan zijn in het voorliggende Deel VII: *Oost-Azië, Birma tot Japan* ook de drie deelgebieden waarvan de gereproduceerde kaarten, plattegronden en topografische afbeeldingen uit de compagniestijd tezamen de overgrote meerderheid van het hier opgenomen kaart- en beeldmateriaal vormen, naast de minder omvangrijke nalatenschap op dit gebied met betrekking tot Birma, Thailand (Siam), Cambodja, Vietnam en Korea. Zowel in China als in Japan zijn de voormalige compagniesvestigingen na de napoleontische tijd feitelijk onveranderd voortgezet onder gezag van het Nederlands-Indische Gouvernement, vanaf 1824 onder commerciële verantwoordelijkheid van de Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM). Om die reden is er hier voor gekozen om ten aanzien van Kanton en Deshima naast de nog bestaande kaarten, tekeningen en schilderijen uit de VOC-tijd ook die uit de aansluitende periode in de negentiende eeuw af te beelden, waarbij als einddata respectievelijk 1830 (einde van de NHM-theehandel in Kanton) en 1860 (opheffing van Deshima als handelspost) zijn genomen. Als resultaat biedt dit atlasdeel nu voor het eerst een compleet inhoudelijk overzicht van al het bewaard gebleven Nederlandse manuscriptmateriaal in kaart en beeld van China, Taiwan en Japan, uit het gehele tijdvak tussen de eerste contacten met de voorcompagnieën omstreeks 1600 en de sluiting van de laatste VOC- en gouvernementsposten in deze landen.

Daaronder bevinden zich meerdere opmerkelijke objecten die niet eerder in leesbare vorm zijn gepubliceerd of tot nu toe zelfs zo goed als onbekend zijn gebleven. Speciaal te noemen in dit verband zijn in de eerste plaats een omvangrijke serie aquareltekeningen van de eerste VOC-ambassade naar Peking in 1655-1657 uit de collectie van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg, naar schetsen die Joan Nieuhof tijdens deze historische onderneming vervaardigde (bladen 117-171), en een overeenkomstige verzameling inkttekeningen die op de tweede gezantschapsreis naar het hof van de Chinese keizer in 1666-1668 werd gemaakt door Pieter van Doornik (bladen 172-183), nu in het bezit van de Stichting Atlas Van Stolk te Rotterdam. Uit deze laatste collectie is ook de prachtige serie anonieme aquareltekeningen op de bladen 98-109 afkomstig, die tezamen een doorlopend beeldverslag vormen van de aanlooproute naar Kanton via Macao en de Parelrivier zoals de compagniesschepen die omstreeks het midden van de achttiende eeuw volgden. Van bijzondere betekenis zijn verder de tientallen kaarten en schetsen die de van oorsprong Duitse compagniesarts Engelbert Kaempfer in 1690-1692 tekende als bijlagen bij het verslag van zijn verblijf in Siam en Japan in die jaren (bladen 64-69, 247, 266-277, 285-294, 302-303 en 306-309). Kaempfers verzamelde dagboeken en andere aantekeningen worden bewaard in de British Library in Londen, uit welke collectie hier alle relevante afbeeldingen met betrekking tot Oost-Azië zijn gereproduceerd. Daarnaast is uit de laatste periode van exclusieve Nederlandse aanwezigheid in Japan vanaf de bladen 240-241 de volledige kaartinhoud van Philipp Franz Balthasar von Siebolds befaamde *Atlas von Land- und Seekarten vom Japanischen Reiche* opgenomen, die bij de verschijning in 1851 het eerste complete en betrouwbare overzicht van Japan en onderhorigheden in westerse kaarten bood. Uit nog iets later jaren dateren de tien fraaie aquareltekeningen van Deshima, Nagasaki en omgeving uit het Maritiem Museum Rotterdam op de bladen 277-282, ter plaatse gemaakt in 1855 door Johan Maurits graaf van Lynden toen deze als adjudant van koning Willem III in Nagasaki aanwezig was bij de overdracht aan Japan van Zr.Ms. *Soembing*, het eerste schip van de nieuwe Japanse marine. Eveneens afkomstig uit de collectie van dit museum zijn de acht navigatiekaarten van de Zuid-Chinese Zee en aangrenzende kusten op de bladen 76, 78, 88, 187, 191, 201, 202 en 214-215, die deel uitmaken van een zeldzame, in Batavia samengestelde geïllustreerde zeemansgids van de Indische Noord uit 1664-1665. Een bijdrage uit het buitenland die met nadruk vermeld dient te worden, betreft de vrijwel onbekende Nederlandse tekening van de grote brand van Edo op 2 maart 1657 op blad 305, nu in het bezit van het Edo-Tokyo Museum in Tokio. Deze unieke en historisch uitermate waardevolle maar helaas anonieme afbeelding werd waarschijnlijk gemaakt tijdens de hofreis in dat jaar door het opperhoofd van Deshima Zacharias Wagenaer, die enkele dagen na deze schokkende ramp – waarbij vermoedelijk meer dan 100.000 mensen omkwamen – met zijn gevolg in Edo aankwam.

Losstaand van het hoofdonderwerp, Oost-Azië, bevat dit atlasdeel afsluitend vanaf blad 322 een omvangrijk *Supplement* met aanvullingen in kaart, beeld en tekst op de eerder verschenen delen I t/m V. Het gaat daarbij in totaal om zo'n 200 nagekomen en deels nieuw ontdekte kaarten, plattegronden en topografische afbeeldingen uit de compagniestijd en de voorafgaande of aansluitende jaren die inhoudelijk belangrijke elementen toevoegen aan het bestaande materiaal in de genoemde delen. Tot de belangrijkste van deze aanvullingen behoren twee voorheen verloren veronderstelde maar nu teruggevonden kaarten in het Nationaal Archief, een aanzicht van de Banda-eilanden Goenoeng Api en Rozengain uit de overzichtsatlas van Isaak de Graaf uit ca. 1695 (blad 323) en de grote overzichtskaart van het commandement Jaffnapatnam uit Martinus Leusecams atlas van noordelijk Ceylon uit 1719 op de bladen 382-383. Geografisch gezien ligt het accent in het *Supplement* vooral bij de delen II: *Java en Madoera* en V: *Afrika*, waarvan het ooit vervaardigde kaart- en beeldmateriaal intussen omvangrijker is gebleken dan dat van elke andere regio in het octrooigebied van de VOC, maar ook met betrekking tot de delen III: *Indische Archipel en Oceanië* en IV: *Ceylon* zijn nog tal van belangwekkende aanvullingen opgenomen.

Conform de werkwijze in de eerder verschenen delen, wordt ook in Deel VII: *Oost-Azië, Birma tot Japan* bij de beschrijving van de afzonderlijke kaarten een gestandaardiseerde notitie van de carto-bibliografische gegevens aangehouden. Deze wordt in de regel gevolgd door een korte vermelding en verklaring van de weergegeven locatie, regio of gebeurtenis en de betekenis daarvan voor de Compagnie, met in voorkomende gevallen een aanvulling met betrekking tot de herkomst en de maker van de desbetreffende afbeelding. Bij de reproductie in facsimile is beoogd de kaarten, plattegronden en topografische tekeningen steeds op een zodanige grootte weer te geven, dat alle inschriften goed leesbaar zijn. Bij de gegeven beperkingen van het bladformaat en het feit dat veel originelen zelf zeer grote afmetingen hebben en vaak vergezeld gaan van uitvoerige legenda's en andere verklaringen, is het helaas onvermijdelijk dat kaarten en plattegronden soms gedraaid of over meerdere atlasbladen verdeeld worden en de bijschriften deels doorlopen naar de voorafgaande of volgende bladen. Voor zover de kaarten en topografische afbeeldingen in origineel geen titels dragen, zijn deze meestal afgeleid van de titelomschrijvingen in de officiële catalogi van de betrokken collecties.

De standaardnotitie van de kaartgegevens in de bijschriften omvat de vermelding van de maker en het jaartal, de titel, de opgegeven schaal (van de originele kaart), de indeling van het kaartblad in kaarten, inzetkaarten en profielen (inclusief aanzichten in opstand, doorsneden, kustprofielen, etc.), de gebruikte technieken en afmetingen, de oriëntatie (t.o.v. de normale leesrichting van de kaart), eventuele inhoudelijk relevante aantekeningen op verso, en een transcriptie van de legenda's, uitgebreide titels en andere verklarende teksten op de kaart. Deze gegevens zijn in beginsel vermeld volgens de opgaven door de betrokken instellingen; met onderlinge verschillen in wijze van notitie is geen rekening gehouden. Naar het gebruik in de historische cartografie is de informatie die rechtstreeks aan de kaart ontleend kan worden zoveel mogelijk in de authentieke vorm weergegeven, inclusief de onregelmatigheden en fouten in de spelling, en zijn alle overige, indirect verkregen gegevens tussen rechte teksthaken geplaatst. Om de vaak inconsequent gespelde geografische namen in de originele Nederlandse kaarttitels begrijpelijk te maken voor de niet-Nederlandse lezer, is in de Engelse vertaling van de titels de gangbare hedendaagse schrijfwijze toegepast.

Ter afsluiting willen wij onze welgemeende dank uitspreken aan de vele archiefinstellingen en particuliere contribuanten in binnen- en buitenland die door hun welwillende medewerking en bijdragen de verwerkelijking van deze atlas mogelijk hebben gemaakt. In Nederland is dit in de eerste plaats het Nationaal Archief te 's-Gravenhage, met het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap en URU-Explokart/Universiteit Utrecht tevens partner in deze uitgave, waar onze erkentelijkheid uitgaat naar de Algemeen Rijksarchivaris mr. Martin Berendse en zijn staf. Daarnaast moeten in het bijzonder worden genoemd drs. M. de Bruijn, Voorburg; dhr. K.W. Sluyterman van Loo, Amsterdam; prof. dr. L. Blussé, dr. K. Paramore, dr. W.J. Boot, dr. B.J. ter Haar en dhr. Cheng Zhang, allen Universiteit Leiden; en de directies en medewerkers, individueel vermeld in het Colofon, van de Stichting Atlas Van Stolk, Rotterdam; de Universiteitsbibliotheken te Leiden en Amsterdam (UvA); het Groninger Museum, Groningen; het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, Leiden; het Maritiem Museum Rotterdam; het Rijksmuseum Amsterdam; het Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam; het Teylers Museum, Haarlem; het Westfries Museum, Hoorn; en het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen en het Zeeuws Museum, beide te Middelburg.

Onder de buitenlandse medewerkers gaat onze grote erkentelijkheid voor hun belangrijke bijdragen uit naar de Badische Landesbibliothek te Karlsruhe (dhr. Rainer Fürst), de Bayerische Staatsbibliothek in München (mevr. dr. Brigitte Gullath), de Forschungsbibliothek Gotha te Gotha (mevr. dr. Kathrin Paasch) en de Staatsbibliothek zu Berlin (Dipl.-Ing. Holger Scheerschmidt) in Berlijn, Duitsland; de British Library in Londen, het UK Hydrographic Office te Taunton (mevr. Elizabeth Hill) en de Admiralty Library (mevr. Jennifer Wraight) te Portsmouth, Groot-Brittannië; de Perpustakaan Nasional Republik Indonesia (dhr. Dady Rachmananta) in Jakarta, Indonesië; dhr. L. Kellberg, Lindingö, Zweden; het Tokyo National Museum (dhr. Sugawara Atsuo) en het Edo-Tokyo Museum (dhr. Satoko Aida), beide te Tokio, Japan; de Österreichische Nationalbibliothek in Wenen (mevr. Mag. Silke Topscher, Mag. Jan Mokre), Oostenrijk; de Biblioteca Medicea Laurenziana te Florence (mevr. dr. Franca Arduini), Italië; de Bibliothèque nationale de France (mevr. dr. Hélène Richard; dhr. Jean-Yves Sarazin) en de Société de Géographie (dhr. Michel Dagnaud), beide te Parijs, Frankrijk; de National Library of South Africa, Pretoria Campus (mevr. Nikki Potgieter, mevr. dr. Elri Liebenberg) en het Museum Africa (mevr. Diana Wall), Johannesburg, Zuid-Afrika; en het Sri Lanka National Museum (mevr. dr. Nanda Wickramasinghe), Colombo, Sri Lanka.

Asia Maior/Atlas Maior, november 2010.

Preface

In this seventh and final volume of the *Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie* we turn our attention to the large region in the northeastern part of the charter area of the VOC, which in the terms of the time was roughly that part of the so-called 'Indies' North' to the north of the Malay Peninsula, Borneo and the Philippines. With the important exception of Taiwan, the Company never succeeded in acquiring territorial possessions there, or even in establishing fortified factories. In contrast to the situation in the Malay Archipelago, Ceylon and the Cape, where either the local rulers could be forced to co-operate or to submit by means of diplomacy or military action, or there was still no indigenous authority, almost everywhere in East Asia the Company was dealing with well organized, populous and very capable realms under a strong central administration which would just not let the 'barbarous pirates' of the VOC dictate to them. Even in the early years of the seventeenth century it became clear that in the whole region it would only be possible to establish militarily fortified and commercially lucrative trading posts under its own control in two places, namely in Macau, the strategically located Portuguese fort near the important South-Chinese port of Canton, and on the island of Formosa or Taiwan, which did not have a structured indigenous government.

The first and most attractive option, where the Company could rid itself of an active competitor and immediately have at its disposal a usable fort and other infrastructure, could only be realized by military action, so that according to the rules of war of the time when Macau had been captured it would pass permanently into Dutch possession. The various attempts to achieve this between 1604 and 1622 all ended in failure, however, so that in 1624 the second way was embarked upon, with the establishment in Taiwan and simultaneous claim to sovereignty over the southern part of the island. In this way Taiwan became in fact the VOC's first colony, long before areas of a comparable size in Java, at the Cape and in Ceylon came under Company rule in the second half of the seventeenth century, but already in 1662 this possession had to be abandoned after the struggle against the invading troops of the warlord Zheng Chenggong was lost.

Everywhere else in East Asia the Company found itself in a subordinate position, and for its trading business was at least partly and often completely dependent on the favour and co-operation of the indigenous rulers. Nowhere did this become more apparent than in China and Japan, at that time as today the dominant powers in the region. For almost the entire period of the Company in both countries far-reaching restrictions applied with regard to overseas trade, whereby the VOC was only able to operate there under strict supervision and on conditions imposed unilaterally by the local authorities.

At that time, as now, because of its enormous population, its large and varied production and its wide overseas trading network, China was pre-eminently the economic engine of East and South-East Asia, and all the smaller kingdoms on the mainland and indirectly also Japan and the East Indies were to a greater or smaller extent dependent on it for selling their own export products and buying high-quality goods such as silk and porcelain. From the very beginning the Company attempted to get control of this Asian China-trade, but apart from a few short periods of direct traffic via unofficial lodges in Canton and Fuzhou, in the main it had to satisfy itself with a subsidiary role on the basis of indirect trade with China via its establishments elsewhere on Mainland South-East Asia and in Taiwan, and via the junk trade to Batavia.

As a whole the trade to China in the seventeenth century was not the great success that was initially expected of it. In the early eighteenth century China assumed a new significance for the Company as a supplier of tea, for which a large market had arisen in a short time in Europe because of the sudden massive popularity of this drink. From 1728 the VOC was represented in Canton, the only Chinese port where the European trading companies then had access, and from where it carried on a mainly profitable trade in tea to Europe during the rest of the eighteenth century, partly directly from the Republic and partly via Batavia. But here too the VOC had to play second fiddle; the most, the best and the dearest tea was traded by the English East India Company, which had been the pioneer in this business in Canton several decades earlier.

The VOC's interest in Japan lay in the presence there of gold, silver and copper, with which it could pay for various import products for its intra-Asian trade in India and elsewhere in Asia. This safeguarded the Company to a great extent from the necessity of bringing in coin and precious metals in ingots from the Republic, but the Japanese precious metals – after the end of the seventeenth century primarily copper – could only be obtained by the provision of silk, sugar and several other specific products from China and the rest of Asia. The history of the exclusive position that the Company won in this trade with Japan after the total closure of the country and the expulsion of the Portuguese in 1641 is well known. For more than two centuries, until the forced 'opening' of Japan in 1853 and following years, the small Dutch factory on the man-made island of Deshima in the bay of Nagasaki was Japan's only link with the Western world. In this case, too, the great promise for Company business that this unique monopoly seemed to contain in the early years was not fulfilled in the longer term. Towards the end of the eighteenth century the trading relation was for both parties of scarcely more than marginal significance; in the final period up to its definite closure in 1860 the post on Deshima served more diplomatic than commercial ends.

In the present Volume VII: *East Asia, Burma to Japan,* Japan, China and naturally Taiwan are then the three sub-regions of which the maps, ground-plans and topographical depictions from the time of the Company reproduced here form the vast majority of the cartographic and pictorial materials included, alongside the less extensive legacy in this field relating to Burma, Thailand (Siam), Cambodia, Vietnam and Korea. After the Napoleonic period, in both China and Japan the former Company establishments were in fact continued unchanged under the rule of the Netherlands Indies Government, from 1824 under the commercial responsibility of the *Nederlandsche Handel-Maatschappij* (NHM). For this reason a choice was made with regard to Canton and Deshima, alongside the extant maps, drawings and paintings from the VOC era also to present the ones from the following period in the nineteenth century, so that 1830 (the end of the NHM tea-trade in Canton) and 1860 (the closure of Deshima as a trading post) were taken as end-dates. As a result for the first time this volume presents a complete survey of all the existing Dutch manuscript maps and images from China, Taiwan and Japan, from the entire period between the first contacts with the precursor companies around 1600 and the closure of the last VOC and government posts in these countries.

Among these materials there are a number of remarkable objects that have never before been published in a legible form, or have even remained as good as unknown until now. In particular we can mention in this context firstly an extensive series of water-colours from the first VOC embassy to Peking in 1655-1657 from the collection of the *Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* at Middelburg, based on sketches that Joan Nieuhof made during this historic undertaking (sheets 117-171), and a similar collection of ink drawings that were made by Pieter van Doornik on the second mission to the court of the Chinese emperor in 1666-1668 (sheets 172-183), now in the possession of the *Stichting Atlas Van Stolk* in Rotterdam. Also from this collection is the fine series of anonymous water-colours on sheets 98-109, which together form a continuous report in images of the approach to Canton via Macau and the Pearl River, such as the Company ships followed around the middle of the eighteenth century. Further items of special significance are the dozens of maps and sketches which the German-born Company physician Engelbert Kaempfer drew in 1690-1692 as annexes to the report of his sojourn in Siam and Japan in those years (sheets 64-69, 247, 266-277, 285-294, 302-303 and 306-309). Kaempfer's collected diaries and other notes are now kept in the British Library, London, and all the relevant depictions relating to East Asia from this collection have been reproduced. Further, from the last period of exclusively Dutch presence in Japan beginning from sheets 240-242 the complete map content of Philipp Franz Balthasar von Siebold's famed *Atlas von Land- und Seekarten vom Japanischen Reiche* has been included. When it appeared in 1851 this work offered the first complete and reliable survey of Japan and dependencies in Western maps. From a somewhat later time come the ten fine water-colours of Deshima, Nagasaki and surroundings from the Maritime Museum, Rotterdam, on sheets 277-282, made on the spot in 1855 by Johan Mauritz Count van Lynden, when he was present in Nagasaki as adjutant of King Willem III when the Dutch Navy vessel *Soembing*, the first ship of the new Japanese navy, was handed over to Japan. Also from the collection of this museum are the eight navigation charts of the South China Sea and adjacent coasts on sheets 76, 78, 88, 187, 191, 201, 202 and 214-215, which are part of a rare illustrated sailor's guide to the Indies' North from 1664-1665 compiled in Batavia. A contribution from overseas that deserves special mention is the practically unknown Dutch drawing of the fire of Edo on 2 March 1657 on sheet 305, now in the possession of the Edo-Tokyo Museum in Tokyo. This unique but unfortunately anonymous picture of great historical value was probably made during the journey to court in that year by the head of Deshima, Zacharias Wagenaer, who arrived in Edo with his retinue just days after this shocking disaster, in which probably more than 100,000 people lost their lives.

Apart from the main subject, East Asia, in conclusion this volume of the Atlas contains from sheet 322 an extensive *Supplement* with additions of maps, images and text to the volumes I to V which have already appeared. Its main body consists of a total of about 200 maps, ground-plans and topographical depictions from the time of the Company and the preceding or succeeding years, some of them recently (re)discovered, that add elements of importance regarding content in relation to the volumes mentioned. Among the most important of these are two maps in the Netherlands National Archives that were previously assumed lost but have now been recovered, namely a view of the Banda islands of Gunung Api and Rozengain from the general atlas of Isaak de Graaf from about 1695 (sheet 323), and the large general map of the commandery of Jaffnapatnam from Martinus Leusecam's atlas of northern Ceylon from 1719 on sheets 382-383. From a geographical viewpoint, in the *Supplement* the emphasis is on volumes II: *Java and Madura* and V: *Africa*, of which the corpus of cartographic and pictorial material produced in Company times has meanwhile turned out to be more extensive than that of any other region in the charter area of the VOC, although numerous interesting additions have also been included with reference to volumes III: *Malay Archipelago and Oceania* and IV: *Ceylon*.

In keeping with the previous regional volumes, in Volume VII: *East Asia, Burma to Japan* in the description of the individual maps a standardized notation of the cartographic and bibliographic data has been adhered to. This is generally followed by a short mention and explanation of the location, region or event depicted and its significance for the Company, with in relevant cases an addition relating to the origin and the maker of the image in question. With the reproduction in facsimile the aim has been to present the maps, ground-plans and topographical drawings to a size such that all the inscriptions are clearly legible. Given the restrictions of the sheet format and the fact that many of the originals themselves are very large, and moreover are often accompanied by lengthy legends and other explanations, it has unfortunately been unavoidable that maps and ground-plans in some cases are rotated or distributed over more than one atlas sheet, and that captions occasionally run on to the preceding or following sheets. Where the maps and topographical depictions have no titles in the original, these have mostly been adapted from the title-descriptions in the official catalogues of the collections concerned.

The standard notation of the map data in the captions includes the mention of the maker and the year, the title, the scale indicated (of the original map), the division of the map-sheet into maps, inset maps and profiles (including views in vertical elevation, sections, coast profiles and so on), the techniques used and the dimensions, the orientation (as relating to the normal direction for reading the map), any notes on the reverse relevant to the content, and a transcription of the legends, extended titles and other explanatory text on the map. This information is in principle listed according to what is supplied by the institutions concerned; no account has been taken of differences in the manner of notation. In accordance with the custom in historical cartography, the information that can be derived directly from the map is given as far as possible in the authentic form, including irregularities and errors in the spelling, and all the remaining data obtained indirectly are placed in square brackets. In order to make the often very inconsistently spelt geographical names in the original Dutch map titles comprehensible to non-Dutch readers, in the English translation the standardized spelling as it is presently in use has been applied.

In conclusion, we wish to express our heartfelt thanks to the various archives and private contributors in the Netherlands and overseas which have made it possible to compile and produce this volume through their kind collaboration and contributions. First of all this applies to the Netherlands National Archives in The Hague, which together with the Royal Dutch Geographical Society and URU-Explokart/Utrecht University, is also a partner in this publication, whereby our gratitude is extended to the Archivist-General, Mr. Martin Berendse LL.M., and his staff. As well as these in the Netherlands special mention must be made of Drs. M. de Bruijn, Voorburg; Mr. K.W. Sluyterman van Loo, Amsterdam; Prog. Dr. L. Blussé, Dr. K. Paramore, Dr. W.J. Boot, Dr. B.J. ter Haar and Mr. Cheng Zhang, Leiden University; and of the boards and staff members, listed individually in the *Colophon*, of the *Stichting Atlas Van Stolk*, Rotterdam; the University Libraries in Amsterdam (UvA) and Leiden; the *Groninger Museum*, Groningen; the *Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde*, Leiden; the *Rijksmuseum Amsterdam*; the *Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam*; the *Maritiem Museum Rotterdam*; the *Westfries Museum*, Hoorn; the *Teylers Museum*, Haarlem; and the *Zeeuws Museum* and the *Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, both in Middelburg.

Among the overseas contributors, our sincere gratitude for their important contributions goes to the *Badische Landesbibliothek*, Karlsruhe (Mr. Rainer Fürst), the *Bayerische Staatsbibliothek*, Munich (Dr. Brigitte Gullath), the *Forschungsbibliothek Gotha*, Gotha (Dr. Kathrin Paasch), and the *Staatsbibliothek zu Berlin* (Dipl.-Ing. Holger Scheerschmidt), Berlin, Germany; the *British Library,* London, the *UK Hydrographic Office*, Taunton (Mrs. Elizabeth Hill), and the *Admiralty Library* (Ms. Jennifer Wraight), Portsmouth, United Kingdom; the *Perpustakaan Nasional Republik Indonesia* (Mr. Dady Rachmananta), Jakarta, Indonesia; Mr. L. Kellberg, Lindingö, Sweden; the Tokyo National Museum (Mr. Sugawara Atsuo), and the Edo-Tokyo Museum (Mr. Satoko Aida), both in Tokyo, Japan; the *Österreichische Nationalbibliothek* (Mag. Silke Topscher, Mag. Jan Mokre), Vienna, Austria; the *Biblioteca Medicea Laurenziana* (Dr. Franca Arduini), Florence, Italy; the *Bibliothèque nationale de France* (Dr. Hélène Richard, Mr. Jean-Yves Sarazin), and the *Société de Géographie* (Mr. Michel Dagnaud), both in Paris, France; the National Library of South Africa, Pretoria Campus (Mrs. Nikki Potgieter, Dr. Elri Liebenberg), the Museum Africa (Mrs. Diana Wall), Johannesburg, South Africa; and the Sri Lanka National Museum (Dr. Nanda Wickramasinghe), Colombo Sri Lanka.

Asia Maior/Atlas Maior, November 2010.

ATLAS

VON

Land- und Seekarten

VOM

大日本

JAPANISCHEN REICHE

DAI-NIP-PON.

und dessen Neben- und Schutzländern

Jezo mit den südlichen Kurilen, Krafto, Kôrai und den Liu-kiu-Inseln

nach Originalkarten und eigenen Beobachtungen der Japaner mit Hinweisung auf die Entdeckungen in älterer und neuerer Zeit

nebst

einer Seekarte von der Küste von China und der Insel Formosa

nach unherausgegebenen Holländischen Seekarten vom 17. Jahrhundert

bearbeitet und herausgegeben

von

Philipp Franz von Siebold

BERLIN
Bei Simon Schropp & Comp.

LEYDEN
Bei dem Verfasser.
1851.

AMSTERDAM
By de Wed. Gerhard Bulst van Keulen

Titelblad van Philipp Franz Balthasar von Siebolds befaamde *Atlas von Land- und Seekarten vom Japanischen Reiche Dai-Nip-Pon*, waarmee bij de gelijktijdige verschijning in Leiden, Amsterdam en Berlijn in 1851 het eerste betrouwbare en complete westerse kaartbeeld van Japan en omstreken werd gepresenteerd. De afzonderlijke kaarten van deze atlas zijn gereproduceerd op de bladen 240-241 e.v., uit het exemplaar dat zich bevindt in het Nationaal Archief in Den Haag onder inventarisnummer 4.MIKO J.4.

Title-page of Philipp Franz Balthasar von Siebold's famed *Atlas von Land- und Seekarten vom Japanischen Reiche Dai-Nip-Pon*, which with its simultaneous appearance in Leiden, Amsterdam and Berlin in 1851 provided the first reliable and complete Western cartographic image of Japan and its surroundings. The separate maps from this atlas are reproduced on sheets 240-241 and following, from the copy held in the Netherlands National Archives in The Hague, listed under number 4.MIKO J.1.

I De VOC in Oost-Azië

Jos Gommans

Binnen het grote geheel onder deze samenvattende geografische benaming gaat in dit atlasdeel de aandacht in de eerste plaats uit naar de VOC-vestigingen in de gebieden rondom de Oost-Chinese en de Zuid-Chinese Zee: China en de omringende, sterk door de Chinese (schrift)cultuur beïnvloede regio's van Korea, Japan, de Ryukyu-eilanden, Taiwan (Formosa) en de Pescadores. Daarnaast zullen in dit kader ook enkele delen van het vasteland van Zuidoost-Azië een plaats krijgen. Deze opzet wordt deels gelegitimeerd door de omstandigheid dat al deze gebieden betrekkelijk weinig of slechts kort directe invloed hebben ondergaan van de Nederlandse expansie. De positie van de VOC bleef hier immers perifeer, soms uit eigen wil zoals in Birma, Cambodja en Vietnam, soms had zij geen andere keus, zoals in China en Japan. Van meer belang in dit verband is de vaststelling dat het hier gaat om in economische zin sterk op China georiënteerde regio's. In de zestiende eeuw spraken de Chinezen zelf over de Nanyang, een Chinese 'Zuidelijke Oceaan', die toen door zowel een westelijke als een oostelijke handelsroute werd omsloten. De westelijke route (Hsi Yang) liep via Champa, Cambodja, Siam, het Maleise Schiereiland en Sumatra naar Java, de oostelijke (Tung Yang) leidde via de Filippijnen, de Sulu-archipel en Celebes naar de Molukken. Japan ontbreekt in de opsomming, aangezien de vaart op dit eilandenrijk gedurende een groot deel van de zestiende eeuw door de Chinese overheid was verboden.

In deze vroege koloniale periode waren het voornamelijk de Spanjaarden die zich langs de oostelijke route wisten te nestelen, terwijl de Portugezen zich in de eerste helft van de zestiende eeuw meester konden maken van een aantal sleutelposities op de westelijke route. In de loop van de zeventiende eeuw werd het Portugese aandeel in de lucratieve China-handel geleidelijk aan overgenomen door de Nederlanders. Anders echter dan in de gebieden rondom haar hoofdkwartier Batavia, op de Molukken en in de later in die eeuw veroverde handelscentra Malakka, Makassar en Bantam, waar de VOC daadwerkelijke politieke en economische controle kon uitoefenen, bleef in het merendeel van de westelijke Nanyang het Nederlandse optreden geheel en al in de schaduw van de Chinese economie staan; zeker toen die economie, vanaf het einde van de zeventiende eeuw, ook nog eens een ongekende groei doormaakte.[1]

De Chinese economie was alleen al door haar omvang volledig dominant in Zuidoost- en Oost-Azië. De resulterende natuurlijke oriëntatie op China in deze regio als geheel werd weerspiegeld in de toenmalige demografische verhoudingen. Zuidoost-Azië, inclusief de Indische Archipel, telde in de compagniestijd naar schatting tussen de 20 en 30 miljoen inwoners, ongeveer evenveel als Japan, terwijl China toen kon bogen op ongeveer het tienvoudige bevolkingsaantal! Het uitstralingseffect van deze Chinese wereldeconomie nam vooral in de achttiende eeuw exponentieel toe. Meer dan het Maleise Schiereiland en de Indische Archipel, die beide onder toenemende politieke en economische controle van de VOC kwamen te staan, onderging het vasteland van Zuidoost-Azië de gevolgen van deze groei. Daar kon de Compagnie slechts toekijken en op zijn best proberen een graantje mee te pikken.

De grote uitzondering in dit beeld is Taiwan, het eiland dat de scheiding vormt tussen de Zuid- en de Oost-Chinese Zee en indertijd bij de Europeanen voornamelijk bekend was onder zijn Portugese naam Formosa. Taiwan kon gedurende een relatief korte periode in de zeventiende eeuw wel onder direct en intensief compagniesgezag gehouden worden, waar dit op Java en Ceylon pas (veel) later zou worden bereikt. Op termijn kwam echter ook dit eiland onvermijdelijk binnen de Chinese invloedssfeer; nadat de VOC hier in 1662 was verdreven uit de hoofdvestiging in Fort Zeelandia en in 1668 haar laatste steunpunt Kelang (Chilung) had opgegeven, werd Taiwan in 1683 definitief door de Mantsjoes geannexeerd.

Hoe aanlokkelijk ook de participatie in de opbloeiende China-handel voor de omringende vorstendommen kon zijn, tegelijkertijd was er altijd de dreiging door een toestroom van Chinese immigranten overspoeld te worden en daarmee uiteindelijk de binnenlandse politieke controle te verliezen. In Japan kwam daar nog bij dat het shogunaat er steeds voor beducht was dat de toenemende handel met China zou leiden tot een niet meer te stelpen afvloeiing van de binnenlandse voorraad edelmetalen. Dit leidde dan ook al in 1685, twee jaar na de Mantsjoe-annexatie van Taiwan, tot uitbreiding van de Japanse importrestricties. In verder weg gelegen koloniale handelscentra als Batavia en Manilla werd de toenemende economische macht van China door de autoriteiten minder als een bedreiging gezien en bleven de Chinese handelaren in de achttiende eeuw overwegend welkom om ter plaatse hun goederen en diensten aan te bieden. Maar zoals de verschillende pogroms in deze steden laten zien, kon ook hier de sinofobie plots de kop opsteken – in feite een signaal dat men er allengs afhankelijker was geworden van de aanzwellende groep Chinese migranten.

Er is dus alle reden om de ontwikkelingen in Zuidoost-Azië in de compagniestijd niet alleen vanuit Batavia, maar ook vanuit Peking te bekijken, in het bijzonder met betrekking tot de verschillende rijken op het vasteland. In de Indische Archipel kon de VOC in de loop van de zeventiende eeuw stapsgewijs een dominantere positie verwerven, al bleven de meeste handelscentra hier steeds toegankelijk voor particuliere Chinese, Voor-Indische en Arabische kooplieden. Tegen het eind van de eeuw, toen China de deuren voor de overzeese handel verder open zette en de Compagnie definitief haar specerijenmonopolie had bevochten, begon zich aldus in toenemende mate een economische divergentie tussen Archipel en vasteland af te tekenen. Deze economische tweedeling viel in hoofdlijnen samen met het al veel langer bestaande cultureel-religieuze onderscheid tussen het overwegend theravada-boeddhistische vasteland van Achter-Indië en de overwegend islamitische wereld van de Oost-Indische eilanden en het Maleise Schiereiland.

Enige relativering is in dit verband evenwel op zijn plaats. In vogelvlucht lagen de vorstenrijken van Achter-Indië dan wel dichter bij continentaal China, maar de met dichte tropische oerwouden begroeide bergen in het binnenland zorgden hier in de meeste gebieden voor een natuurlijke afscheiding met het Chinese vasteland. Daarentegen boden verscheidene grote rivieren, zoals de Irrawaddy, de Chao Phraya, de Mekong en de Rode Rivier, juist een naar verhouding goede maritieme toegankelijkheid vanuit de zuidelijke kustgebieden. Tussen de bevolkingscentra langs deze rivieren en de maritieme gebieden van Zuid- en Zuidoost-Azië bestonden dan ook vanouds tal van handelscontacten.

Kenmerkend voor het vasteland van Zuidoost-Azië was dat de voornaamste demografische en agrarische centra in de eerste eeuwen van het tweede millennium niet in de grillige delta's gevestigd waren, maar meer stroomopwaarts in de eenvoudiger te ontginnen binnenlanden; voorbeelden zijn onder meer de oude hofsteden Pagan in Birma, Sukhothai in Siam (Thailand) en Angkor in Cambodja. In een ideale situatie stimuleerden de vorsten de agrarische expansie van het binnenland en hielden van daaruit, via de rivieren, controle over de delta's en de kustgebieden. Anders dan in de Indische Archipel, Java uitgezonderd, lag het economische zwaartepunt niet zozeer bij de handel maar bij de intensieve rijstbouw. Overigens bleven daarbij zeer grote en meestal ver van de bevaarbare rivieren gelegen gebieden feitelijk buiten het gezag van de vorst. Het resultaat was een nederzettingspatroon van relatief kleine, sterk verspreide, dichtbevolkte en intensief bebouwde kerngebieden temidden van uitgestrekte oerwouden, welke laatste niet of slechts zeer extensief geëxploiteerd werden.

In de vijftiende eeuw begon een belangrijke verandering in dit patroon op te treden, die zich in de VOC-periode sterk doorzette. In het tijdvak tussen ca. 1450 en 1680, dat door de invloedrijke historicus Anthony Reid wordt aangeduid als een 'Age of Commerce', nam het relatieve gewicht van de interregionale handel als inkomstenbron voor de vorsten sterk toe.[2] Tegelijkertijd was men door drogere klimaatomstandigheden en de introductie van nieuwe gewassen en technieken steeds beter in staat de moerassige rivierdelta's te ontginnen en te bevolken. Beide ontwikkelingen hebben waarschijnlijk een belangrijke rol gespeeld in de toenemende oriëntatie op de zuidelijke kustgebieden: in Birma naar Pegu (tot 1634), in Siam naar Ayutthaya, in Cambodja naar Phnom Penh (c.q. Oudong, Lovek), in Vietnam (zij het pas later) naar Champa. In deze periode, die goeddeels samenviel met wat in Europa wel als Kleine IJstijd wordt aangeduid, is het zeer wel mogelijk dat het neerslagniveau overal in Zuidoost-Azië afnam en dat, net als in Europa, juist de kustgebieden het voordeel hadden dat tegenvallende oogsten relatief gemakkelijk gecompenseerd konden worden met voedselimporten van buiten.

Combineren we deze politieke en demografische beweging naar de kust met de steeds toenemende aanwezigheid van Chinese handelaren in Achter-Indië en met de algemeen groeiende betekenis van de Chinavaart in deze regio, dan is het gemakkelijk in te zien hoe hier al in de vroege compagniestijd geheel andere omstandigheden heersten dan in de Archipel en, als voortvloeisel daarvan, waarom de VOC op het vasteland geen initiërende rol in de verdere ontwikkeling van het overzeese handelsverkeer kon spelen. Wel kan de expansie van de VOC in dit deel van Zuidoost-Azië worden gezien als een nieuwe katalysator van een veel bredere en al eerder ingezette beweging in de richting van de commerciële en agrarische exploitatie van de zuidelijke kustgebieden.[3] Enkele vorstenrijken, met als belangrijkste Birma en Japan, poogden zich vanaf het midden van de zeventiende eeuw door een vergaand, zelfgekozen isolement aan deze nieuwe maritieme dynamiek te onttrekken. Met de almaar groeiende Chinese participatie in de regionale economie zou dit proces in de achttiende eeuw echter onomkeerbaar worden. Zoals onder meer tot uiting is gekomen in de opkomst van grote nieuwe kust-emporia als Hongkong en Sjanghai, heeft deze ontwikkeling zich nadien door de gehele negentiende en twintigste eeuw heen tot in de moderne tijd kunnen voortzetten.

Het hier beschreven Oost-Azië van de compagniestijd was dus een wereld die zich steeds meer op China oriënteerde. Langs de periferie van dit gebied probeerden ook de VOC en de andere Europese handelsondernemingen langs diverse wegen te profiteren van de immense en nog voortdurend groeiende Chinese economie. Permanente directe contacten, via een officiële eigen vertegenwoordiging aan de Chinese kust, kwamen pas in 1728 tot stand met de rechtstreekse vaart op Kanton. Veel langer al, vanaf de eerste jaren van haar aanwezigheid in Zuidoost-Azië, voerde de VOC een intensief handelsverkeer met China door middel van factorijen in plaatsen die zelf nauwe banden met Chinese havens onderhielden, zoals Patani op het Maleise Schiereiland, en door het aantrekken van Chinese handelaren naar handelscentra in eigen bezit, in het bijzonder Batavia.

Bij de vaart in Oost-Aziatische wateren kwamen Nederlandse zeevaarders als gevolg van stormen of navigatiefouten ook wel eens in gebieden waar de VOC geen handelsoogmerk had. Dit was bijvoorbeeld het geval met het compagniesschip *Sperwer*, dat in 1653, onderweg van Taiwan naar Nagasaki, door een tyfoon van de route raakte en op het Koreaanse eiland 'Quelpaert' (Cheju do) strandde. Onder de 36 overlevenden was de boekhouder Hendrik Hamel (1630-1692), die een even uniek als accuraat verslag van zijn ervaringen in dit geïsoleerde koninkrijk optekende en uiteindelijk in 1668 in Amsterdam in boekvorm liet verschijnen. In Korea trof Hamel een andere Nederlander, Jan Janse Weltevree, die daar al in 1627 op de kust was gelopen en als wapenexpert in dienst was van het Koreaanse hof. Zoals gestrande Europese zeelieden in Korea, Japan en elders in Oost-Azië vaak overkwam, had hij nooit toestemming gekregen om huiswaarts te keren, en hetzelfde lot trof nu Hamel en zijn mede-opvarenden. Pas in 1666 kon hij met nog acht andere gegijzelden ten slotte in een gestolen vissersbootje naar Deshima ontkomen.[4]

Dit Koreaanse avontuur was voor de VOC niet meer dan een incident; het centrale oogmerk bleef altijd de handel op China en Japan. Met dit gegeven als leidraad, volgt hierna in min of meer chronologische orde een beknopt overzicht van de geschiedenis in de compagniestijd van de drie grote deelregio's in Oost-Azië waar de VOC actief is geweest: (1) China en Taiwan; (2) Japan; en (3) het vasteland van Zuidoost-Azië.

China, de Pescadores en Taiwan (1622-1830)

Volstrekt anders dan op het vasteland van Zuidoost-Azië, maar net als in grote delen van Zuid- en West-Azië, was in China de relatie tussen kust en binnenland tot op zekere hoogte ondergeschikt aan de in politiek-militaire zin veel voornamere verhouding tussen de sedentaire landbouwgebieden van het zuiden en de nomadische weidegronden in het noorden. Ondanks de opkomst van nieuwe militaire technologie, die vooral infanterie en artillerie effectiever maakten, bleef China, net als India, tot ver in de tijd van de Europese overzeese expansie sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van grote aantallen bereden krijgers uit Centraal-Eurazië. Hierdoor lag het politieke en militaire kerngebied van China ten tijde van de Ming-dynastie (1368-1644) in hoofdzaak in de nomadische grenslanden rondom de Grote Muur.

Om die reden was in 1403 het keizerlijke hof ver noordwaarts verplaatst, van Nanking (Nanjing) naar het veel strategischer gelegen Peking (Beijing). Het midden en zuiden van China, in het bijzonder de Jangtse-vallei en de zuidoostkust met de provincies Fujian (Foekien, Fukien) en Guangdong (Kwangtoeng, Kwangtung), waren al sinds het begin van het tweede millennium tot ontwikkeling gekomen en vormden, mede dankzij de intensieve rijstbouw, tezamen het economische en demografische zwaartepunt van China. Om de beide centra te verbinden en de nieuwe hoofdstad van voedsel te kunnen voorzien werd, parallel aan de kust, het reeds bestaande Grote Kanaal of Keizerskanaal tussen de Jangtsekiang (Yangtze, Chang Jiang) en de Hoangho (Gele Rivier, Huang He) uitgediept en verder naar het noorden doorgetrokken. Dankzij deze ruim 2000 kilometer lange waterweg in het binnenland konden de keizerlijke legers bevoorraad worden zonder gebruik te hoeven maken van de veel moeilijker te beheersen kustvaart.

Net als in de periferie van het rijk langs de steppe, bestond ook langs de kust steeds het gevaar van een te grote politieke en economische dynamiek, vanwege de vele en intensieve overzeese contacten buiten controle van het keizerlijke gezag, en daarmee van regionale opstanden en afsplitsing. Om deze maritieme dreiging het hoofd te bieden, volgde het hof in de vroege Ming-dynastie overwegend een politiek van krachtige expansie en werd in de jaren 1403-1433 de hofeunuch Zheng He (Cheng Ho) als admiraal van een grote vloot zeven maal achtereen op expeditie gezonden naar de Nanyang en de zuidelijke en westelijke Indische Oceaan om de diverse 'barbaarse' vorsten daar met passend machtsvertoon tot erkenning van de keizerlijke opperheerschappij en tribuut aan het Rijk van het Midden te brengen. Nadat dit doel althans in naam was bereikt, ten koste van grote aanslagen op de staatsfinanciën, werd de expansiepolitiek echter abrupt verlaten. Tot het laatst van het keizerlijk bestuur in China zijn nadien op last van het centrale gezag nooit meer expedities van enige omvang ondernomen.

Als alternatief voor het kostbare expansiebeleid volgde later periodiek een algeheel verbod op de overzeese handel, zoals in de jaren 1522-1566, maar vanwege de evidente nadelen voor het economische leven in het rijk en daarmee voor de keizerlijke schatkist moest uiteindelijk ook van deze isolationistische koers weer worden afgeweken. Vanaf de latere zestiende eeuw was de zeehandel van en naar China in de regel beperkt toegestaan, onder strak overheidstoezicht via een gesloten stelsel van gelicentieerde handelssteden, handelaren en bestemmingen. Het waren vooral de vruchtbare, ver naar het zuiden gelegen en door bergen afgeschermde provincies Fujian en Guangdong, met hun havensteden Amoy (Xiamen) en Kanton (Canton, Guangzou), die hiervan wisten te profiteren. Tezelfdertijd maakte hun toenemende economische en politieke betekenis dat deze provincies voor het centrale gezag moeilijk volledig onder controle te houden waren.[5] Ook de speciale positie van de Portugezen in Macao (Macau), een van de secundaire aanvoerhavens voor Kanton, moet in het licht van het Chinese licentiebeleid worden gezien. Buiten deze 'gedoogzones' bleef de buitenlandse scheepvaart verboden, in het bijzonder de directe vaart op Japan. Het spreekt voor zich dat daarmee als vanzelf veel van de bestaande vrije maritieme handel werd gecriminaliseerd tot piraterij.[6]

Hoe destabiliserend deze centrifugale tendensen aan de kust ook waren, veel gevaarlijker voor het keizerlijk bestuur was vanouds de 'barbaarse' dreiging uit het noorden. In de beginjaren van de Nederlandse contacten met China kwam in het uitgestrekte grensgebied ten noordoosten van Peking, onder de Mantsjoe-leider Nurhaci (Noerhachi, 1559-1626), geleidelijk aan een proces van semi-nomadische staatsvorming en expansie op gang. Tijdens de burgeroorlog die in 1630 mede als gevolg daarvan uitbrak, kregen de Mantsjoe-legers in 1644-1645 met de verovering van Peking en Nanking definitief de overhand. Hoewel het daarna nog tientallen jaren duurde voordat de laatste Ming-pretendenten, die zich met hun aanhang diep in het zuiden hadden terugtrokken, zich gewonnen gaven, markeert 1644 dan ook het formele begin van de laatste keizerlijke dynastie in China, die van de Mantsjoes of Qing (Tsjing, 1644-1911). De eerste Mantsjoe-vorst in Peking was keizer Shunzhi (Sjoen-tsje, regeringsperiode 1643-1661), aan wiens hof in 1655-1657 ook het eerste VOC-gezantschap uit Batavia werd ontvangen. Onder zijn opvolger Kangxi (1661-1722) beleefde het keizerrijk een periode van groeiende politieke macht en explosieve economische bloei, die zich nadien tot in de vroege negentiende eeuw zou voortzetten.

Vanwege die lang aanhoudende onrust in de kustprovincies door het optreden van Ming-aanhangers en diverse onafhankelijke krijgsheren keerden de nieuwe heersers met betrekking tot de zeehandel aanvankelijk terug tot een sterk repressief beleid. Pas met de verovering van Taiwan in 1683 kregen de Mantsjoes volledige controle over de Chinese kustlanden en konden de teugels wat meer gevierd worden. Het gevolg was de al genoemde spectaculaire expansie van de Chinese economie, onder een stelsel waarin net als tijdens de Ming-periode de overheid weliswaar strikt toezicht hield op de buitenlandse handel, maar tegelijkertijd de particuliere Chinese koopvaarders veel meer mogelijkheden bood. Onder de late Ming moest het rijk, verschanst achter de Grote Muur en het Grote Kanaal, voor alles nog gevrijwaard worden van de 'barbaren' te land en ter zee, maar onder de Mantsjoes keerde China zich nadrukkelijk naar de buitenwereld en beleefde het in de achttiende eeuw een ongekende politieke en economische bloeiperiode.[7] Voor de omliggende landen was het zaak hiervan zo veel mogelijk te profiteren zonder door de opkomende economische grootmacht overweldigd te worden.

De Chinavaart

Meer dan een uitvloeisel van de beslissingen van de Heren Zeventien in de Republiek of de Hoge Regering in Batavia is de geschiedenis van de Nederlandse handelsbetrekkingen met China het resultaat geweest van de wisselende politieke constellatie in het rijk. In de zeventiende eeuw ontmoette de VOC aanvankelijk een overwegend argwanende en gereserveerde houding bij de Ming-overheid, maar zo tussen 1620 en 1660 wist men toch ruim profijt te trekken van de groeiende autonomie van Fujian onder de Zheng-familie, eerst onder Zheng Zhilong alias Iquan en later onder zijn zoon, Zheng Chenggong alias Coxinga. Alvorens in te gaan op de carrière van deze machtige piratenvorsten en hun betekenis voor de Compagnie, is het zinvol in kort bestek nadere aandacht te besteden aan de vroegste periode in de Nederlandse Chinavaart.[8]

Voor de Nederlandse kooplieden behoorde China, naast Java en de specerijeilanden, vanaf de eerste vaarten naar de Oost tot de primair beoogde bestemmingen. Zoals ook elders in Oost- en Zuidoost-Azië het geval was, werd uit de vroegste verkenningen in de Chinese wateren duidelijk dat men hier van meet af moest rekenen op hevige tegenwerking door de Portugezen, die al sinds 1533 een permanente vestiging hadden in Macao. Dit bleek al meteen in oktober 1601, toen twee schepen van de Oude Compagnie uit Amsterdam onder admiraal Jacob Cornelisz van Neck op weg naar Patani door storm tot voor Macao afdreven en een uitgezonden verkenningsgroep van twintig man in twee sloepen werd overmeesterd door de Portugese bezetting. Op vier na werden allen terechtgesteld; slechts één opvarende wist uiteindelijk na lange omzwervingen de Republiek te bereiken en verslag te doen. Twee jaar later voerden de schepen *Nassau* en *Erasmus* van de pas opgerichte VOC een succesvolle wraakoefening uit door op de rede van Macao de Portugese kraak *Santa Catarina* buit te maken, met een lading ter waarde van ruim 1,4 miljoen gulden. Deze actie leidde tot grote verontwaardiging bij de Chinese autoriteiten, die in het Nederlandse optreden niets anders dan regelrechte piraterij konden zien. De kansen op rechtstreeks handelsverkeer met China leken daarmee vooralsnog verkeken en in de volgende anderhalf jaar beperkte de Compagnie zich dan ook tot enkele indirecte contacten via Patani.

Vanuit deze haven op de oostkust van het Maleise Schiereiland kwam het in 1604 onder admiraal Wybrant van Warwijck vervolgens alsnog tot een eerste gerichte handelsexpeditie naar de Chinese zuidkust. Op aanwijzing van Chinese kooplieden die als adviseurs waren ingehuurd, zetten eind juni van dat jaar drie compagniesschepen koers naar de eilandengroep van de Pescadores in Straat Formosa, in de verwachting dat men vandaar door overleg met en omkoping van de plaatselijke autoriteiten aan de tegenovergelegen kust van Fujian toestemming zou kunnen verkrijgen voor het vestigen van een loge. Die beoogde sprong naar het vasteland mislukte echter volledig, weer als gevolg van effectieve tegenwerking door een kongsi van Portugezen en Chinese mandarijnen. Eind 1604 had Van Warwijck geen andere keuze dan de Pescadores, die tot het Chinese grondgebied behoorden, op last van de autoriteiten onverrichterzake te verlaten.

---

1 Blussé, 'No boats to China', pag. 59.
2 Zie vooral Reid, *Southeast Asia in the Age of Commerce* en Reid, 'Economic and Social Change', pag. 460-508.
3 Iets dergelijks zien we overigens ook in India met de vrijwel gelijktijdige opkomst van de Bengaalse economie.
4 Roeper en Walraven, *De wereld van Hendrik Hamel*.
5 Voor een overzicht van de economische ontwikkeling van de kustprovincies, zie Naquin en Rawski, *Chinese Society*, pag. 200-205.
6 Antony, *Like froth floating on the Sea*, pag. 19-54.
7 Gommans, 'Warhorse and Post-nomadic Empire', pag. 1-21.
8 Het volgende is in hoofdzaak gebaseerd op het overzicht van Leonard Blussé in Blussé en Van Luyn, *China en de Nederlanders*, pag. 25-55.

De volgende poging, ditmaal in Kanton in 1607 door een expeditie van drie schepen onder Cornelis Matelieff, liep eveneens op een mislukking uit, om dezelfde redenen. De Chinese houding in deze periode was helder: Kanton, in de delta van de Parelrivier, was aangewezen als de enige haven waar buitenlandse kooplieden onder strenge voorwaarden werden toegelaten. De Portugese vesting Macao aan de mond van dezelfde rivier fungeerde als bewaker van deze enige toegangspoort tegen ongewenste vreemdelingen en zeerovers, waartoe de Ming-autoriteiten intussen ook de Nederlanders rekenden. Uit het eigen rijk mochten alleen de kooplieden van Fujian overzee varen. Nederlands-Chinese handel kon derhalve uitsluitend via hen plaatsvinden, in buitenlandse havens als Patani en Bantam.

In de jaren na de opening van de Japanse factorij te Hirado in 1609 werden de VOC-bewindhebbers zich nog meer bewust van het eminente belang van de China-handel. In ruil voor de in Japan zo gevraagde Chinese zijde zouden op relatief eenvoudige wijze Japanse edelmetalen verworven kunnen worden, in het bijzonder zilver. Daarmee kon men, zonder geldmiddelen uit Europa te hoeven aanvoeren, zowel de China-handel als de aankoop van textiel en andere producten in Voor-Indië financieren, welke laatste op hun beurt weer als ruilgoederen voor de specerijhandel in de Archipel dienden. Maar hoe kon men op deze lucratieve zijde-voor-zilverhandel inbreken zonder te beschikken over een Chinese vestiging? Kaapvaart op de regionale zeehandel tussen de Chinese havens en Tonkin, Manilla en Japan was een optie, maar dit zou de VOC in openlijk conflict met de Ming-autoriteiten en het shogunaat kunnen brengen en de Nederlandse handelsbelangen in de regio op langere termijn ernstig schaden. Niettemin vonden op last van gouverneur-generaal Jan Pietersz Coen (1619-1623 en 1627-1629) in de jaren 1619-1621 meerdere blokkades van Manilla plaats, die de Chinese jonkenvaart op deze Spaanse hoofdvestiging tijdelijk enige schade toebrachten maar de Compagnie geen enkel blijvend voordeel opleverden.

Als vervolg op deze goeddeels mislukte onderneming besloot Coen in 1622 tot drastischer actie, met als doel de Chinese autoriteiten door middel van militair optreden te dwingen hun havens te openen voor de Compagnie en tegelijkertijd de Chinese Manillavaart voor eens en voor altijd uit te schakelen. Zijn operatieplan was tweeledig. Ten eerste dienden de Portugezen verdreven te worden uit Macao, waarmee de VOC controle zou krijgen over alle handel van en naar Kanton en tevens het Portugese Malakka uitgeschakeld zou worden als markt voor Chinese producten. Vervolgens zou op de Pescadores of Taiwan een versterkte post gevestigd moeten worden, vanwaar de vaart op Manilla uit de haven Amoy en van de overige kust van Fujian onderschept kon worden. Aldus kwam half juni 1622 onder bevel van commandeur Cornelis Reijersz uit Batavia een expeditiemacht van acht compagniesschepen met ruim duizend man aan voor Macao, die echter bij de grote aanval op de vesting op de 24ste van die maand een zware nederlaag leed en nadien niet meer in staat was tot effectieve vervolgactie ter plaatse.

Reijersz zette daarop koers naar de Pescadores, waar op het hoofdeiland Pehoe (Penghu) in augustus 1622 volgens de instructie werd begonnen met de aanleg van een versterking, zonder toestemming van het Chinese gezag. In de volgende twee jaar kwam het alsnog tot de eerste formele Nederlands-Chinese onderhandelingen, zowel tussen Reijersz c.q. zijn opvolger Martinus Sonck (ook: Soncq) en de gouverneur van Amoy, Shang Zhouzou, als later ook op hoger niveau tussen de Hoge Regering in Batavia en gezanten van het keizerlijke hof. Tegelijkertijd voerden compagniesschepen meerdere malen acties uit tegen havens langs de kusten van Fujian en Guandong en tegen Chinese schepen, waarbij aanzienlijke roofbuit werd prijsgemaakt. Eind 1623 raakten de slepende onderhandelingen definitief in het slop door de aanhoudende weigering van Batavia om toe te geven aan de Chinese eis tot ontruiming van de Pescadores als eerste voorwaarde voor een eventuele handelsovereenkomst, hoewel Reijersz hiermee eerder in beginsel wel had ingestemd. Begin augustus 1624 bezette daarop een grote Chinese landingsmacht vrijwel de gehele eilandengroep en sloeg het beleg voor het compagniesfortje.

Sonck, die juist die maand was aangekomen als nieuwe gouverneur van de Pescadores, zag zich vanwege zijn zeer beperkte militaire sterkte – hij beschikte over slechts 900 man, tegen het tienvoudige aan Chinese kant – gedwongen onderhandelingen te openen voor zo gunstig mogelijke voorwaarden voor de aftocht. Deze werden in de volgende weken bereikt dankzij de bemiddeling door vertegenwoordigers van de invloedrijke 'piraat'-koopman Li Tan (ook: Li Dan), die op grond van zijn connecties in Amoy en elders in Fujian kon toezeggen dat het Chinese koopvaarders zeker mogelijk zou zijn om handel te drijven met een nieuw op te zetten compagniesvestiging op Taiwan, dus buiten Chinees grondgebied. Een zelfde suggestie was overigens precies twintig jaar eerder ook al gedaan aan admiraal Wybrant van Warwijck, na diens mislukte poging om vanuit de Pescadores een handelspost op het Chinese vasteland te vestigen. De acceptatie van deze regeling – die evenwel door het hof in Peking nooit is bekrachtigd – door Sonck en Batavia vormde aldus in het najaar van 1624 het begin van een geheel nieuwe fase in de Nederlandse China-handel. Met Taiwan als spil, zou deze in de volgende vier decennia mede leiden tot intensieve kolonisering van deze eerste grote territoriale bezitting van de VOC.

Eerste kolonie: Taiwan (Formosa, 1624-1662, 1664-1668)

Dankzij de verzwakking van het centrale gezag tijdende de decennialange machtsstrijd tussen de Ming en de Qing kon zich in de maritieme wereld van Fujian, Taiwan, de Pescadores en de Ryukyu-eilanden in de eerste helft van de zeventiende eeuw een nieuwe politieke en economische dynamiek ontwikkelen, waar de Compagnie zowel van profiteerde als er ook zelf een bijdrage aan leverde. Was voor de continentale Chinese overheden het optreden van deze groeiende informele macht van zeelieden, handelaren en vissers niets anders dan piraterij, voor de betrokkenen zelf bood de politieke onzekerheid in het binnenland nieuwe mogelijkheden, bijvoorbeeld om handelswinsten te boeken of, zoals in het geval van de VOC en de Zheng-familie, om autonome politieke enclaves te stichten. Dit proces van informele maritieme staatsvorming, min of meer uniek in de Chinese geschiedenis, sloot goed aan bij de eerder genoemde algemeen toegenomen maritieme oriëntatie op het vasteland van Zuidoost-Azië in dezelfde periode.[9]

Net als in die gebieden, was ook in Fujian de VOC een katalysator van die ontwikkeling. Illustratief in dit verband is wel dat de stichter van de Zheng-onderneming, de katholieke bekeerling Zheng Zhilong (Cheng Chih-lung, alias Nicholas Iquan Gaspard, 1604-1661), zijn carrière begon als handelsagent in dienst van Li Tan in Hirado en vervolgens in 1622 in zijn opdracht als tolk en intermediair fungeerde voor de Compagnie in de Pescadores. In 1624 vestigde Zheng voor zijn eigen vloot en handelsorganisatie meerdere bases in Taiwan, die hij echter na de overkomst van de VOC naar het eiland later in dat jaar alweer moest opgeven. In 1625 werd hij leider van een verbond van achttien clans van 'piraten'-kooplieden, in welke hoedanigheid hij in de volgende jaren door de Compagnie onder meer werd ingehuurd als kaper op de Manillavaart.

Drie jaar later sloot Zheng zich aan bij de Ming-strijdkrachten en kreeg hij het opperbevel over de zuidelijke keizerlijke vloot, met Amoy als standplaats. Zijn succesvolle aandeel in de langdurige strijd tegen de Mantsjoe-legers bracht hem nadien ongekende macht en rijkdom; omstreeks 1645 bezat zijn familie meer dan de helft van Fujian en had hij zich in deze kustprovincie een positie van vrijwel autonoom heerser kunnen verwerven. Dit belette Zheng Zhilong evenwel niet om in 1646, na de val van Peking en Nanking, alsnog over te lopen naar het Mantsjoe-bewind, waarvoor hij door de nieuwe machthebbers wederom met grote rijkdommen werd beloond. Zijn zoon Zheng Chenggong volgde hem niet in deze stap; als nieuwe leider van de Zheng-clan bleef hij zich tot het laatst tegen de nieuwe heersers verzetten. In 1661 zou dit uiteindelijk leiden tot zijn noodgedwongen aftocht uit Fujian naar Taiwan en in het vervolg daarop tot de verdrijving van de VOC van het eiland. In hetzelfde jaar werd Zheng Zhilong vanwege het aanhoudende verzet van zijn zoon op last van het hof in Peking geëxecuteerd.

Zheng Zhilongs gedwongen vertrek van Taiwan in 1624 en zijn wisselende status als piraat, Ming-vlootvoogd en Mantsjoe-vazal weerhielden hem er niet van intensieve contacten te onderhouden met de Compagnie, in de eerste plaats in de handel, maar als het zo uitkwam ook op het militaire en politieke vlak. In commercieel opzicht waren beide partijen vergaand op elkaar aangewezen: de VOC beschikte met Fort Zeelandia en haar factorij in Hirado en later Deshima over sleutelposities in de handel op Japan en omgekeerd konden de Nederlanders in Japan geen winstgevende handel drijven zonder een stabiele aanvoer van zijde en andere Chinese producten uit Zhengs semi-autonome rijk in Fujian. Tegelijkertijd waren zij als 'piraten'-kooplieden voortgekomen uit dezelfde vrije maritieme dynamiek waar de Chinese centrale overheid al eeuwenlang zo beducht voor was, en kwamen zij bij meerdere gelegenheden als natuurlijke rivalen gewapenderhand tegenover elkaar te staan. Naast de VOC konden de Zheng vanuit Amoy een maritiem netwerk opbouwen dat zich uitstrekte van Cambodja tot Japan. Bij gebrek aan voldoende machtsmiddelen in de zuidelijke kustprovincies, kon Peking aanvankelijk niet veel anders doen dan te proberen deze 'zeeschuimers' uit elkaar te spelen. Het zou pas na 1660 onder de nieuwe Mantsjoe-dynastie zijn dat deze verdeel-en-heerspolitiek vruchten begon af te werpen.

Laten we echter terugkeren naar het begin van de Nederlandse vestiging op Taiwan.[10] Begin 1625 kwam aan de zuidwestkust op de uiterste noordpunt van het schiereiland 'Tajoewan' or Tayouan, nabij het tegenwoordige Anping Tainan, met gebruikmaking van de bouwmaterialen van de ontruimde sterkte op Pehoe een eerste fort gereed, dat aanvankelijk de naam Oranje kreeg. Dit werd in 1627 op last van de Heren Zeventien hernoemd tot Fort Zeelandia. In de volgende decennia onderging dit herhaaldelijk uitbreiding, terwijl buiten het fort in korte tijd op een rationeel Europees grondplan een stad van enkele duizenden inwoners verrees, eveneens Zeelandia of Tayouan geheten, die in grote meerderheid bevolkt werd door immigranten van Fujian. De tegenovergelegen kustvlakte op het vasteland van Taiwan werd na 1628, tientallen jaren voor het begin van de kolonisatie van Java en Ceylon, in snel tempo ontgonnen tot een uitgestrekt landbouwgebied, waar door Chinese migranten naast rijst veel suikerriet werd verbouwd en verwerkt. Taiwan ontleende zijn betekenis voor de Compagnie dan ook spoedig niet meer alleen aan de functie van centrale overslagplaats voor de handel op China, Japan, Vietnam, Cambodja en Siam maar, vooral na 1636, in toenemende mate aan allerlei opbrengsten uit de landbouw, in het bijzonder door de uitvoer van suiker naar Perzië en Japan en door de heffing van een maandelijkse hoofdbelasting op de Chinese landarbeiders. Daarnaast verdiende de Compagnie hier door de verkoop van eigendomsrechten op land – de VOC had zichzelf, bij afwezigheid van enig centraal gezag op het eiland, bij de vestiging in 1624 tot soeverein heerser in het zuiden van Taiwan verklaard, al zou twee jaar later bij Kelang in het uiterste noorden ook een versterkte Spaanse post worden gevestigd – en door het verpachten van exclusieve handelsrechten met de afzonderlijke Taiwanese dorpen.

Voor de komst van de Nederlanders was Taiwan een dunbevolkt en goeddeels onontgonnen eiland, waar de inheemse talen en leefpatronen eerder aansloten bij Austronesisch Zuidoost-Azië dan bij China en Japan. De bevolking leefde in hoofdzaak van de verhuizingslandbouw, waarbij na uitputting van de bodem in wijde omtrek van de nederzettingen steeds weer nieuwe akkers in het oerwoud werden ontgonnen, en van de jacht op herten, waarvan de huiden door Chinese handelaren naar Japan werden uitgevoerd. De Taiwanese hertevellen waren daar zeer gevraagd, als basismateriaal voor de vervaardiging van de hardleren wapenrusting van de samoerai. Verder werd de lokale cultuur gekenmerkt door sterk rivaliserende dorpsgemeenschappen, waar vrouwelijke sjamanen in hoog aanzien stonden en de koppensnellerij onder de mannelijke bevolking een gangbare praktijk was om roem te verwerven. Het devies van deze verre van 'edele wilden' was betrekkelijk eenvoudig: hoe meer schedels men als trofee kon etaleren, hoe hoger de status in de gemeenschap.

De komst van de Nederlanders betekende op tal van gebieden een ware revolutie in de Taiwanese samenleving. Behalve enkele nieuwe gewassen, onder meer suikerriet en indigo, introduceerde de Compagnie ten behoeve van het vervoer en de ontginningen ook de eerste ossen op het eiland en bevorderde zij de aanleg van irrigatiewerken door vrijstellingen van belasting te verlenen. Daarnaast leidde de verpachting van alleenrechten op de handel met de inheemse dorpen tot een grote toename in de levering van hertevellen, met ingrijpende ecologische gevolgen: alleen al in het jaar 1638 bijvoorbeeld werden 151.400 herten gedood. Weliswaar bleven deze en andere nieuwe ontwikkelingen, waaronder de vestiging van grote aantallen migranten van het Chinese vasteland, in de relatief korte periode onder compagniesbestuur goeddeels beperkt tot het zuidwestelijke kustland, maar anderzijds maakte de Nederlandse kolonisatie in feite de weg vrij voor de veel grotere veranderingen onder Chinees bestuur in de eeuwen daarna. In die zin kan zij worden gezien als een eerste cruciale stap in een voortgaand proces van sinificatie.

Op bestuurlijk vlak werd in Zeelandia en ommelanden de gebruikelijke compagniesorganisatie opgebouwd van gouverneur, politieke raad, raad van justitie, landdrost (vanaf 1654) en lagere ambtenaren, predikanten en schoolmeesters. Daarnaast stond de uiteindelijk ca. 25.000 personen tellende immigrantenbevolking van boeren en landarbeiders onder eigen hoofden, zogenoemde *cabessas* (van het Portugese *cabeça*, hoofd), die vanaf 1645 bijeenkwamen in een vertegenwoordigend college van tien man uit hun midden. Als belastingpachters vormden de cabessas bij uitstek de motor van de snelle agrarische expansie op Taiwan. Zij konden echter niet voorkomen dat in 1652 de Chinese boeren massaal in opstand kwamen tegen de in hun ogen veel te hoge hoofdgelden, maar hielden zich in meerderheid afzijdig toen de revolte met hulp van inheemse, Taiwanese hulptroepen met veel geweld werd neergeslagen.

Wat de autochtone bevolking betreft, vanaf 1636 werden vrijwel jaarlijks landdagen georganiseerd, waarvoor door de Compagnie met groots ceremonieel vertoon per dorp steeds nieuwe afgezanten werden aangesteld. Zij werden daarmee meteen als lokale leiders gelegitimeerd en kregen als blijk van hun status, ter vervanging van de aloude schedeltrofeeën, een rotan staf met het VOC-embleem uitgereikt. Die staf stond voor de nieuwe, via de Compagnie gedelegeerde autoriteit van de Staten-Generaal, die ieder jaar weer op de landdag werd doorgegeven aan de volgende vertegenwoordiging van geselecteerde dorpsoudsten. De Chinese migranten werden niet of nauwelijks betrokken bij dit ceremonieel en werden in de officiële toespraken zelfs afgeschilderd als uitbuiters, tegen wie de Compagnie bescherming kon bieden. Net als de rol van de Taiwanezen in het neerslaan van de Chinese boerenopstand in 1652, illustreert dit de gangbare praktijk van het Nederlandse bestuur om de eigen machtsbasis te versterken door de etnische groepen op het eiland tegen elkaar uit te spelen.

Het idee van de landraad was afkomstig van de energieke en succesvolle compagniespredikant Robert Junius, die van 1629 tot 1643 werkzaam was in Taiwan. Naast zijn taken als voorganger, zendeling en onderwijzer kon Junius zich, mede dankzij de steun van gouverneur Hans Putmans (1629-1632), spoedig ook profileren als een bekwaam bestuurder en bij gelegenheid zelfs als militair bevelvoerder. Deze gereformeerde 'kruisvaarder' had iets van een Jezuïet, temeer daar zijn fanatieke zendingsdrang samenging met een diepgaande belangstelling voor de talen, zeden en gewoonten van de autochtone bevolking. In die zin trad Junius in de voetsporen van zijn voorganger als predikant-zendeling op Taiwan, Georgius Candidius, en was hij een typisch product van het in 1622 door professor Walaeus opgerichte Seminarium Indicum in Leiden. Dit speciaal op de Aziatische zending gerichte seminarie benadrukte het belang van het preken in de lokale talen, zodat ook de inheemse bevolking kon delen in de Blijde Boodschap. Anderzijds hechtte Junius eraan Taiwanese bekeerlingen het Nederlands bij te brengen en zelfs naar de Republiek te sturen om voor predikant te studeren. Een kleine groep Taiwanese christenen bediende zich aldus nog in de achttiende eeuw, lang na het einde van de Nederlandse aanwezigheid op het eiland, van het Latijnse alfabet en las Nederlandstalige boeken. Terug in patria begon Junius in 1645 in de geest van het in 1633 opgeheven seminarie van Walaeus een eigen private opleiding in zijn woning te Delft (1653-1655 voortgezet in Amsterdam), waar hij onder anderen de later in Ceylon befaamd geworden predikant Philippus Baldaeus opleidde.[11]

Op Taiwan was de zending voornamelijk succesvol onder de animistische autochtone bevolking; de Chinese immigranten hielden vast aan hun boeddhistische en taoïstische cultus. Tussen 1627 en 1657 dienden niet minder dan 32 predikanten in Taiwan, die erin slaagden tienduizenden inheemsen te kerstenen, veel meer dan elders in de compagniesvestigingen. Een vergelijkbare invloed heeft de gereformeerde zending in het gehele invloedsgebied van de VOC later alleen nog kunnen uitoefenen in het commandement Jaffnapatnam in Ceylon, na de verovering in 1658. Samen met tientallen ziekentroosters, proponenten en schoolmeesters fungeerden de predikanten als belangrijke intermediairs tussen het VOC-bestuur en de Taiwanezen en waren ze op die manier een onmisbare factor in de pacificatie van het eiland.

Dit succes had direct te maken met de doorgaande militaire expansie van de VOC, die zich zowel richtte op verdergaande controle over de inheemse gebieden als tegen de Spaanse vestiging bij Kelang in het noorden; deze laatste werd in 1642 veroverd. Dorpen die zich aansloten bij de Compagnie en zich lieten kerstenen, kregen daarme ook de beschikking over een machtige bondgenoot en moderne bewapening en konden daardoor in hun eindeloze conflicten met andere dorpen rekenen op onmiddellijk succes. Junius ging zelf in 1635 en volgende jaren voorop in de strijd tegen de 'heidense' vijanden. Door de rol van vrouwelijke sjamanen had dit alles ook iets weg van een seksenoorlog, waarbij deze *inibs*, zoals de inheemse priesteressen genoemd werden, steeds vaker uit de dorpssamenlevingen verbannen werden. Zoals al aangeduid, konden de gekerstende, compagniesgetrouwe Taiwanezen bovendien als tegenwicht dienen tegen de almaar toenemende stroom van Chinese immigranten.[12]

Na ca. 1650 kwam in de voordien zo voorspoedige ontwikkeling van de kolonie geleidelijk aan een kentering. In 1652 was er de al genoemde grote opstand onder de Chinese boeren en landarbeiders, het jaar daarop werd het eiland geteisterd door een sprinkhanenplaag en in 1654 vond een grote aardbeving plaats, die veel verwoestingen aanrichtte, terwijl de toenemende nadruk op het gebruik van de Nederlandse taal maakte dat de zending merkbaar aan uitstraling verloor. Veel belangrijker waren evenwel de ontwikkelingen op het Chinese vasteland, waar in de jaren vijftig een felle strijd losbrandde tussen de oprukkende Mantsjoe-legers en de Zheng-clan, die zich omstreeks 1650 onder leiding van Zheng Zhilongs zoon, Zheng Chenggong (Cheng Cheng-kung, aan wie de laatste Ming-keizer de naam Guoxingye verleende, 1624-1662) aan het hoofd had geplaatst van de resterende Ming-aanhang. In de strijd te land werd Coxinga, zoals de Nederlanders hem noemden, steeds meer in het nauw gedreven, maar met zijn grote oorlogsvloot van vele honderden jonken kon hij vanuit Amoy gedurende het gehele decennium heer en meester blijven langs de Zuid-Chinese kusten en in 1659 zelfs een grote aanval op Nanking ondernemen. Deze liep echter uit op een zware nederlaag, die hem uiteindelijk zou noodzaken zijn thuisbasis in Fujian te verlaten en een veiliger en beter te bevoorraden wijkplaats voor zijn overgebleven legers en vloot te zoeken. Taiwan was daarvoor de meest geschikte keuze.

De relatie tussen de Zheng-clan en de Nederlanders op het eiland was intussen danig verslechterd, evenals die tussen het VOC-bestuur aldaar en de steeds groeiende Chinese immigrantenbevolking. De strijd in Fujian bracht vooral in latere jaren grote schade toe aan de handel en verscherpte de onderlinge concurrentie en het wederzijdse wantrouwen. In 1655-1656 blokkeerde Coxinga tijdelijk zelfs alle handelsverkeer met Taiwan, waarop de Compagnie haar zijde uit Fujian voor de handel met Japan noodgedwongen verving door die uit Tonkin, Bengalen en, in beperkte mate, uit Kanton. Tegelijkertijd zag de Hoge Regering de winsten uit de kolonie gedurig verminderen als gevolg van de steeds hogere militaire uitgaven, onder meer voor herhaalde versterking van het garnizoen.

Die konden echter niet voorkomen dat in maart en april 1661 vanuit Amoy meer dan 300 jonken met ca. 25.000 man aan troepen overstaken naar Taiwan, nadat in de voorgaande maanden de oprukkende Mantsjoe-legers ten slotte ook de kustgebieden van Fujian hadden bereikt en het Coxinga daar door systematische vernielingen en ontvolking onmogelijk hadden gemaakt zijn leger en vloot te bevoorraden. Gouverneur Frederick Coyett (1656-1662) weigerde in te gaan op Coxinga's eis tot overgave van de kolonie, onder garantie van een vrije aftocht van de Nederlanders, waarop eind mei een uitputtend beleg van Fort Zeelandia begon. Een ontzettingspoging door een expeditievloot uit Batavia onder commandeur Jacob Cau in september 1661 slaagde niet, al konden toen wel proviand, kruit en ammunitie in de vesting worden gebracht. Nadat eind januari 1662 de strategisch gelegen redoute Utrecht tegenover het fort door Chinese troepen was overmeesterd, bleef Coyett ten slotte geen andere keuze dan onderhandelingen te openen voor zo gunstig mogelijke voorwaarden bij de onvermijdelijk geworden capitulatie. Op 1 februari 1662 werd Fort Zeelandia per contract aan Coxinga overgedragen, waarna de ca. 900 man van de bezetting vrije aftocht naar de acht resterende schepen van Cau's vloot op de rede kregen. Een compleet overzicht van alle nog bestaande authentieke manuscriptkaarten en topografische afbeeldingen van deze unieke Nederlandse vestiging en haar ommelanden op Taiwans zuidwestkust en van de iets latere VOC-post op Kelang (1664-1668, zie hieronder) is in deze atlas opgenomen op de bladen 212-241.

In Batavia kregen de gebeurtenissen op Taiwan voor Coyett, die overigens in eerdere jaren herhaaldelijk had gewaarschuwd voor een mogelijke aanval door Coxinga maar naar aanleiding van deze 'paniekzaaierij' nog in juni 1661 door de Hoge Regering zelfs formeel was ontslagen, ernstige gevolgen. Hem werd voor gerecht voorgeworpen Zeelandia onnodig te hebben overgegeven: hij beschikte immers nog over 'voldoende' manschappen om de verdediging voort te zetten, in afwachting van een nieuwe ontzettingspoging. Bovendien zou hij niet tijdig de opgeslagen producten en andere goederen van waarde uit het fort naar de schepen van Cau hebben laten overbrengen, waardoor bij de aftocht alle handelswaar, geld, geschut en ammunitie ter waarde van in totaal 1,2 miljoen gulden in handen van de Chinezen vielen. Het proces tegen Coyett duurde uiteindelijk drie jaar, gedurende welke de oud-gouverneur in het Kasteel van Batavia gevangen bleef. In het vonnis werd de geëiste doodstraf omgezet in een openbare schijnexecutie, waarbij de scherprechter Coyett op het schavot met zijn zwaard net boven het hoofd diende te slaan. Verder werden al zijn bezittingen verbeurd verklaard en werd hij voor het leven verbannen naar het eilandje Ai in de Banda-archipel. Onder druk van de politieke beroering die deze zaak in de Republiek veroorzaakte en op aanwijzing van stadhouder Willem III aan de Heren Zeventien, zag Batavia

9 Wills, 'Maritime China', pag. 201-239. Zie ook Blussé, *Visible Cities*, pag. 1-32.

10 De geschiedenis van de VOC op Taiwan zoals hier samengevat is grotendeels gebaseerd op Blussé en Van Luyn, *China en de Nederlanders*, pag. 55-85 en Andrade, *How Taiwan became Chinese*.

11 Van Lieburg, 'Het personeel van de Indische kerk', pag. 80.

12 Blussé, 'Retribution and Remorse', pag. 153-182; Blussé, 'De Formosaanse proeftuyn', pag. 189-201.

zich in 1675 gedwongen Coyett te rehabiliteren en gelegenheid tot repatriëring te bieden. Nog in hetzelfde jaar verscheen in de Republiek een anoniem boekwerk onder de titel *'t Verwaerloosde Formosa*, dat de ware toedracht over het verlies van Taiwan en de dubieuze rol van de Hoge Regering daarin alsnog openbaar maakte.

Met de overgave van Zeelandia in 1662 was de Nederlandse rol in Taiwan overigens nog niet helemaal uitgespeeld. In augustus 1664, tijdens de derde vlootexpeditie onder Balthasar Bort (zie hierna), bezetten compagniestroepen op instructie van de Hoge Regering opnieuw het eilandje Kelang en het omringende kustland in het uiterste noorden, waar men een nieuwe permanente basis voor de Compagnie ten behoeve van de China-handel hoopte te vestigen. Het oude Spaanse fort San Salvador ter plaatse, in 1642 veroverd en intussen herdoopt tot Noord-Holland, waarvan de kleine bezetting in 1661 overhaast naar de post Deshima in Japan was gevlucht toen de bevolking in het noorden van het eiland na Coxinga's invasie massaal in opstand was gekomen, werd daartoe flink versterkt en uitgebreid. In mei 1666 was het daardoor in staat een gelegenheidsaanval door een Zheng-leger van een paar duizend man met succes te weerstaan, maar in commercieel opzicht werd de nieuwe vestiging door het wegblijven van Chinese handelaren van het vasteland een totale mislukking. Na vier jaar van aanhoudende grote verliezen op deze post besloot Batavia in 1668 Kelang definitief op te heffen; in oktober van dat jaar verlieten de laatste compagniesdienaren Taiwan.

Directe handel: Fuzhou (1662-1681) en Kanton (1728-1830)

Het verlies van Taiwan kwam hard aan bij de VOC-bewindhebbers. Om het gedeukte prestige van de Compagnie in de Chinese wereld te herstellen, maar vooral als poging van de Hoge Regering om door het verlenen van militaire steun aan de Mantsjoe-machthebbers betere betrekkingen aan te knopen met het nieuwe bewind, werden uit Batavia in 1662, 1663 en 1664 onder commando van Balthasar Bort driemaal grote vlootexpedities tegen de steunpunten en zeemacht van de Zheng uitgezonden. Coxinga zelf was in 1662 onverwacht overleden, waarna zijn oudste zoon Zheng Jing (Cheng Ching, 1642-1681) hem na een korte machtsstrijd had opgevolgd als hoofd van de clan en als vorst van Taiwan (Tungning). De Chinese autoriteiten gingen echter maar zeer beperkt in op Batavia's ouvertures. De tocht van 1662 leverde uit militair oogpunt vrijwel niets op, al kon met medewerking van de regionale Mantsjoe-autoriteiten in dat jaar in Fuzhou, de hoofdstad en belangrijkste haven van Fujian, wel een bescheiden directe handel worden begonnen. Tijdens de expeditie van 1663 kwam het alsnog tot een gezamenlijk Chinees-Nederlandse actie, waarbij in november van dat jaar de laatste Zheng-bolwerken op de eilanden Amoy en Quemoy (Chinmen) werden veroverd. Een voorgenomen grote gemeenschappelijke aanval op Taiwan in december 1664, tijdens de derde tocht, liep weer op niets uit toen de Mantsjoe-vloot in het zicht van Zheng Jings indrukwekkende zeemacht in Straat Formosa haastig rechtsomkeert maakte, waarna Borts veel kleinere eskader tegen de honderden vijandelijke jonken weinig meer kon uitrichten.[13]

In de laatste tien jaar voorafgaand aan de opening van de handel op Fuzhou in 1662 was van compagnieswege overigens al verscheidene malen eerder gepoogd rechtstreekse toegang tot China te krijgen. Naast zijde was intussen vooral porselein belangrijk geworden als inkoopproduct, niet alleen voor de Aziatische handel maar in toenemende mate ook voor de uitvoer naar Europa. In 1652 werd vanuit Taiwan de koopman Frederick Schedel met twee schepen naar Kanton gezonden, waar hij van de provinciale bestuurders inderdaad toestemming kreeg zijn kleine lading te verkopen en enige Chinese waar in te slaan. Tevens werden hem vriendschappelijk geformuleerde brieven van de gouverneurs voor de Hoge Regering in Batavia meegegeven, waarop deze in hetzelfde jaar nogmaals twee schepen naar Kanton liet gaan. Deze missie, onder Frederick Schedel en Zacharias Wagenaer, wist als gevolg van machinaties van de Portugezen in Macao niets te bereiken en moest uiteindelijk zelfs met de gehele lading terugkeren naar Batavia. De Compagnie besloot vervolgens in 1655 een nieuwe poging te wagen, ditmaal via een zwaar gezantschap rechtstreeks van de Hoge Regering naar het hof in Peking. Deze bijna twee jaar durende ambassade onder leiding van de kooplieden Pieter de Goyer en Jacob Keyzer, beroemd geworden door het in meerdere talen in boekvorm gepubliceerde verslag en de getekende impressies van Johan Nieuhof (in deze atlas gereproduceerd op de bladen 117-171), zou in Europa tot ver in de achttiende eeuw het beeld van het keizerrijk China bepalen, maar leverde de Compagnie concreet niets op. Wel werd de Hoge Regering het voorrecht vergund voortaan elke acht jaar een gezantschap te sturen; volgens deze verkapte verplichting kon dus in 1664 in Peking opnieuw een ambassadeur uit Batavia worden verwacht.

De handel te Fuzhou was intussen niet echt van de grond gekomen, deels als gevolg van de aanhoudende strijd tegen de Zheng, deels omdat de centrale Chinese overheid niet genegen was de Nederlandse handelspost te legitimeren. In 1664 en 1665 liet Batavia na de verwachte ambassade naar Peking te sturen, terwijl tegelijkertijd ook om andere redenen de prille rechtstreekse Nederlands-Chinese betrekkingen onder druk kwamen te staan. Bij de Hoge Regering bestond veel onvrede over het gebleken gebrek aan daadwerkelijke Chinese steun bij de gezamenlijke operaties tegen de Zheng en over de geringe handelsresultaten. De Mantsjoe-autoriteiten van hun kant waren verbolgen over het toenemende aantal gevallen van zeeroof op Chinese schepen en plundering van kustplaatsen door compagniesschepen in deze jaren, op grond waarvan zij hun aloude mening over de Nederlanders als niet meer dan barbaarse piraten alleen maar bevestigd zagen. Een groots opgezette ambassade naar Peking onder leiding van de raad-extraordinair van Indië Pieter van Hoorn, die medio 1666 ten slotte toch nog werd uitgezonden, kon het tij niet meer keren. Nog voor het gezantschap in januari 1667, ruim vijf maanden na aankomst in Fuzhou, eindelijk de landreis naar de hoofdstad mocht beginnen, werden de toch al zo beperkte en voorlopige handelsprivileges die men eerder had weten te bemachtigen, feitelijk al geannuleerd.[14]

Pas in 1676 deed zich vervolgens weer een gelegenheid voor tot het openen van directe handel met China. In 1673 was in Fujian en Guandong een grote opstand tegen het Mantsjoe-bewind uitgebroken, waarbij zich spoedig ook Zheng Jing aansloot. Tot begin 1676 wist deze Amoy en Quemoy te heroveren en tevens een groot deel van het aangrenzende kustgebied te bezetten; de gebieden rond Kanton en Fuzhou waren toen in hoofdzaak in handen van zijn bondgenoten. In 1675 nodigden de opstandige gouverneurs in deze plaatsen de Hoge Regering per brief uit tot het zenden van handelsschepen, met als lading vooral lood, handvuurwapens en diverse ingrediënten voor de aanmaak van buskruit. In Kanton vond men echter bij aankomst van de Nederlandse schepen later in het volgende jaar de politieke situatie te instabiel om daadwerkelijk handel te kunnen drijven, terwijl Fuzhou intussen weer heroverd was door het keizerlijke leger. Het Mantsjoe-bestuur aldaar bleek eveneens geïnteresseerd in de levering van Nederlands wapentuig en zelfs in gezamenlijke militaire actie tegen de Zheng, in ruil waarvoor de Compagnie in Fuzhou in 1676 opnieuw een handelspost kon vestigen.

Net als voorheen kreeg deze evenwel geen officiële sanctionering en bleef men voor de handel dus volledig afhankelijk van de agenten van de regionale autoriteiten. De Hoge Regering van haar kant wenste op basis van deze provisorische regeling niet opnieuw betrokken te worden bij de interne strijd in China en tegen de Zheng en leverde in de volgende jaren geen daadwerkelijke vlootsteun, ondanks een verzoek daartoe overgebracht door een Chinees gezantschap naar Batavia in de jaren 1679-1680. Toen in 1680 de Mantsjoe-strijdkrachten zonder Nederlandse hulp Amoy, Quemoy en ook de Pescadores veroverden en het jaar daarop op het vasteland de laatste weerstand van de opstandelingen was gebroken, verviel daarmee vanuit Chinees standpunt dan ook elke noodzaak de compagniespost in Fuzhou nog langer toe te staan.

Hoe zag de Chinese overheid in algemene zin deze ontwikkelingen aan de kust? Onder de Ming of onder de Qing, het Rijk van het Midden accepteerde slechts tribuutrelaties met buitenlandse mogendheden en de keizers zagen derhalve niets in vaste contracten en/of semi-permanente privileges, zoals die bij zogenoemd *farman* verleend werden door de vorsten in India en Iran. Pas nadat in 1683 met de verovering van Taiwan het gevaar van de Ming en Zheng definitief was verdwenen, kon op de eigen voorwaarden een begin worden gemaakt met de openstelling van de zeehandel met het rijk, waartoe in 1684-1685 nieuwe wettelijke verordeningen werden opgesteld. Als centrale plaats daarvoor bleef als voorheen Kanton aangewezen, dat met zijn bestaande faciliteiten vanouds het meest aantrekkelijke Chinese emporium voor buitenlandse handelaren was. Onder dit nieuwe stelsel wisten aanvankelijk vooral de Engelsen te profiteren, zowel de EIC als particuliere handelaren, en later ook de Oostendse Compagnie (1722-1731). Voor de VOC was deze regulering van de China-handel echter bepaald onaantrekkelijk, gericht als zij altijd en overal was op het afdwingen van een geprivilegieerde positie met allerlei vrijstellingen, al bleef de Hoge Regering in de eerste jaren na 1681 nog wel op bescheiden schaal deelnemen aan de Kantonvaart.

In 1685-1687 volgde opnieuw een grote ambassade naar Peking, onder leiding van de raad van justitie mr. Vincent Paets en de directeur van het Binnenhospitaal te Batavia, dr. Louis de Keyzer, in een laatste poging aan het hof alsnog een bijzondere regeling voor de Compagnie te kunnen bereiken. Nadat ook deze onderneming op niets was uitgelopen, zag de Hoge Regering in 1690 geheel af van rechtstreekse contacten met China en besloot men de handel in Chinese goederen voorlopig geheel via de particuliere jonkenvaart op Batavia te laten lopen. In deze beslissing zal het afnemende belang van de handel op Japan een belangrijke rol hebben gespeeld, evenals de omstandigheid dat de benodigde zijde al langere tijd veel goedkoper uit Bengalen kon worden betrokken. Bovendien hoefden Chinese handelaren in Kanton minder belasting te betalen en kon de VOC in Batavia een veel stringentere controle uitoefenen op de met China verhandelde peper.

Deze overwegingen raakten snel achterhaald toen in Europa aan het begin van de achttiende eeuw in korte tijd een enorme vraag naar thee ontstond. Aanvankelijk probeerde de VOC ook de behoefte aan dit nieuwe product volledig te dekken via de jonkenhandel. Op deze wijze had men echter minder greep op de prijs en de kwaliteit van de thee en werd het, gezien de concurrentie met de andere Europeanen die wel direct met Kanton handelden, ook steeds lastiger om voldoende hoeveelheden naar Batavia te loodsen. In 1717 probeerde de Hoge Regering de inkoopprijs van thee op een laag niveau vast te stellen, maar dit resulteerde onmiddellijk in een officieel Chinees embargo op de Batavia-handel. In de volgende jaren werd dit deels gecompenseerd door aanvoer van thee door Portugese kooplieden uit Macao, tot in 1723 het keizerlijke verbod werd opgeheven en de Chinese jonken tot grote opluchting van de Hoge Regering en masse terugkeerden naar Batavia.

De Heren Zeventien zagen deze ontwikkeling met lede ogen aan. Hun eerste belang was een zo groot mogelijke verkoop van thee in Europa, maar intussen was duidelijk geworden dat de Compagnie daar via de aanvoer van de kwalitatief inferieure en minder goed verpakte thee uit Batavia op termijn niet zou kunnen concurreren met de EIC en de Oostendse Compagnie. Herhaalde aanwijzingen aan de Hoge Regering om opnieuw op Kanton te gaan varen werden in Batavia steeds weer ontdoken, bevreesd als men daar was dat het permanent wegblijven van de Chinese handelaren zou leiden tot ineenstorting van de plaatselijke economie. In 1728 zond het compagniesbestuur in de Republiek uiteindelijk zelf maar de eerste twee schepen naar Kanton om rechtstreeks thee in te kopen, waarna de VOC in de volgende jaren alsnog een dominante positie op de Europese theemarkt kon verwerven. Een groot voordeel daarbij was dat de Oostendse Compagnie in 1732 onder druk van de Republiek en Engeland werd opgeheven, al verschenen na 1730 nieuwe mededingers in Kanton in de vorm van handelscompagnieën uit Frankrijk, Denemarken en Zweden. De compagniespost in Kanton kreeg evenwel pas in 1749 een permanent onderkomen, in een gehuurd pand naast de Britse loge.

Bij alle succes op de Europese markt deed zich echter steeds een belangrijk nadeel van de directe vaart voelen: de thee moest in dat geval in Kanton contant in zilver betaald worden, hetgeen permanent een zware last voor de compagniesfinanciën betekende. Veel voordeliger zou het zijn om producten uit de Indische Archipel voor dit doel te gebruiken, zoals peper en andere specerijen, tin, sandelhout en kamfer, en deze in China toch met eigen schepen vanuit Batavia te verhandelen. In 1734 werd de knoop doorgehakt en besloot men inderdaad weer vanuit Batavia op Kanton te gaan varen, met dien verstande dat het merendeel van de schepen vervolgens direct door moest gaan naar patria. Om de aanvoer verder te stimuleren, werd vanaf 1743 zelfs de particuliere theehandel toegestaan. In deze zogenoemde recognitiehandel kregen VOC-dienaren de mogelijkheid om aan boord van de oostindiëvaarders op eigen rekening thee van Kanton naar Batavia en van Batavia naar patria te sturen.

Zolang de groei van de vraag naar thee, speciaal in Groot-Brittannië, de toename in het gezamenlijke aanbod van de handelscompagnieën bleef overtreffen, tot in de late jaren veertig, kon de VOC via dit nieuwe stelsel haar sterke positie op de Europese theemarkt goed handhaven en zelfs nog uitbreiden. Haar aanvoer betrof voor een belangrijk deel goedkopere soorten thee, die ook na 1734 aanvankelijk nog in grote hoeveelheden door Chinese jonken in Batavia werden aangevoerd. Omdat de Compagnie bij de eigen vaart op Kanton minder dan de concurrentie bereid was in zilver te betalen, was men daar eveneens vooral aangewezen op de inkoop van thee van secundaire kwaliteit. De aanvoer van goedkope thee via de jonkenvaart hield echter in 1740 abrupt op na de dramatische Chinezenmoord in Batavia in oktober van dat jaar, waarbij na geruchten over een op handen zijnde opstand onder de stadsbevolking vele duizenden Chinese burgers in een woeste pogrom waren afgeslacht. Als gevolg van deze gebeurtenissen, waarbij in de nasleep tot 1743 elders op Java grote groepen Chinese landarbeiders daadwerkelijk in opstand kwamen en nog eens duizenden omkwamen, bleven de jonken uit China voor jaren weg van Batavia en raakten de Chinees-Nederlandse relaties op het hoogste niveau enige tijd ernstig verstoord. Niettemin bleef het de VOC ook in deze periode onverminderd toegestaan om in Kanton handel te drijven.[15]

284.
Wir lauffen in die Wett und traben gantze tagen
Mit unser Klincker klangk, die wir in Händen tragen,
Wir leben von der Jagt, es jagt, wer jagen kan,
Und wenn wir schießen fehl, so gehn die Hünde dran.
Ein Formosan.

De oorspronkelijk uit Thüringen in het oosten van Duitsland afkomstige Caspar Schmalkalden (zie blad 77 e.v.) werkte in de jaren 1648-1650 in compagniesdienst als landmeter in Taiwan. In zijn reisdagboek, nu in de Forschungsbibliothek Gotha, komt deze tekening van 'Ein Formosan' (Chart B.533 fol. 284R) voor, die laat zien dat de inheemse bevolking toen voornamelijk van de jacht leefde. De hertevellen van Taiwan waren in Japan een gewild artikel, waar ze werden gebruikt voor de vervaardiging van leren harnassen. Schmalkaldens rijmpje luidt in vertaling: 'Wij lopen om het hardst en draven hele dagen / Op de klank van onze klinkers [kleppers], die wij in onze handen dragen / Wij leven van de jacht, iedereen jaagt zoveel hij kan / En schieten we mis, dan gaan de honden er achteraan'.

Caspar Schmalkalden, originally from Thuringia in eastern Germany (see sheets 77 and following) worked in the service of the Company as a surveyor in Taiwan in the period 1648-1650. In his travel diary, now in the *Forschungsbibliothek Gotha*, we find this drawing of *Ein Formosan* (A Native of Formosa, Chart B.533 fol. 284R), which shows that the indigenous population lived primarily from hunting at that time. The deerskins of Taiwan were much in demand in Japan, where they were used for making leather armour. Schmalkalden's little verse goes as follows in translation: 'We run as fast as we can and go for days on end / to the sound of our clappers that we carry in our hands / We live from the chase and each hunts all he can / And if we miss, then the hounds go after them'.

13 Zie het gedetailleerde overzicht in Wills, *Pepper, Guns, and Parleys*.

14 Wills, 'Wat zegt een ceremonie', pag. 239-257.

15 Glamann, *Dutch-Asiatic Trade*, pag. 212-244.

De diverse gezantschappen van de Hoge Regering naar het hof van de Mantsjoe-keizers in Peking en de andere diplomatieke contacten tussen de VOC en Chinese bestuurders in de zeventiende eeuw leverden de Compagnie bij lange na niet de handelsvoordelen op die men ervan verwachtte. Wel waren deze ambassadereizen, in het bijzonder de eerste in de jaren 1655-1657 onder Pieter de Goyer en Jacob Keyzer, van enorme betekenis voor de verbreiding van de kennis over China in Europa. Dit was vooral te danken aan de uitgave in boekvorm in 1665 van een geïllustreerd verslag van deze historische tocht door de hofmeester Johan Nieuhof (zie blad 110 e.v.), onder de titel *Het Gezantschap der Neêrlandtsche Oost-Indische Compagnie, aan den grooten Tartarischen Cham, den tegenwoordigen Keizer van China: […]*, dat tot ver in de achttiende eeuw het westerse beeld van China zou blijven bepalen. In deze atlas zijn de 82 aquareltekeningen van Nieuhof bij zijn oorspronkelijke manuscriptverslag integraal gereproduceerd op de bladen 117-171, aan de hand van een kopie-verzameling in het bezit van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen in Middelburg. In dit verslag komt echter geen kaart voor van de reisroute van het gezantschap van 1655-1657, en deze is daarom op de bladen 116-117 gereproduceerd uit de Atlas Blaeu-Van der Hem in de Österreichische Nationalbibliothek. Van deze kaart bestaat nog een tweede en wellicht iets beter leesbare manuscriptversie, die omstreeks 1695 door Isaak de Graaf werd opgenomen in zijn grote overzichtsatlas voor de Heren Zeventien. Deze kaart in twee delen, nu in het Nationaal Archief onder inventarisnummer 4.VEL 275, is hier volledigheidshalve afgebeeld op de bladen 14-15. Voor een uitvoeriger beschrijving, zie Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/ Atlas Amsterdam*, II-38 I, II.

Kort voor 1750, toen de totale thee-aanvoer met ca. 11 miljoen pond bijna de drievoudige omvang had bereikt ten opzichte van zo'n tien jaar eerder, raakte de markt in Europa ten slotte verzadigd en begonnen de theeprijzen drastisch te dalen. De VOC met haar massale aanvoer van nu onverkoopbaar geworden goedkope theesoorten werd hierdoor harder geraakt dan de andere compagnieën en zag zich dan ook na enkele jaren genoodzaakt opnieuw een reorganisatie van de China-handel door te voeren. In 1756 werd de directe handel vanuit patria hersteld, nu onder leiding van de zogenoemde Chinasche Commissie, een college van vooraanstaande bewindhebbers dat door de Heren Zeventien was bekleed met speciale bevoegdheden buiten de Hoge Regering om. In wezen veranderde er echter niet zo veel: de schepen uit patria bleven via Batavia varen en ook de Chinasche Commisie had een structureel tekort aan zilver en moest derhalve in Kanton ter aanvulling steeds in peper, tin en andere Indische producten blijven handelen. De instelling van dit college, net als eerder al de Amfioen-Sociëteit (1745-1794), had in de praktijk vooral tot doel om via dit feitelijke kartel de handelswinsten aan een kleine geprivilegieerde groep van bewindhebbers ten goede te laten komen.

Dat de VOC desondanks in de volgende twee decennia onder de Chinasche Commissie overwegend goede resultaten boekte, was in eerste instantie vooral te danken aan de tijdelijke verzwakking van de belangrijkste concurrenten door de Zevenjarige Oorlog (1756-1763), waar de Republiek zich buiten wist te houden. In latere jaren kon de Compagnie profiteren van de opnieuw stijgende vraag naar thee op de Europese markt, tot ca. 19 miljoen pond kort voor 1780, waarin zij met haar als vanouds overwegend goedkopere soorten een aandeel van gemiddeld iets minder dan een kwart wist te behouden. Anders dan voor ca. 1750 was de Compagnie in deze latere periode echter geen dominante factor meer op de theemarkt, terwijl zij bovendien haar positie in Kanton alleen kon handhaven door uiteindelijk toch een steeds groter deel van de thee-inkopen rechtstreeks in zilver te betalen.[16]

Wat de praktijk van de handel in Kanton betreft, net als de regenten in de Republiek en de compagnieselite in Batavia probeerden de Chinese bestuurders in Kanton via allerlei beperkende monopolies en licenties vooral ook de eigen beurs te spekken. Zeer wel vergelijkbaar met de situatie op Deshima, hadden de Nederlandse handelaren er net als de andere Europeanen in hun loges ter plaatse in alle opzichten bijzonder weinig bewegingsruimte. Rechtstreekse contacten met Chinese kooplieden en overheidsdienaren waren verboden, terwijl de diensten van tolken eveneens aan strenge regels waren onderworpen. Met Europeanen die kennis van het Chinees verwierven had de Chinese overheid net zo weinig op als met tolken die zich echt bekwaamden in de Europese talen. Ideaal vanuit hun oogpunt was het toenemende gebruik in de handel van het Pidgin-Engels (*pidgin* is een Chinese klanknabootsing van het Engelse woord *business*), waardoor de tolken nooit echt intieme relaties met de buitenlanders konden opbouwen. De gehuurde Europese handelsposten waren gelegen in de voorstad van Kanton aan de Parelrivier, buiten de stadsmuren, waar het logepersoneel zich vrij kon bewegen in een straal van ongeveer een kilometer rondom de handelspost. De stad zelf was verboden terrein en buiten het handelsseizoen, van juni tot september, werd de Europeanen zelfs gelast naar Macao te vertrekken om daar de nieuwe schepen af te wachten. Daar vielen ze dan onder de verantwoordelijkheid van de Portugese gouverneur.

Door de ondiepte van de Parelrivier konden de compagniesschepen overigens niet verder varen dan de rede van Whampoa (Huangpu), ca. 20 kilometer stroomafwaarts van Kanton aan de benedenloop van de rivier, waar het varend personeel in hoofdzaak aan boord moest achterblijven (zie de uitgebreide serie kaarten, tekeningen en schilderijen met betrekking tot Kanton op de bladen 89-115). Bij aankomst in de loge konden de compagniesvertegenwoordigers zich slechts laten meevoeren in de goed geoliede ambtelijke routine van toezicht, proviandering en belastingheffing onder leiding van de *hoppo*, een hoge ambtenaar die voor drie jaar was belast met het toezicht op de buitenlandse handel. De eigenlijke

16 Jacobs, *Koopman in Azië*, pag. 142-152. Voor een overzicht van de China-handel onder de Chinasche Commissie, zie Liu Yong, *The Dutch East India Company's Tea Trade*. Meer algemeen, zie Dermigny, *La Chine et l'Occident* en Zhuang Guotu, *Tea, Silver, Opium and War*.

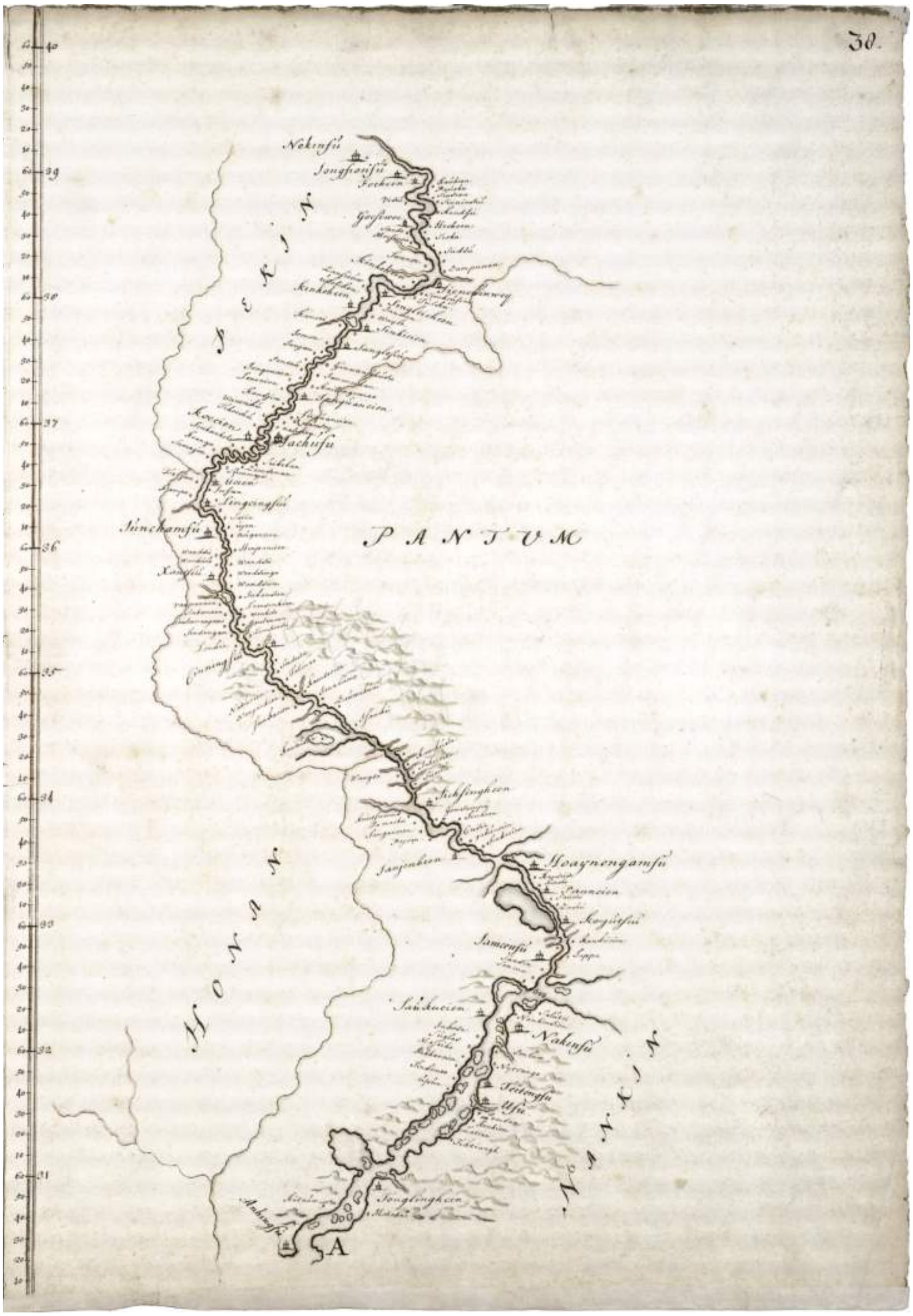

The various missions by the High Government to the court of the Manchu emperors in Peking and the other diplomatic contacts between the VOC and Chinese administrators in the seventeenth century by no means provided the Company with the trading advantages that it had hoped for. However, these embassies, especially the first one in the years 1655-1657 under Pieter de Goyer and Jacob Keyzer, were of enormous significance for the spread of knowledge of China in Europe. This was primarily due to the publication in book-form in 1665 of an illustrated account of this historic journey by the steward Johan Nieuhof (see sheets 110 and following), with the title (in translation) *The Embassy of the Dutch East India Company to the great Tartar Cham, the present Emperor of China: […]*, which would continue to define the Western image of China until far into the eighteenth century. In this atlas the 82 water-colour drawings by Nieuhof included in his original manuscript account have been reproduced in full on sheets 117-171, from a copy set in the possession of the *Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* in Middelburg. However, in this account there is no map of the route that the mission took in 1655-1657, and so this has been reproduced from the Blaeu-Van der Hem Atlas in the Austrian National Library on sheets 116-117. A second and perhaps more legible manuscript version exists, which Isaak de Graaf included in his large general atlas for the Gentlemen Seventeen in around 1695. This map in two parts, now in the Netherlands National Archives under number 4.VEL 275, is shown here for the sake of completeness on sheets 14-15. For a more detailed description, see Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-38 I, II.

handelscontacten verliepen geheel via een aangewezen Chinees handelshuis of *hong*, dat met officiële vergunning als zogenoemde *fiador* volledig verantwoordelijk was voor het doen en laten van de aangesloten inheemse kooplieden én de buitenlandse klanten. Deze fiadors traden in alle transacties op als tussenpersoon voor de Europese handelaren, al was het hun verboden om de contacten met één enkele compagnie volledig te monopoliseren. Hoewel het aantal hongs in Kanton in de gehele achttiende eeuw al beperkt bleef tot hooguit twintig, konden na ca. 1760 enkele zich tijdelijk zelfs verenigen in een zogeheten *co hong*, een kartel waarmee men nog beter in staat was om de handel met de Europeanen naar eigen hand te zetten.[17]

Zoals voor de compagnieshandel als geheel, betekende de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) door de enorme verliezen aan schepen, lading en afzetmarkten ook voor de Nederlandse theehandel een zware slag. Na de oorlog werd de situatie er aanvankelijk niet beter op door de Act of Commutation van 1784, die de Britse theemarkt, veruit de belangrijkste in Europa, afsloot voor buitenlandse concurrenten, terwijl de Nederlandse markt tot 1791 juist open bleef voor mededingers van buiten. De Britten konden bovendien, dankzij de overheersende positie die zij intussen in Voor-Indië hadden veroverd, veel meer dan de andere Europeanen Indiase opium inzetten als ruilmiddel in de China-handel, waardoor zij in geringere mate dan de VOC en andere compagnieën afhankelijk waren van de eigen aanvoer van zilver. Eenzelfde effect had de toenemende samenwerking van de EIC met Britse vrijhandelaren in Azië, de zogenoemde *country traders*.

Niettemin kon de Compagnie zich in haar laatste jaren op redelijk niveau handhaven in haar Kanton-handel, eerst doordat de EIC na 1784 niet onmiddellijk in staat was aan de vraag te voldoen en men in Groot-Brittannië dus toch weer deels was aangewezen op aanvoer door buitenlandse ondernemingen, en na 1791 door de instelling van het alleenrecht voor de VOC op de thee-invoer in de Republiek. Ook in de jaren na de vorming van de Bataafse Republiek in 1795 en zelfs na de opheffing van de Compagnie in 1799 werd de Nederlandse China-handel voortgezet, zij het op bescheidener schaal en voornamelijk door Amerikaanse schippers onder Nederlandse licentie. De factorij bleef officieel geopend tot 1803; door het uitbreken van de nieuwe oorlog tussen de Bataafse Republiek en Groot-Brittannië werd het daarna voor het Indische Gouvernement net als in het geval van Deshima in Japan onmogelijk contact met Kanton te houden. Het personeel bleef ter plaatse aanwezig tot het herstel van het Nederlandse gezag in de Oost in 1816, maar nadien zou het pas met de oprichting van de Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM) in 1824 opnieuw tot een geregeld handelsverkeer met China komen. De NHM nam in Kanton slechts tot 1830 voor eigen rekening deel aan de theehandel, reden om dit jaartal hier als afsluiting van de besproken periode aan te houden; haar loge bleef nadien echter nog tot 1849 gehandhaafd als algemeen handelskantoor.[18]

Terugblikkend op de ruim 200 jaar van Nederlandse aanwezigheid in China valt in de eerste plaats op hoe perifeer die is gebleven. Interessant is hier de vergelijking met het andere grote Aziatische imperium in de compagniestijd, dat van de Mughals in Voor-Indië. Hoewel ook daar de VOC in hoofdzaak een randverschijnsel is gebleven, konden haar dienaren onder de Mughals betrekkelijk autonoom en verspreid over het gehele rijk opereren, in allerlei partnerschappen met inheemse kooplieden en bestuurders. De belangen van de Mughals en de Compagnie vulden elkaar veelal aan, zij het dat in de latere contacten een steeds grotere rol was weggelegd voor regionale handelaren en machthebbers. Hoe anders in China, waar de VOC zich juist terugtrok in de periode dat de Mantsjoes het rijk eindelijk volledig onder controle kregen. Hier had de Compagnie vrijwel geen bewegingsvrijheid en moest men het juist hebben van coalities met opstandige 'piraten', in het bijzonder die van de Zheng-clan. Tijdens de latere handel via Kanton bleven de Nederlanders volstrekt geïsoleerd aan de kust, was er nauwelijks contact met de inheemse samenleving en konden ook de intermediairs geen eigen machtsbasis creëren, zoals dat eerder nog wel het geval was geweest in Fujian en Taiwan. In vergelijking met de zo interactieve Nederlandse ambassades naar de Indiase hofsteden, bleven de gezantschappen naar Peking incidentele en bijna uitsluitend ceremoniële gebeurtenissen, waarvan in China zelf nauwelijks politieke of culturele invloed lijkt te zijn uitgegaan.

17 Voor een gedetailleerde recente analyse van het zogenoemde Kanton-systeem, zie Van Dyke, *The Canton Trade*.

18 Blussé, *China en de Nederlanders*, pag. 128-132.

Japan (1609-1858)

Zoals met zoveel gebieden in Azië, verliepen de eerste Nederlandse contacten met Japan via Nederlanders in Portugese dienst, in dit geval vooral de Enkhuizenaren Dirk Gerritsz Pomp alias Dirk China en Jan Huyghen van Linschoten. Hun beschrijvingen – in Van Linschotens geval met betrekking tot Japan overigens uit de tweede hand – maakten in het laatste decennium van de zestiende eeuw ondernemers in de jonge Republiek bewust van de mogelijkheden die de Japanse rijkdom aan zilver en andere edelmetalen kon bieden. Men wist al dat zilver toegang gaf tot de Aziatische handel en hoe meer zilver nu uit Azië zelf kon worden betrokken, des te minder men vanuit Europa hoefde aan te voeren. De Portugese praktijk had verder geleerd dat Japans zilver bij uitstek de sleutel was tot de Chinese zijdehandel. Het eilandenrijk bezat daarnaast belangrijke voorkomens aan koper, dat aanvankelijk echter van minder betekenis was voor de handel, en goud.

Het eerste Nederlandse schip dat Japan bereikte was de *Liefde* (voordien *Erasmus* geheten) in 1600, één van een vloot van vijf die eind juni 1598 door de Rotterdamse Compagnie onder bevel van admiraal Jacques Mahu was uitgezonden als eerste Nederlandse expeditie naar de Oost via de Straat van Magallanes. Naast de algemene commerciële doelstelling was Mahu expliciet opgedragen na het binnenkomen van de Stille Oceaan waar mogelijk Spaanse bezittingen en schepen aan de westkust van Zuid-Amerika te plunderen, reden waarom de vloot relatief zwaar was bewapend. Het zilver dat daarmee gewonnen kon worden, zou nadien gebruikt moeten worden voor de handel in de Molukken.

De expeditie als zodanig werd een rampzalige onderneming. Lang voor men voor de Straat van Magellanes kwam, was op 24 september 1598 de admiraal op zee aan een 'heete rasende kortse' overleden, waarna het opperbevel werd overgenomen door vice-admiraal Simon de Cordes. De passage door de zeestraat in het winterseizoen vergde bijna een half jaar, van begin april tot begin september 1599, waarbij na de tientallen doden die tijdens de overtocht in de Atlantische Oceaan al waren gevallen, nog eens zo'n 170 opvarenden omkwamen. In de Stille Oceaan werd de vloot kort nadien door stormen uiteengedreven, waarna elk der schepen op zichzelf was aangewezen. Het schip *Geloof* onder commando van Sebald de Weert (die in 1602 de eerste VOC-gezant naar het Kandiaanse hof in Ceylon zou worden, zie Deel IV: *Ceylon*) maakte in januari 1600 rechtsomkeert en voer via de Straat van Magallanes terug naar Rotterdam, waar het medio juli van dat jaar als enige van de expeditie en met nog geen 40 overlevenden aan boord aankwam. De *Trouw* bereikte uiteindelijk de Noord-Molukken, waar het schip begin januari 1601 voor Tidore door de Portugezen werd overmeesterd en vrijwel de gehele bemanning werd gedood. Het jacht *Blijde Boodschap* (voorheen *Vliegend Hert*) onder commando van de genoemde Dirk Gerritsz Pomp, het enige expeditielid dat ooit eerder in China en Japan was geweest, werd eind november 1599 voor Valparaiso in Chili door de Spaanse autoriteiten in beslag genomen.

De *Liefde* en het admiraalsschip *Hoop* bleven aanvankelijk wel in elkaars nabijheid. Begin november 1599 werden van beide de bevelhebbers, admiraal Simon de Cordes en kapitein Gerrit van Beuningen, tezamen met tientallen andere schepelingen gedood door inheemsen, toen zij ten noorden van de Straat van Magallanes op de eilanden La Mocha en Santa Maria aan land waren gegaan om verversing te zoeken. De schipper van de *Liefde*, Jacob Jansz Quaeckernaeck, werd daarop als vice-admiraal de nieuwe opperbevelhebber, maar bleef op zijn eigen schip. Op 27 november lichtten beide schepen de ankers voor een gezamenlijke oversteek naar Japan, waartoe de scheepsraad enkele dagen tevoren op grond van Dirk Gerritsz Pomps eerdere inlichtingen en conform de oorspronkelijke instructies had besloten. De hoop bestond dat men in dit eilandenrijk met zijn veronderstelde koude klimaat de lading van wollen stoffen zou kunnen ruilen voor zilver, waarmee vervolgens alsnog op de Molukken specerijen ingekocht konden worden.

Tot eind februari 1600 konden de twee schepen goed contact met elkaar houden, maar in een storm op de 24ste van die maand, toen de overtocht in noordwestelijke richting al gevorderd was tot ruim 27 graden noorderbreedte, raakten zij toch nog gescheiden. Door Quaeckernaeck en zijn bemanning werd daarna niets meer vernomen van de *Hoop* en ten slotte moest men dan ook aannemen dat het zusterschip was vergaan. Een goede anderhalve maand later, medio april 1600, kwam de *Liefde* aldus als enige overgebleven schip van Mahu's vloot aan voor de noordoostkust van het zuidelijke eiland Kyushu (Kioesjioe), nabij de havenplaats Usuki. Aan boord waren toen nog maar 24 man in leven en schip en bemanning bevonden zich in een zo ontredderde staat dat men op de rede geen anker meer kon uitbrengen en het schip ter plaatse maar aan de grond liet lopen. Op de 19de van de maand kwamen voor het eerst Japanners aan boord, waarop de lokale autoriteiten daags nadien schip en lading in beslag namen. De uitgeputte opvarenden werden ondergebracht in een huis op de wal en goed verzorgd, maar dit kon niet voorkomen dat zes van hen kort nadien alsnog overleden. De wederwaardigheden van de bemanning van de *Liefde* en de latere totstandkoming van de unieke relatie tussen Japan en de VOC zijn vele malen en diepgaand beschreven, recentelijk onder meer nog in het kader van de viering van het 400-jarig bestaan van de Japans-Nederlandse betrekkingen in 2000 en van de eerste Nederlandse vestiging in Japan in 2009, en hierna kan dan ook worden volstaan met de hoofdlijnen.

Het Japanse keizerrijk was ten tijde van de aankomst van de eerste Nederlanders al een halve eeuw verwikkeld in een slepend conflict tussen verscheidene families van leenheren (*daimyo*), die elk in hun eigen domein de werkelijke bestuursmacht uitoefenden. De keizer zetelde als vanouds in Kyoto, maar had sinds het begin van de zestiende eeuw vrijwel alle feitelijke zeggenschap verloren en oefende nauwelijks meer dan een ceremoniële functie uit. In dezelfde periode ontstonden ook de eerste permanente contacten met Europa, ingeluid door de toevallige landing van drie Portugese schipbreukelingen aan boord van een Chinese jonk in 1543. Via hen maakte Japan mede kennis met westerse vuurwapens en al in 1549 volgde in hun spoor met de aankomst van de befaamde missionaris Franciscus Xaverius ook het begin van gerichte bekeringsactiviteit onder de inheemse bevolking. Vooral door toedoen van de Jezuïetenorde gingen nadien in korte tijd honderdduizenden Japanners over tot het katholieke geloof. In 1570 kregen de Portugezen toestemming om in Nagasaki een handelspost te vestigen, waarna zij in de volgende decennia via hun regionale hoofdvestiging Macao een belangrijk deel van de overzeese handel op Japan naar zich toe wisten te trekken.

Omstreeks dezelfde tijd waren uit de chaotische machtsverhoudingen onder de daimyo drie belangrijke leiders naar voren gekomen, die met hun respectievelijke vazallen elk een deel van het keizerrijk beheersten: Oda Nobunaga, Toyotomi Hideyoshi en Tokugawa Ieyasu (de namen zijn hier in de Japanse volgorde geplaatst, met de familienaam als eerste). Oda Nodunaga, die door de twee andere opperdaimyo als hun meerdere werd erkend, werd in 1582 vermoord, waarop Toyotomi Hideyoshi het hoogste gezag overnam. Deze overleed in 1598, na aanwijzing van Tokugawa Ieyasu als een van vijf regenten voor zijn nog minderjarige zoon. Ieyasu's belangrijkste rivaal in de navolgende strijd om de positie van feitelijke machthebber in heel Japan werd Ishida Mitsunari, Toyotomi Hideyoshi's meest vooraanstaande vazal en medebestuurder.

Een half jaar na de stranding van de *Liefde*, op 21 oktober 1600, kwam het tot een beslissende veldslag bij Shekigahara, ca. 120 kilometer ten noordwesten van Kyoto op het hoofdeiland Honshu (Hondo). De grote overwinning die de legers van Tokugawa Ieyasu daar behaalden, wordt mede toegeschreven aan de inzet van de achttien kanonnen en vele honderden musketten en ander wapentuig die intussen op de *Liefde* tegen een vergoeding van 50.000 realen aan Quaeckernaeck waren geconfisqueerd. Drie jaar na zijn zege liet Ieyasu zich door de keizer tot *shogun* benoemen, met welke functie van erfelijk opperbevelhebber hij en zijn nakomelingen het gezag over geheel Japan in handen kregen. Met een nieuwe hofstad bij het visserdorp Edo, tegenwoordig Tokio, als zetel van het shogunaat, bleef de Tokugawa-dynastie tot het herstel van de keizerlijke macht onder de Meji in 1868 de allesbeheersende politieke macht in het rijk. Als zodanig werd zij in deze zogenoemde Edo-periode tevens de cruciale factor bij de toekenning van de exclusieve handelsrechten die de VOC en rechtsopvolgers hier tussen 1641 en 1858 behielden.

De grondslag voor deze relatie werd al gelegd in de periode kort na de stranding van de *Liefde*. Begin mei 1600, toen de overlevenden enigszins op krachten waren gekomen, liet Tokugawa Ieyasu de voormannen van de expeditie ontbieden naar zijn verblijf in het vroegere kasteel van Toyotomi Hideyoshi in Osaka. In naam van kapitein Quaeckernaeck verschenen daar op 12 mei de Engelse stuurman William Adams en de koopman Jan Joosten van Lodensteijn, die Ieyasu tijdens hun verblijf van vijf weken afdoende wisten te overtuigen van de goede bedoelingen van de Nederlanders. De toekomstige shogun ging niet in op het advies van Portugese gezanten uit Nagasaki om de gehele bemanning te doen executeren, onder het argument dat het hier vanwege de zware bewapening van de *Liefde* overduidelijk om piraten ging, en liet Adams en Van Lodensteijn ten slotte weer naar hun achtergebleven mede-opvarenden terugkeren.

Van groot belang hierbij was ongetwijfeld de stellige verzekering van Adams dat zij niet zoals de Portugezen het katholieke geloof aanhingen, tegen de verbreiding waarvan Ieyasu evenals eerder al zijn voorganger Toyotomi Hideyoshi fel gekant was. Tijdens de langdurige ondervragingen bleek hij verder bijzonder geïnteresseerd in de tot dan toe in Japan onbekende route van Europa naar de Oost via de Straat van Magallanes, die Adams hem aan de hand van meegebrachte kaarten kon verduidelijken. Drie daarvan, overzichtskaarten door Cornelis Doedtz naar Portugese voorbeelden van de routes door de Atlantische Oceaan en om Zuid-Amerika, van de Indische Oceaan en van de Indische Archipel, Achter-Indië, China en Japan, worden tot op heden bewaard in het Nationaal Museum in Tokio en zijn in deze atlas gereproduceerd op de bladen 28, 34-35 en 38.

In de volgende jaren kreeg geen van de gestrande Nederlanders aanvankelijk toestemming om Japan te verlaten. Adams en Van Lodensteijn kwamen als adviseurs in dienst bij de shogun, die in 1605 formeel terugtrad ten gunste van zijn zoon Hidetada maar tot zijn dood in 1616 de feitelijke bestuursmacht behield, en kregen beiden een woning in de hofstad Edo toegewezen. Vooral op Adams leek Ieyasu erg gesteld; hij bouwde twee schepen naar Europees model voor de shogun en ontving nadien als vazal zelfs een groot landgoed. Beiden bleven ook later in Japan achter en trouwden er met inheemse vrouwen, evenals de secretaris Melchior van Santvoort, die zich in Edo als zelfstandig koopman vestigde. Quaeckernaeck en Van Santvoort konden met de meeste overige bemanningsleden in 1605 ten slotte met toestemming van de shogun op een Japanse jonk naar Patani afreizen, nadat in Edo bericht was ontvangen dat de Compagnie daar twee jaar tevoren een loge had geopend. Enige tijd na aankomst ontmoetten zij de grote VOC-vloot onder commando van admiraal Cornelis Matelieff, die in het najaar van 1606 een vergeefse aanval zou wagen op de Portugese vestiging in Malakka. Aan hem werd een brief van de shogun overhandigd, waarin de Nederlanders in algemene termen vergunning werd verleend tot handeldrijven in Japan. Deze werd doorgezonden naar patria, waarna Van Santvoort in 1608 in Edo terugkeerde om de goede ontvangst te bevestigen.

Aldus kwamen ten slotte in juli 1609 met de uitgaande vloot van 1607 onder admiraal Pieter Willemsz Verhoeff de eerste twee VOC-schepen naar Japan, de *Griffioen* onder bevel van kapitein Cornelis Cornelisz 't Hart en de *Rode Leeuw met Pijlen* onder kapitein Jan Walijchsz, met de opdracht het lang uitgebleven antwoord van prins Maurits aan de shogun over te brengen en aansluitend, indien mogelijk, een permanente handelspost te vestigen. Het compagniesgezantschap, geleid door de kooplieden Abraham van der Broek en Nicolaes Puijk en met Melchior van Santvoort als tolk, werd conform de verwachting goed ontvangen aan Ieyasu's hof en kreeg op 24 augustus 1609 namens de shogun een officiële antwoordbrief aan de stadhouder en vier periodiek te vernieuwen handelspassen uitgereikt. Deze gaven de Nederlandse handelaren het recht overal in Japanse wateren te ankeren, in het land te verblijven en een loge te openen, met het feitelijke bevel aan de Compagnie om een geregeld verkeer op Japan te onderhouden. Van deze vier eerste passen is er slechts een bewaard gebleven, die zich tegenwoordig bevindt in de collectie van het Nationaal Archief (blad 22).

De vestiging van de eerste handelspost, in een gehuurde woning te Hirado (Firando) op het gelijknamige eiland voor de westkust van Kyushu, vond plaats per besluit van de scheepsraad van 20 september 1609. Als opperhoofd werd de opperkoopman en latere gouverneur-generaal (1629-1632) Jacques Specx benoemd, die hier bij het vertrek van de schepen medio oktober met zes andere compagniesdienaren achterbleef met een bescheiden eerste voorraad van overwegend Aziatische handelswaar, voornamelijk zijde, lood en peper, en een klein bedrag aan baargeld. De kapitein van de *Liefde*, Jacob Jansz Quaeckernaeck, mocht dit uiteindelijke vervolg van zijn pioniersmissie niet meer meemaken: na zijn afreis naar Patani nam hij in 1606 deel aan de aanval op Portugees Malakka door de vloot van Cornelis Matelieff, waarbij hij op 21 september van dat jaar sneuvelde.

Hirado (1609-1641)

In de eerste jaren van zijn bestaan was de handelspost te Hirado bepaald nog geen onverdeeld succes. De aanvoer van zijde en andere producten uit China door compagniesschepen was vanwege het uitblijven van toegang tot de Chinese havens aanvankelijk veel te beperkt en onregelmatig, een situatie waarin pas wezenlijke verbetering kwam toen de VOC in 1624 haar factorij in Taiwan opende voor de jonkenhandel met het vasteland. Bovendien kreeg de VOC in Hirado in 1613, toen Specx als opperhoofd tijdelijk was vervangen door de kapitein Hendrick Brouwer (gouverneur-generaal 1632-1636), concurrentie door de vestiging – via bemiddeling door William Adams – van een loge van de Engelse Oost-Indische Compagnie. Deze heeft maar tot 1623 bestaan, maar de voortdurende onderlinge spanningen onder omstandigheden van gedwongen samenwerking deden het imago van de Compagnie en daarmee de handel weinig goed.

Specx vervulde van 1614 tot 1621 een tweede termijn als opperhoofd van Hirado. In deze jaren kwam het bij herhaling tot aanvallen, soms gezamenlijk, door Nederlandse en Engelse schepen op Portugese Japanvaarders uit Macao en op Chinese jonken op de Manillavaart. Doel was steeds het verkrijgen van voldoende Chinese producten voor de handel in Japan, maar vooral nadat Tokugawa Ieyasu in 1616 was overleden en zijn zoon Hidetada de volledige bestuursmacht had overgenomen, leidde dit optreden tot toenemende wrijving met het Japanse gezag. De nieuwe shogun vaardigde in 1621 een algemeen verbod op de Nederlandse en Engelse kaapvaart tegen Portugese schepen uit, om te voorkomen dat de VOC en EIC een te dominante positie in de Japanvaart zouden veroveren. Eerder al, bij zijn aantreden in 1616, was de toegang tot Japan voor Europese schepen beperkt tot Hirado en Nagasaki, waarbij de Nederlanders en Engelsen zich alleen nog mochten ophouden in de eerstgenoemde haven.

Na het vertrek van de EIC eind 1623 bleven als concurrenten van de VOC als voorheen in de eerste plaats de Portugezen over, maar daarnaast werd een toenemend aandeel van de zijde-voor-zilvervaart tussen China, Taiwan en Japan opgeëist door Japanse en Chinese handelaren. De voortdurende pogingen van de Compagnie om ook deze mededingers uit te schakelen of ten minste te beknotten, leidden later in de jaren twintig tot grote diplomatieke problemen, met als dieptepunt de zogenaamde Nuyts-affaire in 1628 en volgende jaren.

Pieter Nuyts, pas benoemd als gouverneur (1627-1629) van Taiwan, had in 1627 als gezant van de Hoge Regering een reis naar Edo gemaakt om een gerezen geschil over nieuw opgelegde belastingen op Japanse schepen in Taiwan bij te leggen. De shogun had hem echter niet willen ontvangen, waarna de gouverneur onverrichterzake naar Fort Zeelandia had moeten terugkeren. Waarschijnlijk als vergelding voor deze vernederende behandeling liet Nuyts in 1628 twee van de schepen waarover het conflict was ontstaan bij hun volgende bezoek aan Taiwan in beslag nemen, maar werd daarbij zelf door de Japanse bemanning met nog enkele compagniesdienaren in gijzeling genomen. De Japanners lieten hem vervolgens pas gaan nadat was toegezegd dat schepen en lading zouden worden geretourneerd en bij hun terugkeer naar Hirado twee Nederlandse schepen zouden meevaren; beide partijen zouden daarbij gijzelaars aan boord houden.

Bij aankomst in Hirado, eind juli 1628, werden de Nederlandse schepen echter onmiddellijk geconfisqueerd en alle opvarenden als gijzelaars vastgezet, terwijl de factorij werd gesloten en alle Nederlandse handel onder embargo werd gesteld. In de navolgende onderhandelingen met de Hoge Regering werd van Japanse kant aanvankelijk geëist dat de Compagnie Fort Zeelandia in Taiwan zou afbreken of afstaan aan de shogun, maar uiteindelijk toonde men zich tevreden met een uitwisseling van alle gijzelaars in Japan tegen gouverneur Nuyts. Op last van gouverneur-generaal Specx volgde in september 1632 daadwerkelijk diens uitlevering aan Japan, een maatregel zonder precedent in de geschiedenis van de VOC, waarna de betrekkingen werden genormaliseerd en de handel kon worden hervat. Nuyts bleef nog tot november 1636 in gijzeling in Edo. Na zijn terugkeer in Batavia werd hij in 1637 vanwege de schade die de VOC door zijn optreden had geleden voor gerecht veroordeeld tot een aanzienlijke geldboete en uitzetting voor het leven uit alle compagniesambten.[19]

Om het vervolg van de Japans-Nederlandse relaties goed te kunnen begrijpen, is het noodzakelijk om hier kort de binnenlandse ontwikkelingen in Japan te schetsen. Al onder de krijgsheren Oda Nobunaga en Toyotomi Hideyoshi was het rijk na ca. 1570 goeddeels gepacificeerd en onder centraal gezag gekomen, waarbij in toenemende mate beperkingen aan de verbreiding van het katholicisme werden opgelegd en het in 1597 in Nagasaki voor het eerst ook tot executie van missionarissen was gekomen. De eerste shogun Tokugawa Ieyasu zette dit beleid na de eeuwwisseling met kracht voort. De politieke centralisatie ging hand in hand met nieuwe economische voorspoed, die tot in het begin van de achttiende eeuw aanhield. Deze bloei was vooral een binnenlands fenomeen en werd gefaciliteerd door een aanzienlijke productie van zilver, goud en koper. Deze edelmetalen werden mede gebruikt voor de buitenlandse handel, in de eerste plaats voor de aanvoer van zijde (garen en stoffen) en andere producten uit China, maar onder meer ook van herte- en roggevellen en sappanhout uit Siam, Cambodja en Taiwan.

Onder de Tokugawa-shoguns kwam de economie steeds meer onder centrale supervisie te staan. Tot in de jaren dertig van de zeventiende eeuw kregen Japanse kooplieden nog de vrije hand om actief in de buitenlandse handel te participeren en werd via vaarpassen (*shuinjo*) zelfs de vestiging van Japanse handelsnederzettingen in het buitenland gestimuleerd. Omstreeks 1630 was zo rondom de Zuid-Chinese Zee een uitgebreid netwerk van Japanse handelaren en andere emigranten gevormd, die veelal een aanzienlijke invloed hadden verworven aan de hoven van de diverse vorsten en krijgsheren in de regio. In deze Japanse diaspora overzee vond men naast nogal wat piraten en huursoldaten een oververtegenwoordiging van bevolkingsgroepen die in het rijk zelf steeds meer onder druk kwamen te staan, speciaal christenen en leden van de landadel. Aan het hof in Edo nam echter de vrees toe dat de voorspoed en groeiende macht van deze groepen in het buitenland wel eens de zo moeizaam bereikte binnenlandse orde zou kunnen aantasten. Na het overlijden van shogun Tokugawa Hidetada in 1632 (formeel was hij al in 1623 teruggetreden) volgde in het jaar daarop onder zijn opvolger Iemitsu dan ook een ingrijpende omslag in het beleid, waarbij de buitenlandse handel van zowel Europeanen als Japanners steeds meer aan banden werd gelegd. Twee jaar later, per decreet van 12 juli 1635, werd het Japanners op straffe des doods zelfs geheel en al verboden het rijk te verlaten, een maatregel die het feitelijke begin markeerde van meer dan twee eeuwen van zelfopgelegd isolement.

Tegelijkertijd kregen ook de Portugezen te maken met steeds verdergaande beperkingen, nadat hun net als de Nederlanders in de jaren 1628-1630 al tijdelijk de toegang tot Japan was ontzegd. In 1636 moesten bijvoorbeeld alle ingezetenen geboren uit Japans-Portugese verhoudingen het land verlaten, mét hun Japanse moeders. Het begin van het einde voor de Portugese aanwezigheid in Japan kwam in het jaar daarop, toen onder de overwegend christelijke boerenbevolking in het district Shimabara in het westen van Kyushu een grote opstand uitbrak. Deze werd in 1638 mede met – voornamelijk symbolische – Nederlandse steun onderdrukt, maar was tevens aanleiding tot een periode van grootscheepse vervolging van christenen in heel Japan en betekende aldus de ondergang van de rooms-katholieke geloofsgemeenschap in het rijk. In hetzelfde jaar kregen de Portugezen in Nagasaki opdracht hun grote loge aan de overzijde van de baai te verlaten en zich in strikt isolement te vestigen op een kunstmatig eilandje voor de stad, Deshima.

Een volgend verbod van de shogun maakte ten slotte per 4 augustus 1639 een definitief einde aan alle Portugese activiteiten in Japan, onder uitwijzing van de gehele factorijbezetting. Dat het de Japanse autoriteiten ernst was met de handhaving van dit decreet werd het jaar daarop duidelijk gemaakt met de executie van de voltallige bemanning van een Portugees schip dat toen toch weer uit Macao naar Nagasaki was gestuurd om als vanouds de handel op te nemen. Een allerlaatste Portugese poging om de oude verhoudingen te herstellen volgde in 1647 met een speciaal gezantschap onder leiding van Gonçalo de Siqueira de Souza, die de shogun verslag moest doen van de herwonnen zelfstandigheid van Portugal en op grond daarvan om hernieuwde toelating verzoeken. Bij aankomst in de baai van Nagasaki werden zijn twee schepen echter onmiddellijk afgegrendeld van open zee; de gezant kreeg geen toestemming naar Edo te reizen, maar mocht na enige tijd wel alsnog de baai verlaten, met de ondubbelzinnige waarschuwing dat elke Portugees die nadien nog aan land zou komen in Japan, met de dood zou worden bestraft. Een anonieme Japanse kaart waarin deze cruciale gebeurtenissen zijn weergegeven, nu in het Maritiem Museum Rotterdam, is gereproduceerd op blad 267.

Deshima (1641-1860)

Met het algemene uitreisverbod voor de eigen onderdanen en de uitsluiting van de Portugezen bleef het na augustus 1639, afgezien van de beperkte Japanse jonkenvaart op Korea en de Ryukyu-eilanden, alleen de Chinezen en Nederlanders nog toegestaan buitenlandse handel met Japan te bedrijven. Dat deze buitenlanders nog wel werden getolereerd, had deels te maken met hun gebleken afzijdigheid in interne Japanse aangelegenheden, meer speciaal de vervolging van de christenen.

19 Een mooi overzicht van de vroege betrekkingen tussen Nederland en Japan biedt Blussé, 'From Inclusion to Exclusiveness', pag. 13-33. Voor meer detail, zie Nachod, *Die Beziehungen*.

Minstens zo belangrijk was dat het shogunaat in de voorafgaande jaren had kunnen vaststellen dat de VOC en de Chinese handelaren tezamen ruimschoots in staat waren aan de jaarlijkse importbehoeften van het Japanse rijk te voldoen.

Deze uitzonderingspositie voor de Compagnie werd verbonden aan veel strenger toezicht door de Japanse autoriteiten dan voorheen. Zo werden al in oktober 1639 ook alle nakomelingen van Nederlanders en inheemse vrouwen uit het rijk verbannen, opnieuw met hun Japanse moeders. De hoofden van de factorij mochten voortaan niet langer dan een jaar in Japan blijven, de christelijke eredienst voor de compagniesdienaren werd er geheel verboden, en in 1640 zag het toenmalige opperhoofd François Caron zich omwille van het behoud van de handelspost zelfs gedwongen het pas voltooide nieuwe stenen pakhuis in Hirado haastig af te breken nadat de autoriteiten zich ontstemd hadden getoond over de gevelsteen met het in hun ogen te nadrukkelijk christelijke inschrift 'Anno Domini 1639'.

Dit laatste incident werd voor shogun Iemitsu mede aanleiding in maart 1640 de Compagnie te gelasten haar factorij in Hirado te sluiten en een nieuw onderkomen te betrekken in de nu vrijgekomen Portugese post op Deshima in de baai van Nagasaki. Commerciële belangen speelden zeker ook een rol bij deze beslissing: sinds het gedwongen vertrek van de Portugezen leed deze belangrijkste koopmansstad in Japan grote schade door het wegvallen van de handel. Op 24 juni 1641 was de verhuizing naar Deshima een feit. Meer dan twee eeuwen lang, bijna tot de opheffing van de Nederlandse vestiging ter plaatse in 1860 volgend op de gedwongen 'opening' van Japan in de jaren na 1853, zou nadien dit in 1634 aangelegde kunstmatige eilandje van nog geen 1,3 hectare in oppervlakte het enige venster van Japan op de wereld zijn. In 1635 waren overigens ook de Chinese handelaren in Japan, die voordien in tal van havens langs de kusten van Kyushu en zuidelijk Honshu gevestigd waren, al gedwongen hun activiteiten naar Nagasaki te verleggen. Vanaf 1688 was hun aanwezigheid daar eveneens beperkt tot een afgesloten wijk, met een voorgelegen eilandje iets oostelijk van Deshima.

De volledige omslag naar een stringente politiek van afsluiting (*sakoku*) sinds 1633 was niet zozeer een uiting van nieuw Japans isolationisme – de buitenlandse handel werd immers gecontinueerd – maar veeleer van de wens van het shogunaat om, volledig naar Chinees voorbeeld, het herwonnen centrale gezag verder te consolideren door de economische groei te stimuleren zonder de binnenlandse rust en orde in gevaar te brengen. Onder de Tokugawa-dynastie herhaalde zich in wezen de geschiedenis in China onder de Ming in de vijftiende en zestiende eeuw: ook daar werd een aanvankelijke actieve politiek van overzeese expansie, vanwege de destabiliserende tendensen die daaruit voort bleken te komen, later gevolgd door een lange periode van strakke controle op alle overzeese contacten.[20]

De kern van het compagniesbelang bij Japan bleef na de afsluiting net als voorheen de verwerving van zilver, koper en goud voor haar inkopen van textiel, specerijen en andere handelsgoederen in Voor- en Achter-Indië, China en de Indische Archipel. De eerste twee werden in Japan voornamelijk als baren geleverd, goud ook in muntvorm. De VOC kon nu geheel de plaats innemen van zowel de Portugezen als het weggevallen handelsnetwerk van de Japanse diaspora overzee en mede daardoor in de verdere zeventiende eeuw ten opzichte van haar Europese en inheemse concurrenten een groot overwicht opbouwen in de intra-Aziatische handel.

De schade die deze voortdurende onttrekking van edelmetaal aan de Japanse samenleving op termijn in de eigen economie veroorzaakte, leidde evenwel later in de eeuw tot een reeks van restrictieve maatregelen. In 1668 verbood het shogunaat de uitvoer van zilver, waardoor de VOC de prioriteit moest verleggen naar goud. Aangemunt in de vorm van zogenoemde *koban* (koebang, coubang, ter waarde van ongeveer 25 gulden), vond dit onder meer grote aftrek als betalingsmiddel in de textielhandel aan de Coromandelkust. Tot het verlies van Taiwan in 1662 had de Compagnie daartoe ook goud uit China geïmporteerd, maar Japan bood nu een goed alternatief. Ook in dit geval vreesde de Japanse overheid echter spoedig voor de binnenlandse voorraad, waarna vanaf 1670 steeds hogere prijzen werden vastgesteld; in 1685-1686 gold zelfs even een totaalverbod op de gouduitvoer. Vervolgens werd in de jaren na 1696 het goudgehalte van de koebangs bij gelijkblijvende wisselprijs stapsgewijs verlaagd, tot dit in 1736 nog slechts de helft van het oorspronkelijke bedroeg. Niettemin duurde het nog tot 1752 voor de VOC haar aankoop van goud in Japan geheel staakte.

Aan het eind van de zeventiende eeuw kwam zodoende de nadruk steeds meer op Japans koper te liggen, dat vooral weer afzet vond aan de Coromandelkust. In de achttiende eeuw zette deze trend zich door, waarbij ook Gujarat en in het bijzonder Bengalen steeds meer koper aantrokken. Daarnaast was een veel kleiner percentage van het Japanse koper voor Europa bestemd, waar het overigens deels tot VOC-muntgeld werd geslagen om elders in Azië opnieuw gebruikt te worden. In Voor-Indië behield de Compagnie tot ver in de achttiende eeuw het kopermonopolie. Met de verschuiving van zilver naar goud en vervolgens naar koper als betaalmiddel richtte haar Japan-handel zich in de eerste decennia van deze eeuw dan ook steeds minder op China en meer op Voor-Indië, met eerst Bengaalse zijde en nadien katoenen stoffen van de Coromandelkust als voornaamste importartikelen in Japan. Tot 1715 ging om die reden een deel van de VOC schepen die vanuit Batavia naar Deshima voeren rechtstreeks door naar Voor-Indië. Later in de achttiende eeuw kwam in Japan een belangrijke eigen zijdeteelt tot stand, waarna rietsuiker van Java enige tijd van grote betekenis was als invoerartikel. Nadat omstreeks 1770 ook dit product in toenemende mate van eigen bodem beschikbaar kwam, zag de Compagnie zich uiteindelijk gedwongen haar jaarlijkse aankopen van koper en een relatief klein contingent aan Japanse luxegoederen merendeels te betalen met baargeld uit de Republiek.[21]

Overigens was na 1715 ook de koperhandel aan quotabeperkingen gebonden, terwijl al in 1685 de totale waarde van de Nederlandse invoer werd begrensd tot een kleine 850.000 gulden per jaar. Dit laatste was het eindresultaat van een reeks eerdere reguleringsmaatregelen opgelegd aan zowel de Chinese als de compagnieshandel, die in de periode 1641-1655 was begonnen met het opleggen van het zogenoemde *pancado*- of *itowappu*-systeem, waarbij de bulkprijs van de totale Chinese zijde-import ieder jaar door het shogunaat vooraf werd vastgesteld. Na een korte periode van vrije veilingverkoop in Nagasaki in de tussenliggende jaren, gingen de Japanse autoriteiten in 1672 over op de zogeheten taxatiehandel. In deze praktijk stelde een college van belangrijke Japanse handelaren in een geheime schatting jaarlijks de waarde van de totale import vast, die vanzelfsprekend altijd lager uitviel dan de som die in vrije veilingverkoop zou zijn behaald. Tegen dit bedrag gingen de compagniesgoederen dan over naar een centraal inkoopbureau, dat vervolgens alles doorverkocht aan een beperkt aantal gelicentieerde kooplieden – een organisatie die in opzet sterk doet denken aan de Chinese kartelvorming in Kanton.

Tegelijk met de vaststelling van het importplafond in 1685 werd dit stelsel weer vervangen door het *pancado*-systeem, ditmaal niet alleen voor Chinese maar voor alle geïmporteerde ruwe zijde. Andere invoerproducten, die tezamen echter maar een relatief klein aandeel in de totale compagniesinvoer vormden, mochten toen tijdelijk opnieuw vrij geveild worden. Deze maatregel moet vooral worden gezien als een reactie op de nieuwe, sterk expansieve handelspolitiek van het Mantsjoe-bewind in China na de definitieve verovering van Taiwan in 1683. Het shogunaat beoogde daarmee te voorkomen dat het rijk overspoeld zou raken door massale Chinese importen, met alle gevolgen vandien voor de voorraad aan edelmetalen in het rijk. In 1697 werd de Nagasaki Geldkamer opgericht, een handelsbank onder toezicht van de overheid waarmee de Nederlanders op Deshima voortaan verplicht alle transacties dienden af te handelen. Deze had mede tot doel toe te zien op de beperkingen ten aanzien van het volume en de waarde van de importen en van de uitvoer van edelmetalen, en plaatste daartoe vanaf ca. 1750 ook rechtstreekse bestellingen bij de VOC. Verdergaande regulering volgde in 1715, toen in het kader van de zogeheten *shotoku*-hervormingen naast de genoemde beperking van de koperexport opnieuw de taxatiehandel voorgeschreven werd, nu voor alle ingevoerde producten. Bovendien mocht de Hoge Regering nadien nog slechts twee schepen per jaar zenden, waar in de bloeitijd van de Japan-handel, in de periode 1641-1672, jaarlijks wel zeven compagniesschepen Nagasaki aandeden.[22]

Dit doorgaande proces van steeds ingrijpender beperkingen, ten gunste van uitsluitend de Japanse belangen in het kader van de autarkische politiek van het shogunaat, dwong de Compagnie meer en meer tot een defensief beleid gericht op het maximaliseren van de slinkende edelmetaalexport: in de eerste helft van de zeventiende eeuw in hoofdzaak zilver voor de Chinese markt, daarna goud en vooral koper voor de handel in Voor-Indië. In de latere achttiende eeuw verloor de factorij in Nagasaki aldus gaandeweg haar betekenis, zowel voor de VOC als voor Japan. In 1790 mocht nog maar één schip naar Deshima varen, waarna in de laatste jaren van de VOC voor deze loge nauwelijks meer dan een diplomatieke functie resteerde.[23]

Als gevolg van de bijna voortdurende staat van oorlog met Groot-Brittannië na de oprichting van de Bataafse Republiek in 1795, die in 1799 rechtsopvolger werd van de VOC, kwam de vaart op Japan onder eigen vlag tot na de instelling van het Koninkrijk der Nederlanden in 1813 vrijwel stil te liggen. Slechts zeer incidenteel, in de jaren 1804 en 1805, konden Nederlandse schepen Deshima bereiken. Net als in Kanton, waren het vooral Amerikaanse reders die in deze periode in opdracht van de Hoge Regering de handelscontacten onderhielden, tezamen met een enkel Deens schip. In 1807 verbood het shogunaat echter deze Amerikaanse vaart, als gevolg waarvan het toenmalige opperhoofd, Hendrick Doeff, tot na afloop van de Britse bezetting van Java (1811-1816) in volledig isolement kwam te verkeren.

Dankzij een groot diplomatiek talent en zijn uitstekende verstandhouding met de Japanse autoriteiten wist Doeff, die al in 1803 was aangesteld, de Britse pogingen in 1808, 1813 en 1814 om Deshima gewapenderhand te bezetten met succes te verijdelen. De kleine factorij werd zodoende de enige voormalige VOC-vestiging in Azië waar gedurende de gehele periode van de napoleontische oorlogen de Nederlandse vlag in top bleef. In de laatste twee gevallen kon hij zelfs bereiken dat de schepen die daartoe toen door de Britse luitenant-gouverneur op Java, Thomas Stamford Raffles, onder valse Nederlandse vlag van Batavia waren uitgezonden, in Nagasaki onder Japanse druk hun lading moesten lossen. Met de verkoopopbrengst kon hij aansluitend de jarenlang opgehoopte Nederlandse schulden aan de autoriteiten ter plaatse in één keer aflossen.[24]

Bij het Verdrag van Londen van 13 augustus 1814 werden de vroegere compagniesbezittingen en -vestigingen in Zuidoost- en Oost-Azië, die met uitzondering van Deshima deels al in 1795-1797 en voor het overige in de jaren tussen 1802 en 1811 waren bezet door Groot-Brittannië, op basis van de situatie van 1795 aan Nederland geretourneerd. In de Indische Archipel duurde het vervolgens nog tot 1816-1817 voor de overdracht daadwerkelijk had plaatsgevonden, waarna pas in 1818 het directe contact tussen Batavia en Deshima was hersteld en Hendrick Doeff na bijna vijftien jaar eindelijk afgelost kon worden. Onder verantwoordelijkheid van het Indische Gouvernement bleef de uitzonderingspositie van de Nederlandse vestiging in Nagasaki als enige toegelaten westerse vertegenwoordiging in Japan nadien in wezen ongewijzigd voortbestaan, vanaf 1824 met de nieuw opgerichte Nederlandsche Handel-Maatschappij als monopoliehoudster van de handel op Deshima.

Gedurende die laatste periode in de exclusieve Nederlands-Japanse relatie waren zowel de omvang als de waarde van de wederzijdse handel overigens nauwelijks meer van betekenis. Des te belangrijker daarentegen werd de Nederlandse connectie als medium voor de overdracht aan Japan van westerse wetenschap en techniek en, omgekeerd, van kennis over Japan in Europa. Een grote rol in beide processen vervulde de van oorsprong Duitse gouvernementsarts Philipp Franz Balthasar von Siebold, die tijdens zijn post op Deshima in de jaren 1823-1829 mede op verzoek van de Nederlandse regering systematisch een enorme hoeveelheid gegevens en materialen verzamelde ten behoeve van een alomvattende wetenschappelijke beschrijving van Japan en daarmee op academisch niveau een der grondleggers werd van de Japanologie in Nederland en Europa. Tot zijn grote verdiensten behoort de samenstelling van de eerste gedetailleerde en betrouwbare westerse kaart van geheel Japan, die in deze atlas is gereproduceerd op de bladen 252-253.

Met de opkomst van de westerse imperialistische mogendheden als voortvloeisel uit de Industriële Revolutie, naast Groot-Brittannië nu ook Frankrijk en de Verenigde Staten, kwam het shogunaat na ca. 1840 onder toenemende buitenlandse druk om de isolementspolitiek op te geven en het land open te stellen voor de Europese en Amerikaanse handelsbelangen. Op advies van Von Siebold ondernam koning Willem II in 1844 en volgende jaren tot tweemaal toe een poging de Japanse regering ertoe te bewegen zelf tijdig haar havens te openen, voordat dit via militair optreden door een of meer van de machtige nieuwe industrielanden zou worden afgedwongen. Deze adviezen waren vanzelfsprekend vooral ingegeven door de wens de speciale relatie tussen Japan en Nederland te bestendigen, via een op korte termijn te sluiten preferent handelsverdrag, maar als analyse van de te verwachten ontwikkelingen bleken ze spoedig volledig juist. Van het hof in Edo werd op beide boodschappen geen adequaat antwoord ontvangen.

Na enkele eerdere, mislukte pogingen door Franse en Amerikaanse eskaders, verschenen in juli 1853 ten slotte vier Amerikaanse oorlogsschepen onder bevel van commodore Matthew Calbraith Perry, die in de volgende maanden onder expliciete militaire dreiging het shogunaat wist te dwingen tot openstelling van de havens en ondertekening van een Amerikaans-Japans vriendschapsverdrag per 31 maart 1854. Een vergelijkbare overeenkomst met Groot-Brittannië volgde na vlootvertoon van de Royal Navy in oktober van dat jaar, begin 1855 verkreeg Rusland per afgedwongen overeenkomst toegang tot Japan, en op 30 januari 1856 werd een Nederlands-Japans vriendschapsverdrag gesloten, dat de NHM op Deshima uit haar isolement verloste. Dit kreeg per 18 augustus 1858 een vervolg in een uitgebreider vriendschaps- en handelsverdrag, waarop in het najaar van 1859 het Nederlandse consulaat-generaal naar Edo verhuisde. In februari 1860 werd de handelsmissie op Deshima opgeheven; Yokohama, de havenstad bij Edo, was intussen onbetwist het nieuwe centrum van de buitenlandse handel in Japan geworden. De Nederlandse post op het eilandje in de baai van Nagasaki bleef nadien alleen nog gehandhaafd als vice-consulaat.[25]

Hollandologie en Japanologie

Net als in Kanton waren op Deshima de Nederlanders onderworpen aan strenge regels. Met uitzondering van de jaarlijkse hofreis door het opperhoofd naar Edo voor een audiëntie bij de shogun (in 1641 toegestaan als 'gunst', in werkelijkheid een verplichting), mochten zij Deshima niet verlaten en geen contacten onderhouden met Japanse burgers. Om lokale worteling te voorkomen moest ieder jaar het opperhoofd, hier *kapitan* genoemd, worden vervangen. Europese vrouwen werden niet toegelaten, maar om aan de hoogste nood van de tien tot twintig geïsoleerde compagniesdienaren op het eilandje tegemoet te komen, kon gebruik worden gemaakt van de diensten van Japanse prostituees, de zogenaamde keesjes of *keisei* uit Maruyama, de hoerenbuurt van Nagasaki. Christelijke godsdienstoefeningen waren verboden, evenals de viering van Kerstmis en andere godsdienstige hoogtijdagen. Tot de artikelen die onder geen beding door de Nederlanders mochten worden uitgevoerd, behoorden Japanse kaarten en plattegronden. Tevens was het hun verboden in Deshima zelf kaarten van Japan of delen daarvan aan te maken. Op dit alles werd streng toezicht gehouden door een omvangrijke Japanse staf van allerlei dag- en nachtwakers, koelies en andere 'dwarskijkers', zoals deze spionnen in de verslaggeving aan de Hoge Regering werden genoemd.

Omdat de Nederlanders officieel geen Japans mochten leren, verliepen de contacten met de omgeving volledig via tolken, van wie de kwaliteit overigens sterk uiteenliep. Ze behoorden allen tot een kleine groep van gelicentieerde tolkenfamilies, waarbinnen het vak van vader op zoon werd doorgegeven maar waarin ook adoptie van talentvolle buitenstaanders mogelijk was. Veel meer dan bij hun Kantonese collega's, groeide onder de Japanse tolkenfamilies allengs een grote belangstelling voor de exotische buitenwereld die schuilging achter het handjevol Nederlanders op Deshima. Een uiting hiervan zijn bijvoorbeeld de vertaalde Hollandse nieuwsberichten (*Oranda fusetsugaki*), waarin de Compagnie aan de shogun verslag deed van het belangrijkste wereldgebeuren. Deze berichten waren aanvankelijk geheim, maar kregen in de achttiende eeuw steeds meer verspreiding.

De Japanse nieuwsgierigheid leidde tot het ontstaan van de zogenoemde *rangaku*: de bestudering van de via Deshima ingevoerde en in het Nederlands uitgegeven Europese werken, vooral aangaande de praktische kennis op het gebied van de geneeskunde en de astronomie, beide in de breedste zin van het woord, dus inclusief de botanie en de cartografie.[26] Deze in Azië toentertijd unieke ontwikkeling begon als incidentele liefhebberij van tolken en enkele geneesheren, maar in de tweede helft van de achttiende eeuw werd *rangaku* een serieuze wetenschap die door tal van geïnteresseerden werd beoefend, zowel in kleine, informele kring als op scholen. Deze laatste werden soms gesteund door leden van de landadel, terwijl onder de *rangakusha* er opmerkelijk veel uit de samoerai-klasse afkomstig waren.

De groeiende Japanse belangstelling voor de buitenlandse kennis richtte zich vooral op de praktische toepassingsmogelijkheden, dus meer op de technologische dan op de beschouwelijke aspecten van de westerse wetenschap. Dit betekende uiteraard een aanzienlijke reductie en versimpeling, waarbij overigens ook een rol speelde dat de bestaande taalbarrière – men had lange tijd geen woordenboeken en evenmin handleidingen voor de grammatica – veel minder relevant was voor het inzicht in concrete verschijnselen dan voor dat in abstracte begrippen. Eenzelfde effect had het streven om *rangaku* op een 'veilige' manier in te passen in het bestaande sinocentrische en confucianistische wereldbeeld. Voor de laatste discussies in Europa in het kader van bijvoorbeeld de cartesiaanse levensbeschouwing bestond derhalve geen belangstelling, maar dat gold natuurlijk evenzeer voor vrijwel het voltallige VOC-personeel. Interessant in deze samenhang is dat in de Japanse Hollandkunde zich al een verschijnsel voordeed, dat ook later dominant zou blijven: openheid voor westerse kennis betekende niet noodzakelijkerwijs het overnemen van westerse ideeën.

Hoewel aanvankelijk een zaak voor een kleine groep tolkgeleerden, was *rangaku* allesbehalve een esoterische aangelegenheid. Dit blijkt onder meer uit de vroege belangstelling voor de Hollandkunde bij tal van prominenten in de Japanse samenleving, zoals in de late zeventiende en vroege achttiende eeuw al Arai Hakuseki (1657-1725). Deze auteur van meerdere geleerde werken over het Westen en Nederland bekleedde een invloedrijke positie als adviseur aan het hof van shogun Ietsugu (regeringsperiode 1709-1716) en was in die hoedanigheid de drijvende kracht achter de eerder genoemde *shotoku*-hervormingen van 1715.[27] Ook hij was van mening dat, anders dan met betrekking tot concrete, toepasbare kennis, het Westen op het abstracte, spirituele vlak weinig te bieden had. Onder Ietsugu's opvolger Yoshimune (1716-1745) werd *rangaku* mede een staatsaangelegenheid, waarbij de interesse opnieuw vooral uitging naar nuttige, praktische zaken als tijdsrekening, geografie, geneeskunde en economie. Tijdens de audiënties in Edo vroeg Yoshimune de compagniesgezanten de oren van het hoofd over de Nederlandse geschiedenis, staatkunde en handel. Soms droeg hij hen op om voor hem te dansen en te zingen, te duelleren, hun vaardigheid met eetstokjes te demonstreren of zelfs om zich uit te kleden! Andere voorbeelden van zulke bredere benadering uit een iets latere periode zijn de geschriften van Aoki Konyo (1698-1769) en Noro Genjo (1693-1761), die echter beiden voornamelijk steunden op de tolken van Nagasaki, onder wie Yoshio Kosaku (1724-1800).

Onder Yoshimune verbreidde zich de Hollandkunde van Nagasaki, waar deze vooral een zaak van de tolkenfamilies was geweest, naar het hof van de shogun in Edo. Daar kreeg *rangaku* een meer geletterd karakter, waarbij in plaats van de directe communicatie met Deshima nu steeds meer ingevoerde Nederlandse boekwerken als grondslag voor de studie dienden; in zekere zin begon daarmee pas de echte *rangaku* als wetenschap. Een mijlpaal in deze ontwikkeling was in 1774 de uitgave van de *Kaitai Shinso* (Nieuw Boek der Anatomie), een reeks vertalingen uit het Nederlands samengesteld door de medische geleerden Maeno Ryotaku (1723-1803), Sugita Gempaku (1738-1817) en Nakagawa Jun'an (1739-1786), waarin uitvoerig de concepten van de zestiende-eeuwse Vlaamse anatoom Vesalius uiteengezet worden. De nieuwe heliocentrische inzichten in de astronomie zoals in de vroege zestiende eeuw geformuleerd door Copernicus werden in Japan in de eigen taal geïntroduceerd door de geograaf Motoki Ryoei (1735-1794), wederom op basis van Nederlandstalige werken op dit gebied. Een huisgenoot van Ryoei, Otsuki Gentaku (1757-1827) stichtte in 1786 in Edo de *Shirando*, de eerste privéschool voor *rangaku*. Dit voorbeeld vond spoedig navolging op andere plaatsen in Japan, op zichzelf ook weer een illustratie van de doorgaande institutionalisering van het vakgebied. In de laatste decennia voor de gedwongen 'ontsluiting' van Japan in 1853 en volgende jaren kwamen de *rangaku*-instellingen ten slotte volledig onder strak staatstoezicht te staan, waarna de centrale overheid zich tot lang nadien het monopolie voorbehield op alle verdere beoefening van de westerse wetenschappen.

Het ontstaan en de verdere bloei van *rangaku* waren in de eerste plaats het gevolg van Japanse interesse in het Westen, maar omgekeerd vond men onder de compagniesdienaren in Japan bij gelegenheid meer dan gemiddeld geletterde persoonlijkheden die zich wezenlijk verdiepten in de cultuur van het gastland. Speciaal in de eerste en de laatste periode van de Nederlandse aanwezigheid in Japan, toen het factorijpersoneel relatief meer bewegingsvrijheid had, kwamen hier meermaals leergierige opperhoofden aan, die tegen de wil van de autoriteiten wel degelijk de Japanse taal machtig werden en de inheemse samenleving ten minste deels konden doorgronden, al dan niet met hulp van hun Japanse vrouwen of concubines. In de Hirado-periode waren bijvoorbeeld Jacques Specx (1609-1613, 1614-1621) en François Caron (1639-1640) uitstekend in staat om hun intieme ervaring met de Japanse cultuur ten faveure van de Compagnie te gelde te laten komen. Van Caron verscheen in 1645 tevens de eerste systematische landbeschrijving van Japan, onder de titel *Beschrijvinge van het machtigh Coninckrijcke Japan*.

In die tijd was het overigens ook voor Chinese tolken en tussenpersonen nog mogelijk om in het machtsspel tussen China en Japan belangrijke posities te verwerven. Een interessant voorbeeld in dit verband is de Chinese koopman Li Tan alias 'Kapitein China', die in de periode van Specx vanuit Hirado een smokkellijn met Amoy onderhield. Li Tan was voor de Compagnie van onschatbare waarde als contactpersoon met de Japanse en Chinese autoriteiten en hij was het ook die de

20 Totman, *Early Modern Japan*, pag. 37-100; Boot, *Keizers en Shōgun*, pag. 67-97.

21 Voor de VOC-handel in Japanse edelmetalen, zie Glamann, *Dutch-Asiatic Trade*, pag. 50-73, 167-183 en Jacobs, *Koopman in Azië*, pag. 113-122 en Shimada, *The Intra-Asian Trade*.

22 Remmelink en Matsui Yoko, 'Sakoku or Japan "closed off"', pag. 33-54.

23 Voor een overzicht van de Nederlands-Japanse betrekkingen in de achttiende eeuw, zie het nog steeds nuttige Feenstra Kuiper, *Japan en de buitenwereld*, pag. 1-212.

24 Paul, *Nederlanders in Japan*, pag. 154-174 en Blussé, *Visible Cities*, pag. 90-98.

25 Yokoyama Yoshinori, 'Tension in East Asia', pag. 178-190.

26 De beste twee overzichten zijn: Keene, *The Japanese Discovery of Europe* en Goodman, *Japan and the Dutch*. Zie echter ook Boxer, *Jan Compagnie in Japan* en de bijdrage van Torii Yumiko, '"Dutch Studies"', pag. 115-139 en vele anderen in Blussé, Remmelink en Smits, *Bridging the Divide*.

27 Arano Yasunori, 'Arai Hakuseki', pag. 77.

18

De Japanse kusten werden ten tijde van de volledige afsluiting in de periode 1639-1853 nauwgezet bewaakt en van elke waarneming van andere dan Japanse vaartuigen werd onmiddellijk melding gemaakt. Ook Nederlandse schepen was het na 1639 in beginsel niet meer toegestaan zich in Japanse kustwateren te bevinden, uitgezonderd op de aanlooproute naar Nagasaki. Deze twee tekeningen uit het Nationaal Archief (4.VEL 287A, 287B) werden in 1740 uit Batavia naar de Republiek overgezonden, naar aanleiding van de verschijning in voorgaande jaren van enkele onbekende vaartuigen nabij Japan. Het betreft schetsen die oorspronkelijk door Japanners zijn gemaakt en, gezien de formulering van de begeleidende Nederlandse teksten, ook door de tekenaars zijn geannoteerd. De – Russische – schepen in kwestie waren hoogstwaarschijnlijk betrokken bij de zogenoemde Grote Noordelijke Expeditie in de jaren 1733-1741 onder leiding van de Deense ontdekkingsreiziger Vitus Jonassen Bering (1681-1741), tijdens welke onder meer de naar hem vernoemde zee en straat tussen Siberië en Alaska werden verkend en de nederzetting Petropavlovsk op het schiereiland Kamtsjatka werd gesticht.

When Japan was completely closed in the period 1639-1853, the coasts were closely guarded and any sighting of other than Japanese vessels was immediately reported. After 1639 even Dutch ships were in principle not permitted to be in Japanese coastal waters, with the exception of the approaches to Nagasaki. These two drawings from the Netherlands National Archives (4.VEL 287A, 287B) were sent from Batavia to the Republic in 1740, on account of the appearance in previous years of several unknown vessels near Japan. These are sketches that were originally made by Japanese and, in view of the formulation of the accompanying Dutch texts, were also annotated by the artists. The (Russian) ships in question were very probably involved in what is known as the Great Northern Expedition in the years 1733-1741 led by the Danish explorer Vitus Jonassen Bering (1681-1741), during which the sea and strait between Siberia and Alaska named after him were explored and the settlement of Petropavlovsk on the Kamchatka Peninsula was founded.

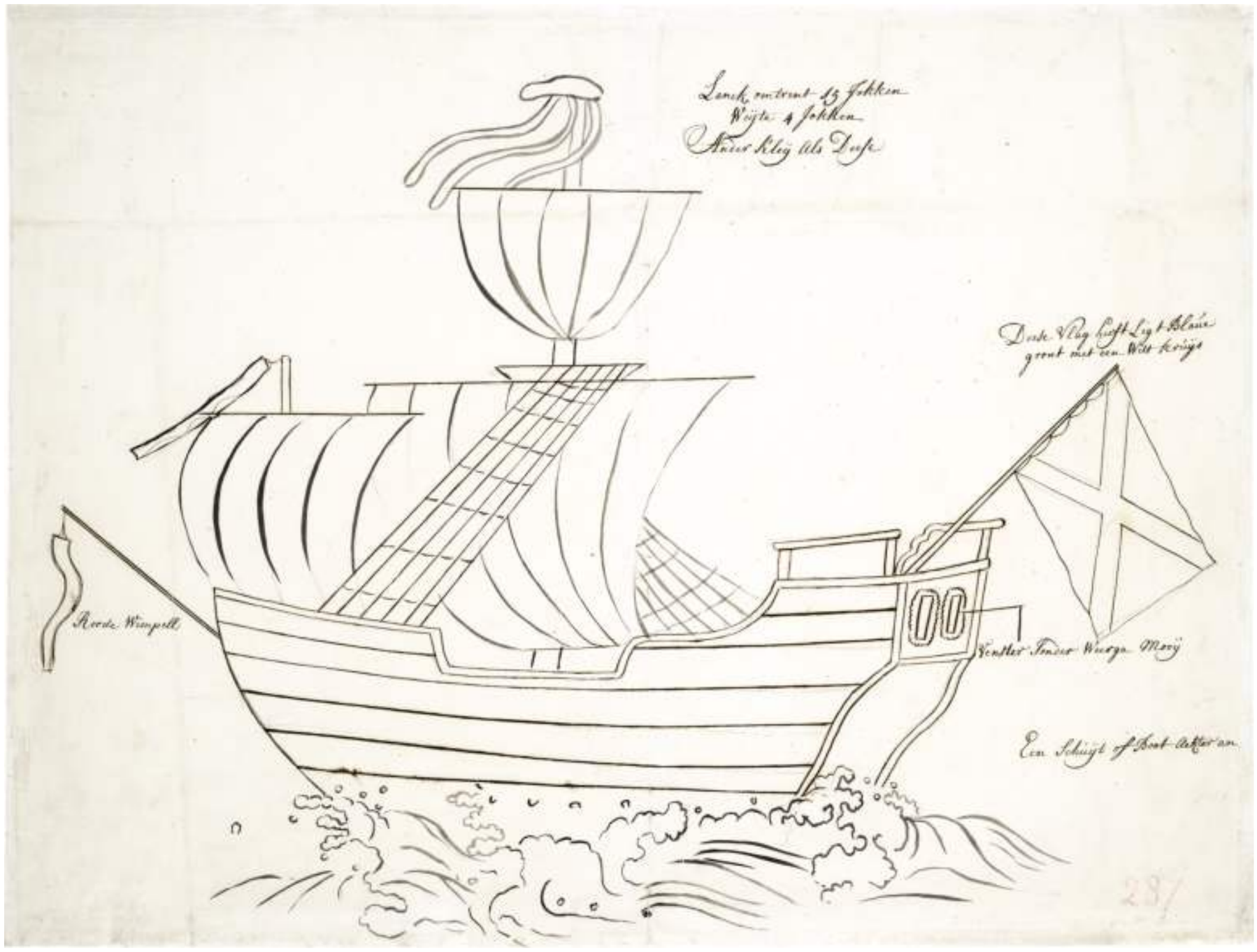

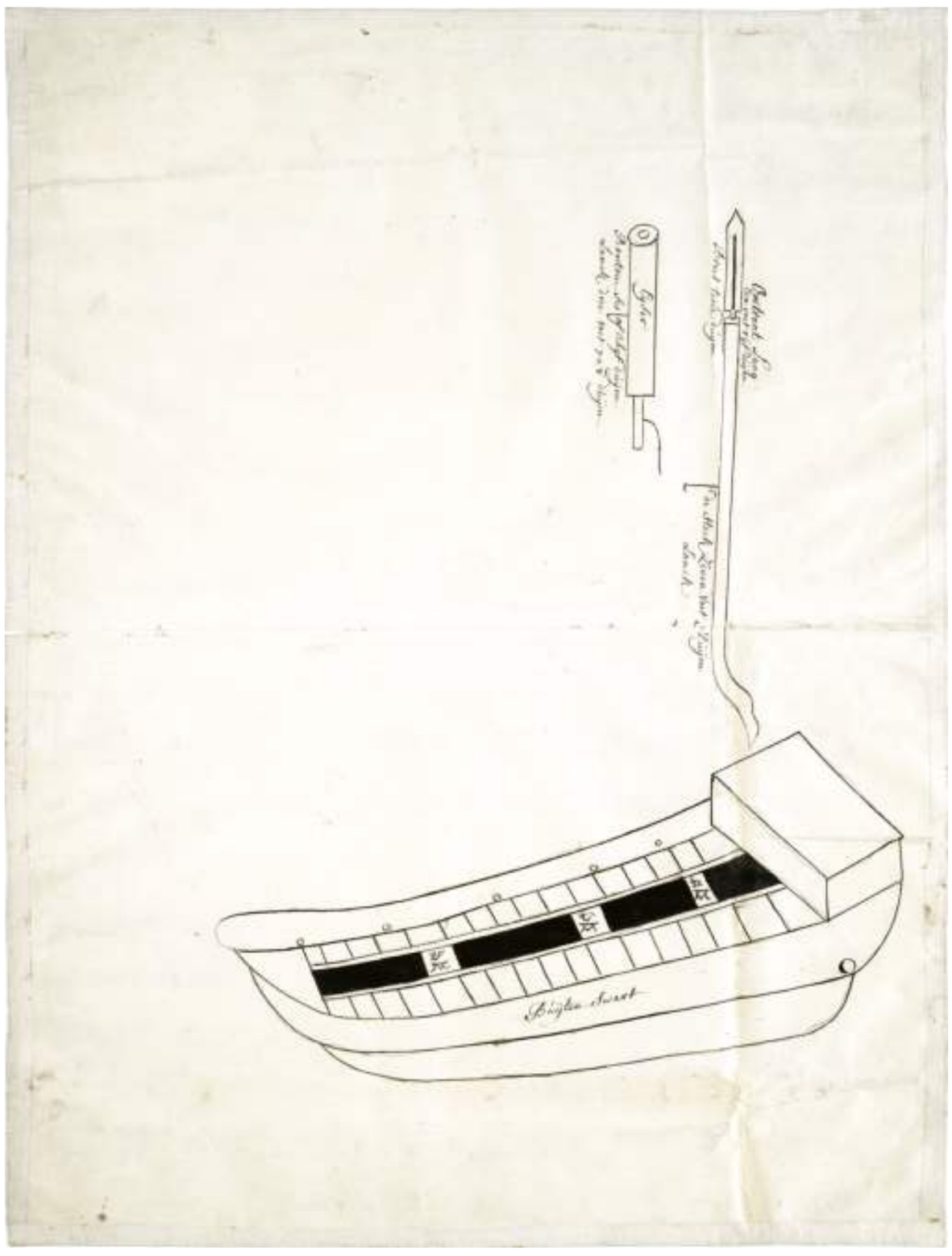

VOC in 1624 naar Taiwan leidde. De stamvader van de Zheng-clan, Zheng Zhilong, was in Hirado enige tijd in dienst van deze Chinese smokkelleider en kreeg hier met een Japanse vrouw zijn zoon Zheng Chenggong, alias Coxinga, die in 1662 de Nederlanders weer van Taiwan zou verdrijven.[28]

Met de afsluitingspolitiek van het shogunaat kwam later in de zeventiende eeuw, in feite al vanaf ca. 1635, stapsgewijs een einde aan de open toegang tot de Japanse kustgebieden en was het met de politieke rol van zulke machtige Chinese intermediairs snel gedaan. Tezelfdertijd werden ook de Nederlanders in Deshima aan veel strengere beperkingen onderworpen. Kennis van het Japans was daar een zeldzaamheid, informele omgang met de burgerij was verboden, en voor de dagelijkse communicatie werd het compagniespersoneel nu vrijwel geheel afhankelijk van streng door de overheid gecontroleerde Japanse tolken die, net als in Kanton, voor zichzelf geen autonome positie meer konden innemen. Niettemin kwam in deze periode vooral op het gebied van de geneeskunde een interessante uitwisseling tot stand, die mogelijk werd gemaakt door de groeiende reputatie van de VOC-chirurgijns bij zowel de lokale overheid in Nagasaki als aan het hof in Edo.[29]

In de reeks van invloedrijke artsen in Japan moet in ieder geval de Duitser Caspar Schambergen (in Japan 1649-1651) worden genoemd, die school maakte door zijn succesvolle behandelingen in Edo (*Kasuparu-ryu geka* of chirurgie op de manier van Caspar), tal van leerlingen opleidde en verscheidene leerboeken (*Caspar dempo*, Caspars methodes) naliet. Bij het optreden van de compagniesartsen waren bijna altijd bezoekende Japanse heelmeesters aanwezig, die dan de gelegenheid te baat namen om hun westerse confraters te onderwerpen aan een spervuur van vragen over de Nederlandse behandelmethodes. Veel van deze vragen en antwoorden verschenen naderhand in gedrukte vorm, zodat de nieuwe medische kennis zich gaandeweg kon verspreiden. Andere chirurgijnen, die een meer bescheiden maar vergelijkbare rol speelden, waren Daniel Busch (1662-1664) en Willem Hoffman (1671-1675).

Dat anderzijds soms ook Japanse medische kennis naar Europa werd overgebracht, overigens zonder de daarmee verbonden spirituele onderbouwing, laat het voorbeeld van Willem ten Rhijne zien, die met tussenpozen in de jaren 1670-1675 als arts dienst deed in Deshima en Edo. Deze in Leiden opgeleide geneesheer introduceerde de techniek van de Japanse acupunctuur in Europa. Veel van Ten Rhijnes observaties werden later bevestigd door de veel beroemdere dr. Engelbert Kaempfer, die van 1690 tot 1692 als chirurgijn in Deshima was aangesteld. Zowel bij Ten Rhijne als bij Kaempfer werd de medische expertise ondersteund door kennis van de botanie. Hun werkzaamheid in Japan leidde tot de systematische beschrijving en introductie in het Westen van tal van nieuwe plantensoorten, zowel via wetenschappelijke boekpublicaties als door de overkomst van stekken en zaden naar diverse horti in Europa. Kaempfer verwierf postuum grote faam door de uitgave in Londen in 1727, elf jaar na zijn overlijden, van zijn verzamelde geschriften over Japan onder de titel *The History of Japan*; twee jaar later kwam dit werk in eerste Nederlandse editie uit als *Beschryving van Japan*. Kaempfers geschriften waren overigens deels gebaseerd op ongepubliceerde verslagen van gouverneur-generaal Johannes Camphuys (1684-1691), die eerder in zijn loopbaan bij de Compagnie driemaal opperhoofd van Deshima was geweest. Een groot aantal kaarten en topografische tekeningen van Engelbert Kaempfer uit de oorspronkelijke notities die hij in de genoemde jaren in Siam en Japan maakte, nu in de collectie van de British Library in Londen, is in deze atlas gereproduceerd op de bladen 64-69, 247, 266-277, 285-294, 302-303 en 306-309.

Belangrijke namen onder hun latere vakgenoten in Deshima zijn die van de Zweedse geneesheer en botanist Karl Pieter Thunberg (in Japan 1775-1776) en, in de negentiende eeuw, de al genoemde gouvernementsarts en onderzoeker Philipp Franz Balthasar von Siebold (1823-1829), die beiden een *Flora Japonica* publiceerden (respectievelijk 1784 en 1835, de laatste postuum voltooid in 1870). Als gezaghebbende representant van de westerse wetenschap kon met name Von Siebold in Japan betrekkelijk veel bewegingsvrijheid voor zichzelf verwerven. Zo was het hem onder meer toegestaan in Nagasaki zelf te wonen, waar hij een klein hospitaal annex artsenschool leidde. Deze positie stelde hem in staat een grote verzameling Japonica te vergaren, inclusief enkele tientallen Japanse landkaarten, waarvan de uitvoer toen nog altijd was verboden. Deze contrabande werd eind 1828, kort voor Von Siebolds geplande vertrek naar Batavia, door de autoriteiten ontdekt, waarop hij na een langdurig onderzoek in oktober 1829 uit Japan werd verbannen. Pas na de ondertekening van het Nederlands-Japanse vriendschapsverdrag van 1858 kon hij in 1859 opnieuw naar Japan komen, waar hij tot 1862 mede werkzaam was als tolk en diplomaat. Van zijn grote meerdelige overzichtswerk van Japan, *Nippon. Archiv zur Beschreibung von Japan und dessen Neben- und Schutzländern: Jezo mit den Südlichen Kurilen, Krafto, Kôrai und den Liu-kiu-Inseln*, kwam de eerste, Duitstalige editie uit in de jaren vanaf 1832. Oorspronkelijk waren negen banden voorzien, waarvan er uiteindelijk zeven werden voltooid; de uitgave van het laatste deel volgde niet eerder dan in 1882, zestien jaar na zijn overlijden.

Von Siebold en de eerder aangehaalde Hendrick Doeff, die zijn gedwongen verblijf van bijna vijftien jaar als opperhoofd op Deshima mede gebruikte om het eerste complete Japans-Nederlandse woordenboek samen te stellen, kan men zien als late navolgers van verdienstelijke ervaringsdeskundigen als Specx en Caron uit de beginperiode, die net als zij het Japans machtig waren en een grote belangstelling aan de dag legden voor de inheemse samenleving en cultuur. Van grote betekenis voor de kennis over Japan in Nederland was zeker ook Doeffs opvolger, Jan Cock Blomhoff (1817-1823), die net als na hem Von Siebold een grote verzameling Japanse varia bijeenbracht en deze zonder problemen mee naar Nederland wist te nemen. Daarin bevond zich ook een belangrijke collectie Japanse manuscriptkaarten, die in 1826 aan de Nederlandse regering werd overgedragen en naderhand goeddeels identiek bleek aan Von Siebolds gewraakte smokkelwaar, maar dankzij Blomhoffs diplomatieker optreden geen problemen had opgeleverd bij diens vertrek uit Japan.

28 Blussé, *China en de Nederlanders*, pag. 53-57.

29 Beukers, 'The Introduction of Western Medicine in Japan', pag. 103-115; Cook, *Matters of Exchange*, pag. 339-378.

Als belangrijke Japanoloog *avant la lettre* in Nederlandse dienst uit een iets vroegere periode moet ten slotte de chirurgijn Isaac Titsingh genoemd worden, die tussen 1779 en 1785 driemaal was aangesteld als opperhoofd van Deshima. Nadien was hij voor de Compagnie directeur in Bengalen en in de jaren 1792-1794 raad-ordinair van Indië; in 1794-1795 leidde hij het laatste VOC-gezantschap naar het keizerlijke hof in Peking. Titsingh was een van de zeldzame echte *savants* in dienst van de VOC en bovendien een van de weinige dienaren van wie een uitvoerige persoonlijke briefwisseling bewaard is gebleven. Deze geeft niet alleen blijk van zijn grote belangstelling voor en kennis van de Japanse cultuur, maar toont ook de omvang en veelzijdigheid van zijn kring van intellectuele correspondentievrienden in Europa en Japan. Onder hen waren de vermaarde Engelse indoloog William Jones (1746-1794), de Franse sinoloog Jean-Pierre Abel-Rémusat (1788-1823), en de Japanse daimyo en *rangaku*-geleerde Kutsuki Masatsuna (1750-1802); deze laatste was tevens patroon van Otsuki Gentaku, die in 1786 de eerste particuliere *rangaku*-school oprichtte.[30] Masatsuna had niets dan lof voor Titsingh en Nederland en schreef (in latere vertaling):

'It is a pretentious habit to call China the "Middle Kingdom" and it is irrational to emulate it. In order to know all about the geography of many countries and escape this bad custom, I looked to the Netherlands, a country which trades with all the countries of the world and I learned Dutch. As I expected, their descriptions were ten, no, a hundred times more detailed than those of the Chinese.'[31]

Dit citaat illustreert bij uitstek de oprechte Japanse belangstelling in die tijd voor het hier zo kosmopoliet neergezette Nederland, maar geeft ook aan hoe die belangstelling toen bij Japanse intellectuelen tot twijfels kon leiden ten aanzien van het eigen sinocentrische wereldbeeld en daarmee aangaande de bestaande maatschappelijke orde in Japan. Omgekeerd gaf in Europa de eerste kennismaking met het Japanse cultuurgoed in kleine, verlichte kring bij gelegenheid eveneens aanleiding tot bezinning op de eigen waarden. Het laat zien dat de Japans-Nederlandse betrekkingen uiteindelijk uitstegen boven het puur commerciële belang en in het bijzonder in de late compagniestijd en de negentiende eeuw een pioniersrol hebben vervuld in de intellectuele uitwisseling tussen Japan en het Westen.[32]

Vasteland van Zuidoost-Azië (1601-1767)

De vestiging van handelskantoren op het vasteland van Zuidoost-Azië is voor de VOC vanaf het prille begin een afgeleide geweest van het streven om toegang te krijgen tot de Chinese zijdemarkt, welke laatste van cruciaal belang was voor de verwerving van edelmetalen in Japan. De gesloten handelspolitiek van Ming-China en de aanwezigheid van de Portugezen in Macao maakte het noodzakelijk steeds alternatieve producten voor de Japan-handel beschikbaar te hebben, waarvoor van het vasteland van Zuidoost-Azië vooral hertevellen uit Siam, benzoëhars uit Cambodja, zijde uit Tonkin en in toenemende mate ook suiker uit al deze gebieden konden dienen. Hoewel Siam, Cambodja en Tonkin ook wel van betekenis waren als leveranciers van rijst aan Batavia, en later aan Malakka en Taiwan, waren aldus alle compagnies-vestigingen op het vasteland van Zuidoost-Azië in feite direct of indirect supplementair aan de handel met China en Japan. Het mag dan ook geen verbazing wekken dat met de relatieve teruggang van de Japanse handel aan het einde van de zeventiende eeuw, ook deze kantoren aanzienlijk aan gewicht verloren (Siam) of zelfs volledig werden opgedoekt (Birma, Cambodja, Tonkin). Tezelfdertijd werd ook duidelijk dat men in deze gebieden nauwelijks kon concurreren met de enorm expanderende Chinese handelsnetwerken, die hier in de achttiende eeuw het merendeel van de oude VOC-handel voor zich opeisten, inclusief de vaart op Batavia. De Compagnie probeerde zich onder deze nieuwe verhoudingen zo goed mogelijk te handhaven in de regionale handel, maar na de eeuwwisseling kwam haar voornaamste belang bij de export van thee naar Europa te liggen, rechtstreeks uit China via Kanton of Batavia.

Hoe keken de vorsten van het vasteland van Zuidoost-Azië naar deze ontwikkelingen?[33] Wat hadden zij te winnen bij het toelaten van de VOC tot hun gebieden? Ook zij waren zich zeer wel bewust van het overwegende economische en politieke belang van China, dat mede tot uiting kwam in de diverse tribuutrelaties met het keizerrijk. Tribuutbetaling diende in heel Zuidoost-Azië als een voorwaarde voor en bevestiging van de onderlinge handelsrelaties. De staatjes in het noorden van het Maleise Schiereiland en Jambi aan de oostkust van Sumatra zonden in de zeventiende eeuw bijvoorbeeld 'gouden bloemen' (*bunga emas*) als tribuut aan Siam om daarmee de handel, op het hoogste niveau in de vorm van uitwisseling van geschenken tussen de vorstenhoven, met dat land mogelijk te maken. Ook de VOC moest hier een groot deel van haar handel drijven in de vorm van geschenken aan regionale vorsten.

Bij de vanouds bestaande politieke en culturele invloed van China had de regio in de achttiende eeuw toenemend te maken met Chinese handelaren en andere migranten, die een steeds grotere rol speelden in de plaatselijke economieën. Dit gold bijvoorbeeld voor de exploitatie van zilver-, koper- en tinmijnen, respectievelijk in Noord-Birma, Noord-Vietnam en op het Maleise Schiereiland, maar ook in de ontginning van nieuwe landbouwgronden, zoals in Zuid-Vietnam. Daarnaast waren er oude banden met Zuid-Azië, die onder meer tot uiting kwamen in de vorstelijke hofcultuur en de verbreiding van het theravada-boeddhisme. Dit cultuureigen was sinds de vijftiende eeuw sterk vermengd geraakt met islamitische invloeden, die via overzeese contacten met Arabische, Perzische, Indiase en Maleise kooplieden-predikers vanuit de kustplaatsen doordrongen naar het achterland. De uitbreiding van de Europees-christelijke invloedssfeer in de zestiende en zeventiende eeuw betekende in die zin geen ingrijpende nieuwe ontwikkeling in Zuidoost-Azië. De vorstendommen in deze regio waren in culturele zin vanouds gekenmerkt door een pragmatisch eclecticisme, waarbij allerlei religieuze tradities werden getolereerd en naast elkaar konden blijven voortbestaan.

Een keuze voor de islam, zoals in het geval van koning Ibrahim (Ramadhipati I, regeringsperiode 1642-1658) in Cambodja, was zelden geheel expliciet en absoluut. De vorsten van het vasteland van Zuidoost-Azië zagen in de regel geen heil in het benadrukken van religieuze tegenstellingen, afhankelijk als zij waren van buitenlandse handelscontacten en van bestendiging van hun legitimiteit als heersers; in de bestaande traditie zochten zij voor alles naar een zo groot mogelijke erkenning en uitstraling van hun koningschap. In de zeventiende eeuw, toen de zeehandel voor de vorstenrijken hier van steeds grotere betekenis werd, nam deze tendens alleen maar toe en zag men aan de hoven afwisselend Perzen, Japanners, Maleiers, Europeanen en Chinezen de boventoon voeren en belangrijke bestuursposten bekleden. Net als in Voor-Indië, maar geheel anders dan in China of Japan, was er sprake van een relatief open vestigingsklimaat waarin kooplieden uit alle windstreken vrij gemakkelijk hun draai konden vinden, zo ook de Nederlanders.

In vergelijking met India en China beschikten de vorsten op het vasteland van Zuidoost-Azië over veel macht over relatief weinig mensen. De moeizame ontsluiting en ontginning van het dichtbegroeide en veelal bergachtige binnenland maakte het cultuurlandschap hier als het ware tot een archipel van dichtbevolkte rijstbouwgebieden temidden van een eindeloze tropische wildernis. Vanwege dit verspreide vestigingspatroon ging het de vorsten niet zozeer om controle over landgebieden als zodanig, maar om gezag over de bevolking en haar (militaire en agrarische) diensten. Cruciaal voor de bevloeiing en de onderlinge verbindingen waren de grote rivieren en de kustgebieden, waarlangs zich dan ook de voornaamste staten konden vormen: Birma in het stroomgebied van de Irrawaddy, Siam aan de Chao Phraya, Lan Sang, Cambodja en Champa aan de Mekong, Cochinchina langs de Vietnamese kust en Tonkin aan de Rode Rivier. Rondom deze politieke en economische hoofdaders was de staatscontrole maximaal. Opvallend in deze rijken in vergelijking met de gebieden verder westelijk langs de Indische Oceaan was de omstandigheid dat de Compagnie in feite uitsluitend zaken kon doen met de vorsten en de aan hen gekoppelde tussenhandelaren. Ondanks de ideologische openheid was er geen sprake van een vrije markt; het hof beheerste de buitenlandse handel, met de vorst als de voornaamste koopman en in veel gevallen zelfs als monopolist. De VOC, die zelf altijd streefde naar exclusieve handel op basis van vaste contracten, paste uitstekend in dit patroon van gecombineerde vorstenmacht en koophandel.

Voor de betrokken vorsten was het in de vroege zeventiende eeuw doorgaans aanlokkelijk om met de Nederlanders diplomatieke en economische betrekkingen aan te knopen. Zoals in deze periode ook gebeurde bij de eerste contacten met Perzië, Japan, Djohor (Johore) en Atjeh, zochten de hoven via de uitwisseling van brieven en geschenken het liefst direct diplomatiek contact met een gelijkwaardige, vorstelijke tegenhanger, die in het geval van de Republiek alleen de stadhouder kon zijn. Zo kwam al in 1608 een gezantschap van de koning van Siam aan in de Republiek, dat hier met groot vertoon werd ontvangen. Voor de Nederlandse partij was dit een goede gelegenheid om een blijvend prestige in dit belangrijke vorstenrijk te vestigen en voor eens en voor altijd af te rekenen met de vijandige invloed aldaar van de Portugezen, die de Republiek aan de diverse hoven in de regio tot dan toe met overwegend succes het imago van een bandieten- en zeeroversstaat hadden weten aan te hangen. De Siamese gezanten konden zich er nu met eigen ogen van vergewissen dat de Nederlanders geen nomadische zeeschuimers waren, maar een natie van eerzame handelaren, boeren en ambachtslieden die als een beschaafd volk in steden en dorpen temidden van welvarende landerijen woonde. Zowel voor prins Maurits als voor de Siamese vorst Ekathostarot (regeringsperiode 1605-1610) onderstreepte het succes van deze verre overzeese betrekkingen en het daarmee samengaande vertoon van exotica en technologische hoogstandjes, waaronder een demonstratie aan de gezanten van de nieuwe verrekijker van Hans Lipperhey, de kosmopoliete statuur van hun leiderschap.[34]

Met betrekking tot de handel als zodanig konden de vorsten volstaan met contacten met de Hoge Regering in Batavia. Hun belang omvatte in de eerste plaats de verkoop van de eigen monopolieproducten (tin, hertevellen, rijst en zijde, maar ook sappanhout, benzoëhars, gomlak, muskus, ivoor) en de doorvoer van Chinese importen (zijde en goud). Ingekocht werden vooral edelmetalen, in het bijzonder Japans zilver en koper (deels als muntgeld, zogenoemde kasjes), in mindere mate verder Indiase textiel, specerijen, sandelhout en allerlei varia, en ten slotte, niet onbelangrijk, Europese wapens en andere militaire benodigdheden als bronzen en gietijzeren kanonnen, musketten, salpeter en zwavel. Een deel van deze goederen werd in de vorm van geschenken uitgewisseld; men kon immers geen reguliere handel drijven zonder aanbieding van artikelen die door de vorst en zijn belangrijkste ministers op voorhand waren verlangd, zoals edelstenen, glaswerk, paarden en vuurwapens.

Het gewicht van de militaire ingrediënten in dit importpakket geeft al aan dat de VOC werd gezien als een belangrijke potentiële militaire bondgenoot. Naast de levering van de modernste vuurwapens ging het de vorsten daarbij veelal ook om de inzet van compagniesschepen tegen rivaliserende rijken. In de eerste decennia van haar bestaan neigde de Compagnie ertoe om in zulke regionale conflicten metterdaad militaire bijstand te verlenen aan vorsten met wie men lucratieve handelscontracten had kunnen afsluiten. Zo ondersteunden VOC-schepen in de jaren na 1640 zowel de Trinh-Tonkinese aanval op Nguyen-Cochinchina (1642-1643) als de Siamese interventie in de Maleise provincies Ligor (Nakhon Si Thammarat), Songkhla, Phatthalung, Patani en Kedah (tussen 1634 en 1649). Door de gebrekkige onderlinge coördinatie verliepen deze gezamenlijke operaties overigens weinig succesvol en moest een compagnieseskader in 1643 bij de monding van de Gianh-rivier (Giang) in centraal Vietnam zelfs een pijnlijke nederlaag tegen de Nguyen-galeien incasseren.[35] De zwaar bewapende Europese schepen mochten dan op volle zee superieur zijn, in de ondiepe kustwateren van Zuidoost-Azië bleken zij door hun grotere diepgang en geringere wendbaarheid vaak kwetsbaar. Maar succesvol of niet, de Compagnie zocht net als in West- en Zuid-Azië hier ook later in de zeventiende eeuw steeds weer samenwerking met de gevestigde politieke machten, in de hoop op deze wijze de gunstigste voorwaarden voor haar handel te verkrijgen. Anderzijds gaf deze VOC-politiek de vorsten additionele statuur en meer financiële en militaire armslag, waardoor de bestaande tendens tot regionale centralisatie in deze periode aanzienlijk werd versterkt.

Kenmerkend voor continentaal Zuidoost-Azië was dat de vorsten zelf actief participeerden in de buitenlandse handel, terwijl de bevolking op dit vlak in hoofdzaak passief bleef. Het feitelijke handelsbedrijf werd meestal volledig overgelaten aan buitenlanders van diverse herkomst, die zeer vooraanstaande ambtelijke functies en grote macht konden verwerven. Bij afwezigheid van diepergaande wortels in de regio bleven zij sterk afhankelijk van de vorst, die hen om die reden betrekkelijk eenvoudig kon vervangen door leden van een andere, rivaliserende groep. Zo zien we in Siam een afwisseling van dominante Perzische (ca. 1655-1678), Europese (ca. 1680-1688) en Chinese (na ca. 1700) invloeden, waarbij vooraanstaande vertegenwoordigers van deze groepen het machtige ambt van *phraklang* (raadsheer, minister van financiën en buitenlands handel) of het gouverneurschap van belangrijke buitenposten als Mergui of Ujang wisten te bemachtigen.

Deze opeenvolging leidde steeds tot veranderingen in commerciële oriëntatie, maar kon soms ook aanleiding geven tot een culturele omslag, met nieuwe invloeden op bijvoorbeeld het ceremonieel, de mode en de culinaire voorkeuren aan het hof. In de regeringsperiode van koning Narai (1657-1689) bevorderden de Perzische *phraklangs* Abdurrazzaq Gilani en Aqa Muhammad Astarabadi niet alleen de Siamees-Perzische handelsrelaties, maar kwam het door hun toedoen ook tot een korte maar ingrijpende periode tijdens welke in Ayutthaya de Perzische hofcultuur voorgeschreven was. Na hen was het tot 1688 de Griek Constantijn Gerakis alias Phaulkon die als dominante figuur aan het Siamese hof buitenlandse belangen behartigde, speciaal die van de particuliere Engelse handel en van de Franse Oost-Indische Compagnie, welke laatste zich in 1685 in naam van koning Lodewijk XIV met een grote ambassade presenteerde in Ayutthaya. Een minstens zo invloedrijke positie viel nadien toe aan de Afghaan Husain Khan, die als persoonlijke vriend van de nieuwe koning Phetracha (1689-1703) – net als Husain Khan een liefhebber van renpaarden – grote macht naar zich toe wist te trekken.[36] Aan de hoven elders op het vasteland speelden allochtone kooplieden bij gelegenheid eveneens een vooraanstaande, zij het vaak kortstondige, politieke rol. Kort voor het midden van de zeventiende eeuw bewerkstelligde de grote invloed van Maleise en Champanese moslimhandelaren in Cambodja bijvoorbeeld de bekering van koning Ramadhipati I tot Raja Ibrahim.[37] In Tonkin domineerden in dezelfde periode vooral Japanse handelaren, met een hoofdrol voor de koopman Resimon.[38] In de achttiende eeuw nam vervolgens overal in de regio de invloed van de Chinese intermediairs aan de hoven sterk toe; in Siam wist een Chinese hoveling het later zelfs tot koning (Phya Taksin, 1767-1782) te brengen.[39]

Het is in dit verband opmerkelijk dat de Compagnie, als organisatie van allochtone handelaren in continentaal Zuidoost-Azië, nooit in vergelijkbare mate in de regionale staatsverbanden heeft kunnen of willen infiltreren. De institutionele structuur van de VOC maakte het in beginsel niet goed mogelijk dat haar personeel meerdere heren diende, maar op individueel niveau zijn er desondanks wel gevallen geweest van compagniesdienaren die invloedrijke posities aan de vorstenhoven verwierven. Het bekendste voorbeeld is dat van de chirurgijnsfamilie Brochebourdes, die in Ayutthaya veel gezag genoot en maar liefst drie generaties lang (tussen c. 1670 en 1730) optrad als belangrijkste bemiddelaar tussen het Siamese hof en de VOC.[40] Net als bijvoorbeeld kanonniers en kunstenaars, beschikten de Hollandse en andere Europese artsen over westerse kennis en vaardigheden die hun bij inheemse vorsten een bevoorrechte positie kon opleveren, en in de compagniestijd vond men hen dan ook overal in Azië als lokaal goed ingevoerde intermediairs tussen de hoven en de Hoge Regering. In de rijken op het vasteland van Zuidoost-Azië hadden zij doorgaans veel meer dan in de bureaucratische structuur van China of Japan direct contact met de vorst, maar waren ze anderzijds ook erg afhankelijk van diens nukken. Uiteindelijk waren het toch vooral de relatief geringe handelsbelangen van de VOC op het vasteland van Zuidoost-Azië die verhinderden dat haar tussenpersonen hier ooit een grote persoonlijke macht en invloed konden bereiken.

Patani, Siam (Thailand), Cambodja

Bij de behandeling van de diverse VOC-vestigingen in dit gebied moet de aandacht als eerste uitgaan naar Patani (Pattani), aan de noordoostkust van het Maleise Schiereiland, waar in 1601-1602 door de Oude Compagnie, de Zeeuwse Compagnie en de Amsterdamse Compagnie al loges waren opgezet. Deze vroege Nederlandse belangstelling kwam vooral voort uit de omstandigheid dat men via deze haven – beperkte – toegang kon krijgen tot de Chinese en Japanse markten, waar dit langs andere weg vanwege de gesloten handelspolitiek van de Ming-keizers niet mogelijk was. Patani gold als een min of meer autonome Chinese handelsstad buiten China, waar ook Japanse kooplieden vrijelijk hun negotie konden drijven. Het in 1557 afgekondigde keizerlijke verbod op de directe Chinese handel met Japan betekende een belangrijke stimulans voor de marktcentra in Zuidoost-Azië, in het bijzonder Ayutthaya, Faifo (Hoi An) en ook Patani, die zich nu speciaal gingen richten op de doorvoerhandel in Chinese zijde en Japans zilver. Bovendien leverde Patani zelf peper, waarmee de stad in de vroegste Nederlandse Aziëvaart tezamen met Atjeh bij uitstek geschikt leek als centrale stapelplaats. Met de stichting van de handelskantoren in Japan (1609), de Pescadores (1622) en later Taiwan (1624), alsmede van het bestuurscentrum in Batavia (1619), kwamen deze locatiefactoren voor Patani echter vrij spoedig te vervallen. Daarbij bleek de aanvoer van peper en ook van rijst uit het achterland hier steeds achter te blijven bij de verwachtingen. In 1623 werd de loge op last van gouverneur-generaal Coen definitief gesloten.[41]

Hoewel Patani *de facto* autonoom kon opereren, hadden de machthebbers aldaar een formele tribuutrelatie met Siam. Uit Patani werd medio 1604 op last van admiraal Wybrant van Warwijck een gezantschap naar het hof in Ayutthaya afgevaardigd, onder leiding van de koopman Cornelis Specx en de boekhouder Lambert Jacobsz Heijn, met een verzoek aan koning Naresuan (1590-1605) om deel te mogen nemen aan de eerstvolgende Siamese ambassade naar China. Die missie, van Nederlandse kant bedoeld om de Compagnie langs een omweg alsnog toegang tot de Chinese markt te verschaffen, ging uiteindelijk niet door, maar het contact leidde er wel toe dat de VOC in Siam als eerste Europese handelsmogendheid een kantoor mocht openen. Tevens was Heijns ambassade aanleiding tot de overkomst naar de Republiek van de eerder genoemde Siamese delegatie in 1608, aan boord van Cornelis Matelieffs retourvloot. De loge in Ayutthaya werd in hetzelfde jaar ingericht als hoofdkantoor voor Siam; met korte tussenpozen (1622-1624; 1629-1633; 1663-1664; 1705-1706; 1740-1754) bleef deze nadien tot de bezetting van Siam door de Birmezen in 1767 gehandhaafd.[42]

Net als in Patani lag het aanvankelijke compagniesbelang van Siam voornamelijk bij de Chinese zijdehandel, maar na de oprichting van het kantoor in Hirado in 1609 verschoof dit naar de directe handel in Siamese herte- en roggevellen met Japan, terwijl daarnaast vanaf 1619 de levering van rijst, kokosolie en hout naar Batavia van toenemende betekenis werd. In de jaren dertig en veertig van de zeventiende eeuw werd deze tendens nog versterkt doordat de Japanse handelaren toen zelf geen buitenlandse contacten meer mochten onderhouden en er naast Batavia meer vraag kwam naar rijst uit Siam voor de nieuwe vestigingen in Malakka en Taiwan. Beide factoren speelden ook een hoofdrol bij de opening in 1620 van een factorij in Cambodja, bij de toenmalige hofstad Oudong (Odongk) of Lovek (ook: Lawek, Lauwecq), enkele tientallen kilometers ten noordwesten van het tegenwoordige Phnom Penh), maar als gevolg van de politieke instabiliteit in dit vorstenrijk had deze vestiging een veel korter en onregelmatiger bestaan (1620-1622; 1636-1643; 1656-1658; 1664-1667).

Siam bood extra voordelen door de levering van sappanhout, ivoor en vooral van tin, die vanaf 1642 werden ingekocht door het VOC-kantoor in Ligor. In deze haven ten noorden van Patani ter plaatse van het tegenwoordige Nakhon Si Thammarat, ca. 200 kilometer ten noordwesten van Patani, was al in 1612 een eerste loge gevestigd; van 1642 tot 1664 viel deze onder de directie Malakka, daarna onder Ayutthaya. De Compagnie verwierf hier in naam het exportmonopolie op tin, dat echter in de praktijk niet goed te handhaven bleek. Bovendien kon tin na ca. 1710 in veel grotere hoeveelheden en goedkoper van Bangka c.q. Palembang en eerder al uit de Maleise vorstendommen Perak en Kedah worden aangevoerd, terwijl voor sappanhout tot in de vroege achttiende eeuw een hoogwaardiger alternatief bestond in de vorm van sandelhout van Timor en Bima (Soembawa). Desondanks hield de VOC de factorij in Ligor, met enkele tussenpozen zoals in de jaren 1734-1754, nog tot 1756 aan.[43]

Vanwege het overeenkomstige handelsaanbod leek Cambodja voor de VOC een redelijk alternatief voor de Siamese vestiging.[44] Verder stroomopwaarts de Mekong volgend, exploreerde de Compagnie in 1641 zelfs de handelsmogelijkheden van het diep in het binnenland gelegen 'Lauwenlandt' (Laos), maar deze spectaculaire expeditie onder de onderkoopman Geeraerd van Wusthof bleef een eenmalig experiment. Met de mogelijkheid om Ayutthaya te verruilen tegen Lovek in de rivaliserende boeddhistische buurstaat Cambodja, beschikte men in beginsel over een niet onaanzienlijk diplomatiek drukmiddel op de Siamese vorsten. Een vergelijkbare situatie deed zich voor in Vietnam, waar de Nederlanders steeds moesten schipperen in de wedijver tussen de Trinh in het noorden en de Nguyen in het zuiden, maar soms ook hun voordeel konden doen met deze verdeling. In de regel koos de Compagnie voor de meest stabiele vorstendommen en daarmee voor de meeste zekerheid dat de gesloten handelsovereenkomsten ook werden nagekomen. Siam was dan misschien niet de meest profijtelijke vestiging van de VOC, de relatie met de vorsten was hier wel de meest bestendige in de regio.

Dit was in het bijzonder het geval tijdens de regeringsperiode van koning Prasat Thong (1629-1656), maar de voorkeur voor Siam gold zeker ook na de kortstondige crisis van 1663-1664, toen de VOC haar factorij na een gerezen conflict met koning Narai (1656-1689) enige tijd gesloten hield. De vorst bleek vervolgens bereid om in ruil voor heropening een nieuw verdrag met de Compagnie af te sluiten, met een voor beide partijen voordelige monopolieregeling. De Compagnie verwierf het alleenrecht op de uitvoer van hertevellen en tin (in Ligor), onder de bepaling evenwel dat een vast deel van de productie en export tevoren werd afgedragen 'voor eigen gebruik' van de koning, die daarmee feitelijk optrad als co-monopolist. Op de importmarkt was de VOC geheel onderworpen aan het vorstelijke monopolie; net als alle andere handelaren

30 Voor Titsingh, zie Lequin, *Isaac Titsingh*.

31 Citaat in Torii Yumiko, '"Dutch Studies"', pag. 136.

32 Westeijn, "Spinoza Sinicus", pag. 537-561.

33 Een geïntegreerd overzicht van de geschiedenis van het vasteland van Zuidoost-Azië biedt Lieberman, *Strange Parallels*. Zie verder ook deel 1 van de door Tarling geredigeerde *Cambridge History of Southeast Asia*, pag. 341-612.

34 Ten Brummelhuis, *Merchant, Courtier and Diplomat*, pag. 10-11; Zoomers en Zuidervaart, *Embassies of the King of Siam*.

35 Li Tana, *Nguyen Cochinchina*, pag. 176-179. Zie ook Buch, *De Oost-Indische Compagnie en Quinam*, pag. 74-104 en in het Frans: Buch, *La Compagnie*, 36, pag. 165-196.

36 Dhiravat na Pombejra, *Court, Company, and Campong*; Dhiravat na Pombejra, 'Ayuthaya at the End of the Seventeenth Century', pag. 250-273; Aubin, 'Les Persans', pag. 95-126; Subrahmanyam, 'Iranians abroad', 340-363; Van Goor, *Kooplieden, predikanten en bestuurders*, pag. 16-58.

37 Kersten, 'Cambodia's Muslim King', pag. 1-22.

38 Buch, *La Compagnie*, 37, pag. 126 ff. en Hoang Anh Tuan, *Silk for Silver*, pag. 55-56; 93-94; 109-110; 169-171.

39 Wyatt, *Thailand*, pag. 139-145.

40 Dhiravat na Pombejra, *Court, Company, and Campong*, pag. 25-39.

41 Terpstra, *De factorij der Oostindische Compagnie te Patani*.

42 Een overzicht van de Nederlandse betrekkingen met Siam bieden Van Brummelhuis, *Merchant, Courtier and Diplomat*, verder Vinal Smith, *The Dutch in Seventeenth-century Thailand* en, specifiek voor de beeldvorming, ook Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants*.

43 Jacobs, *Koopman in Azië*, pag. 157-162.

44 Muller, *De Oost-Indische Compagnie*, pag. I-LIX; Buch, *La Compagnie*, 37, pag. 195-237.

moest zij haar ingevoerde goederen in Siam afleveren bij de koninklijke pakhuizen, waar de afzet en de prijzen vervolgens door ambtenaren werden vastgesteld. Van haar kant probeerde de Compagnie de inheemse concurrenten op de Japanvaart de pas af te snijden door in de overeenkomst van 1664 vast te leggen dat het op Siamese schepen verboden werd om gebruik te maken van Chinees personeel. Deze bepaling was vooral gericht tegen de Chinese factors van het maritieme imperium van de Zheng-clan, die in 1662 Taiwan had veroverd en in 1667 de Nederlanders ook uit Cambodja zou verdrijven.[45]

Na het gedwongen vertrek van de Franse Compagnie en de dood van haar intermediair Phaulkon in 1688 richtte Siam zich onder de nieuwe koning Petraja (Phetracha) steeds meer op het oosten: Japan, Tonkin, Manilla en vooral China, een tendens die na zijn dood in 1703 tot laat in de achttiende eeuw nog versterkt zou worden voortgezet. De VOC was onder dit nieuwe bewind de enige westerse handelsonderneming aan wie het nog was toegestaan in Siam een permanente vertegenwoordiging te onderhouden. Tegelijkertijd werd met het wegvallen van de huidenexport naar Japan en van de uitvoer van rijst naar Batavia en Malakka de handel tussen de VOC en Siam nog meer dan voorheen een exclusieve zaak van en voor de koning. Alleen het tin uit Ligor kon toen nog een rol van enige betekenis vervullen voor de Compagnie, als ruilmiddel in de theevaart op China. Vanaf het eind van de zeventiende eeuw raakte ook de import van textiel uit Voor-Indië door de VOC steeds meer in het slop als gevolg van de toenemende Indiase en Engelse concurrentie. Daarenboven beschikte de Siamese koning toen zelf al over een uitgebreid handelsnetwerk, in de westelijke Indische Oceaan zelfs tot in Surat, zodat men voor deze handel allerminst meer afhankelijk was van de Compagnie.

Het einde van de Nederlandse aanwezigheid in Siam, die na de opheffing van de loge in Ligor in 1756 voor de VOC nauwelijks meer betekenis had, kwam ten slotte toch nog onverwacht. In 1760 raakte het koninkrijk verwikkeld in een rampzalige oorlog met het buurland Birma, dat na lange interne strijd onder één vorstelijk gezag was herenigd. Nadat in de tussenliggende jaren stapsgewijs al grote delen van Siam bezet waren door Birmese invasielegers en eind 1765 ook de hofstad Ayutthaya definitief was ingesloten, viel deze ten slotte begin april 1767 in handen van de invallers en zag de Compagnie zich gedwongen haar factorij, iets zuidelijker aan de Chao Phraya gelegen, voorgoed op te geven. De stad en de Nederlandse handelsvestiging werden grondig geplunderd en verwoest, waarna Ayutthaya onder de latere Siamese vorsten niet meer als hofplaats is hersteld. In 1782 vestigde koning Rama I zijn paleis op een nieuwe locatie bij Bangkok, de versterkte tolplaats en voorhaven van Ayutthaya 70 kilometer verder zeewaarts aan de Chao Phraya (bladen 62-63), waar de VOC nadien geen loge meer heeft opgezet.[46]

Vietnam (1637-1700)

Vietnam bestond in de zeventiende eeuw uit vier politieke configuraties, waarvan de twee machtigste formeel onderdeel uitmaakten van het imperium onder de oude keizerlijke Le-dynastie. In de praktijk werden deze bestuurd door twee autonome vorstenhuizen: de Trinh in de dichtbevolkte noordelijke gebieden (Dang Ngoai, letterlijk 'buitenregio', door de Nederlanders Tonkin genoemd) rondom de Rode Rivier, met als bestuurscentrum Thang Long (Hanoi), en de Nguyen langs de kustgebied van centraal Vietnam (Dang Trong, 'binnenregio', in Nederlandse bronnen Cochinchina en Quinam), met als hoofdstad Phu Xuan ('Poefoe', 'Foefoe') en als belangrijkste handelscentrum Faifo (Hoi An). Aan de randen van het eigen domein hadden beide staten tot aan het einde van de eeuw te maken met rivaliserende dynastieën: de Trinh met het Mac-vorstendom te Cao Bang in het uiterste noorden van Vietnam, de Nguyen met het niet-Vietnamese Champa ('Tsiompa') in het verre zuiden.

De Trinh en de Nguyen regeerden over volstrekt verschillende staten. Het traditionelere noorden was van oudsher sterk gericht op de rijstproductie, kende een sterke oriëntatie op China en een confucianistische staatsfilosofie. Het Nguyen-domein was een veel jonger vorstendom met een overwegend maritieme en commerciële oriëntatie en in het zuiden een toenemend belangrijk landbouwgebied, dat zich door nieuwe ontginningen steeds uitbreidde. Deze 'mars naar het zuiden' (*Nam tien*) werd enerzijds mogelijk gemaakt door de stijgende handelsinkomsten in Faifo, anderzijds door kolonisatie van de zuidelijke grensgebieden door uit China gevluchte Ming-aanhangers. De Trinh en de Nguyen voerden tussen 1627 en 1679 bijna voortdurend oorlog tegen elkaar, waarbij beide partijen bij de VOC steun zochten in de vorm van wapenleveranties en de inzet van compagniesschepen.[47]

Net als in Siam en Cambodja stonden de handelscontacten van de VOC met Vietnam vanaf het begin volledig in het teken van de Japanse handel. In de jaren dertig van de zeventiende eeuw werd het door de afsluitingspolitiek van het shogunaat voor de in Vietnam gevestigde Japanse kooplieden onmogelijk nog langer met het thuisland handel te drijven en ook in Tonkin en Quinam probeerde de VOC vervolgens van deze breuk te profiteren door zelf in deze relaties te treden. De Compagnie richtte zich daarbij met de vestiging van haar factorij ter plaatse in 1637 voornamelijk op het noordelijke Tonkin, waar in ruime mate de voor Japan zo belangrijke zijde kon worden ingekocht. Weliswaar onderhield men tussen 1633 en 1638 ook een loge in Faifo, maar om de prille relatie met het Trinh-bestuur in Tonkin niet in gevaar te brengen, werd uiteindelijk besloten deze toch al moeizaam te beheren post geheel te sluiten. Zoals elders deed de VOC ook in Vietnam liever exclusieve zaken met een autoritaire overheid, zoals die in Tonkin, dan dat men op een relatief vrije markt als die van Faifo moest concurreren met de Chinezen en Portugezen. Tonkin lag bovendien dichter bij China, waardoor er ook enige handel mogelijk was in goud, muskus en sandelhout. Vanaf 1661 poogde de Compagnie deze zelfs geheel naar zich toe te trekken via een nieuwe handelspost in Tinnam, direct aan de Chinese grens in de huidige noordoostelijke provincie Quang Ninh, die echter door het Trinh-bestuur niet werd geaccepteerd en in 1664 dan ook weer moest worden opgegeven.

Zoals elders in continentaal Zuidoost-Azië verliep de compagnieshandel in Vietnam voor een groot deel via de vorsten c.q. hun ambtenaren en allerlei andere tussenpersonen. In Tonkin betaalde de VOC geen in- of uitvoerrechten, maar moest men een vast deel van de zilverimporten uit Japan afstaan in de vorm van jaarlijkse geschenken, en hetzelfde gold bij de uitvoer van zijde. Deze afdrachten verschaften vervolgens het privilege om vrijelijk in Tonkin handel te drijven. Met deze inkomsten, maar ook door schenkingen van militair materieel, verkregen de Trinh-vorsten aanzienlijke voordelen ten opzicht van hun rivalen in het zuiden. Nadat de VOC in 1638 zo duidelijk voor Tonkin had gekozen, raakte de relatie met de Nguyen diepgaand verstoord, zozeer zelfs dat tussen 1641 en 1651 tientallen gestrande VOC-dienaren in het zuidelijke rijk in gijzeling werden gehouden. Na de vrijlating van de gevangenen werd in 1651 een nieuw contract gesloten en wederom een loge geopend in Faifo. Deze moest echter al na een jaar worden verlaten als gevolg van nieuwe incidenten met de vorst Nguyen Phuc Tan (regeringsperiode 1648-1687), die de Compagnie bleef wantrouwen vanwege haar vermeende noordelijke sympathieën.

Tegen 1660 begon overigens ook de handel in Tonkin te verlopen, doordat de Compagnie steeds meer Bengaalse zijde voor de Japanse markt gebruikte. Het belangrijkste importartikel was na 1668 niet meer zilver, waarvan de uitvoer toen door het shogunaat werd verbonden, maar gemunt en ongemunt koper. Verder nam in de jaren zeventig de concurrentie van Chinese, Engelse en Franse handelaren sterk toe, waarna de invoering van het Japanse importplafond in 1685 de genadeslag toebracht aan de Tonkinese zijde-export naar Japan. De verkoop van de andere exportproducten, zoals zijden kledingstukken (*peling*), muskus en keramiek, konden het tij niet meer keren.[48] In 1700 werd de loge te Tonkin opgeheven.

Birma (1634-1680)

In zekere zin past Birma (tegenwoordig Myanmar) wat minder in het hiervoor geschetste handelspatroon voor het vasteland van Zuidoost-Azië. Zo vielen de in 1634 opgerichte VOC-vestigingen in Syriam, Pegu, Ava en Prome niet rechtstreeks onder Batavia, maar onder de gouverneur van Coromandel in Pulicat. Hetzelfde gold aanvankelijk ook voor het kantoor aan de westkust in het vorstendom Arakan, dat zich mede dankzij de natuurlijke barrière van het Arakangebergte en zijn oriëntatie op de oostelijke Gangesdelta tot 1784 als autonoom rijk kon handhaven (zie Deel VI: *Voor-Indië, Perzië, Arabisch Schiereiland*). Pegu, het meer op de zee gerichte en voornamelijk door Mon bevolkte zuiden van Birma, onderhield eveneens al sinds de vijftiende eeuw belangrijke banden met Voor-Indië. Ava daarentegen, het noordelijke, continentale deel van Birma dat het kernland vormde van de oudere Shan-koninkrijken rondom het tegenwoordige Mandalay, was vanouds veel meer op China gericht.

Ten tijde van de VOC was Birma onder de Toungoo-dynastie (1539-1752) verenigd in één koninkrijk, met Pegu in het zuiden als eerste hoofdstad en de Irrawaddy als centrale verbindingsader tussen noord en zuid. Zoals in de andere delen van continentaal Zuidoost-Azië hadden ook in Birma de kustgebieden in de zestiende en vroege zeventiende eeuw sterk aan betekenis gewonnen. De toenemende bestuurlijke en economische divergentie tussen beide landsdelen die daarvan een gevolg was, dwong de Birmese koningen steeds tot een lastige geopolitieke spagaat, waarvan Arakan omstreeks 1600 tijdelijk kon profiteren door zich met Portugese steun meester te maken van aanzienlijke gebieden rondom de havens Martaban en Moulmein in het zuiden van Pegu en van Tavoy in Tenasserim. Onder koning Anaukpetlun (1605-1628) werden de zuidelijke provincies echter weer ingelijfd, waarna zijn opvolger Thalun (1629-1648) in 1635 besloot de kustlanden definitief te verlaten en zich te vestigen in een nieuwe hofstad in het noorden, Ava. Net als in Japan betekende deze hernieuwde oriëntatie op het binnenland in de eerste plaats een keuze voor meer politieke stabiliteit en controle en zeker niet voor isolement. Het jaar tevoren immers waren op zijn uitnodiging door de VOC op verschillende plaatsen in Birma loges geopend, zowel in het zuiden (Syriam en Pegu) en het midden (Prome) als in het noorden (Ava).[49]

De keuze voor Ava was natuurlijk ook een keuze voor het aangrenzende China. In dit opzicht sloten de economische en politieke ontwikkelingen in Birma in de verdere zeventiende eeuw dan ook zeer wel aan bij die in de rest van continentaal Zuidoost-Azië, veel meer althans dan in Arakan. Tussen Ava en het zuidoosten van China kwam in deze periode via de grensplaats Bhamo een belangrijk handelsverkeer tot stand, dat goeddeels werd beheerst door islamitische Hui-kooplieden. Langs deze route werd vooral Birmese katoen uitgevoerd, waarvoor in ruil Chinees kopergeld werd ontvangen. Door de grootscheepse en langdurige militaire operaties van de Mantsjoes in Yunnan tegen de resterende Ming-aanhang (1658-1662) en een latere opstand in dit gebied (1676-1681) kwamen in Birma zowel veel oude Ming- als nieuwe Qing-munten in omloop. In de jaren vijftig en zestig kon de VOC mede profiteren van deze Chinese koperimporten, die in Bengalen en Coromandel een goede aftrek vonden. Na het verlies van Taiwan in 1662 probeerde men, net als in Tinnam in Tonkin, ook in Bhamo een meer directe relatie met China op te bouwen, maar ook in dit geval werd dit niet door de vorst geaccepteerd, uit vrees voor verdergaande Chinese infiltratie.

Voor de VOC was Birma echter in de eerste plaats van belang als afzetgebied van (overwegend eenvoudige) Indiase textiel en rode katoenen garens, al werden tot ergernis van de Compagnie de prijzen van de geïmporteerde stoffen door de Birmese overheid steeds op een zeer laag peil vastgesteld. Om smokkel tegen te gaan werd ieder ingevoerd kledingstuk gemerkt. De overige verkoop werd bemoeilijkt door hoge invoerrechten (14%), alsmede door de gebruikelijke extra uitgaven voor geschenken aan de vorst en allerlei overheidsdienaren. Zoals in Siam en Tonkin was ook in Birma de koning zelf de grootste handelaar, die maar weinig ruimte bood aan zijn concurrenten. Naast het Chinese kopergeld en enig goud ontving men in ruil vooral *ganza*, een koper-loodlegering die in Birma naast zilver als betaalmiddel werd gebruikt, en een divers aanbod van andere Birmese goederen zoals tin, djatihout, olie, ivoor, lange pepers, lak en muskus. Speciaal voor de Japanse markt was er *cachou*, een verfextract uit het hout van een inheemse acaciasoort, en *namrack*, vloeibare zwarte lak. In tegenstelling tot de vestigingen op het vasteland oostelijk van het Maleise Schiereiland is in Birma nooit sprake van rechtstreeks verkeer met Japan via Japanse of Chinese handelaren, maar net als Siam en Cambodja was het land wel van betekenis als rijstexporteur; Birma zelf leverde vooral aan Ceylon, Arakan aan Batavia.

Over het algemeen waren de Birmese goederen voor het VOC-bedrijf als geheel evenwel van ondergeschikt belang. In latere jaren kon men hier in feite alleen nog winstgevend opereren dankzij een systeem waarbij verkoopopbrengsten via wissels op in Birma handelende Indiase kooplieden in Coromandel en Bengalen konden worden geïnd, zodat men zelf geen edelmetalen uit Japan of Europa hoefde in te voeren. In 1680 liet de Hoge Regering haar drie resterende Birmese factorijen (Prome werd in 1655 al opgegeheven) uiteindelijk toch sluiten, ondanks redelijke opbrengsten in de voorgaande jaren, op grond van de overweging dat de toegang tot China via Bhamo toch wel geblokkeerd zou blijven en men intussen steeds moeilijker kon concurreren met de particuliere Indiase, Europese en Armeense handelaren ter plaatse. In die laatste decennia van de zeventiende eeuw onderging de Compagnie een fase van bezuinigingen en herbezinning op de kerntaken, in het kader waarvan de bestaande vestigingen op het vasteland van Zuidoost-Azië opnieuw werden gewogen en, met uitzondering van Siam, ten slotte allemaal te licht bevonden. Evenzeer als indertijd het veelbelovende begin van deze posten, was deze uitkomst een direct gevolg van de situatie op de markten in China en Japan, waar de ontwikkeling van de compagnieshandel op termijn niet heeft kunnen voldoen aan de ooit zo hooggespannen verwachtingen.[50]

Terugblikkend op twee eeuwen compagniesgeschiedenis in de regio, kan men vaststellen dat de VOC steeds erg afhankelijk is geweest van de interne ontwikkelingen in de twee belangrijkste economieën in het gebied: China, dat door de omvang van zijn grondgebied, bevolking en handel veruit dominant was in heel Oost- en Zuidoost-Azië, en het eilandenrijk Japan. Net als de omliggende vorstenrijken streefde ook de Compagnie ernaar te profiteren van het enorme economische potentieel in China, dat haar zowel de begeerde zijde, porselein en thee als een grote afzetmarkt voor haar Aziatische en Europese producten kon bieden. Tezelfdertijd waren de machthebbers in de buurlanden en insulair Zuidoost-Azië altijd bevreesd dat hun domein door grote aantallen Chinese immigranten overspoeld zou worden, een angst die bij gelegenheid kon omslaan in ware anti-Chinese pogroms, zoals in 1740 in Batavia.

Tijdens de Ming-dynastie namen de Chinese keizers om vergelijkbare redenen eveneens een nogal ambivalente houding aan ten aanzien van het economisch leven in hun rijk, toen de groeiende welvaart in de kustprovincies daar in de zestiende en zeventiende eeuw tot verlies van hun oppergezag leidde en zij de Chinese overzeese handel als reactie daarop streng aan banden legden. Na de definitieve overwinning van de Mantsjoes op de Ming in 1683 vond de hyperdynamiek van de Chinese economie in de achttiende eeuw alsnog een uitweg in een ongekende hausse in productie en handel, die mede via de massale emigratie van Chinese kooplieden, landarbeiders, mijnwerkers en ambachtslieden in heel Zuidoost-Azië tot een geweldige impuls voor de welvaartsgroei leidde. De VOC had het initiatief toen al goeddeels moeten loslaten en zich in Zuid-Oost Azië in hoofdzaak teruggetrokken op de Indische Archipel, alwaar ze op afstand in betrekkelijke mate kon meeprofiteren van de Chinese expansie.

Ondanks de vroege fascinatie met China en het gewicht van de Chinese economie was de VOC in de zeventiende eeuw toch vooral gericht op Japan, ook al was men daar later geheel onderworpen aan de wensen van het shogunaat, zonder enige mogelijkheid om een eigen beleid te voeren. Deze oriëntatie was deels een gevolg van de nadelige effecten van de decennialange machtsstrijd in China tussen de Ming en de Mantsjoes, maar meer nog van de aanhoudende vraag naar edelmetalen in alle delen van het handelsgebied van de Compagnie. Om de Japanse edelmetalen te bemachtigen probeerde de VOC steeds opnieuw toegang te krijgen tot de Chinese zijdemarkt, tussen 1624 en 1662 in het bijzonder via het eigen kantoor op Taiwan. Daarnaast werden al vroeg regionale markten aangeboord die nauwe handelsbetrekkingen met China onderhielden, als eerste Patani en Siam.

De sluiting van Japan na 1633 fungeerde bij dit laatste als katalysator, doordat de Compagnie in de volgende jaren ten dele de plaats kon innemen van de Japanse handelsdiaspora in Cambodja en Vietnam. Tussen ca. 1640 en 1660 vormden aldus Siamese en Taiwanese hertevellen en Vietnamese zijde de belangrijkste ruilmiddelen voor de handel op Japan. Na het verlies van de hoofdvestiging in Taiwan in 1662 volgden enkele jaren van verwoede maar als geheel weinig succesvolle pogingen om een alternatieve toegang te forceren tot China, rechtstreeks via Fuzhou danwel langs de omslachtige routes door Bhamo en Tinnam.

Met de toenemende beperkingen die Japan vanaf 1668 oplegde aan de uitvoer van zijn edelmetalen, toonde de Hoge Regering zich allengs minder bereid om overal in continentaal Zuidoost-Azië nog dure factorijen te handhaven, zeker toen bleek dat ook Indiase zijde en textiel konden worden ingezet voor de koperhandel met Japan. In de sfeer van hervormingen en bezuinigingen die in de laatste decennia van de zeventiende eeuw door de Compagnie waarde, lag het voor de VOC meer voor de hand zich goeddeels op de eigen bezittingen in de Indische Archipel terug te trekken en zich in Batavia te bedienen van Chinese kooplieden, die daar al langer alle producten uit hun land aanvoerden. In haar macro-economische afwegingen van rond de eeuwwisseling nam de betekenis van China en Japan dan ook navenant af en kwam de nadruk meer op India te liggen. Dit veranderde na ca. 1720 echter opnieuw met het plotseling opkomende belang van de theehandel, met als resultaat dat de Compagnie korte tijd later toch weer met eigen schepen op China ging varen en vanaf 1728 min of meer permanent in Kanton vertegenwoordigd was. Intussen ruim meer dan een eeuw gevestigd in haar machtige bestuurscentrum Batavia, trad de VOC in die jaren feitelijk al meer op als een regionaal vorst dan als een flexibele handelsorganisatie. In deze hoedanigheid zou zij later in de achttiende eeuw niet meer in staat blijken om adequaat in te spelen op nieuwe economische ontwikkelingen in Azië.

---

45 Muller, *De Oost-Indische Compagnie*, pag. LVI-LVII; Buch, *La Compagnie*, 37, pag. 233-236.

46 Raben, 'Ayutthaya', pag. 251-273. Voor de Siamese handelsrelaties met China, zie Sarasin Viraphol, *Tribute and profit*.

47 Voor een overzicht van de Vietnamese geschiedenis in deze periode, zie Taylor, 'Nguyen Hoang', pag. 42-69 en Li Tana, *Nguyen Cochinchina*.

48 Voor een overzicht van de Nederlandse handelsbetrekkingen met Vietnam, zie Hoang Anh Tuan, *Silk for Silver* en Buch, *De Oost-Indische Compagnie en Quinam*, pag. 74-104 en, in het Frans, Buch, *La Compagnie*.

49 Het beste overzicht van de Birmese geschiedenis biedt Lieberman, *Burmese Administrative Cycles* en zijn *Strange Parallels*, pag. 85-212. Zie ook Liebermans 'Was the Seventeenth Century a Watershed', pag. 214-250.

50 Voor een overzicht van de Nederlandse betrekkingen met Birma, zie Dijk, *Seventeenth-century Burma*.°

Beknopte chronologie

1486-1599	Birma: Toungoo-dynastie in Pegu; 1548-1599: veroveringsoorlogen in Ava, Siam, Lan Na en Lan Sang
1539-1787	Trinh-dynastie in Noord-Dai Viet (Tonkin)
1549-1614	Jezuïetenmissie in Japan
1557	Portugezen richten factorij op in Macao
1558-1777	Nguyen-dynastie in Zuid-Dai Viet (Cochinchina; Quinam)
1571	Portugezen richten factorij op in Nagasaki
1571	Spanjaarden stichten Manilla
1584-1624	Spanjaarden actief in Japan
1585-1588	Centralisering Japan onder Hideyoshi Toyotomi
1592-1598	Japanse invasie in Korea en China
1590-1605	Siam onder koning Naresuan
1593	Thaise troepen bezetten Moulmein (tot 1614), Tavoy (tot 1614) en Tenasserim (tot 1764)
1594	Thaise troepen bezetten Oudong/Lovek (Cambodja; tot 1618)
1600	De *Liefde* strandt in Japan
1600-1615	Centralisatie Japan onder Tokugawa Ieyasu na slag bij Sekigahara (1600) en beleg van Osaka (1615)
1601	Van Neck in Macao; Van Groensbergen in Dai Viet
1601-1602	Drie voorcompagnieën openen factorij in Patani
1603	Begin Tokugawa-shogunaat
1605	Birma: herstel Toungoo-dynastie
1608	VOC opent factorij in Ayutthaya
1609-1640	VOC-factorij in Hirado
1620-1674	Oorlogen tussen Trinh en Nguyen in Vietnam
1620	VOC opent factorij in Cambodja
1622-1623	VOC sluit kantoren langs Golf van Siam: Patani, Ayutthaya, Singora (Songkhla) en Cambodja
1622-1624	VOC belegert Macao en vestigt zich op de Pescadores
1624	VOC heropent factorij in Ayutthaya
1624-1662	VOC vestigt zich op Taiwan (Fort Zeelandia)
1627-1683	Kustimperium onder Zheng-dynastie onder Zheng Zhilong (Iquan), Zheng Chenggong (Coxinga), Zheng Jing en Zheng Keshuang
1628-1633	Japans embargo op Nederlandse scheepvaart
1629	Sluiting VOC-factorij in Ayutthaya
1632-1636	Koning Prasat Thong herneemt controle over provincies op het Maleise Schiereiland: Ligor en Songkhla; Pattani volgt in 1636
1633-1639	Japanse politiek van afsluiting (*sakoku-rei*)
1633-1638	VOC-handel op Faifo (Hoi An)
1633	VOC heropent factorij in Ayutthaya
1634	VOC opent factorijen in Birma: Syriam, Pegu, Ava en Prome (tot 1655)
1635	Birma: koning Thalun verplaatst hoofdstad naar Ava
1636	VOC heropent factorij in Cambodja
1637	VOC opent factorij in Tonkin (Vietnam)
1637-1638	Japan: Shimabara-opstand
1639	Portugezen worden uit Japan gezet na politiek van afsluiting
1641	VOC verhuist van Hirado naar Deshima
1641-1642	Wusthof-missie naar Laos
1641-1655	Japan: introductie *pancado-* of *itowappu*-systeem voor Chinese zijde
1641-1664	Verbod op goudexport Japan
1642	Heropening VOC-factorij in Ligor
1642-1644	Strafexpedities tegen Nguyen; in 1643 nederlaag VOC-eskader aan de monding van de Gianh-rivier
1643	Cambodja: aanval op VOC-factorij, gevolgd door strafexpeditie in 1644
1644	Mantsjoes veroveren Peking; begin Qing-dynastie (tot 1911)
1646	Mantsjoes veroveren Fujian en Guangdong; Zheng Zhilong gevangengenomen
1646	VOC krijgt monopolie op hertevellen in Ayutthaya (tot 1654)
1647-1659	Herhaalde opstanden op het Maleise Schiereiland tegen Siam, met name in Songkhla en Kedah
1648-1650	Opstand in Kanton; Zheng Chenggong consolideert macht langs de zuidoostkust van China
1650	Mantsjoes heroveren Kanton onder Shang Kexi
1653	De *Sperwer* met Hendrik Hamer strandt in Korea
1656	VOC heropent factorij in Cambodja
1655	Gezantschap Pieter de Goyer en Jacob Keyzer naar Peking
1657-1658	Nguyen annexeren Champa en Mekong na interventie in Cambodja
1658	VOC sluit factorij in Cambodja
1659	Yangtze-offensief door Zheng Chenggong
1660-1734	Tincontract Ligor (hersteld na 1754)
1662	Zheng Chenggong verovert Taiwan
1662	Mantsjoe-invasie in Birma
1662-1665	Vlootexpedities tegen de Zheng-bases Amoy, Quemoy en andere aan de zuidoostkust van China onder Balthasar Bort; beperkte VOC-handel in Fuzhou
1663	VOC sluit factorij in Ayutthaya
1664	VOC heropent factorij in Cambodja
1664	VOC heropent factorij in Ayutthaya, herstel monopolie op hertevellen
1664-1668	VOC-fort in Kelang (Chilung) aan de noordkust van Taiwan
1666	Gezantschap Pieter van Hoorn naar Peking
1667	Zheng-troepen veroveren VOC-factorij in Cambodja; definitieve sluiting factorij
1668	Japan: verbod op zilverexport door VOC
1669-1676	Burgers Batavia mogen privé-handel met China drijven
1664-1672	Factorij Ligor van directie Malakka naar Ayutthaya; VOC krijgt tinmonopolie
1672-1685	Japan: introductie door overheid vastgestelde vaste importprijzen voor alle goederen (taxatiehandel, *shiho shoho*)
1673-1681	Rebellie van drie krijgsheren in Zuid-China onder Wu Sangui (Yunnan), Shang Kexi (Guangdong) en Geng Jingzhong (Fujian)
1676-1681	VOC-handel in Fuzhou
1680	VOC sluit factorijen in Birma
1683	Mantsjoe-expeditielegers veroveren Taiwan
1684	Liberalisering Chinese handel onder Kangxi-keizer (1662-1722)
1685	Japan: instelling van een importplafond (*jodaka*) voor VOC en Chinezen en herintroductie *pancado/itowappu*-systeem voor alle goederen; devaluatie gouden *koban*
1685	Gezantschap Vincent Paets naar Peking
1689	Einde van directe VOC-handel met China
1697	Japan: aanscherping overheidscontrole op buitenlandse handel middels oprichting van Geldkamer (Nagasaki *kaisho*)
1700	VOC sluit factorij in Tonkin
1716	Japan: verdere aanscherping overheidscontrole op buitenlandse handel; herintroductie taxatiehandel
1717-1723	Tijdelijke stopzetting China-handel
1727	Hernieuwde liberalisering onder Yongzheng-keizer (1723-1735)
1728	VOC opent vertegenwoordiging in Kanton; begin directe vaart op Kanton (tot 1733)
1734-1756	China-handel weer via Batavia
1740	Chinezenmoord Batavia
1740-1755	Mon-opstand in Pegu
1743-1761	Openstelling theehandel voor VOC-dienaren (recognitiehandel)
1752	VOC stopt goudexport uit Japan
1752-1819	Birma: Konbaung-dynastie
1756	VOC heropent directe vaart op China onder Chinasche Commissie; sluiting VOC-factorij in Ligor
1766-1770	Chinees-Birmese oorlog
1767	Birmezen verwoesten Ayutthaya; opheffing VOC-factorij aldaar
1784	Birmese annexatie van Arakan
1791	VOC krijgt alleenrecht op thee-aanvoer in Republiek
1858-1860	Stapsgewijze sluiting Deshima
1868	Einde Tokugawa-shogunaat

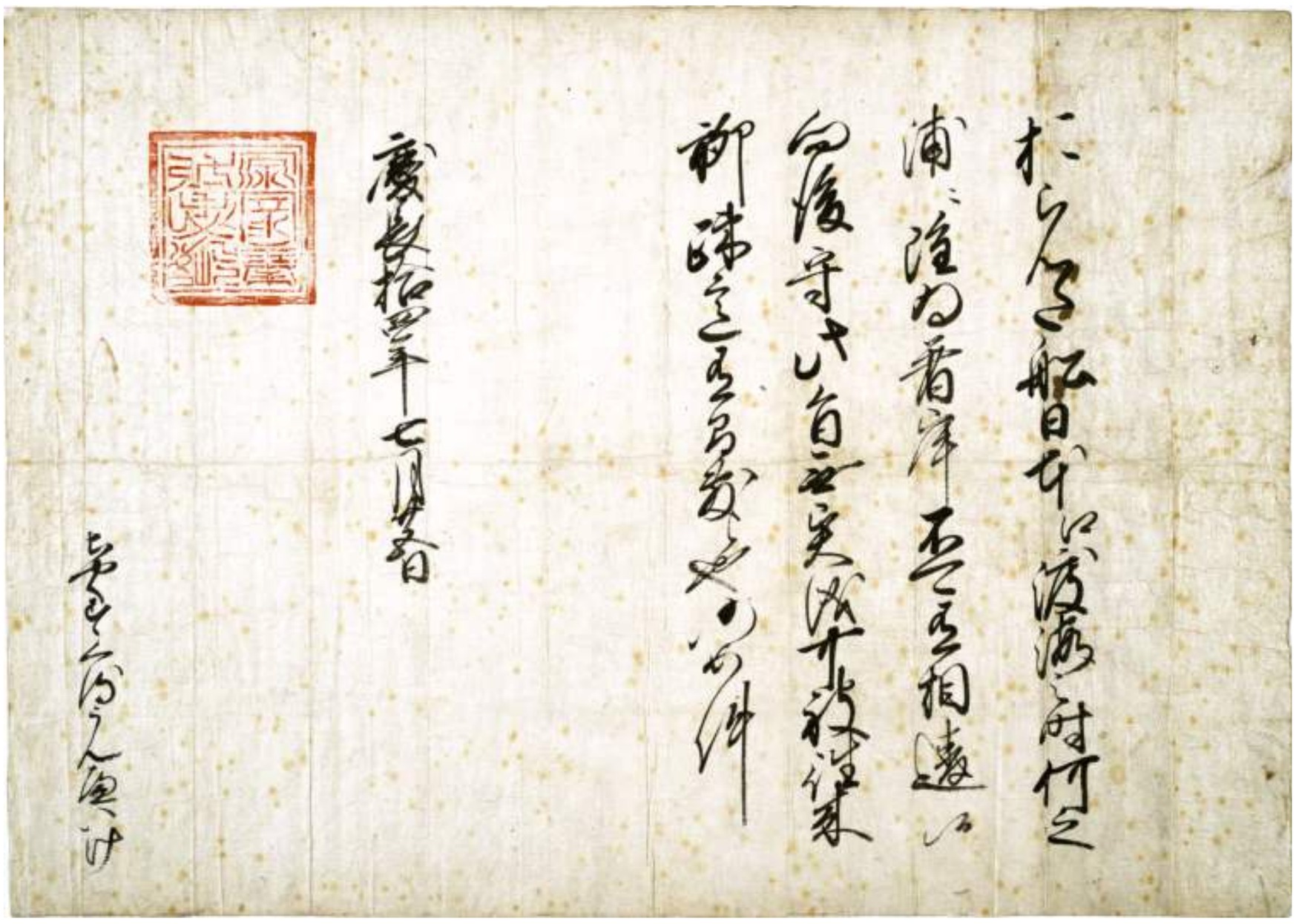

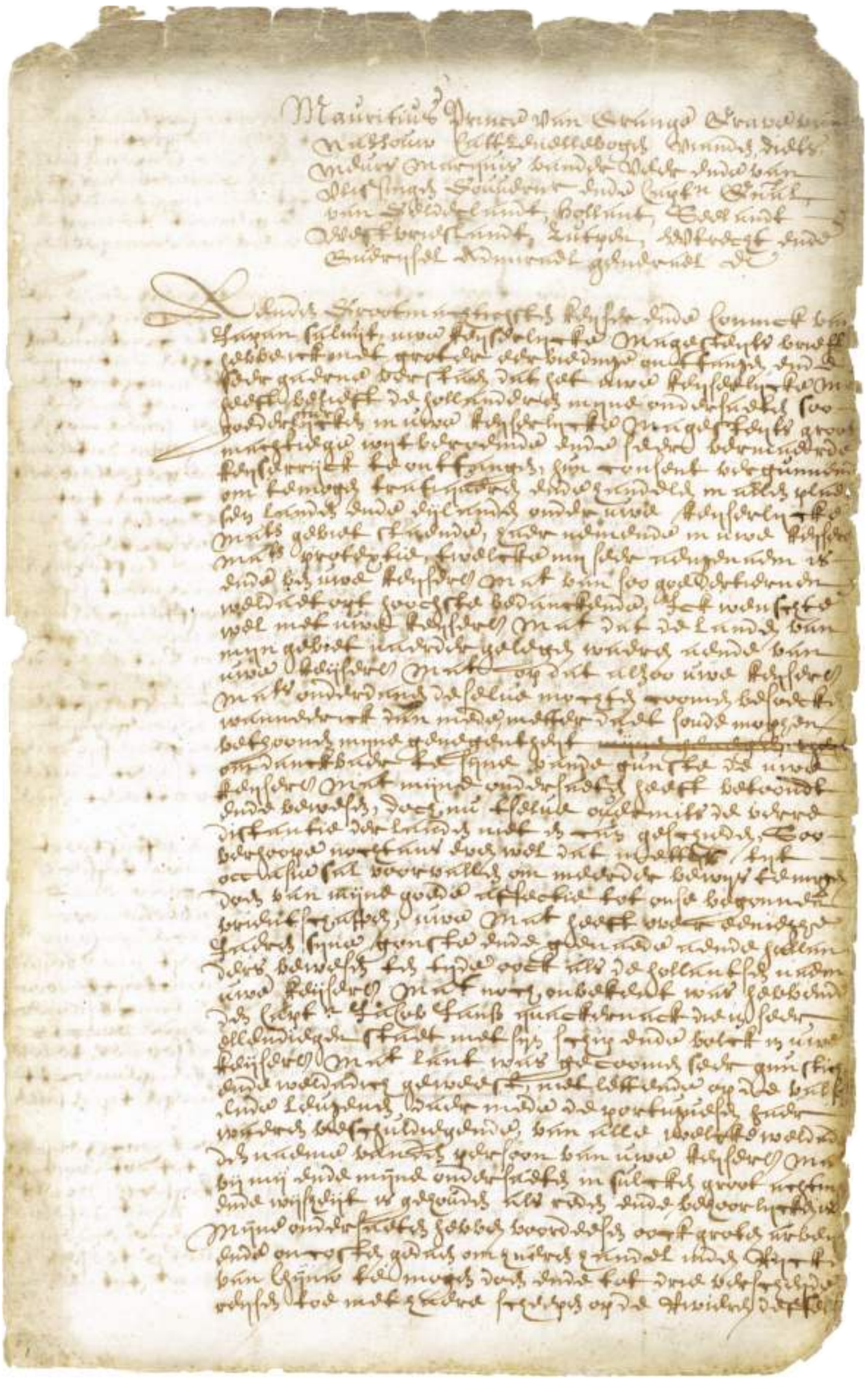

Twee sleuteldocumenten uit de periode van de eerste contacten tussen de Republiek der Verenigde Nederlanden en Japan, beide uit de collectie van het Nationaal Archief. De bovenste afbeelding toont het enige bewaard gebleven exemplaar van de vier handelspassen die in augustus 1609 in naam van shogun Tokugawa Ieyasu werden uitgegeven aan de vertegenwoordigers van de Compagnie en de Republiek in de nieuwe factorij te Hirado (1.04.21 1A). De vertaling van de Japanse tekst luidt: 'Wanneer Hollandse schepen naar Japan oversteken, dan kan, welke kust zij ook aandoen, daartegen geen enkel bezwaar worden gemaakt. Van nu af aan dient men deze verordening in acht te nemen en kan er door hen zonder bezwaar [op ons land] worden gevaren. Er mag niet in het minst een onvriendelijke bejegening plaatsvinden. Als bij vorige gelegenheden, 25ste dag der 7de maand van het 14de jaar van Keicho'. Onder is een brief van prins Maurits van 18 december 1610 aan de Japanse keizer gereproduceerd (1.04.02 11274), waarin de stadhouder er zijn grote dank voor uitspreekt dat het 'uwe Keyserlycke Magesteyt heeft belieft de hollanderen mijn ondersaeten soo goedertierlycken in uwe Keyserlycke Magesteyts grootmachtiege wytberoemde ende seer vermaerde Keyserrijck te ontfangen, hun consent vergunnend[e] om te mogen trafiqueren ende handelen in allen plaetsen landen ende eijlanden onder uwe Keyserlycke Magesteyts gebiet staende, haer nemende in uwe Keyserlycke Magesteyts protextie'. In deze brief adviseert Maurits de keizer (in praktische zin de shogun) verder met nadruk geen gehoor te geven aan de 'Portuguesen ende de Castillianen', die nu in Japan naar zijn stellige verwachting 'met alle mogelyck archlisticheyt ende bedroch' zouden pogen de Compagnie en de Nederlanders in het algemeen in een kwaad daglicht te stellen. In het bijzonder diende de majesteit zich in acht te nemen voor de 'dubbelde doortraptheden der Jesuijten', die 'met schyn van Religieuse heylicheyt uwe Keyserlycke Magesteyts overtreffelycke Coninckryck door veranderinge van Religie soecken lancksamerhandt in scheuringe pertyschap ende voorts tot civilen oorloge te brengen'. Die opvatting sloot aan bij de overtuiging die de shogun intussen zelf ook al was toegedaan; in 1614 volgden inderdaad de eerste harde maatregelen tegen deze orde.

Two key documents from the period of the first contacts between the Republic of the United Netherlands and Japan, both from the collection of the Netherlands National Archives. The upper illustration shows the sole surviving specimen of the four trading passes that were issued in August 1609 in the name of Shogun Tokugawa Ieyasu to the representatives of the Company and the Republic in the new factory at Hirado (1.04.21 1A). The translation from the Japanese runs: 'When Dutch ships cross over to Japan, then no matter which coast they call at, not the slightest objection may be made. From now on this regulation must be observed and they may sail [to our country] without objection. An unfriendly reception may in no way take place. As on previous occasions, the 25th day of the 7th month in the 14th year of Keicho'. Below a letter from Prince Maurits dated 18 December 1610 to the Japanese emperor is reproduced (1.04.02 11274), in which the Stadtholder expresses his great gratitude that 'Your Imperial Majesty has been pleased to receive the Hollanders my subjects so graciously in Your Imperial Majesty's mighty and very famous Realm, granting them consent to be permitted to traffic and trade in all places lands and islands resorting under Your Imperial Majesty's realm, taking them under Your Imperial Majesty's protection'. In this letter Maurits further advises the emperor (in practice the shogun) to give no ear to the 'Portuguese and the Castillians', who now in Japan in his firm expectation would, 'with every possible guile and deceit', attempt to place the Company and the Dutch in general in a bad light. In particular His Majesty should take account of the 'crafty wiles of the Jesuits', who 'with a semblance of Religious holiness seek little by little to bring your Imperial Majesty's Kingdom into schismatic partisanship by change of Religion and then to cause civil war'. This view concurred with the conviction that the shogun himself had formed in the meantime, and in 1614 the first firm measures against this order followed.

I The VOC in East Asia

Jos Gommans

In the huge area covered by this all-inclusive geographical designation, attention in this volume is focused primarily on the VOC settlements in the areas around the East and South China Seas: China and those areas surrounding it which have been heavily influenced by the Chinese (literary) culture: Korea, Japan, the Ryukyu Islands, Taiwan (Formosa) and the Pescadores. Besides these regions, several parts of the mainland of South-East Asia will also be discussed. This plan is legitimized partly by the circumstance that all these areas were either only slightly influenced by Dutch expansion or, in those cases where they were in fact subjected to VOC rule for some time, this was never more than for a relatively short period. The position of the VOC in East Asia remained mostly peripheral, sometimes because this was how it wanted the situation to be, in Burma, Cambodia and Vietnam, and sometimes because it had no other choice, as in China and Japan. Of far greater importance in this connection is the assessment that these regions were heavily oriented towards China economically. In the sixteenth century, the Chinese themselves referred to the *Nanyang*, a Chinese 'Southern Ocean', which at that time was encircled by an eastern and a western trading route. The western route (*Hsi Yang*) ran to Java via Champa, Cambodia, Siam, the Malay Peninsula and Sumatra; its eastern counterpart (*Tung Yang*) went through the Philippines, the Sulu Archipelago and Celebes to the Moluccas. Japan does not feature on the list because trade to this island empire was banned by the Chinese government for most of the sixteenth century.

In this early colonial period, the Spaniards who had managed to ensconce themselves in the Philippines and the Moluccas were the predominant European power along the eastern route, whereas the Portuguese succeeded in making themselves masters of a number of key positions along the western route, such as Malacca and Macau. In the course of the seventeenth century, the Portuguese share in the lucrative China trade was gradually taken over by the Dutch. Nevertheless, in contrast to the situation in those areas around its headquarters in Batavia, in the Moluccas and in the trading centres of Malacca, Makassar and Bantam captured later in the century, where the VOC could actually exercise political and economic control, in most of the western *Nanyang* Dutch undertakings were completely overshadowed by the Chinese economy; certainly when that economy embarked on yet another exceptional growth spurt at the end of the seventeenth century.[1]

Purely and simply on account of its size, the Chinese economy completely dominated South-East Asia. The consequent natural orientation towards China throughout this region as a whole was reflected in the contemporary demographic ratios. In the era of the Company, South-East Asia, including the Malay Archipelago, was home to an estimated 20 to 30 million inhabitants, about the same as Japan, but China had roughly ten times that number of inhabitants! In the eighteenth century especially, the effect of this Chinese world economy increased exponentially. To a greater extent than in either the Malay Peninsula or the islands of the East Indies which were both being drawn increasingly into the orbit of the VOC, Mainland South-East Asia felt the effects of this growth. The Company could only stand by on the sidelines and do its best to get a slice of the pie.

The great exception to this rule was Taiwan, the island which forms the border between the South and the East China Seas and was then chiefly known by its Portuguese name of Formosa. For a relatively brief period in the seventeenth century, Taiwan was held under direct, intensive Company rule, the like of which would only be attained (much) later in Java and Ceylon. Inevitably this island was also sucked into the Chinese sphere of influence; after the VOC had been expelled from its main settlement in Fort Zeelandia in 1662 and had evacuated its last stronghold of Chilung (*Kelang* in Dutch sources) in 1668, Taiwan was definitively annexed by the Manchus in 1683.

However attractive participation in the burgeoning China trade might be for the surrounding kingdoms, it always held the ever-present threat of being overwhelmed by an influx of Chinese immigrants, eventually causing the loss of domestic political control. In Japan matters were complicated by the shogunate which was constantly assailed by fears that the growing trade with China could lead to an unstaunchable draining away of the domestic supplies of precious metals. In 1685, two years after the Manchu annexation of Taiwan this apprehension prompted an extension of Japanese import restrictions. In colonial trade centres such as Batavia and Manila the waxing economic power of China was viewed by the authorities as less of a threat and throughout the eighteenth century Chinese traders still continued to be largely welcome to offer their goods and services locally. However, as the pogroms in the various cities bear witness, Sinophobia could also suddenly rear its ugly head – actually a sign that in those areas too the economy had gradually become dependent on the swelling group of Chinese immigrants.

Therefore, there is every reason to examine the developments in South-East Asia in the Company era not just from Batavia but to view them with equal intensity from Peking, especially where the various kingdoms on the Mainland are concerned. In the seventeenth century, the VOC was gradually able to acquire a more dominant position in the Malay Archipelago, even though most of the trading centres there remained open to private Chinese, Indian and Arab merchants. Towards the end of the century, when China opened the door wider to foreign trade and the Company had finally achieved its spice monopoly, a growing economic divergence emerged between the Archipelago and the Mainland. This economic dichotomy chiefly corresponded to the much longer existing culturo-religious distinction between the mainly Theravada Buddhist Mainland and the principally Islamic world of the islands of the East Indies and the Malay Peninsula.

This statement should be adjusted slightly. In a nutshell, the kingdoms of Mainland South-East Asia might have been geographically closer to continental China, but in most regions mountains covered with thick tropical jungles caused a natural barrier to the Chinese mainland. Converseley, such great rivers as the Irrawaddy, the Chao Phraya, the Mekong and the Red River offered good accessibility to the sea from the southern coastal areas. From time immemorial, innumerable commercial contacts had developed between the centres of population along these rivers and the maritime areas of South and South-East Asia.

One characteristic of Mainland South-East Asia was that in the first centuries of the second millennium the principal demographic and agrarian centres were not established in the deltas, which were forever subject to floods and changes in the course of the waterways, but farther upstream in the interior in areas which were far easier to reclaim; for example, in the ancient capitals of Pagan in Burma, Sukhothai in Siam (Thailand), and Angkor in Cambodia. Under ideal circumstances, the rulers stimulated agricultural expansion in the interior and maintained control of the deltas and the coastal areas via the rivers. In contrast to the Malay Archipelago with the exception of Java, the economic centre of gravity lay on intensive rice cultivation and trade was of secondary importance. One consequence was that very large areas, usually far from the navigable rivers, did not actually fall under the authority of the ruler. The result was a settlement pattern of relatively small, widely scattered, densely populated cultivated nuclear areas in the midst of enormous jungles; some of which were extensively exploited, others not at all.

A significant change, which was to persist undiminished into the VOC era, began to creep into this pattern in the fifteenth century. In the period between c. 1450 and 1680, referred to as an 'Age of Commerce' by the influential historian Anthony Reid, the relative weight of interregional trade as a source of income for the rulers showed a marked increase.[2] At precisely this time as consequences of the drier climatic conditions and of the introduction of new crops and agricultural techniques, it became easier to reclaim the swampy river deltas and settle people on the land. Both developments probably played an important role in the growing orientation towards the southern coastal areas: in Burma to Pegu (until 1634), in Siam to Ayutthaya, in Cambodia to Phnom Penh, in Vietnam (albeit somewhat later) to Champa. In this period, most of which coincided with what was known as the Little Ice Age in Europe, it is highly likely that the level of precipitation in South-East Asia dropped and that, just as in Europe, the advantage of the coastal regions was that the disappointing harvests could be compensated relatively easily by imports of foodstuffs from elsewhere.

When this political and demographic movement towards the coast is combined with the steadily increasing presence of Chinese traders in Mainland South-East Asia plus the generally mounting significance of Chinese commercial shipping in this region, it is not difficult to see how already early in the Company era a completely different set of circumstances prevailed here to those in the Archipelago and, as a consequence, why the VOC could play no initiating role in the further development of the overseas trade. Despite this drawback, the expansion of the VOC in this part of South-East Asia can be seen as a catalyst in the much wider movement towards the commercial and agricultural exploitation of the southern coastal areas which was already well under way before the arrival of the first Dutchmen in the region.[3] Several kingdoms, most important among them Burma and Japan, did try to withdraw from this new maritime dynamism by opting for extreme, self-imposed isolation. However, by the eighteenth century this process would have become irreversible because of the constantly growing Chinese participation in the regional economy. One of the symptoms of this phenomenon was the rise of large new coastal emporia, a development which as is shown by the rise of Hong Kong and Shanghai was to be continued throughout the nineteenth and twentieth centuries and indeed right up to the present day.

The East Asia of the Company era described here was therefore a world which was increasingly oriented towards China. Along the periphery of the area, the VOC and other European trading companies did their best to profit from the immense and continually growing Chinese economy. Permanent contacts via its own official office on the Chinese coast only eventuated in 1728, with the establishment of the Company's direct trade from the Republic to Canton. For a much longer period, in fact from the first years in which it was present in South-East Asia, the VOC had already been pursuing an intensive commercial traffic with China through its trading posts in places which themselves maintained close ties with Chinese ports, among them Patani on the Malay Peninsula, and by attracting Chinese merchants to commercial centres in its own possession, principally Batavia.

As a result of storms or navigational errors, during their voyages in East Asian waters Dutch sailors also ended up in areas in which the VOC had no commercial objectives. This fate befell the Company ship *Sperwer*, which stranded on the Korean island *Quelpaert* (Cheju do) when she was blown off course in a typhoon on her way from Taiwan to Nagasaki. Among the thirty-six survivors was the bookkeeper Hendrik Hamel (1630-1692), who wrote down a unique and accurate account of his experiences in this isolated kingdom, which was eventually published as a book in Amsterdam in 1668. In Korea Hamel came across another Dutchman, Jan Janse Weltevree, whose ship had run aground on the coast in 1627, after which he served the Korean court as an arms advisor. As often happened to European sailors stranded in Korea, Japan or elsewhere in East Asia, he had never been granted permission to return home, a fate which now befell Hamel and his shipmates. It was only in 1666 that he and another eight of the hostages were finally able to escape to Deshima in a stolen fishing boat.[4]

This Korean adventure was no more than an incident for the VOC; its principal goal remained trade with China and Japan. Taking this fact as a guideline below, in more or less chronological order, is a concise survey of the history of the Company era in the three major parts of East Asia in which the VOC was active: (1) China and Taiwan; (2) Japan; and (3) the mainland of South-East Asia.

China, the Pescadores and Taiwan (1622-1830)

In complete contrast to the mainland of South-East Asia but in a similar situation to large parts of South and West Asia, the relationship between the coast and the interior in China was influenced politically and militarily to a certain degree by the relationship between the sedentary agricultural areas of the south and the nomadic grazing lands in the north. Despite the invention of new military technology, which especially made both the infantry and artillery more effective, China, just as India, continued to remain dependent on the availability of large numbers of mounted warriors from Central Eurasia until deep into the period of European expansion. Consequently, in the time of the Ming dynasty (1368-1644), the political and military heartland of China tended to be concentrated chiefly in the frontier lands of the nomads in the vicinity of the Great Wall.

This was the reason the imperial court moved north in 1403, leaving Nanking (Nanjing) to settle in the much more strategically placed Peking (Beijing). The central and southern parts of China, above all the Yangtze Valley and the south-east coast including the provinces of Fujian (Fukien) and Guangdong (Kwantung) had seen a steady development since the beginning of the second millennium and, in part because of intensive rice cultivation, had become the economic and demographic centre of gravity of China. To connect these two centres and to be able to supply the new capital with food, the already existing Grand or Imperial Canal, which ran parallel to the coast between the Yangtze Kiang (Yangtze, Chang Jiang) and the Huang He (Yellow River), was deepened and extended farther northwards. Because of this long waterway which stretched for over 2,000 kilometres in the interior, the imperial armies could be provisioned without having to make use of the coastal shipping which was much more difficult to control.

Just as in the periphery of the empire bordering the steppes, the coast too posed a constant threat of too great a political and economic dynamism, as the many, intensive overseas trading contacts taking place beyond the control of the imperial authority could always trigger regional rebellions and secessions. In order to counter this maritime threat, in the early Ming period the court tended to pursue a policy of powerful expansion and in the years 1403-1433, the court eunuch Zheng He (Cheng Ho) was dispatched as admiral of seven consecutive maritime expeditions to the *Nanyang* and the southern and western Indian Ocean, in order to submit the various 'barbarian' rulers there by displaying a fitting show of power into acknowledging imperial sovereignty and bring tribute to the Middle Kingdom. After this goal had been achieved, nominally at least, at enormous cost to the state finances, this policy of expansion was abruptly dropped. Thereafter, until the end of imperial rule in China, no more expeditions of any significance were ever dispatched on the orders of the central government.

Later, as an alternative to the expensive expansion policy, a complete prohibition was imposed on overseas trade, as was done in the years 1522-1566, but because of the obvious disadvantages to foreign trade and to the imperial treasury, this isolationist course finally had to be relinquished. From the latter part of the sixteenth century, restricted maritime trade from and to China was generally permitted, under strict government supervision via a closed system of licensed trading cities, traders and destinations. The areas which profited most from this new policy were the port cities of Amoy (Xiamen) and Canton (Guangzou) with their hinterlands in the fertile provinces of Fujian and Guangdong, located far to the south and protected by mountains. At the same time the growing economic and political significance of these provinces made it increasingly difficult for the central authorities to keep complete control over them.[5] The special position of the Portuguese in Macau, one of the secondary ports of Canton, should also be viewed in the light of the Chinese licence policy. Outside these 'permitted zones' foreign shipping, on the direct trading route to Japan in particular, was forbidden. Under such circumstances, it is little wonder that much of the existing free maritime trade was officially regarded as piracy.[6]

No matter how destabilizing these centrifugal coastal tendencies were, the greatest danger to the imperial government was the age-old barbarian threat from the north. In the initial years of Dutch contacts with China, a process of semi-nomadic state formation and expansion gradually began to take shape in the far-flung border area to the north-east of Peking under the Manchu leader Nurhaci (1559-1626). During the civil war which partly as a consequence of this development broke out in 1630, the Manchu armies finally gained the upper hand in 1644-1645 when they captured Peking and Nanking. Although it would still be some decades before the last Ming pretenders, who had withdrawn deep into the south with their followers, surrendered, 1644 marked the formal beginning of the last imperial dynasty of China, that of the Manchus or the Qing (Ching, 1644-1911). The first Manchu to rule in Peking was the Shunzi Emperor (r. 1643-1661), who received the first VOC embassy from Batavia at his court in 1655-1657. Under his successor, Kangxi (1661-1722), the empire underwent a period of expanding political power and an explosive economic growth, which would in fact be continued well into the first half of the nineteenth century.

As they had to contend with persistent disturbances in the coastal provinces stirred up by the activities of the Ming followers and various independent warlords, in the first decades of their reign the new rulers reverted to a strongly repressive policy on maritime trade. Only after the conquest of Taiwan in 1683 did the Manchus gain complete control of the Chinese coastal areas and could they slacken their control a little. The result was the spectacular expansion of the Chinese economy, alluded to above, under a system in which, although the government retained a strict supervision of foreign trade during the Ming period, still offered private Chinese traders far more opportunities. Under the late Ming, the empire had been entrenched behind the Great Wall and the Grand Canal in an enduring attempt to protect itself from the 'barbarians' on land and by sea, but under the Manchus China made a deliberate choice to turn towards the outside world and, in the eighteenth century, went through a period of unprecedented political and economic growth.[7] The most important objective of the surrounding countries was to be able to profit as much as possible without being overwhelmed by the rising economic great power.

The Maritime Trade to China

To a far greater extent than it was ever a consequence of decisions made by the *Heren Zeventien* (Gentlemen Seventeen, the board of the VOC) in the Republic or the High Government in Batavia, the history of Dutch commercial relations with China was the result of the changing political constellation in the empire. In the seventeenth century, the VOC was initially greeted by an overwhelming attitude of suspicion and reserve by the Ming government, but roughly in the period between 1620 to 1660, it was finally able to make a substantial profit because of the growing independence of Fujian under the Zheng family; initially under Zheng Zhilong, alias Iquan, and later under his son, Zheng Chenggong alias Coxinga. Before examining the careers of these powerful pirate princes and their significance to the Company, a brief summary of the earliest period of Dutch maritime trade to China would be useful at this point.[8]

From their very first ventures into the East, besides Java and the Spice Islands China was a primary destination on which the Dutch merchants had set their sights. As elsewhere in East and South-East Asia, the earliest exploration of Chinese waters clearly demonstrated that strong opposition could be expected from the Portuguese, who had maintained a permanent settlement in Macau since 1533. This was made immediately clear to them in October 1601 when two ships of the *Oude Compagnie* (Old Company) of Amsterdam under Admiral Jacob Cornelisz van Neck were blown off course to Macau while on a voyage to Patani and a reconnoitring party of twenty men sent out in two sloops were overpowered by the Portuguese garrison. All but four were executed; only one of the crew finally managed to reach the Republic and after a long peregrination was able to make a report. Two years later the ships *Nassau* and *Erasmus* of the newly established VOC were able to carry out a successful reprisal by capturing the Portuguese carrack *Santa Catarina*, carrying a cargo worth more than 1.4 million guilders. This action incensed the Chinese authorities, who viewed the Dutch conduct as nothing less than outright piracy. Consequently, any chances of direct commercial traffic with China seemed to have been completely stymied for the time being and for the next one and a half years the Company limited itself to indirect contacts via Patani.

In 1604 the first specific trading expedition under the command of Admiral Wybrant van Warwijck set sail to the coast of south China from this port on the east coast of the Malay Peninsula. On the recommendation of Chinese merchants who had been recruited as advisors, at the end of June three Company ships set their course for the Pescadores Archipelago in the Formosa Strait, in the expectation that from there through negotiations with and bribery of the local authorities it would prove possible to obtain permission to set up a lodge on the nearby coast of Fujian. This move, however, ended in complete failure, as once again a *kongsi* of Portuguese and Chinese mandarins effectively managed to sabotage the establishment of such a bridgehead on the mainland. At the end of 1604, Van Warwijck was left with no other option than to leave the Pescadores, which were Chinese territory, on the orders of the authorities, empty-handed.

The next attempt, this time with Canton as objective in 1607 made by an expedition of three ships under Cornelis Matelieff also failed, for the same reasons. The attitude of the Chinese in this period was inexorable: Canton in the estuary of the Pearl River was appointed the sole port to which foreign traders were to be admitted and only under the strictest conditions. The Portuguese stronghold in Macau at the mouth of the same river acted as guardian of this single entry port, halting foreigners and pirates, among whom the contemporary Ming authorities now also counted the Dutch. In their own empire, they allowed no other traders than those from Fujian to venture overseas. Consequently Dutch-Chinese trade could be carried on only through them and exclusively in foreign ports such as Patani and Bantam.

In the years following the opening of the factory in Japan, in Hirado in 1609, the awareness among the directors of the VOC of the eminent importance of the China trade grew steadily. It would be a relatively easy matter to acquire Japanese precious metals, as they reasoned, especially silver, in exchange for Chinese silk for which there was a high demand in Japan. This silver would make it possible to finance both the China trade and the purchase of textiles and other products in India,

---

1 Blussé, 'No boats to China', p. 59.
2 See in particular Reid, *Southeast Asia in the Age of Commerce*, and Reid, 'Economic and Social Change', pp. 460-508.
3 A similar development occurred in India, during the almost simultaneous expansion of the Bengal economy.
4 Roeper and Walraven, *De wereld van Hendrik Hamel*.
5 For a summary of economic developments in the maritime provinces, see Naquin and Rawski, *Chinese Society*, pp. 200-205.
6 Antony, *Like froth floating on the Sea*, pp. 19-54.
7 Gommans, 'Warhorse and Post-nomadic Empire', pp. 1-21.
8 The summary to follow is largely based on Leonard Blussé's survey in Blussé and Van Luyn, *China en de Nederlanders*, pp. 25-55.

the latter to be used in their turn as a means of exchange for spices in the Archipelago. Such a construction would obviate the necessity of having to import money from Europe. The nub of the problem was to find a way to break into this lucrative silk-for-silver trade without having a trading post in China. One option was to pursue privateering on the regional maritime trade between the Chinese ports and Tonkin, Manila and Japan, but such policy would bring the VOC into a direct confrontation with the Ming authorities and the shogunate and this could seriously damage Dutch commercial interests in the region in the long term. Setting such considerations aside, on the orders of Governor-General Jan Pietersz Coen (1619-1623 and 1627-1629), Manila was indeed blockaded on a number of occasions during 1619-1621; a move which did temporarily damage the Chinese junk trade to this Spanish settlement but yielded the Company no permanent advantage.

As a consequence of this largely failed mission, in 1622 Coen decided to take more drastic action, with the object of compelling the Chinese authorities to open their ports by military force and simultaneously of eliminating the Chinese Manila trade once and for all. His plan of operation was twofold. First the Portuguese had to be expelled from Macau, which would give the VOC total command of the trade to and from Canton and, as an added bonus, Portuguese Malacca would be eliminated as an outlet for Chinese products. The next step would be to establish a fortified trading post on the Pescadores or in Taiwan from where it would be possible to intercept the Manila trade conducted from the port of Amoy and the rest of the Fujian coast. For this purpose, in the middle of June 1622 an expeditionary force consisting of eight Company ships carrying more than a thousand men under the command of Cornelis Reijersz arrived off Macau. However, in the major attack launched against the fort on the 24th of this month they suffered a crushing defeat and afterwards were no longer in any state to carry out a reprisal. Reijersz then set course for the Pescadores, where obeying his instructions in August 1622 he commenced the construction of a fortification on the main island of Penghu (*Pehoe* in Dutch sources), without obtaining the permission of the Chinese government first. Nevertheless, during the next two years the first formal Sino-Dutch negotiations got under way, first between Reijersz and his successor Martinus Sonck (also: Soncq) and the Governor of Amoy, Shang Zhouzou, and later at a higher level between the High Government in Batavia and emissaries from the imperial court.

During this period, on various occasions Company ships launched attacks against ports along the coast of Fujian and Guangdong as well as against Chinese ships, often winning considerable amounts of booty. At the end of 1623, the protracted negotiations finally came to a dead end, obstructed by the consistent refusal of Batavia to acquiesce in the Chinese demand that the Pescadores be evacuated as the first condition to the signing of any trade agreement – even though Reijersz had earlier agreed to this in principle. The upshot was that at the beginning of August 1624 a large Chinese landing force occupied almost all the archipelago and laid siege to the small Company fort.

The new governor of the Pescadores, Sonck, who had just arrived that same month, was well aware of the extreme limitations of his military strength. The remaining Company force present on the island consisted of only 900 men, as compared with ten times as many on the Chinese side, and he soon decided that he had no choice but to open negotiations in an attempt to obtain the best possible conditions for a withdrawal. This objective was achieved in the next few weeks thanks to the intervention of representatives of the influential 'pirate'-merchant Li Tan (also: Li Dan), who was able to promise that it would certainly be possible for Chinese merchant ships to trade with the newly planned Company settlement in Taiwan, outside Chinese territory. Precisely twenty years earlier, the same suggestion had been made to Admiral Wybrant van Warwijck, after his unsuccessful attempt to establish a trading post on the Chinese mainland from the Pescadores. Hence, the acceptance of this arrangement – which was actually never ratified by the court in Peking – by Sonck and Batavia marked the beginning of a new phase in Sino-Dutch trade. With Taiwan as its axis, for the next four decades this would lead to the intensive colonization of this island, the VOC's first major territorial possession.

The First Colony: Taiwan (Formosa, 1624-1662, 1664-1668)

The weakening of the central authority during the decades-long power struggle between the Ming and the Qing, allowed a new political and economic dynamism to develop in the maritime world of Fujian, Taiwan, the Pescadores and the Ryukyu Archipelago in the first half of the seventeenth century. The Company was one of the regional powers to contribute to this development, and at the same time to benefit from it. Even though the Chinese authorities on the mainland viewed this informal power wielded by seamen, traders and fishermen as nothing short of piracy, for those involved the political uncertainty in the interior offered new ways to profit from trade or, as in the case of the VOC and the Zheng family, the opportunity to set up autonomous political enclaves. This process of informal maritime state formation, a rare phenomenon in Chinese history, fitted in well with the growing coastal orientation of contemporary Mainland South-East Asia mentioned earlier.[9]

As it had been in other areas, in Fujian the VOC acted as the catalyst in this development, as for instance is illustrated by the fact that the founder of the Zheng trading empire, the Roman Catholic convert Zheng Zhilong (Cheng Chih-lung, alias Nicholas Iquan Gaspard, 1604-1661), began his career as a commercial agent in the service of Li Tan in Hirado and later on the orders of the former went to work as interpreter and agent for the Company in the Pescadores in 1622. In 1624, Zheng set himself up with his own fleet and trading company in various bases in Taiwan – which shortly afterwards he was already forced to relinquish when the VOC moved to the island later in that year. In 1625, he became the leader of a league of eighteen clans of 'pirate'-merchants and in this capacity he was recruited by the Company among other employers to be a privateer on the Manila trade.

Three years later, Zheng joined the Ming forces and he was given command of the southern imperial fleet based in Amoy. Later his successful role in the protracted struggle against the Manchu won him unprecedented power and wealth; around 1645 he and his family owned more than the half of Fujian and he had managed to acquire a position as a virtually autonomous ruler. None of this prevented Zheng Zhilong from defecting to the Manchu government in 1646, after the fall of Peking and Nanking, a move for which he was once again loaded with great riches by the new rulers. His son, Zheng Chenggong, did not follow him in this defection; as the new leader of the Zheng clan he would resist the new leaders to the bitter end. Ultimately, this would lead to his flight from Fujian to Taiwan and consequently to the expulsion of the VOC from the island. That same year, on account of the prolonged resistance of his son, Zheng Zhilong was executed on the orders of the court in Peking.

Zheng Zhilong's forced retreat from Taiwan in 1624 and his subsequent alternating status as pirate, admiral of the fleet and Manchu vassal did not prevent him from maintaining intensive contact with the Company, primarily for commercial purposes but also in the political and military fields. Commercially both parties were heavily dependent on each other: with Fort Zeelandia and Hirado and later Deshima, the VOC held key positions in the Japanese trade but, on the other hand, the Dutch could not pursue any profitable trade in Japan without a stable supply of silk and other Chinese products from Zheng's semi-autonomous realm in Fujian. At the same time, as 'pirate-merchants', both these parties were the products of the same free maritime dynamism of which the Chinese central government had been so suspicious for centuries and, on more than one occasion, as natural rivals they opposed each other in feats of arms. Alongside the VOC, from Amoy the Zheng clan was able to build up a maritime network which stretched from Cambodia to Japan. Lacking the means to control the southern coastal provinces effectively by force of arms, initially Peking had no choice but to attempt to play these 'pirates' off against each other. This only stopped under the new Manchu dynasty when this policy of divide and rule began to bear fruit after 1660.

At this point, it is time to return to the dawn of the Dutch settlement in Taiwan.[10] At the beginning of 1625, the first fort was constructed on the south-west coast on the northernmost point of the Tayouan peninsula (*Tajoewan* in some early Dutch sources), in the vicinity of present-day Anping Tainan, using building materials from the evacuated stronghold in the Pescadores. Initially this was given the name *Oranje* (Orange), but in 1627 this was changed to Fort Zeelandia on the orders of the Gentlemen Seventeen. During the following decades this fort was constantly enlarged, and around it in a very short time a town of several thousand inhabitants designed according to a rational European ground plan arose. The majority of the population were immigrants from Fujian. After 1628, several score years before the colonization of Java and Ceylon, the coastal plain lying opposite on the mainland of Taiwan was reclaimed in a rapid tempo and transformed into a extensive agricultural area where large amounts of sugar cane and rice were cultivated by Chinese migrants. Within a short space of time, the significance of Taiwan to the Company was no longer simply that of a central transhipment place for the trade with China, Japan, Vietnam, Cambodia and Siam but, especially after 1636, to a growing extent also for its yields from all sorts of agricultural crops, above all sugar for export to Persia and Japan, and also from the poll tax levied every month on the Chinese agricultural labourers. The Company also earned money here from the sale of land titles – when it established itself there in 1624, in the absence of any central authority in the island, the VOC had declared itself sovereign ruler of southern Taiwan, despite the fact that two years later a Spanish post would be established in the northernmost corner of the island near Chilung – and from the farming out of exclusive trading rights to individual Taiwanese villages.

Before the arrival of the Dutch, Taiwan was a sparsely populated island, most of which was still a wilderness. The indigenous languages and cultures were more closely related to Austronesian South-East Asia than to China or Japan. For its livelihood, the population was chiefly dependent of slash-and-burn agriculture, whereby new fields were reclaimed from the jungle whenever the land in the wider area was exhausted, and from hunting deer whose skins were exported to Japan by Chinese traders. The Taiwanese deerskins were in great demand in the manufacture of the hard leather armour of the samurai. The local culture was also characterized by strong rivalry between village communities which held female shamans in high esteem and in which headhunting was the accepted way for the male members of the society to acquire prestige. The motto of these far from 'noble' savages was fairly simple: the more skulls which could be displayed as trophies, the higher the status of a warrior in the community.

The arrival of the Dutch in many ways meant a real revolution in Taiwanese society. Besides the new crops such as sugar cane and indigo the Company introduced, it also imported the first oxen for transportation and to assist in reclamation work and it encouraged the construction of new irrigation works by granting tax exemptions. The farming out of monopoly rights on the trade with indigenous villages led to a large increase in the supply of deerskins, which had drastic ecological consequences: in the year 1638 alone 151,400 deer were slaughtered. Although these and other innovations, which included the settlement of large numbers of migrants from the Chinese mainland, were mainly confined to the south-western coastal area under Company rule, in fact the Dutch colonization opened the door to much greater changes under Chinese administration in the centuries to follow. In this sense it can be regarded as a crucial step in a progressive process of Sinicization.

On the administrative front, in Zeelandia and the surrounding area, the usual Company organization consisting of a governor, political council, judicial council, the head of the district administration or *landdrost* (from 1654) and lower-ranking civil servants, preachers and schoolmasters was imposed. Besides these people, a immigrant population ultimately composed of around 25,000 farmers and agricultural labourers were placed under their own heads, called *cabessas* (from the Portuguese *cabeça*), who gathered in a representative body of ten men chosen from among them from 1645. As tax farmers, the *cabessas* were pre-eminently suited to the role of propelling the rapid agricultural expansion in Taiwan, but they could do nothing to prevent a massive revolt of the Chinese farmers in 1652, in protest of the unreasonably high poll tax; however the majority of them remained aloof when the revolt was violently put down with the help of Taiwanese auxiliary troops.

From 1636, almost every year *landdagen* (conventions) were organized for the indigenous inhabitants, at which with great displays of pomp and circumstance the Company appointed new ambassadors per village. This gesture gave the latter legitimacy as local leaders and, as a token of their status, instead of the ancient skull trophies they were presented with a rattan staff decorated with the emblem of the VOC. This staff represented the newly delegated authority of the States-General through the Company, which each year was passed on to the following representatives of selected village elders at the convention. The Chinese migrants were scarcely, or indeed not at all, involved in this ceremonial and in official speeches were even portrayed as exploiters, against whom the Company could offer protection. As was the role of the Taiwanese in quashing the rebellion of the Chinese farmers in 1652, this is another illustration of the application of the common practice of the Dutch administration of strengthening its own power base by playing the ethnic groups in the island off against one another.

The idea of the council was the brainchild of the energetic and successful Company minister, the Reverend Robert Junius who was active in Taiwan from 1629-1643. Alongside his tasks as minister, missionary and teacher, and certainly helped in this by the support of Governor Hans Putmans (1629-1632), Junius was rapidly able to make a name for himself as a competent administrator and, if the need should arise, as a military leader. This Reformed 'crusader' had something of a Jesuit about him, especially because his fanatical missionary zeal was accompanied by a profound interest in the languages and customs of the indigenous population. In this sense, Junius was following in the footsteps of his predecessor as minister-missionary in Taiwan, Georgius Candidius, and he was a typical product of the Seminarium Indicum established in Leiden by Professor Walaeus in 1622. The task of this seminary was particularly focused on Asia and the importance of preaching in the local languages, so that the local population could share in the Gospel, as advocated. Junius also wanted to teach the Dutch language to Taiwanese converts and was even eager to send them to the Republic to study for the ministry. Consequently, in the eighteenth century, long after the end of the Dutch presence in the island, a small group of Taiwanese Christians still used the Latin alphabet and read Dutch books. After he returned home, in 1645 inspired by the spirit of the Walaeus's seminary which had been closed in the meantime, Junius set up his own private course in his house in Delft (continued in Amsterdam 1653-1655). Among the students he trained was the Reverend Philippus Baldaeus, later to become famous in Ceylon.[11]

In Taiwan the mission was most successful among the animist indigenous population; the Chinese immigrants clung to their Buddhist and Taoist beliefs. Between 1627 and 1657, no fewer than thirty-two ministers served in Taiwan, who through their combined efforts succeeded in Christianizing tens of thousands of the indigenous people, far more than in any other of the various areas and settlements under Company rule in the seventeenth century. The only comparable influence the Reformed mission was ever able to exert in all of the VOC's charter areas was in the Commandery of Jaffnapatnam in Ceylon, after its conquest in 1658. Working in collaboration with scores of almoners to the sick, postulants and schoolmasters, the ministers acted as important intermediaries between the VOC administration and the Taiwanese and were an essential factor in the pacification of the island.

This success was directly linked to the continuing military expansion of the VOC, which had set the goal of attaining greater control of the indigenous areas and of the Spanish settlement at Chilung in the north; the latter was conquered in 1642. Villages which associated themselves with the Company and accepted Christianity were rewarded by the support of a powerful ally and access to modern weapons, meaning that they could count on immediate success in their endless conflicts with other villages. In 1635 and the following years, Junius personally led the battle against the 'heathen' enemies. On account of the role of the female shamans, this assumed something of the nature of a sex war, in which the *inibs*, as the indigenous priestesses were called, were increasingly banished from village societies. As indicated earlier, the Christianized Taiwanese by their allegiance to the Company also provided a useful counterweight to the ever increasing influx of Chinese immigrants.[12]

After roughly 1650, the initially successful development of the colony gradually began to ebb. The great rebellion of the Chinese farmers and agricultural labourers mentioned above occurred in 1652 and the following year the island was hit by a plague of locusts. In 1654 there was a severe earthquake, which caused great devastation, and in the indigenous society the growing stress on the use of the Dutch language clearly robbed the mission of some of its attraction. Be that as it may, events on the Chinese mainland were far more important. A fierce struggle had erupted between the advancing Manchu armies and the Zheng clan, which under the leadership of Zheng Zhilong's son Zheng Chenggong (Cheng Cheng-kung, on whom the last Ming emperor had conferred the name Guoxinghe, 1624-1662) assumed the leadership of the remaining Ming supporters. On land, Coxinga, as the Dutch called him, was gradually being driven into a tight corner, but backed by his huge war fleet of many hundreds of junks, he was able to remain master of the South Chinese coast from Amoy throughout the 1650s and in 1659 even launched a large-scale attack on Nanking. This daring move, however, ended in a severe defeat, which would eventually force him to abandon his home base in Fujian and seek a safer refuge from which he would be better able to victual his remaining armies and fleet. Taiwan seemed the best choice.

In the meantime, the relationship between the Zheng clan and the Dutch in the island had deteriorated badly, as indeed had relations between the local VOC administration and the steadily growing Chinese immigrant population. In recent years the struggle in Fujian had caused considerable damage to trade and intensified both mutual competition and reciprocal distrust. In 1655-1656, Coxinga even went as far as to blockade all commercial traffic with Taiwan temporarily, whereupon out of sheer necessity the Company replaced silk from Fujian with that from Tonkin, Bengal and to a lesser extent Canton. At the same time, the High Government noted with growing discontentment the constant decrease in the profits from the colony because of the rising military costs, most of which went into repeated reinforcements of the garrisons.

The latter eventually proved to be of little help in March and April 1661 when more than 300 junks carrying around 25,000 troops crossed to Taiwan, after the advancing Manchu armies had finally reached the coastal areas of Fujian in the previous months and, as a result of their systematic destruction and depopulation, had made it impossible for Coxinga to provision his army and his fleet. Governor Frederick Coyett (1656-1662) had refused to acquiesce in Coxinga's demand to surrender the colony, with the guarantee of a safe withdrawal of the Dutch. In response, at the end of May Coxinga mounted an exhausting siege of Fort Zeelandia. An attempt to relieve the siege by an expeditionary fleet dispatched from Batavia under Commander Jacob Cau in September 1661 ended in failure, although it was able to deliver some provisions, gunpowder and ammunition to the stronghold. After the strategically situated redoubt Utrecht opposite the fort had been captured by the Chinese troops in January 1662, Coyett finally had no other choice than to open negotiations for the inevitable capitulation. Fort Zeelandia was surrendered to Coxinga per contract on 1 February 1662, after which the garrison of around 900 men was allowed a safe withdrawal to the eight remaining ships of Cau's fleet lying in the roads. A complete survey of all extant authentic manuscript maps and topographical drawings of this unique Dutch settlement and its environs on the south-west coast of Taiwan and of the subsequent VOC post at Chilung (1664-1668, see below) is included in this atlas on sheets 212-241.

In Batavia, the events on Taiwan had grave consequences for Coyett, who in earlier years had in fact repeatedly warned of the possibility of an attack by Coxinga, and in June 1661 had even been formally dismissed by the High Government on the accusation of 'sowing panic'. He was charged before a tribunal with having surrendered Zeelandia unnecessarily: after all he still had 'enough' men at his disposal to continue the defence and await the next relief expedition. Moreover, he had not arranged for the timely transportation of the produce and other valuable wares stored in the fort to Cau's ships. As a result at the time of the withdrawal, all commodities, money, cannon and ammunition, worth 1.2 million guilders in total, fell into the hands of the Chinese. Coyett's trial would eventually last three years, during which time the former governor remained a prisoner in Batavia Castle. He was sentenced to death but this was commuted to a mock execution, in which on the scaffold the executioner had to let his sword hover just above Coyett's head. All his possessions were confiscated and he was banned to the small island of Ai in the Banda Archipelago for life. Because of the political commotion his case caused in the Republic, on the instructions of Stadtholder Willem III and the Gentlemen Seventeen, Batavia had no choice but to rehabilitate Coyett in 1675 and offer him the opportunity to return home. In that same year a book entitled *'t Verwaerloosde Formosa* (Neglected Formosa) was published in the Republic in which the true facts of the surrender and the loss of Taiwan and the dubious role played by the High Government in this were made public.

In fact, the role of the Dutch in Formosa was still not completely played out with the surrender of Zeelandia in 1662. During the third expeditionary fleet to the south-east coast of China under Balthasar Bort (see below), on the instructions of the High Government Company troops in August 1664 re-occupied the small island of Chilung and the surrounding coastal area in the northernmost part of Taiwan, where it was hoped to set up a new Company base for the China trade. As part of these plans, the local formerly Spanish fort *San Salvador*, conquered in 1642 and renamed *Noord-Holland*, whose garrison had fled precipitately to Deshima in Japan when the population of the north had risen massively in revolt after Coxinga's invasion in 1661, was greatly strengthened and expanded. Therefore, in May 1666 it was able successfully to resist a one-off attack by a Zheng army of several thousand men strong, but from the commercial point of view the new settlement was a total failure because of the enduring absence of Chinese traders from the mainland. After four years of constant heavy losses at the post, in 1668 Batavia decided that Chilung would be closed; in October of that year the last Company servants left Taiwan.

---

9 Wills, 'Maritime China', pp. 201-239. See also Blussé, *Visible Cities*, pp. 1-32.

10 The history of the VOC in Taiwan as summarized here is largely based on Blussé and Van Luyn, *China en de Nederlanders*, pp. 55-85, and Andrade, *How Taiwan became Chinese*.

11 Van Lieburg, 'Het personeel van de Indische kerk', p. 80.

12 Blussé, 'Retribution and Remorse', pp. 153-182; Blussé, 'De Formosaanse proeftuyn', pp. 189-201.

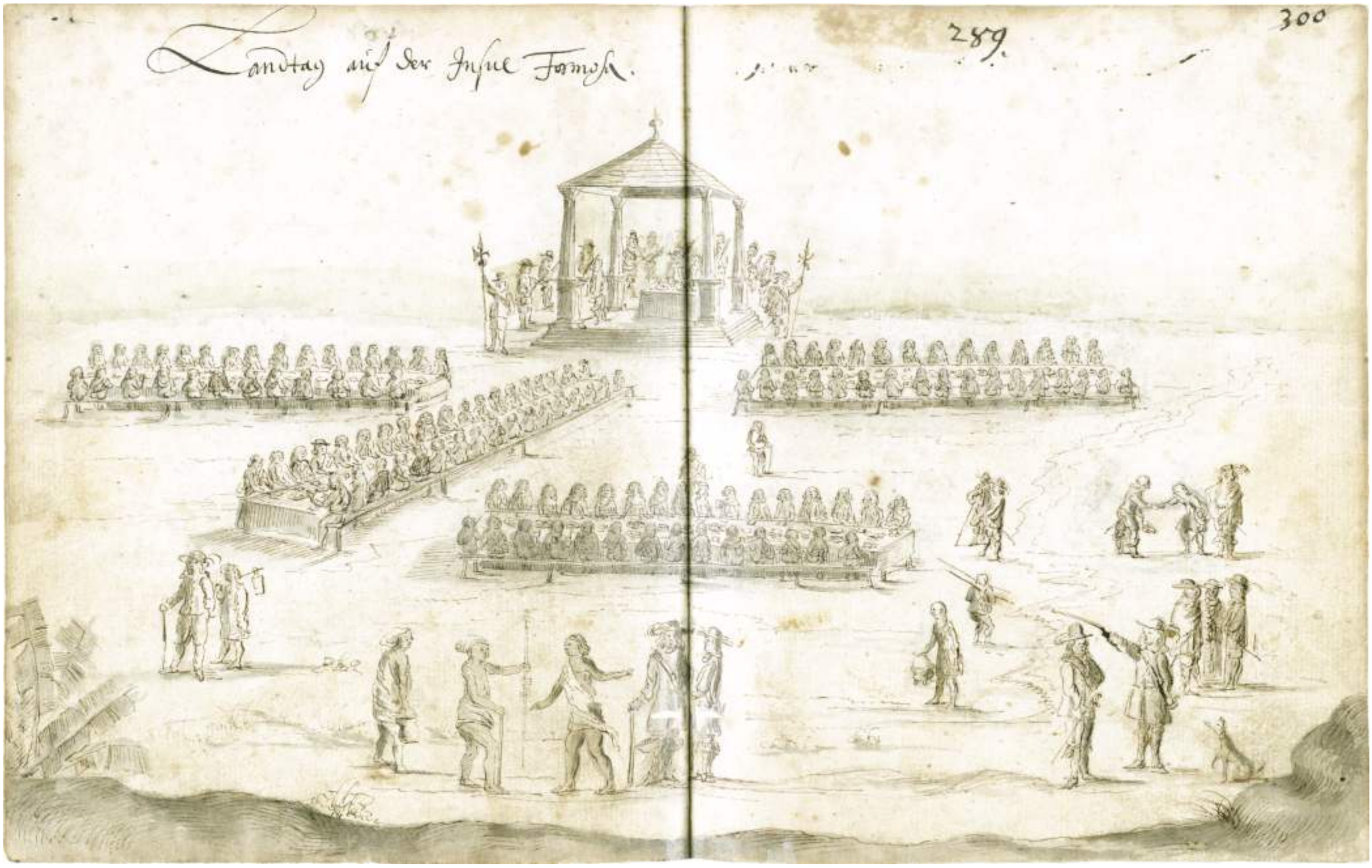

Direct Trade: Fuzhou (1662-1681) and Canton (1728-1830)

The loss of Taiwan was a bitter blow to the directors of the VOC. In order to restore the dented image of the Company in the Chinese world, but above all in an attempt by the High Government to engage in better relations with the new Peking court by lending military support to the Manchu emperor, in the years 1662, 1663 and 1664 large expeditionary fleets were dispatched from Batavia under the command of Balthasar Bort to attack both the bases and the sea power of the Zheng. Coxinga himself had died unexpectedly in 1662 and, after a brief power struggle, he was succeeded as head of the clan and ruler of Taiwan (Tungning) by his eldest son, Zheng Jing (Cheng Ching, 1642-1681). As it turned out, the Chinese authorities were only prepared to pay limited attention to the overtures from Batavia. From a military point of view, the 1662 expedition had yielded very little, although from that year, with the co-operation of the regional Manchu authorities, it was possible to begin some trading on a modest scale in Fuzhou, the capital and most important port of Fujian. During the 1663 expedition, there was actually a joint Chinese-Dutch action, during which the last of the Zheng strongholds on the islands of Amoy and Quemoy (Chinmen) were captured in November. A planned large-scale joint action against Taiwan in December 1664 however, during the third expedition, came to nothing, when the Manchu fleet made a smart about-turn after catching sight of Zheng Jing's impressive sea power in the Formosa Strait, leaving Bort's much smaller squadron virtually powerless against hundreds of hostile junks.[13]

In the last decade before the trade with Fuzhou was opened in 1662, the Company made various attempts to gain direct access to China. As well as silk, porcelain was gradually gaining ground as a significant import item, not only in the Asian trade but also in exports to Europe. The merchant Frederick Schedel was sent to Canton from Taiwan with two ships in 1652, where he was indeed able to gain the permission of the regional authorities to sell his modest cargo and purchase some Chinese goods. The governors also gave him letters for the High Government in Batavia couched in friendly terms and in response to these that same year two more ships were dispatched to Canton. This mission, led by Frederick Schedel and Zacharias Wagenaer, failed to achieve anything due to the machinations of the Portuguese in Macau, and eventually it even had to return to Batavia with its full cargo still intact. In 1655 the Company decided to risk a new attempt, this time in the form of a significant embassy sent directly by the High Government to the court in Peking. This embassy under the leadership of Merchants Pieter de Goyer and Jacob Keyzer lasted nearly two years and became famous because of the report and drawn impressions by Johan Nieuhof (reproduced in this atlas on pages 117-171), which later appeared in print in various languages. In Europe Nieuhof's publication was to determine the image of the Chinese empire until well into the eighteenth century, but as a whole this historic mission was of little benefit to the Company. Nevertheless, the High Government was granted the privilege of sending an embassy every eight years; as a result of this veiled obligation, Peking would therefore expect a new ambassador from Batavia in 1664.

In the meantime, the trade with Fuzhou had not really got off to a good beginning, partly because of the unremitting struggle against the Zheng and also as a consequence of the fact that the central Chinese government was not disposed to legitimize the Dutch trading post. In 1664 and 1665, Batavia neglected to dispatch the expected embassies to Peking and simultaneously the budding direct Sino-Dutch relations came under pressure for other reasons. The High Government was very discontented because of the apparent lack of actual Chinese support in the joint actions against the Zheng and about the disappointing trading results. For their part, the Manchu authorities were incensed by the rising number of incidents of piracy perpetrated against Chinese ships and the plundering of coastal towns and villages by Company ships during these years. These attacks only served to confirm their traditional opinion that the Dutch were no more than barbaric pirates. A lavish embassy to Peking led by the Councillor-Extraordinary of the Indies Pieter van Hoorn, which was eventually dispatched in the middle of 1666, could do nothing to turn the tide. Even before the embassy was able to set out on its journey to Peking in January 1667, five months after its arrival in Fuzhou, the very restricted and temporary trading privileges which had been able to be obtained were in fact annulled.[14]

The next opportunity for the opening of direct trade with China only presented itself in 1676. A large-scale rebellion against the Manchu government had broken out in Fujian and Guandong in 1673 and Zheng Jing lost no time in joining in. Up to the beginning of 1676, he was able to re-conquer Amoy and Quemoy and to occupy a large part of the coastal region; the areas around Canton and Fuzhou were already chiefly in the hands of his allies. In 1675 the rebellious governors of these places invited the High Government by letter to send merchant ships, with cargoes composed principally of lead, small arms and the various ingredients required to make gunpowder. However, when the Dutch ships arrived in Canton the following year, the political situation was judged too unstable to pursue any actual trade. Meanwhile, Fuzhou had been recaptured by the imperial army. The Manchu administration there also seemed interested in the supply of Dutch arms, even in undertaking joint military action against the Zheng, in exchange for which the Company was again allowed to establish a trading post in Fuzhou in 1676.

Een 'Landtag auf der Insul Formosa' zoals Caspar Schmalkalden die tijdens zijn verblijf in Taiwan in de jaren 1648-1650 meemaakte, volgens een tekening in het handschrift van zijn reisverslag in de Forschungsbibliothek Gotha (Chart B.533 fols. 299V-300R). Voor zover bekend is dit de enige bewaard gebleven authentieke manuscriptafbeelding van deze jaarlijkse ceremoniële bijeenkomsten in de inheemse nederzettingen onder VOC-gezag in Taiwan, die in de eerste plaats dienden om compagniesgetrouwe lokale leiders in hun ambt te benoemen of te bevestigen.

A '*Landtag* (Convention) on the Island of Formosa', such as Caspar Schmalkalden witnessed during his stay in Taiwan in the years 1648-1650, according to a drawing in the manuscript of his travel account in the *Forschungsbibliothek Gotha* (Chart B.533 fols. 299V-300R). As far as is known, this is the sole surviving authentic manuscript depiction of these annual ceremonial meetings in the indigenous settlements under VOC rule in Taiwan, which in the first instance served to appoint or confirm local leaders loyal to the Company in their office.

As had happened earlier, no official sanction followed and therefore the Company was once more completely dependent on the agents of the regional authorities for trade. For its part, on the shaky basis of this provisional arrangement the High Government was loath to become involved in the internal struggle in China and against the Zheng and sent no actual fleet support in the following years, despite a request for this brought to Batavia by a Chinese embassy in the years 1679-1680. When the Manchu forces re-conquered Amoy, Quemoy and the Pescadores in 1680 without Dutch assistance and broke the last resistance of the rebels in the mainland the following year, from the Chinese point of view any need to allow the establishment of a Company post in Fuzhou evaporated.

What was the general view of the Chinese government about these developments on the coast? Under both the Ming and the Qing, the Middle Kingdom accepted only tributary relations with foreign powers and therefore the emperors had no use for fixed contracts and/or semi-permanent privileges, similar to the *farman* granted by the rulers in India and Iran. Only after the danger posed by the Ming and Zheng had vanished completely in 1683 with the conquest of Taiwan, it was possible for the empire to make a beginning with the opening of maritime trade on its own terms. New legal regulations to govern this were laid down in 1684-1685. Canton as before was designated the centre of this trade; because of its existing facilities, this port was traditionally the most attractive Chinese emporium for foreign traders. The English, both the EIC and private traders, were the first to profit from this new system, later on followed by the Oostende Company (1722-1731). In contrast, this regulation of the China trade held absolutely no appeal for the VOC, as it was always and everywhere directed towards wresting a privileged position bolstered by all sorts of exemptions. Despite its reservations, for a few years after 1681 the High Government continued to take part in the Canton trade, albeit on a modest scale.

There was another major embassy to Peking in 1685-1687, under the leadership of the Justice Councillor Vincent Paets and the director of the Inner (Intramural) Hospital in Batavia, Dr. Louis de Keyzer. It was a final attempt by the Company to attain an exceptional arrangement. After this undertaking, too, had proved a failure, in 1690 the High Government abandoned any direct contacts with China for the time being and it was decided that provisionally the whole trade in Chinese wares would be pursued via the private junk trade to Batavia. The diminishing trade with Japan will have played an important role in this decision, as well as the fact that the required silk had already been being obtained from Bengal much more cheaply for some time. Importantly, the Chinese traders had to pay much less tax in Canton and the VOC in Batavia was able to exercise a far more stringent control over the pepper traded with China.

These considerations were quickly superseded when in the first decades of the eighteenth century within a few years an enormous demand for tea arose in Europe. Initially, the VOC also tried to fulfil the demands for this new product via the junk trade. The disadvantage was that less control could be exercised over the price and the quality of the tea and, because of the competition from other Europeans who traded directly to Canton, it became increasingly difficult to have sufficient quantities shipped out to Batavia. In 1717 the High Government tried to fix the purchase price at a low level, but the immediate upshot was a Chinese embargo on the Batavia trade. Over the next years this was partially compensated by the import of tea by Portuguese traders from Macau. This arrangement continued until 1723, when the imperial prohibition was lifted and, to the great relief of the High Government, Chinese junks returned to Batavia *en masse*.

13 See the detailed survey in Wills, *Pepper, Guns, and Parleys*.

14 Wills, 'Wat zegt een ceremonie', pp. 239-257.

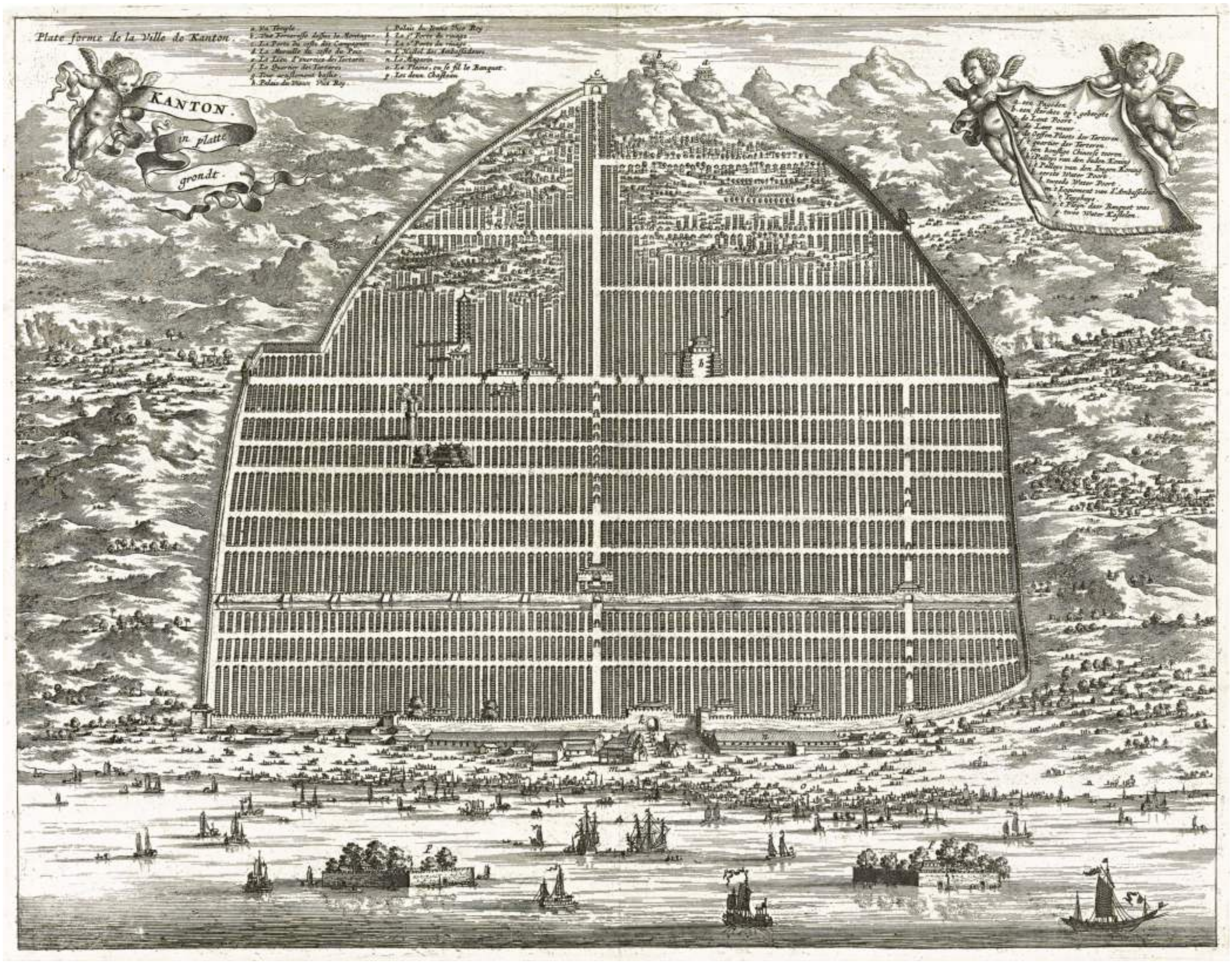

In Johan Nieuhofs manuscriptverslag van de gezantschapsreis naar Peking in 1655-1657 is geen plattegrond opgenomen van Kanton, de haven aan de zuidkust van China waar de tocht over land begon. Ook uit de tijd na 1728, toen de Compagnie zelf ging deelnemen aan de theehandel via Kanton, is van deze stad geen Nederlandse manuscriptkaart bekend. Niettemin moet Nieuhof tijdens zijn verblijf ter plaatse wel een plan of ten minste een schets hebben vervaardigd, gezien de als kopergravure uitgevoerde plattegrond die in 1665 in zijn *Gezantschap* werd afgedrukt. De reproductie hierboven is genomen uit het exemplaar van deze uitgave in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag (KW 388 A 10, tussen bladzijden 42-43).

In Johan Nieuhof's manuscript account of the mission to Peking in 1655-1657 there is no plan of Canton, the port on the southern coast of China where the journey over land began. Even from the period after 1728, when the Company itself began to take part in the tea trade via Canton, no Dutch manuscript map of this city is known. Nevertheless Nieuhof must have made a plan or at least a sketch there during his stay, in the light of the ground-plan executed as a copper-plate engraving which was printed in his *Gezantschap* in 1665. The reproduction above has been taken from the copy of this publication in the *Koninklijke Bibliotheek* (Royal Library, National Library of the Netherlands) in The Hague (KW 388 A 10, between pages 42-43).

The Gentlemen Seventeen observed these developments with growing anxiety. Their top priority was to buy as much tea as possible for sale in Europe, but in the meantime it had become obvious that, because the tea imported through Batavia was of an inferior quality and poorly packed, in the long run the Company would not be in a position to compete with its rivals the EIC and the Oostende Company. Repeated instructions to the High Government that it should again begin to sail to Canton were constantly shrugged off in Batavia because of the prevailing fear that the permanent absence of Chinese traders would lead to the collapse of the local economy. Finally, in 1728 the Board of the Company took matters in their own hands by sending two ships directly from the Republic to Canton to purchase tea there, and in the following years the VOC was once again able to capture a dominant place on the European tea market. One great advantage was that, under pressure exerted by the Republic and England, the Oostende Company was abolished in 1732, but from 1730 new competitors appeared in Canton in the form of trading companies from France, Denmark and Sweden. Despite all this, it was only in 1749 that the Company post in Canton found permanent accommodation, in rented premises next to the British lodge.

Notwithstanding these successes gained on the European market, the direct trade system had one major flaw: the tea had to be paid for in Canton with silver, which put the Company finances under permanent strain. It would have been far more advantageous to use such products from the Malay Archipelago as pepper and other spices, tin, sandalwood and camphor for the China trade and carry these from Batavia to Canton in the Company's own ships. The plunge was finally taken in 1734 and it was indeed decided to sail to Canton again from Batavia, on condition that the majority of the ships would then sail directly back to the Republic. In order to stimulate the imports, from 1747 private trade in tea was also permitted. In what was called the 'recognized trade' (*recognitiehandel*), VOC officials were given permission to transport tea from Canton to Batavia and from there back to the Republic on East Indiamen at their own expense.

For as long as the growth in the demand for tea, above all in Great Britain, continued to surpass the supply, until late in the 1740s, the VOC proved able to maintain its strong position on the European market using this new system, and even succeeded in expanding it. The bulk of its imports were the cheaper sorts of teas, which still continued to be imported into Batavia in large quantities by the Chinese junks in the first few years after 1734. Because the Company was less prepared to pay in silver than its rivals in its own trade to Canton, there too it was mainly allotted tea of a secondary quality. However, the import of tea by the junk trade halted abruptly in 1740 because of the dramatic Chinese Massacre in Batavia in October of that year. Fired by rumours of an imminent uprising among the city's population, many thousands of Chinese citizens were slaughtered in a savage pogrom. As a result of these events, in the aftermath of which elsewhere in Java until 1743 large groups of Chinese agricultural labourers did actually revolt and thousands more lost their lives, the junks from China stayed away from Batavia for several years and Sino-Dutch relations at the highest level were seriously disturbed for a time. Nonetheless, even in this period, the VOC was still permitted to pursue trade in Canton without any further restrictions.[15]

Shortly before 1750, when at 11 million pounds the total amount of tea imported had nearly tripled in amount to what it had been about a decade earlier, the market in Europe was finally saturated and tea prices began to fall drastically. Stuck with its massive importation of now unsalable cheaper tea sorts, the VOC was harder hit than the other companies and within a couple of years was once again forced to carry out a reorganization of the China trade. In 1756, the direct trade from the Republic was recommenced, now under the management of what was known as the *Chinasche Commissie* (China Commission), a board of prominent directors whom the Gentlemen Seventeen invested with special powers bypassing the High Government. In fact, very little actually changed: the ships from the Republic continued to sail via Batavia and the China Commission also had to deal with the structural shortage of silver and therefore in Canton had to continue to trade in pepper, tin and other products from the East Indies to make up the shortfall. The principal reason for the existence of this board, just as that of the earlier *Amfioen-Sociëteit* (Opium Society, 1745-1794), was in practice through this actual cartel to redirect a major part of the commercial profits into the pockets of a small privileged group of directors.

The fact that despite all the VOC managed to make a profit for the next two decades under the China Commission, was largely attributable to the temporary weakening of its most important rivals who were embroiled in the Seven Years' War (1756-1763), which the Republic managed to steer clear of. In later years, the Company was able to profit from the once more rising demand for tea on the European market. This reached an average of c. 19 million pounds shortly before 1780 and, with its traditionally preponderantly cheaper sorts, the Company was able to retain a share of slightly less than a quarter. However, in contrast to the era prior to about 1750, by this time the VOC was no longer a dominant player on the tea market, and in Canton it eventually could only maintain its position by paying for a steadily increasing amount of tea directly in silver.[16]

In practice, in their management of the tea trade, the Chinese administrators in Canton, just as the regents in the Republic and the Company elite in Batavia, did their utmost to line their own pockets by means of all sorts of restrictive monopolies and licences. In a situation which is very comparable to what happened in Deshima, the Dutch traders there, just like their European rivals in their own lodges, had very little room to manoeuvre in every respect. Direct contacts with Chinese traders and administrative officials were forbidden and the services of interpreters were also subjected to strict regulation. Europeans who had learned some Chinese were looked upon with just the same suspicion by the Chinese government as interpreters who had thoroughly mastered a European language. The best outcome from their point of view was the increasing use in trade of Pidgin English (*pidgin* is an Chinese onomatopoeia for the English word *business*), which prevented the interpreters from ever building up an intimate relationship with foreigners. The rented European trading posts were located in the suburb of Canton on the Pearl River, outside the town walls, where the personnel in the lodges enjoyed freedom of movement within a radius of approximately a kilometre around the trading post. The city was forbidden territory and outside the trading season, from June to September, the Europeans were actually ordered to leave to go to Macau where they were expected to await the new ships. There they were placed under the authority of the Portuguese governor.

As the Pearl River was so shallow, the Company ships could sail no farther than the roads at Whampoa (Huangpu), c. 20 kilometres downstream from Canton, in the lower reaches of the river, where the crews were generally expected to remain on board (see the extensive series of maps, drawings and paintings of Canton on pages 89-115). When they arrived at the lodge, the Company representatives could do no more than allow themselves to be swept along in the well-oiled bureaucratic routine of supervision, provisioning and tax imposition lead by the *hoppo*, a high-ranking official who was appointed to supervise foreign trade for a period of three years. The actual trading contacts were completely in the hands of an assigned Chinese trading house or *hong*, which had been provided with an official permit and hence as *fiador* was totally responsible

---

15 Glamann, *Dutch-Asiatic Trade*, pp. 212-244.

16 Jacobs, *Koopman in Azië*, pp. 142-152. For a review of the China Trade under the *Chinasche Commissie*, see Liu Yong, *The Dutch East India Company's Tea Trade*. A more general summary can be found in Dermigny, *La Chine et l'Occident*, and Zhuang Guotu, *Tea, Silver, Opium and War*.

for everything to do with the associated indigenous traders and the foreign clients. In all transactions, these *fiadors* acted as agents for the European merchants, although they were forbidden to completely monopolize their contacts by confining their services solely to one company. Even though the number of *hong* in Canton in the eighteenth century was limited to twenty at the most, after c. 1760 a few were able to unite temporarily to form what was known as a *co hong*, a cartel which allowed participants to manage business matters even more to their own liking.[17]

As it was for the Company business as a whole, the Fourth Anglo-Dutch War (1780-1784) was also a heavy blow to the Dutch tea trade, bringing in its wake enormous losses of shipping, cargoes and markets. After the war, initially there was no improvement in the situation because of the 1784 Act of Commutation which closed the British tea market, by far the greatest in Europe, to foreign competitors, whereas the Dutch market remained open to outside rivals until 1791. Because of the dominant position which they had acquired in India in the meantime, the British could import far larger quantities of Indian opium as a means of exchange in the China trade, which meant that it was far less dependent than the VOC and other companies on importing its own silver. The growing co-operation between the EIC and British free traders in Asia, known as country traders, had much the same effect.

Despite all these setbacks, in its closing years the Company managed to maintain its Canton trade on a reasonably high level, primarily because in 1784 the EIC was not immediately ready to cover all British import needs and therefore foreign supplies were still needed for some time, and because of the establishment of the monopoly of the VOC on the import of tea in the Republic in 1791. Even in the years after the founding of the Batavian Republic in 1795 and indeed after the liquidation of the Company in 1799, the Dutch tea trade was continued, albeit on a more modest scale and relying principally on American captains sailing under a Dutch permit. The trading post remained officially open until 1803, when the renewal of the war between the Batavian Republic and Great Britain made it impossible for the Indies Government to maintain contact with Canton and with Deshima in Japan. The personnel remained at their stations until the restoration of Dutch authority in the East in 1816, but only after the establishment of the *Nederlandsche Handel-Maatschappij* (Dutch Trading Company, NHM) in 1824 was it again possible to trade regularly with China. The NHM only had charge of the tea trade in Canton until 1830, which is the reason that this date has been chosen as the closure of the period under discussion; its lodge remained in operation until 1849 as a general trading office.[18]

Looking back at more than two centuries of Dutch presence in China, the most striking feature is how peripheral it all remained. At this juncture, it is interesting to make a comparison with the other great Asian empire in the Company era: the Mughals in India. Although the VOC was mostly a marginal phenomenon in India as well, under the Mughals its officials could operate fairly autonomously and were dispersed throughout the empire, involved in all sorts of partnerships with indigenous merchants and administrators. The interests of the Mughals and the Company were largely complementary, although in later contacts regional traders and rulers played an increasingly important role. This contrasted sharply with China where the VOC withdrew precisely in the period in which the Manchus finally obtained control of the empire. Here the Company had virtually no room to manoeuvre and therefore found it imperative to form coalitions with rebellious 'pirates', the Zheng clan in particular. During their later trade in Canton, the Dutch remained completely isolated on the coast, deprived of hardly any contact with the indigenous society; nor were their local intermediairies able to establish a power basis of their own, as they had once done in Fujian and Taiwan. In comparison with the interactive Dutch embassies to the Indian capitals, those to Peking were no more than incidental and virtually completely ceremonial events, which appear to have exercised no or very little cultural influence in China.

Japan (1609-1858)

As they were in so many regions of Asia, the first Dutch trading contacts with Japan were through Dutchmen working for the Portuguese, in this particular case Dirk Gerritsz Pomp alias Dirk China and Jan Huyghen van Linschoten, both Enkhuizen men. In the last decade of the sixteenth century, their descriptions – in Van Linschoten's case those of Japan were at second hand – awakened the consciousness of entrepreneurs in the burgeoning Republic to the possibilities that Japanese riches in silver and other precious metals could offer. It was a known fact that silver gave access to Asian trade and the more silver could be obtained in Asia itself, the less would have to be imported from Europe. The Portuguese experience had already demonstrated that Japanese silver was the best possible key to the Chinese silk trade. Besides silver, the island empire also possessed important deposits of copper, which were initially of less importance commercially, and gold.

The first Dutch ship to reach Japan was the *Liefde* (formerly the *Erasmus*) in 1600, one of a fleet of five dispatched by the Rotterdam Company under the command of Admiral Jacques Mahu at the end of June 1598. This was the first Dutch expedition to the East to sail via the Straits of Magellan. Besides the general commercial goal, Mahu was explicitly instructed that, after he had entered the Pacific Ocean wherever possible he was to plunder Spanish possessions and ships on the west coast of South America, which was why the fleet was relatively heavily armed. The silver obtained in this manner could afterwards be used for trade in the Moluccas.

As an expedition, it was an outright disaster. Long before arriving at the Straits of Magellan, the admiral had died at sea on 24 September 1598 from 'a burning, galloping fever' and the supreme command had been assumed by Vice-Admiral Simon de Cordes. The passage through the Straits in winter took more than half a year, from early in April to the beginning of September 1599, claiming the deaths of some 170 more men in addition to the many that had already died during the voyage across the Atlantic Ocean. Once in the Pacific, the fleet was driven apart by storms, after which each ship was left to fend for herself. In January 1600, the ship *Geloof* under the command of Sebald de Weert (who was the first VOC envoy to the court at Candy in Ceylon in 1602, see Volume IV: *Ceylon*) turned around and sailed back to Rotterdam via the Straits of Magellan; she was the only ship of the expedition to return, with only forty survivors on board. The *Trouw* eventually managed to reach the North Moluccas, where she was captured by the Portuguese off Tidore in January 1601 and almost the entire crew were killed. The yacht *Blijde Boodschap* (formerly the *Vliegend Hert*) under the command of Dirk Gerritsz Pomp, the only member of the expedition who previously had visited both Japan and China, was confiscated by the Spanish authorities off Valparaiso in Chili in November 1599.

Initially the *Liefde* and the flagship *Hoop* were able to remain close to each other. At the beginning of November 1599, both commanders, Admiral Simon de Cordes and Captain Gerrit van Beuningen, with scores of their crew members, were killed by the local population when they went ashore on the islands of La Mocha and Santa Maria north of the Straits of Magellan in search of fresh supplies. As vice-admiral, the commander of the *Liefde*, Jacob Jansz Quaeckernaeck became commander-in-chief, but remained on his own ship. On 27 November, both ships weighed anchor to cross to Japan in convoy, a decision which had been taken a few days earlier by the ships' council on the grounds of Dirk Gerritsz Pomp's earlier information and in obedience to their original instructions. It was hoped that in the island empire which was presumed to have a cold climate, they would be able to exchange their cargo of woollen textiles for silver, which they would proceed to used to buy spices in the Moluccas.

The ships managed to maintain contact until the end of February 1600, making good progress in a north-westerly direction to around 27 degrees north latitude, but on the 24th of that month the two were driven apart by a storm. Over the next weeks Quaeckernaeck and his crew never found a single trace of the *Hoop* and ultimately had to draw the conclusion that their sister ship had sunk. More than a month and a half later, in the middle of April 1600, the *Liefde* as the only one of Mahu's original fleet of five finally made the north-east coast of the southern island of Kyushu, close to the port of Usuki. Only twenty-four men remained alive on board the ship and the crew were so shattered that they were unable to drop anchor in the roads and ran the ship aground. The first Japanese came aboard on the 19th of April and the next day the Japanese authorities confiscated the ship and her cargo. The exhausted crew was lodged in a house ashore and well looked after, but this could not prevent six of them dying shortly afterwards. The vicissitudes of the *Liefde* and her crew and the later development of the unique relationship between Japan and the VOC has often been written about in great detail, recently in the context of the commemoration of the fourth centenary of Japanese-Dutch relationships in 2000 and of the first Dutch settlement in Japan in 2009. Therefore only the main points are summarized below.

At the time of the arrival of the first Dutchmen, for half a century the Japanese Empire had been caught up in a protracted conflict between various families of feudal lords (*daimyo*), each of whom exercised power in his own domain. Traditionally the seat of the emperor was in Kyoto but, since the beginning of the sixteenth century, he had lost virtually all real authority as a ruler and his function had become purely ceremonial. This was the same period in which the first permanent contacts with Europeans began to develop, heralded by the chance landing of three Portuguese victims of a shipwreck on board a Chinese junk in 1543. They introduced the Japanese to European firearms and the arrival of the famous missionary Francis Xavier as early as 1549 ushered in the first deliberate attempts to convert the local population. Largely through the efforts of the Jesuits, within a few decades hundreds of thousands of Japanese converted to the Roman Catholic faith. In 1570 the Portuguese were granted permission to establish a trading post in Nagasaki, and in the latter part of the sixteenth century from their headquarters in Macau they were able to attract a significant portion of the foreign trade to Japan.

Around the same period, the chaotic internal power relations had thrown up three important leaders, each of whom ruled a part of the empire with their vassals: Oda Nobunaga, Toyotomi Hideyoshi and Tokugawa Ieyasu (the names are given here in the Japanese order with the family name first). Oda Nobunaga, who was recognized by the other two daimyo as their superior, was assassinated in 1582 and Toyotomi Hideyoshi took over the highest authority. He died in 1598, after Tokugawa Ieyasu had been appointed one of the five regents for his son who was still a minor. Ieyasu's most important rival in the subsequent struggle to win the position of the most powerful man in Japan was Ishida Mitsunari, Toyotomi Hideyoshi's most prominent vassal and co-ruler.

Half a year after the stranding of the *Liefde*, on 21 October 1600, a decisive battle was fought at Shekigahara, some 120 kilometres north-west of Kyoto on the main island of Honshu (Hondo). One of the reasons cited for the great victory won there by the armies of Tokugawa Ieyasu was the use of eighteen cannon and many hundreds of muskets and other arms which had been confiscated from the *Liefde* against a compensation of 50,000 *reals* paid to Quaeckernaeck. Three years after his victory, Ieyasu was appointed *shogun* by the emperor. This was the position of hereditary commander-in-chief which gave him and his descendants control of Japan. In its new capital near the fishing village of Edo, present-day Tokyo, the Tokugawa dynasty continued to be the sole ruler of the empire until the restoration of imperial power under the Meji Emperor in 1868. Consequently, in the era which is known as the Edo Period, they were also the crucial factor in the granting of the exclusive trading rights which the VOC and its legal successors held here between 1641 and 1858.

The foundations of this relationship were laid in the period shortly after the stranding of the *Liefde*. At the beginning of May 1600, when the survivors had managed to recover a little, Tokugawa Ieyasu had the leaders summoned to his quarters in Toyotomi Hideyoshi's former castle at Osaka. Representing Captain Quaeckernaeck, the English first mate William Adams and Merchant Jan Joosten van Lodensteijn attended him there on 12 May. During the five weeks they spent there, they were effectively able to convince the court that the Dutch were well intentioned. The future shogun paid no heed to the advice of the Portuguese emissaries from Nagasaki who insisted that the whole crew should be executed, arguing that the heavy armaments on the *Liefde* showed that they were obviously pirates and he finally allowed Adams and Van Lodensteijn to return to their companions who had remained behind.

One extremely important point in this context was indubitably the positive assurance given by Adams that they were not like the Portuguese adherents of the Roman Catholic faith, to the propagation of which Ieyasu, just as his predecessor Toyotomi Hideyoshi, was ferociously opposed. During their protracted interrogation, Ieyasu revealed that he was particularly interested in the route from Europe to the East via the Straits of Magellan, which had hitherto been unknown in Japan and was explained to him by Adams using some charts that had been brought along. Three of these, general maps drawn by Cornelis Doedtz from Portuguese examples of the routes through the Atlantic and around South America, of the Indian Ocean and of the Malay Archipelago, Mainland South-East Asia, China and Japan are reproduced in this atlas on sheets 28, 34-35 and 38.

During the next few years, none of the stranded Dutchmen was initially given permission to leave Japan. Adams and Van Lodensteijn entered the service of the shogun, who formally abdicated in 1605 in favour of his son Hidetada, but in fact continued to hold the reins of power until his death in 1616. Both were assigned a residence in the capital Edo. Ieyasu seemed especially fond of Adams; the latter built two ships on a European model for the shogun and as a vassal was granted a large estate. In later years, Adams and Van Lodensteijn would both stay on in Japan and marry local wives, as did the secretary, Melchior van Santvoort, who set himself up as a private merchant in Edo. With the consent of the shogun, Quaeckernaeck and Van Santvoort and the rest of the crew were at last allowed to sail to Patani on a Japanese junk in 1605, after news had been received in Edo that the Company had opened a trading post there two years earlier. Some time after their arrival there, they met the large VOC fleet under the command of Cornelis Matelieff, which was to launch an unsuccessful attack on the Portuguese fort in Malacca in the autumn of 1606. The admiral was handed a letter from the shogun in which in general terms the Dutch were given permission to trade with Japan. This was forwarded to the Republic and in 1608 Van Santvoort returned to Japan to confirm that it had been safely received.

In this fashion, in July 1609 as part of the outward-bound fleet of 1607 under Admiral Pieter Willemsz Verhoeff, the first two VOC ships finally arrived in Japan: the *Griffioen* under the command of Captain Cornelis Cornelisz 't Hart and the *Rode Leeuw met Pijlen* under Captain Jan Walijchsz. They had orders to hand the long-delayed letter from Prince Maurits to the shogun and subsequently, if possible, to establish a permanent trading post. As had been expected, the Company's embassy led by Merchants Abraham van der Broek and Nicholaes Puijk, with Melchior van Santvoort as interpreter, were received very well at Ieyasu's court and on 24 August 1609 an official reply to the stadtholder was handed to them, together with four trading passes which had to be renewed periodically. The latter gave Dutch traders the right to anchor anywhere in Japanese waters, to remain in the country and to open a trading lodge, with the actual command that the Company was to maintain regular commercial traffic with Japan. Only one of these four original passes has been preserved and is now kept in the collection of the Netherlands National Archives (sheet 22).

The establishment of the first trading post, in a rented dwelling in Hirado (*Firando* in contemporary Dutch and Portuguese sources) on the eponymous island off the west coast of Kyushu, was decided by the ships' council on 20 September 1609. Senior Merchant Jacques Specx (the later governor-general, 1629-1632) was appointed *opperhoofd* (chief factor) and, when the ships sailed in the middle of October, he remained behind there with six other Company employees and a modest initial supply of preponderantly Asian trading commodities, principally silk, lead and pepper, and a small amount of cash. The captain of the *Liefde*, Jacob Jansz Quaeckernaeck, did not live to see the final result of his mission: after his voyage to Patani, he took part in the attack on Portuguese Malacca by the fleet of Cornelis Matelieff in 1606 during which he was killed on 21 September of that year.

Hirado (1609-1641)

In the first years after it was established, the trading post in Hirado was not an unqualified success. Because it still proved impossible to gain permission to trade in Chinese ports, initially the imports of silk and other products from China on Company ships were far too limited and irregular, and this situation would only actually improve in 1624 when the VOC opened its factory in Taiwan to the junk trade with the mainland. Moreover, in 1613, when Specx had temporarily been replaced as chief factor by Captain Hendrick Brouwer (governor-general 1632-1636), the VOC was faced with competition from the English East India Company. This only lasted until 1623, but the continual tension generated by the enforced co-operation did the image of the Company and its trade little good.

Between 1614 and 1621, Specx fulfilled a second term as *opperhoofd* of Hirado. These years were repeatedly marked by attacks, sometimes joint, on Portuguese traders to Japan from Macau and on the Chinese junks sailing to Manila by Dutch and English ships. Their purpose was to obtain enough Chinese commodities to trade in Japan, but especially after Tokugawa Ieyasu died in 1616 and his son Hidetada had assumed supreme power, this practice led to increasing friction with the Japanese authorities. In 1621, the new shogun issued a general prohibition of Dutch and English privateering against Portuguese ships, in an attempt to prevent the VOC and the EIC from gaining too dominant a position in the Japanese trade. Earlier, at the time of his accession in 1616, entry to Japan for European ships was limited to Hirado and Nagasaki, with the Dutch and English being restricted to the former port.

After the English left at the end of 1623, the competition of the VOC reverted principally to the Portuguese, but Japanese and Chinese merchants were also demanding a greater share in the silk-for-silver trade between China, Taiwan and Japan. Later in the 1620s, the continual efforts made by the Company to eliminate or at least curtail their activities caused major diplomatic problems, which reached their nadir with what is known as the Nuyts affair in 1628 and the years thereafter.

In 1627 Pieter Nuyts, the newly appointed Governor of Taiwan (1627-1629), had made a journey to Edo to settle the dispute which had arisen over the recent taxes imposed on Japanese ships in Taiwan. However, the shogun refused to receive him and the Governor had to return to Fort Zeelandia empty-handed. Possibly in retaliation for this humiliating treatment, on their next visit to Taiwan in 1628 Nuyts had the two ships which had been the original subject of the conflict confiscated, but in the process a few Company officials were taken by the Japanese crew as hostages. The Japanese released them only after promises had been made that the ships and cargoes would be released and that, when they returned to Hirado, two Dutch ships would accompany them; both parties would therefore have hostages on board.

When they arrived in Hirado at the end of July 1628, the Dutch ships were immediately seized and the entire crew were taken hostage, while the factory was closed and all Dutch trade was placed under an embargo. In the subsequent negotiations with the High Government, the Japanese initially demanded that the Company either demolish Fort Zeelandia in Taiwan or hand it over to the shogun. Eventually honour was satisfied by an exchange of hostages in Japan in return for Governor Nuyts. On the orders of Governor-General Specx, he was duly handed over to Japan in September 1632, a measure without precedent in the history of the VOC. After this had been done, relations were normalized and trade could begin again. Nuyts remained a hostage in Edo until November 1636. When he returned to Batavia he was sentenced to pay a considerable fine and was banned for life from all Company posts on account of the damage he had caused the VOC as a result of his conduct.[19]

In order to be able to follow the sequel of Dutch-Japanese relations properly, at this point it is necessary to give a short summary of the domestic developments in Japan. Most of the empire had already been pacified in c. 1570 under the warlords Oda Nobunaga and Toyotomi Hideyoshi and had been placed under a central government, which ushered in the gradual introduction of restrictions on the propagation of Roman Catholicism. In Nagasaki this had culminated in the first execution of missionaries in 1597. After the turn of the century, the first Tokugawa shogun, Ieyasu, had ensured that this policy was pursued strenuously. Political centralization was accompanied by new economic prosperity, which would continue until well into the eighteenth century. This revival was principally an internal phenomenon, facilitated by a considerable production of silver, gold and copper. These precious metals were used in foreign trade, first and foremost for paying for the importation of silk (both yarns and fabrics) and other Chinese products, but also for deer and ray skins and sappan wood from Siam, Cambodia and Taiwan.

Under the Tokugawa shoguns, the Japanese economy gradually more subjected to government control. Until the 1630s, Japanese merchants were still given a free hand to participate actively in foreign trade and sailing passes (*shuinjo*) even stimulated the establishment of Japanese trading settlements abroad. As a result, around 1630 an extensive network of Japanese traders and other emigrants had been formed around the South China Sea, many of whom had won considerable influence at the courts of various rulers and warlords in the region. This Japanese diaspora included quite a number of pirates and mercenaries, but there was also a disproportionate representation of those population groups which over the years had come under mounting pressure in the empire, in particular Christians and members of the aristocracy. At the court in Edo it was increasingly feared that the prosperity and growing power of these groups abroad might eventually harm the domestic order which had been achieved with such difficulty. In the year after the death of Shogun Tokugawa Hidetada in 1632 (formally he had already abdicated in 1623), this led to a drastic change of policy under his successor Iemitsu, on whose orders ever more restrictions were soon being placed on the foreign trade of both Japanese and foreigners. Two years later, by a decree of 12 June 1635, Japanese were forbidden absolutely to leave the empire on pain of death, a measure which in effect marked the beginning of more than two centuries of self-imposed isolation.

At the same time the Portuguese, who just like the Dutch had been temporarily denied entry to Japan altogether in the years 1628-1630, as well were made subject to more severe impositions. In 1636 for instance all residents born from Japan-Portuguese relationships had to leave the country, as had their Japanese mothers. The beginning of the end of the Portuguese presence in Japan came in the following year, when a revolt erupted among the predominantly Christian rural population in the district of Shimabara in the west of Kyushu. This was put down in 1638 partly with – principally symbolic – Dutch assistance, but it still triggered a period of large-scale persecution of Christians throughout Japan and consequently signified the collapse of the Roman Catholic religious community in the empire. That same year, the Portuguese in Nagasaki were ordered to quit their large lodge on the opposite side of the bay and to settle in complete isolation on a small artificial island off the city's waterfront, Deshima (Dejima).

---

17 For a detailed analysis of the so-called Canton System, see Van Dyke, *The Canton Trade*.

18 Blussé, *China en de Nederlanders*, pp. 128-132.

19 A good summary of early relations between the Netherlands and Japan is offered in Blussé, 'From Inclusion to Exclusiveness', pp. 13-33. For a more detailed review, see Nachod, *Die Beziehungen*.

Aan boord van de *Liefde* had men voor de navigatie op de reis naar Oost-Indië onder meer de beschikking over drie overzichtskaarten op perkament, waarvan er één zeker en de overige twee hoogstwaarschijnlijk in 1598 naar een Portugees voorbeeld werden getekend door de Edamse kaartenmaker Cornelis Doetsz. Deze kaarten zijn sinds de stranding van de *Liefde* in april 1600 steeds zorgvuldig bewaard in diverse Japanse archieven en bevinden zich nu in de collectie van het Nationaal Museum in Tokio. Twee ervan, van de Indische Oceaan en van de Indische Archipel, het vasteland van Zuid-Oost Azië, China en Japan, zijn gereproduceerd op de bladen 34-35 en 38. De derde, van de Atlantische Oceaan met de doorgang door de Straat van Magallanes naar de Stille Oceaan, is hierboven afgebeeld (TNM C0012131).

On board the *Liefde*, for navigation on the voyage to the East Indies three general charts on vellum were available among others, and of these one certainly and the other two very probably were drawn in 1598 on the basis of a Portuguese model by the Edam map-maker Cornelis Doetz. From the time the *Liefde* was stranded in April 1600, these maps have always been carefully preserved in various Japanese archives, and are now in the collection of the National Museum in Tokyo. Two of them, showing the Indian Ocean and the Malay Archipelago, Mainland South-East Asia, China and Japan, are reproduced on sheets 34-35 and 38. The third, of the Atlantic Ocean with the passage through the Straits of Magellan into the Pacific Ocean, is shown above (TNM C0012131).

A subsequent prohibition issued on 4 August 1639 marked the definitive end to all Portuguese activities in Japan, with the shogun ordering the expulsion of all the personnel of the factory. The year after, to prove that they were serious about upholding this decree, the Japanese authorities executed the entire crew of a Portuguese ship which had been sent from Macau to Nagasaki to restart the traditional trade. The very final Portuguese attempt to restore the old relationship occurred in 1647 with a special embassy led by Gonçalo de Siqueira de Souza, whose task was to inform the shogun of Portugal's regained independence and, on the basis of this, sue for renewed entry. When they arrived in Nagasaki Bay his two ships were immediately cordoned off from the open sea; the envoy was not given permission to travel to Edo, but was ultimately allowed to leave the bay, with the unambiguous warning that every Portuguese who landed in Japan after him would be punished by death. An anonymous Japanese map which depicts these crucial events and is now in the Rotterdam Maritime Museum is reproduced on sheet 267.

Deshima (1641-1860)

With the introduction of the general ban on its own subjects travelling abroad and the exclusion of the Portuguese, after August 1639 only the Dutch and the Chinese were permitted to pursue foreign trade in Japan, with the exception of the limited junk trade to Korea and the Ryuku Archipelago. The reason that these foreigners were still tolerated had partly to do with their proven aloofness from internal Japanese affairs, in particular the persecution of Christians. However, just as important was the fact that in the previous years the shogunate had been able to confirm that the VOC and the Chinese traders together were amply able to fulfil the import requirements of the Japanese empire.

This exceptional position of the Company was bound to much stricter supervision by the Japanese authorities than had hitherto been the case. In October 1639, all children born to Dutchmen and Japanese women, too, were exiled from the empire, once again with their Japanese mothers. In future, the heads of the factory were not allowed to remain in Japan longer than one year. In addition, the Company servants were absolutely forbidden to hold or attend any form of religious service, and in 1640 in order to preserve the trading post the incumbent *opperhoofd*, François Caron, was even forced to demolish the newly constructed brick warehouse in Hirado in great haste after the authorities had displayed their annoyance at the plaque which in their opinion bore the expressly Christian inscription *Anno Domini 1639*.

This last incident was one of the reasons that Shogun Iemitsu ordered the Company to close its factory in Hirado in March 1640 and to move to new premises in the now vacated Portuguese post on Deshima in Nagasaki Bay. Commercial considerations are certainly also likely to have played a role: after the forced departure of the Portuguese, Nagasaki, at the time the largest mercantile city in Japan, had suffered severe problems because of the resulting decline in trade. On 24 June 1641 the move to Deshima had been accomplished. For more than two centuries, almost until the closing down of the local Dutch trading post in 1860 in the wake of the forcible 'opening' of Japan after 1853, this small artificial island constructed in 1634 and measuring not even 1.3 hectares would be Japan's only window on the world. In 1635, the Chinese traders in Japan, who previously had been settled in a number of ports along the coasts of Kyushu and southern Honshu, had been forced to shift their activities to Nagasaki as well. From 1688, their presence there was also restricted to a closed off quarter and a small man-made island which lay just off it, just to the east of Deshima.

20 Totman, *Early Modern Japan*, pp. 37-100; Boot, *Keizers en Shōgun*, pp. 67-97.

21 For the VOC trade in Japanese precious metals, see Glamann, *Dutch-Asiatic Trade*, pp. 50-73, 167-183, furthermore Jacobs, *Koopman in Azië*, pp. 113-122, and Shimada, *The Intra-Asian Trade*.

The complete turnabout to a strict policy of cutting off (*sakoku*) adopted in 1633 was not so much an expression of a new Japanese isolationism – after all foreign trade was still continued – as it was the wish of the shogunate, in imitation of the Chinese example, to consolidate the regained central government by stimulating economic growth without endangering domestic law and order. In fact, one could argue that under the Tokugawa dynasty the history of Ming China in the fifteenth and sixteenth centuries was repeated to a measure; there too in the initial phase an active policy of overseas expansion was pursued, later to be followed by a long period of strict control on all overseas contacts because of the destabilizing tendencies which appeared to emanate from it.[20]

After the closure, the nucleus of the Company interests in Japan continued to be what it had been before, obtaining silver, copper and gold to use for its purchase of textiles, spices and other trading commodities in India, Mainland South-East Asia and the Malay Archipelago. In Japan the first two metals were supplied as ingots, but gold could also come in the form of coins. The VOC could now take the place of the Portuguese and of the disintegrated trading network of the Japanese overseas diaspora in full and, partly as a consequence of this, in the course of the second half of the seventeenth century the Dutch were able to gain predominance in the intra-Asian trade, outstripping both their European and locals rivals. However, the long-term damage afflicted on Japanese society by the constant depletion of precious metals in its own economy later in the century led to a series of restrictive measures. In 1668 the shogunate forbade all exports of silver, which meant that the VOC had to shift its priority to gold. Minted in the form of *koban* (*koebang* or *coubang* in contemporary Dutch sources, valued at about 25 guilders), it was widely used as a means of payment for textiles, for instance on the Coromandel Coast. Until the loss of Taiwan in 1662, the Company had imported gold from China, but Japan now offered a good alternative. However, it was not long before the Japanese government began to fear for the domestic supply of this precious metal as well, and from 1670 ever higher prices were set; in 1685-1686 there was even a complete ban on the export of gold. Subsequently, in the years after 1696, the gold content of the *kobang* was gradually reduced, even though the exchange rate remained the same. This continued until 1736 when such a coin contained only half the original gold content. Nevertheless, it was 1752 before the VOC halted its purchase of gold in Japan altogether.

Under these circumstances, at the end of the seventeenth century the emphasis shifted increasingly to Japanese copper, which was especially useful in making purchases on the Coromandel Coast. This trend continued into the eighteenth century, when Gujarat and in particular Bengal attracted growing amounts of copper. Besides this use in India, a smaller percentage of Japanese copper was destined for Europe, where some of it was minted as VOC coins to be used again elsewhere in Asia. In India the VOC retained its hold on the copper monopoly until deep into the eighteenth century. In the first decades of this century, as a consequence of the shift from silver to gold and then to copper as means of payment, the Japan trade began to concentrate less on China and more on India, with initially Bengal silk and after that cotton textiles from the Coromandel Coast as the most important import commodities for Japan. Until 1715, for this reason some of the VOC ships annually sailing from Batavia to Deshima were directed on to India, instead of having to call at Batavia first on the return trip. Later in the eighteenth century, Japan developed its own significant silk production, and for some time cane sugar from Java enjoyed major importance as an import commodity. After this product could also be produced in Japan, from about 1770 the Company was finally forced to pay for most of its annual copper purchases and a relatively small consignment of Japanese luxury goods with cash from the Republic.[21]

In the post-1715 period, quotas were placed on the copper trade as well, and in 1685 the total value of the Dutch import had already been restricted to only 850,000 guilders per year. The latter limitation was the final outcome of a series of earlier regulatory measures imposed on both the Chinese and Company trade. These impositions had begun in the period 1641-1655 when what was known as the *pancado* or *itowappu* system was introduced. Under this regime the bulk price of the total Chinese silk imports was determined beforehand by the shogunate. After a short period of sale at free auctions in Nagaskai in the intervening years, in 1672 the Japanese authorities adopted the system known as the appraisal trade (*taxatiehandel*). Under this system a board of important Japanese merchants in secret meetings decided upon an annual estimate of the total value of all imports, which of course always turned out lower than the amount that would have been raised at a free auction. For this sum, the Company goods were transferred to a central purchasing office and were then sold on to a limited number of licensed merchants – an organization which is strongly reminiscent of the Chinese cartels in Canton.

At the same time as the import ceiling was introduced in 1685, this system was again replaced by the *pancado* system, but this was now extended to cover all imported raw silk, not just that from China. All others products, which actually taken as a whole formed only a small proportion of the total Company imports, could once again be auctioned without any restrictions. This measure must above all be seen as a reaction to the recent aggressively expansive trading policy of the Manchu government in China after Taiwan had finally been conquered in 1683. The aim of the shogunate was to prevent the empire being deluged by Chinese imports on a massive scale, with the consequences this would have for the stocks of precious metals. The *Nagasaki Geldkamer* (Nagasaki Money Board), a government-controlled trading bank with which the Dutch on Deshima would in future be obliged to carry out all their transactions, was founded in 1697. One of its roles was to supervise the restrictions on the volume and value of the imports and the export of precious metals. At a later stage, from about 1750, this office also placed direct orders with the VOC. More stringent regulations followed in 1715, when as well as the restriction on the copper trade the appraisal trade was once more prescribed in the framework of the *shotoku* reforms, this time covering all commodities. Furthermore, from that time the High Government could send only two ships per year, whereas at the zenith of the Japan trade, in the period 1641-1672, seven ships sailed annually to Nagasaki.[22]

This continuous process of ever-increasing limitations, exclusively in favour of the Japanese interests in the framework of the autarkic policy espoused by the shogunate, forced the Company more and more into adopting a defensive policy designed to maximize the dwindling export in precious metals. In the first half of the seventeenth century this concerned primarily silver for the Chinese market, later on it was gold but above all copper for the trade in India. Consequently, in the latter part of the eighteenth century, the significance of the factory in Nagasaki gradually ebbed, both for the VOC and for Japan. From 1790 only one ship was permitted to sail to Deshima every year, and in the final years of the VOC this trading post had little more than a diplomatic function.[23]

As a result of the practically continual state of war with Great Britain after the founding of the Batavian Republic in 1795, which became the legal successor to the VOC in 1799, trade to Japan under the Dutch flag virtually ground to a halt until the establishment of the Kingdom of the Netherlands in 1813. Only very occasionally indeed, in the years 1804 and 1805, were Dutch ships able to reach Deshima. As in Canton, in this period the High Government usually commissioned American ship-owners to maintain trading contacts, in addition to the occasional Danish ship. However, in 1807 the shogunate forbade American trade and consequently the incumbent *opperhoofd*, Hendrick Doeff, was left in complete isolation until the British occupation of Java (1811-1816) came to an end.

Thanks to his great diplomatic talents and his excellent relationship with the Japanese authorities, Doeff, who had been appointed in 1803, could successfully baulk the British attempts in 1808, 1813 and 1814 to take Deshima by force of arms. Hence this small factory was the only former VOC settlement in Asia at which the Dutch flag continued to fly during the Napoleonic wars. During the latter two attempts he was even able to have the Japanese bring such pressure to bear that the ships which were sent there from Batavia under a false Dutch flag by the British Lieutenant-Governor of Java, Thomas Stamford Raffles, were forced to discharge their cargoes in Nagasaki. With the profits from the sales, at one fell swoop he was able to pay off all the Dutch debts to the local authorities which had been accumulating for years.[24]

Under the terms of the Treaty of London of 13 August 1814, all the former Company possessions and settlements in South-East and East Asia, which with the exception of Deshima had successively been occupied by Great Britain in 1795-1797 and 1802-1811, were returned to the Netherlands on the basis of the pre-1795 situation. In the East Indies, it would be 1816-1817 until the handing over actually took place, and only afterwards could direct contacts between Deshima and Batavia be restored and was Hendrick Doeff at last relieved, almost fifteen years after his appointment as *opperhoofd*. Under the responsibility of the Netherlands Indies Government, the exceptional position of the Dutch settlement in Nagasaki as the only permitted Western representation in Japan continued unchanged on the old footing. From 1824 the newly founded *Nederlandsche Handel-Maatschappij* took over as the monopoly holder for the trade on Deshima.

During the final period of the exclusive Dutch-Japanese relationship neither the extent nor the value of the reciprocal trade really amounted to anything. All the more important was the Dutch connection as a medium for the transfer of Western science and technology and, conversely, of knowledge about Japan in Europe. The German-born government physician, Philipp Franz Balthasar von Siebold, played an important role in both processes. During his posting on Deshima in the years 1823-1829 and partly at the request of the Dutch government he systematically collected an enormous amount of data in order to compile a comprehensive scientific description of Japan, which effort in later years would win him a place among the academic pioneers of Japanese Studies in the Netherlands and Europe. Among his most remarkable achievements is the composition of the first detailed, reliable Western map of the whole of Japan which is reproduced in this atlas on sheets 252-253.

With the rise of the Western imperial powers in the wake of the Industrial Revolution, in which France and the United States now also took their places alongside Great Britain, from about 1840 the shogunate was put under increasing foreign pressure to relinquish its position of isolation and to open the country to European and American business interests. On the recommendation of Von Siebold, in 1844 and afterwards King Willem II twice made an attempt to persuade the Japanese government to open its ports soon by its own initiative, before this step was forced on it by military action by one or more of the powerful new industrial countries. Of course, these recommendations were primarily prompted by the wish to perpetuate the special relationship between Japan and the Netherlands by concluding at short notice a favoured nation trade treaty but, as an analysis of what sort of developments could be expected, they soon transpired to be completely justified. No satisfactory answer from the court in Edo was received to either message.

After a few earlier failed attempts by French and American squadrons, in July 1853 four American warships appeared under the command of Commodore Matthew Calbraith Perry and in the months which followed, by using explicit military threats, he was able to force the opening of the ports and the signing of an American-Japanese treaty of friendship to be implemented per 30 January 1854. A similar agreement with Great Britain followed a show of naval strength in October of that year. In 1855, under a forced agreement Russia also gained entry to Japan, and a treaty of friendship which released the NHM on Deshima from its isolation was concluded between the Netherlands and Japan in 1856. A more detailed treaty of friendship and trade was signed on 18 August 1858, following which the Dutch consulate-general moved to Edo in 1859. In February 1860 the trade mission on Deshima was closed down; in the meantime Yokohama, the port of Edo, had emerged as the uncontested new centre of foreign trade in Japan. The Dutch post on the small island in Nagasaki Bay was kept on as a vice-consulate.[25]

Dutch Studies and Japanese Studies

In a situation similar to that in Canton, the Dutch on Deshima were subjected to strict rules. With the exception of the annual court journey to Edo undertaken by the chief factor to have an audience with the shogun (granted as a 'favour' in 1641 but actually an obligation), they were not allowed to leave Deshima and could have no contacts with Japanese citizens. To ensure that they did not put down any roots, the *opperhoofd*, who was called *kapitan* here, had to be replaced every year. European women were not allowed but to satisfy the compelling needs of the ten to twenty company officials isolated on the island, the latter were permitted to avail themselves of the services of Japanese prostitutes, called *keesjes* or *keisei*, from Maruyama, the red-light area of Nagasaki. Any form of Christian service was prohibited, as was the celebration of Christmas and other religious festivals. Among the articles which the Dutch were not allowed to export under any circumstances were Japanese maps and ground-plans, and neither were they permitted to make any maps of Japan or any part of it for themselves in Deshima. Everything was kept under very strict supervision by an extensive Japanese staff of all sorts of day and night guards, coolies and other *dwarskijkers* (snoopers, informers), as these spies were called in the reports to the High Government.

As the Dutch were officially forbidden to learn Japanese, their contacts with their surroundings were carried on entirely through interpreters, whose quality could vary extraordinarily. All of them were members of a small group of licensed interpreter families, in which the profession was often passed on from father to son, but it was also possible for talented outsiders to be adopted into the system. In the course of time, far more than it did among their Chinese counterparts, a great interest in the exotic outside world which lurked behind the handful of Dutchmen on Deshima began to grow among the Japanese interpreter families. One expression of this were the translated Dutch news reports (*Oranda fusetsugaki*), in which the Company informed the shogun of important world events. Initially these reports were kept secret, but in the eighteenth century their contents gradually became more widely spread.

This Japanese curiosity eventually led to the existence of what was known as *rangaku*: the study of European works which had been imported via Deshima, especially those which dealt with practical knowledge of medicine and astronomy, both in the broadest meaning of the words, hence including botany and cartography.[26] This unique development in contemporaneous Asia began as an occasional hobby among the interpreters and some physicians, but in the second half of the eighteenth century *rangaku* became a serious science pursued by numerous interested parties, in both small informal circles and in schools. The latter were sometimes supported by members of the aristocracy and there were a remarkably high number of members of the samurai class among the *rangakusha*.

The mounting Japanese interest in foreign knowledge was principally directed towards its practical applications, that is, it was more technologically oriented than interested in the philosophical aspects of Western science. Of course, there generally was a considerable reduction and simplification, in which however the existing language barrier – for a long time there were no dictionaries or grammatical textbooks – was much less relevant to insights into concrete phenomena than it would have been for abstract ideas. The determined attempts to fit *rangaku* 'safely' into the Sino-centric, Confucian world view had much the same effect. Therefore there was absolutely no interest in the most recent discussions in Europe in the context of, for instance, the Cartesian outlook on life, but of course the same observation could be made with respect to almost the entire complement of VOC personnel. Nevertheless, it is interesting to note the emergence at an early stage of that one phenomenon which would continue to remain dominant in Japanese attitudes towards the outside world: openness to Western knowledge did not necessarily mean the adoption of Western ideas.

Although it was originally a matter for a small group of learned interpreters, *rangaku* was anything but an esoteric business. This was demonstrated among other ways by the early interest taken in Dutch Studies by a number of prominent figures in Japanese society, for instance, in the late seventeenth and early eighteenth centuries by Arai Hakuseki (1657-1725). This author of a number of learned works about the West and the Netherlands occupied an influential position as advisor to the court of Shogun Ietsugu (reigned 1709-1716) and in this capacity was the driving force behind the 1715 *shotoku* reforms mentioned earlier.[27] He was also convinced that, in contrast to its contributions to concrete, applied knowledge, the West had little to offer on the spiritual, abstract level. Under Ietsugu's successor, Yoshimune (1716-1745), *rangaku* became more of a matter of state, but once again the chief interest was in useful, practical matters such as chronology, geography, medicine and economy. During audiences in Edo, Yoshimune overwhelmed the Company envoys with a torrent of questions about Dutch history, politics and trade. Sometimes he ordered them to dance and sing, to fights duels, to demonstrate their dexterity with chopsticks or even to undress themselves. Other examples of such a broader approach dating from a somewhat later period are the writings of Aoki Konyo (1698-1796) and Noro Genjo (1693-1761), both of whom leaned heavily on the Nagasaki interpreters, including Yoshio Kosaku (1724-1800). Under Yoshimune, Dutch Studies spread from Nagasaki where it had largely been confined to the interpreter families, to the court of the shogun in Edo, where it assumed a more literary character. In Edo instead of the direct communication with Deshima, imported Dutch books served as the foundation for the study; in a certain sense this marked the beginnings of *rangaku* as a science. One mile post in this development was the publication in 1774 of the *Kaitai Shinso* (New Anatomy Book), a series of translations from Dutch compiled by the medical scholars Maeno Ryotaku (1723-1803), Sugita Gempaku (1738-1817) and Nakagawa Jun'an (1739-1786), which discussed the concepts of the sixteenth-century Flemish anatomist Vesalius in depth. The new heliocentric insights in astronomy, formulated in the early sixteenth century by Copernicus, were introduced into Japan in its own language by the geographer Motoki Ryoei (1735-1794), once again on the basis of Dutch works in this field. In 1786, one of Ryoei's housemates, Otsuki Gentaku (1757-1827) founded the *Shirando*, the first private school for *rangaku*, in Edo. His example was quickly imitated in other places in Japan, itself an illustration of the continuing institutionalization of the area of study. In the final decades before the forced 'opening' of Japan in 1853 and the years thereafter, *rangaku* institutions were placed under state supervision altogether and for a long time afterwards the central government held the monopoly on all practices of Western sciences.

The origins and consequent flourishing of *rangaku* were first and foremost the outcome of Japanese interest in the West. Conversely, among the Company officials in Japan as well one occasionally found some with an education above the average who took an actual interest in the culture of their host country. Especially in the first and final periods of the Dutch presence in Japan, when the people at the factory had relatively more room to move around, on more than one occasion there were *opperhoofden* with a real thirst for knowledge, who against the wishes of the authorities did manage to master the Japanese language and could delve at least into some parts of the indigenous society, sometimes with the help of their Japanese wives or concubines. In the Hirado period, Jacques Specx (1609-1613, 1614-1621) and François Caron (1639-1640) proved themselves excellently capable of converting their intimate experience with Japanese culture into money to the benefit of the Company. In 1645, Caron published the first systematic description of the country of Japan under the title *Beschrijvinge van het machtig Coninckrijcke Japan* (Description of the Mighty Kingdom of Japan).

At that time it was also still possible for Chinese interpreters and agents to obtain key positions in the power games played out between China and Japan. One interesting example is the Chinese merchant Li Tan, alias *Kapitein China* (Captain China), who maintained a smuggling route between Hirado and Amoy when Specx was *opperhoofd*. Li Tan was of inestimable value to the Company as a contact person with the Japanese and Chinese authorities and it was he who led the VOC to Taiwan in 1624. For a while, the founding father of the Zheng clan, Zheng Zhilong, was also in Lin Tan's service at Hirado and here a son was born to him and his Japanese wife, Zheng Chenggong, alias Coxinga, who was to expel the Dutch from Taiwan in 1662.[28] Later in the seventeenth century, in the aftermath of the closure policy from about 1635, the Chinese gradually were denied access to the Japanese coastal areas and consequently the political role of such mighty intermediaries was quickly played out. Simultaneously, the Dutch on Deshima were subjected to increasingly stricter regulations. As a result knowledge of Japanese became a rarity among them, informal intercourse with the ordinary citizens was forbidden, and for their daily communication the Company personnel were now virtually completely dependent on Japanese interpreters who worked under stringent government control and who, as in Canton, hence were no longer able to carve out an autonomous position for themselves. Despite all these restrictions, in this period an interesting exchange took place in the field of medicine, in the wake of the growing reputation of VOC surgeons with both the local government in Nagasaki and with the court in Edo.[29]

One whose name cannot be omitted from this series of influential doctors is the German Caspar Schambergen (in Japan 1649-1651), who gained quite a following from his successful treatments in Edo (*Kasuparu-ryu geka* or surgery in the manner of Caspar), trained numerous students and left behind various textbooks (*Caspar dempo*, Caspar's methods). When the Company physicians conducted their consultations, almost without exception visiting Japanese surgeons were present and these men seized the opportunity to subject their Western colleagues to a barrage of questions about Dutch methods of treatment. Later many of these questions and answers appeared in a printed version, which meant that this new medical knowledge could gradually be disseminated. Other surgeons who played a more modest but similar role were Daniel Busch (1662-1664) and Willem Hoffman (1671-1675).

The example of Willem ten Rhijne shows that conversely Japanese medical knowledge was also brought to Europe, albeit shorn of its spiritual basis. With intervals, Van Rhijne served as a doctor in the Company's service in Deshima and Edo in the years 1670-1675. This physician who had been trained in Leiden introduced the technique of Japanese acupuncture to Europe. Many of Van Rhijne's observations were later confirmed by the much more famous Dr. Engelbert Kaempfer, who was appointed surgeon on Deshima from 1690-1692. Van Rhijne and Kaempfer's medical expertise was assisted by a knowledge of botany. Their activities in Japan bore fruit in the systematic description and introduction into the West of many new plant species, via scientific publications and on a more practical level by the importation of cuttings and seeds to various botanical gardens in Europe. Kaempfer won great posthumous fame from the publication in London in 1727, eleven years after his death, of his collected writings about Japan under the title *The History of Japan*; the first Dutch edition appeared two years later as *Beschryving van Japan* (Description of Japan). Some of Kaempfer's work was actually based on unpublished reports of Governor-General Johannes Camphuys (1684-1691), who had been *opperhoofd* in Deshima three times earlier in his career.

---

22 Remmelink and Matsui Yoko, 'Sakoku or Japan "closed off"', pp. 33-54.

23 A still useful summary of Dutch-Japanese relations in the eighteenth century is to be found in Feenstra Kuiper, *Japan en de buitenwereld*, pp. 1-212.

24 Paul, *Nederlanders in Japan*, pp. 154-174, and Blussé, *Visible Cities*, pp. 90-98.

25 Yokoyama Yoshinori, 'Tension in East Asia', pp. 178-190.

26 The two best reviews are: Keene, *The Japanese Discovery of Europe*, and Goodman, *Japan and the Dutch*. See also Boxer, *Jan Compagnie in Japan*, and, as well as many others, Torii Yumiko's contribution '"Dutch Studies"', pp. 115-139 in Blussé, Remmelink en Smits, *Bridging the Divide*.

27 Arano Yasunori, 'Arai Hakuseki', p. 77.

28 Blussé, *China en de Nederlanders*, pp. 53-57.

29 Beukers, 'The Introduction of Western Medicine in Japan', pp. 103-115; Cook, *Matters of Exchange*, pp. 339-378.

Van de eerste VOC-vestiging in Hirado (Firando) zijn nauwelijks authentieke manuscriptafbeeldingen bewaard gebleven, kaarten en plattegronden evenmin als aanzichten. Ter aanvulling op en correctie van het merkwaardige Hollandse dorpsgezicht dat Von Siebold in 1832 in het eerste deel van zijn *Nippon* opnam als afbeelding van de 'Factory der Nederlanders op Firato' (zie blad 263) is hier de enige min of meer betrouwbare weergave van de vestiging als geheel uit de zeventiende eeuw gereproduceerd. Het betreft de kaart met aanzicht in vogelvlucht uit de grote overzichtsatlas van Isaak de Graaf uit ca. 1695 naar een niet meer bestaand origineel uit 1621, die zich tegenwoordig bevindt in het Nationaal Archief onder inventarisnummer 4.VEL 1124. Voor een uitvoeriger beschrijving, zie Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-40c.

Scarcely any authentic manuscript depictions remain of the first VOC establishment in Hirado (Firando), either maps and plans or views. As a supplement and correction to the curious Dutch village scene that Von Siebold included in the first volume of his *Nippon* in 1832 as a depiction of the 'Factory of the Dutch at Firato' (see sheet 263), here the only more or less accurate picture of the establishment as a whole from the seventeenth century has been reproduced. This is the map with a view in bird's-eye perspective from the large general atlas of Isaak de Graaf from about 1695 after a no longer extant original from 1621. It is at present in the Netherlands National Archives, listed with the number 4.VEL 1124. For a more detailed description, see Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-40c.

A large number of maps and topographical drawings made by Engelbert Kaempfer in the original notations he recorded in Siam and Japan in 1690-1694 are now in the collection of the British Library in London and have been reproduced in this atlas on sheets 64-69, 247, 266-277, 285-294, 302-303 en 306-309.

Some of the important names among their colleagues on Deshima at a later date are the Swedish doctor and botanist Karl Pieter Thunberg (in Japan 1775-1776) and, in the nineteenth century, the government physician and scholar Philipp Franz Balthasar von Siebold (1823-1829) who was mentioned above, both of whom published a *Flora Japonica* (in 1784 and 1835 respectively, the latter finished posthumously in 1870). As authoritative representatives of Western science, both, but Von Siebold in particular, were able to obtain an uncommon degree of freedom of movement. For instance, Von Siebold was allowed to live in Nagasaki itself, where he was head of a small hospital with an adjoining medical school. This position made it possible for him to assemble a large collection of Japanese artefacts, including a great number of Japanese maps, the export of which was still forbidden at that time. This contraband was discovered by the authorities at the end of 1828, shortly before Von Siebold's planned departure to Batavia. As a consequence, after a protracted investigation he was banned from Japan in October 1829. He was only able to return to Japan in 1859, after the signing of the Dutch-Japanese treaty of friendship in 1858, where he continued to work until 1862, among other things as an interpreter and diplomat. The first part of his German-language edition of his great, multi-volume survey of Japan: *Nippon. Archiv zur Beschreibung von Japan und dessen Neben- und Schutzländeren: Jezo mit den Südlichen Kurilen, Krafto, Kôrai und den Liu-kiu-Inseln*, was published in 1832. Originally nine volumes in all were planned, but only seven were finished; the publication of the final volumes only took place in 1882, sixteen years after his death.

Von Siebold and Hendrick Doeff, who had made use of his almost fifteen years of forced residence as *opperhoofd* on Deshima to compile the first complete Japanese-Dutch dictionary, can be regarded as the later successors to praiseworthy, hands-on experts like Specx and Caron from the initial period, who just as they had mastered Japanese and had revealed a great interest in the indigenous culture and society. Another who undoubtedly played a significant role in disseminating knowledge about Japan in the Netherlands was Doeff's successor, Jan Cock Blomhoff (1817-1823), who as Von Siebold would do after him, made an extensive collection of all sorts of Japanese artefacts which he was able to bring to the Netherlands without any difficulty. Among these items were a large number of Japanese manuscript maps, which were handed over to the Dutch government in 1826 and were later discovered to be almost identical to Von Siebold's contested contraband. Thanks to Blomhoff's more diplomatic conduct, however, his map collection had caused no problems at all when he left Japan.

The last of the scholars in Dutch service who should be mentioned here for their contributions to Western knowledge of Japan, once more from a slightly earlier period, is the surgeon Isaac Titsingh, who was appointed *opperhoofd* of Deshima three times between 1779 and 1785. In later years Titsingh served as Director in Bengal and in 1792-1794 he was a member of the Council of the Indies in Batavia, in which capacity he was made head of the last VOC embassy to the imperial court in Peking in 1794-1795. Isaac Titsingh was one of the rare true scholars in the service of the VOC and moreover one of the few servants whose extensive personal correspondence has been preserved. These letters not only offer a glimpse of his great interest in and knowledge of Japanese culture, they also reveal the extent and versatility of his circle of intellectual correspondents in Europe and Japan. Among them were the famous English scholar of India William Jones (1746-1794), the French scholar of China Jean-Pierre Abel-Rémusat (1788-1823) and the Japanese *daimyo* and *rangaku* scholar Kutsuki Masatsuna (1750-1802). The last-mentioned was also the patron of Otsuki Gentaku, who established the first private *rangaku* school in 1786.[30] Masatsuna had nothing but praise for Titsingh and the Netherlands and wrote (in a later translation):

'It is a pretentious habit to call China the "Middle Kingdom" and it is irrational to imitate it. In order to know all about the geography of many countries and escape this bad custom, I looked to the Netherlands, a country which trades with all the countries of the world and I learned Dutch. As I expected, their descriptions were ten, no, a hundred times more detailed than those of the Chinese.'[31]

This quotation is an excellent example of the sincere Japanese interest at this time for the Netherlands, delineated here in such cosmopolitan terms, and also shows that this interest among Japanese intellectuals arouse doubts about their own Sino-centric view of the world and consequently about the existing social order in Japan. Conversely, in Europe the first acquaintance with Japanese culture in a small, enlightened circle occasionally also raised reflections which questioned their own values. This all goes to show that in the end Japanese-Dutch relations rose above purely commercial interests and, above all in the late Company period and in the nineteenth century, played a pioneering role in the intellectual interchange between Japan and the West.[32]

Mainland South-East Asia (1601-1767)

Right from its earliest beginnings, the establishment of trading posts on the mainland of South-East Asia was a consequence of the VOC's firm intention to gain entry to the Chinese silk market, which was of crucial importance to obtaining precious metals from Japan. The closed trade policy of Ming China and the presence of Portuguese in Macau meant that it was always imperative to have alternative products available to sell on the Japanese market, some of which could be found in Mainland South-East Asia: deerskins from Siam, benzoin resin from Cambodia, silk from Tonkin, and, to a growing extent, sugar from all these areas. Although Siam, Cambodia and Tonkin were of some importance as suppliers of rice to Batavia and, at a later stage, also to Malacca and Taiwan, in fact directly or indirectly all the Company settlements on the mainland of South-East Asia were supplementary to the trade with China and Japan. It is therefore not surprising that with the decline of the Japanese trade at the end of the seventeenth century, these offices were also deprived of a considerable amount of their importance (Siam) or were even shut down completely (Burma, Cambodia, Tonkin). At the same time, it also became obvious that it would be increasingly difficult to compete in these areas with the rapidly growing Chinese trading networks, which later in the eighteenth century claimed most of what previously had been the VOC's business, including the trade to Batavia. Trying to cope with these new conditions, the Company strove to keep its place in the regional trade as best it could, but after the turn of the century its focus gradually shifted to the export of tea to Europe, directly from China via Canton or Batavia.

What did the rulers in Mainland South-East Asia think about these developments, and to what extent could it have been in their interest to admit the VOC to their realms?[33] They were also very well aware of the overriding importance of China, which was manifested in their regions among other ways by various tributary relationships with the empire. Throughout

---

30 For Titsingh, see Lequin, *Isaac Titsingh*.

31 As quoted in Torii Yumiko, '"Dutch Studies"', p. 136.

32 Westeijn, "*Spinoza Sinicus*", pp. 537-561.

33 A complete review of the history of continental South-East Asia is offered in Lieberman, *Strange Parallels*. See also Volume 1 of Tarling (ed.), *The Cambridge History of Southeast Asia*, pp. 341-612.

Rangaku in de praktijk: de Edose geleerde 'hollandoloog' Otsuki Gentaku, in 1786 oprichter van de eerste particuliere school voor westerse wetenschappen in Japan, viert hier in deze *Shirando* met zijn discipelen op 1 januari 1795 op Nederlandse wijze Nieuwjaar. De meester zelf zit op een stoel na afloop van de maaltijd van Hollandse kost een Goudse pijp te roken en is als enige in het gezelschap westers gekleed; enkele anderen drinken elkaar toe met een glas wijn. Deze bijzondere Japanse tekening is gereproduceerd uit de collectie van het Nationaal Archief, 1.11.01.01 1009.

Rangaku in practice: the Edo scholar and 'Hollandologist', Otsuki Gentaku, who in 1786 founded the first private school for Western sciences in Japan, is seen here in this *Shirando* celebrating New Year in the Dutch manner with his disciples on 1 January 1795. The master himself is sitting on a chair after the meal of Dutch fare smoking a Gouda pipe and is the only one of the company dressed in the Western way; several others are toasting each other with a glass of wine. This remarkable Japanese drawing has been reproduced from the collection of the Netherlands National Archives, 1.11.01.01 1009.

South-East Asia, the payment of tribute was recognized as a condition for the establishment of trading relations. For instance, in the seventeenth century, the small states in the north of the Malay Peninsula and Jambi on the east coast of Sumatra sent a tribute of *bunga emas* (golden flowers) to Siam as a prelude to the opening of trading links with that country on the highest level, that is, in the form of exchanging gifts between the royal courts. Consequently, here the VOC too found itself obliged to conduct the bulk of its trade by way of gifts to regional rulers.

In the eighteenth century, the political and cultural influence traditionally exerted by China in the region became increasingly linked to various networks of Chinese traders and other immigrants, who were playing an ever more important role in the local economies. This was true for instance of the mining of silver in North Burma, copper in North Vietnam and tin in the Malay Peninsula, but could equally apply to the reclamation of new agricultural land, as in South Vietnam. Moreover, there were the old ties with South Asia, obviously present in the culture of the royal courts and in the predominance of Theravada Buddhism. Since the fifteenth century strong Islamic influences had spread as well, penetrating into the interior from the coastal places where they had been brought by contacts with Arab, Persian and Malay merchant-preachers. In this context the expansion of the European Christian sphere of influence in the sixteenth and seventeenth centuries was therefore not a drastic new development in South-East Asia. Traditionally, in a cultural sense the principalities in the region had been characterized by a pragmatic eclecticism, under which all sorts of religious traditions were tolerated and could exist alongside one another.

Opting for Islam, as in the case of King Ibrahim (Ramadhipati I, r. 1642-1658) in Cambodia, was seldom completely explicit and absolute. The rulers of South-East Asia usually saw no advantage in exploiting religious differences, as they were dependent on foreign trading contacts and on perpetuating their legitimacy as overlords; in the existing traditions they sought above all to obtain as great as possible recognition and aura for their kingship. In the seventeenth century, when the maritime trade of these principalities grew in significance, this tendency only intensified and at the courts Persians, Japanese, Malays, Europeans and Chinese alternately dominated and occupied the highest administrative posts. As in India, but completely different to the situation in China and Japan, there was a relatively open climate of settlement in which merchants from all corners of the world, including the Dutch, could carve themselves a niche fairly easily.

In contrast to India and China, rulers on the mainland of South-East Asia exercised a great deal of power over relatively few people. The laborious opening up and reclamation of the thickly wooded, primarily mountainous terrain in the interior meant that the cultivated land here resembled an archipelago of densely populated rice-cultivating areas in the midst of an endless tropical wilderness. Because of the scattered pattern of settlement, the rulers were not so concerned with controlling the agricultural areas as they were with exercising power over the population and their (military and agrarian) services. The great rivers and the coastal areas along which the principal states developed: Burma in the basin of the Irrawaddy, Siam on the Chao Phraya, Lan Sang, Cambodia and Champa on the Mekong, Cochin-China along the Vietnamese coast and Tonkin on the Red River, were crucial to irrigation and as venues of communication. State control in the vicinity of these main arteries of economic and political life was maximal. When they are compared to the areas farther to the west around the Indian Ocean, the most striking fact about these kingdoms was the circumstance that the Company had to pursue its business exclusively with the rulers and with the intermediaries who acted as their agents. Despite the absence of major ideological constraints, there was no question of a free market; the court dominated foreign trade. In this system, the ruler was the chief merchant and even held monopoly rights in many cases. The VOC, which also strove to obtain exclusive trade on the basis of contracts, fitted perfectly into this pattern of royal power combined with trade.

In the early seventeenth century, the rulers concerned usually found it an attractive proposition to engage in diplomatic and economic relations with the Dutch. In this period, echoing what happened with the first contacts with Persia, Japan, Johor and Aceh, the courts sought contact by the exchange of letters and gifts with a royal counterpart of equal status, who in the case of the Republic could only be the stadtholder. In 1608, an embassy from the king of Siam arrived in the Republic and it was received with great pomp and ceremony. The Dutch party seized upon the occasion as a good opportunity to cultivate permanent prestige in this important kingdom and to eliminate once and for all the hostile influence there of the Portuguese, who had managed to saddle the Republic with the image of a state of pirates and bandits in various courts in the region. Now the Siamese envoys had the chance to witness with their own eyes that the Dutch were not simply nomadic pirates, but a nation of honourable merchants, farmers and craftsmen who lived a civilized life in towns and villages in the middle of prosperous estates. To both Prince Maurice and the Siamese ruler, Ekathostarot (r. 1605-1610), the success of this distant foreign mission and the related exhibition of exotica and technological novelties including a demonstration to the envoys of Hans Lipperhey's new telescope, confirmed the cosmopolitan stature of their leadership.[34]

As far as actual trade was concerned, the rulers could confine themselves to contacts with the High Government in Batavia. Their greatest interest was in selling their own monopoly products (tin, deerskins, rice and silk and to a lesser extent sappan wood, benzoin resin, lacquer, musk, ivory) and in the transhipment of Chinese imports (silk and gold). Their purchases included precious metals, particularly silver and copper from Japan (some as coin, called *kasjes*), in addition to modest quantities of Indian textiles, spices, sandalwood and varied other products, and finally, last but not least, European arms and other military equipment such as bronze and cast-iron cannon, muskets, salpetre and sulphur. Some of these imports were exchanged in the form of gifts; after all it was impossible to trade regularly without offering articles which featured high on the wish list of rulers and their chief ministers, among them precious stones, horses and firearms.

The proportion of the military component in this package is a clue to the fact that the VOC was seen as an important potential military ally. Besides being supplied with the most modern firearms, the rulers' principal interest was mostly in obtaining the use of Company ships against rival kingdoms. In the first decades of its existence, the Company did indeed have a tendency to offer military support in regional conflicts to rulers with whom there was an opportunity to conclude lucrative trade contracts. For a while after 1640, VOC ships supported both the Trinh-Tonkinese attack on Nguyen Cochin-China (1642-1643) and Siamese intervention in the Malay provinces of Ligor (Nakhon Si Thammarat), Songkhla, Phatthalung, Patani and Kedah (between 1634 and 1649). On account of flawed reciprocal co-operation these joint operations were not very successful and in 1643 a Company squadron even suffered a painful defeat at the hands of the Nguyen galleys in the mouth of the Gianh (Giang) River in Central Vietnam.[35] Although the heavily armed European ships were superior on the open sea, hampered by their deeper draft and limited manoeuvrability they often proved rather vulnerable in the shallow coastal waters of South-East Asia. However, whether successfully so or not, here just as in West and South Asia in the seventeenth century the Company repeatedly sought to collaborate with the established political powers, in the hope that by doing so it would be granted favourable trading conditions. Conversely, this VOC policy gave the rulers additional stature and more financial and military elbow room, which considerably strengthened the existing tendency towards centralization in this period.

One of the characteristics of South-East Asia was that the rulers themselves actively participated in foreign trade, while generally speaking the common population remained fairly passive in this field. The actual trade was usually run by foreigners

34 Ten Brummelhuis, *Merchant, Courtier and Diplomat*, pp. 10-11; Zoomers and Zuidervaart, *Embassies of the King of Siam*.

35 Li Tana, *Nguyen Cochinchina*, pp. 176-179. See also Buch, *De Oost-Indische Compagnie en Quinam*, pp. 74-104, and, in French: Buch, *La Compagnie*, 36, pp. 165-196.

of various origins, who were able to attain prominent administrative posts and could achieve great power. As they had no deeply rooted ties in the region, they continued to be strongly dependent on the ruler, who could therefore replace them fairly easily with members of other rival groups. A pertinent example of this was in Siam with the alternation of dominant Persian (c. 1655-1678), European (c. 1680-1688) and Chinese (post c. 1700) influences, when prominent members of these groups successively occupied the powerful position of *phraklang* (councillor, minister of finance and foreign trade) or were appointed governor of important outposts such as Mergui or Ujang.

This succession of foreign high officials continually led to changes in the commercial orientation and could occasionally be the reason for a cultural turnabout, introducing new influences to, for instance, the ceremonial, fashion and the culinary preferences of the court. During the reign of King Narai (1657-1689), the Persian *phraklang* Abdurrazzaq and Aqa Muhammad Astarabadi did not confine themselves to the promotion of Siamese-Persian trading ties, but were also instrumental in the adoption of Persian court culture in Ayutthaya for a short but momentous period. After them, until 1688 it was the Greek Constantine Gerakis alias Phaulkon who took foreign interests to heart at the Siamese Court. He was keen to promote both English private trade and that of the French East India Company, which sent a large embassy to Ayutthaya in 1685 in the name of King Louis XIV. Following in his footsteps the Afghan Husain Khan was able to accumulate great power as a personal friend of King Phetracha (1689-1703), who like Husain Khan was a lover of race horses.[36] Foreign merchants occasionally also played an important political role at the courts of other rulers on the Mainland, although usually of short duration. Shortly before the middle of the seventeenth century, the great influence exerted by Muslim Malay and Champa traders in Cambodia, for instance, led to the conversion of King Ramadhipati I to Raja Ibrahim.[37] In the same period in Tonkin Japanese traders tended to dominate, chief among them the merchant Resimon.[38] In the eighteenth century, the influence of Chinese intermediaries grew more prominent everywhere in the region; in Siam, a Chinese courtier even managed to accede to the throne (Phya Taksin, 1767-1782).[39]

In this context, it is remarkable that, as an organization of foreign traders in Mainland South-East Asia, the Company never actually infiltrated or wanted to infiltrate the regional states to a similar extent. In principle, the institutional structure of the VOC did not make it easy for its personnel to serve two masters, but nevertheless on a regional level there have been cases of Company officials indeed achieving influential positions at royal courts. The most outstanding example is provided by the surgeon family of the Brochebourdes, who were held in high esteem in Ayutthaya and for three generations (between c. 1670 and 1730) acted as the most important intermediaries between the Siamese court and the VOC.[40] As did for instance gunners and artists, Dutch and other European physicians possessed Western knowledge and expertise which could win them a privileged position with the indigenous rulers and in the Company era they were to be found all over Asia working as well-informed intermediaries between the courts and the High Government. Usually in the kingdoms of Mainland South East Asia they had more direct contact with the rulers than they would ever have been allowed in the bureaucratic structure of China or Japan, but the downside was that they were dependent on the caprices of their masters. Eventually, it was mostly the relatively limited trading interests of the VOC in these parts which obstructed the chances of its intermediaries of ever being able to attain great personal power and influence.

Patani, Siam (Thailand), Cambodia

In the discussions of the various VOC settlements in this area, priority has to be given to Patani (Pattani) on the north-east coast of the Malay Peninsula, where lodges had already been established by the *Oude Compagnie* (Old Company), the *Zeeuwse Compagnie* (Zeeland Company) and the *Amsterdamse Compagnie* (Amsterdam Company) in 1601-1602. The chief reason for this early Dutch interest was the fact that through this port some access could be obtained to the Chinese and Japanese markets, which would otherwise have been impossible because of the restricted trade policy of the Ming emperors. Patani was considered a more or less autonomous Chinese trading port outside China, where it was also possible for Japanese traders to pursue their commerce freely. The imperial prohibition on direct trade between China and Japan issued in 1557 turned out to be a important impetus for the market centres in South-East Asia, in particular Ayutthaya, Faifo (Hoi An) and also Patani, which all now concentrated on the transhipment of Chinese silk and Japanese silver. Patani had the additional advantage of being able to supply pepper, which meant that this town and Aceh in the early years of Dutch trade with Asia were considered excellent staple centres. After the establishment of trading offices in Japan (1609), the Pescadores (1622) and later Taiwan (1624), not to mention the foundation of the Company's administrative centre at Batavia (1619), the function of Patani soon dwindled. Its situation was not helped by the fact that the supply of both pepper and rice from the interior continually failed to reach expectations. The lodge was closed definitively in 1623 on the orders of Governor-General Coen.[41]

Although *de facto* Patani could operate autonomously, the local rulers had a formal tributary relationship with Siam. In the middle of 1604, on the orders of Admiral Wybrant van Warwijck a diplomatic mission headed by Merchant Cornelis Specx and the bookkeeper Lambert Jacobsz Heijn was dispatched from Patani to the court at Ayutthaya. It carried a petition to King Naresuan (1590-1605) requesting him to be allowed to participate in the next Siamese embassy to China. On the Dutch side, the plan was to gain entry to the Chinese market for the Company via a circuitous route, but eventually the mission was cancelled. However, the contact did lead to the VOC being the first European mercantile power to open a trading office in Siam. Heijn's embassy also instigated the voyage of the earlier mentioned Siamese delegation to the Republic in 1608, on board Cornelis Matelieff's return fleet. In that same year, the lodge in Ayutthaya was set up as the main office in Siam: it was maintained with short intervals (1622-1624; 1629-1633; 1663-1664; 1705-1706; 1740-1754) until Siam was occupied by the Burmese in 1767.[42]

As in Patani, the initial Company interest in Siam was principally in the Chinese silk trade, but after the office was established in Hirado in 1609, it shifted to the direct trade in Siamese deer- and rayskins with Japan. Moreover, after 1619, the importance of the supplies of rice, coconut oil and wood to Batavia grew. In the 1630s and 1640s, this pattern was reinforced because Japanese traders were no longer allowed to maintain overseas contacts and as well as in Batavia, there was now a growing demand for Siamese rice from the new settlements in Malacca and Taiwan. Both these factors also played a main role in the opening of a factory in Cambodia in 1620 near Oudong (Odongk) or Lovek (*Laweck* or *Lauwecq* in Dutch records), the then capital at some distance to the north-west of present-day Phnom Penh, but, because of the political instability in that kingdom, this settlement had a much briefer and more irregular existence (1620-1622; 1636-1643; 1656-1658; 1664-1667). Siam had some additional advantages in being able to supply sappan wood, ivory and above all tin, which was purchased via the VOC office in Ligor from 1642. The first lodge in this port at the same location as present-day Nakhon Si Thammarat, c. 200 kilometres north-west of Patani, had been established in 1612; from 1642-1664 it fell under the authority of Malacca, and then of Ayutthaya. Here the Company nominally acquired the export monopoly on tin, which in practice however proved difficult to maintain. Moreover, from around 1710, tin could be acquired in far larger quantities and more cheaply from Bangka or Palembang, and before that was also supplied by the Malay sultanates of Perak and Kedah. And until the early eighteenth century, a higher quality sandalwood could be obtained from Timor and Bima (Sumbawa) as an alternative to the deliveries from Ligor. Despite these drawbacks, the VOC maintained this factory, with intervals such as that in the years 1734-1754, until 1756.[43]

As both places appeared to have much the same commodities to offer, Cambodia seemed to be a reasonable alternative to the VOC to its settlement in Siam.[44] Venturing farther upstream on the Mekong, in 1641 the Company even explored the trading possibilities of *Lauwenlandt* (Laos), hidden deep in the interior, but this spectacular expedition under the leadership of Junior merchant Geeraerd van Wusthof remained a one-off experiment. With the possibility of exchanging Ayutthaya for Lovek in the rival Buddhist state of Cambodia, the VOC in principle had a not insignificant lever in its dealings with the Siamese rulers. There was a comparable situation in Vietnam, where the Dutch constantly had to compromise with the rivalry between the Trinh in the north and the Nguyen in the south, but nevertheless could sometimes turn the split to their advantage. As a rule, the Company chose the most stable kingdoms and hence the highest guarantee that the trade agreements concluded would in fact be honoured. Consequently, Siam was perhaps not the most profitable settlement for the VOC, but the relationship with the rulers eventually proved the most durable one in the region.

Siamese-Dutch relations were particularly strong during the reign of King Prasat Thong (1629-1656). The Company's preference for Siam was recognized anew after the brief crisis in 1663-1664, when the VOC was forced to close its factory for a short while following a conflict with King Narai (1656-1689). In return for the re-opening of the factory, the king showed himself willing to sign a new treaty, which contained an advantageous monopoly arrangement for both parties. The Company was awarded the sole rights to the export of deerskins and tin (in Ligor), on the condition that a fixed proportion of the production and export would be handed over to the king beforehand 'for personal use'; this made him in fact a co-monopolist. In the import market, the VOC was completely subject to the royal monopoly; just as the other traders, it had to deliver the products it imported into Siam to the royal warehouses, where the amount of the sales and the prices were set by officials. In its own way, the Company tried to spike the guns of its Asian competitors in the Japan trade by having included in the 1664 treaty that Chinese personnel could not be employed on Siamese ships. This regulation was especially aimed at the Chinese factors in the maritime empire of the Zheng clan, which had conquered Taiwan in 1662 and would expell the Dutch from Cambodia in 1667.[45]

After the forced withdrawal of the French Company and the death of its advocate, Phaulkon, in 1688, under the new king, Petraja (Phetracha), Siam oriented itself increasingly to the East: Japan, Tonkin, Manila and above all China, a tendency which was continued after his death in 1703 until deep into the eighteenth century. Under this new government, the VOC was the only Western trading company which was permitted to maintain a permanent representation in Siam. At the same time, with the gradual disappearance of the exports of skins to Japan and of rice to Batavia and Malacca, even more than it had been before, the trade between the VOC and Siam became the exclusive business of the king. Tin from Ligor was the only commodity which could still play a role of any significance for the Company, as a means of exchange in the tea trade with China. Towards the end of the seventeenth century, the import of textiles from India by the VOC steadily decreased as a result of ever stronger Indian and English competition. Furthermore, by then the Siamese kings had set up their own trading network in the western Indian Ocean, actually extending as far as Surat, making the textile business in Siam even less dependent on the Company's supplies.

The end of the Dutch presence in Siam, which had actually been of very little significance since the lodge in Ligor closed in 1756, nevertheless came rather unexpectedly. In 1760 the kingdom became embroiled in a disastrous war with its neighbour Burma, which was once again reunited under one royal authority after a protracted internal struggle. After a large area of Siam had gradually been occupied by Burmese invasion armies, at the end of 1765 the capital Ayuttthaya was encircled. It finally fell into the hands of the invaders at the beginning of April 1767 and the Company had no option but to leave its factory, located a little farther to the south on the Chao Phraya, for good. The city and the Dutch settlement were thoroughly plundered and destroyed, after which Ayutthaya was never reinstated as capital by later Siamese kings. In 1782, King Rama I built his palace at a new location near Bangkok, the fortified toll station and outer port of Ayutthaya 70 kilometres downstream on the Chao Phraya (pages 62-63), where the VOC never established a lodge at any later date.[46]

Vietnam (1637-1700)

In the seventeenth century, Vietnam consisted of four political entities, of which the two most powerful were part of the empire under the imperial Le dynasty. In practice they were ruled by two autonomous royal houses: the Trinh in the densely populated northern areas (Dang Ngoai, literally 'outside region', known in the West as Tonkin) around the Red River with their administrative centre at Thang Long (Hanoi), and the Nguyen along the coastal area of central Vietnam (Dang Trong, 'inner region', Cochin-China and Quinam in contemporary European sources) whose capital was Phu Zuan (*Poefoe* or *Foefoe* according to the Dutch) and most important commercial centre Faifo (Hoi An). Until the end of the century, on the fringes of their own domain both states had to contend with rival dynasties: the Trinh with the Mac principality at Cao Bang in the northernmost part of Vietnam and the Nguyen with non-Vietnamese Champa (*Tsiompa* in Dutch records) in the far south.

The Trinh and Nguyen ruled over completely different states. From time immemorial the more traditional north had been strictly centred on rice production and was strongly oriented towards China and a Confucian state philosophy. The Nguyen domain was a much more recent kingdom with a predominantly maritime and commercial orientation and with an increasingly important agricultural area in the south, which was steadily expanded by new reclamations. This 'march towards the south' (*Nam tien*) was made possible by the rising commercial income in Faifo and by the colonization of the southern border areas by Ming adherents who had fled from China. Between 1627 and 1679, the Trinh and the Nguyen fought a virtually constant war with each other, in which both parties sought the assistance of the VOC in the form of supplies of arms and the use of Company ships.[47]

As they were in Siam and Cambodia, from the beginning the trading contacts between the VOC and Vietnam were completely dominated by the Japanese trade. From the 1630s, the policy of closure implemented by the shogunate made it impossible for Japanese settled in Vietnam to continue trading with their homeland and in Tonkin and Quinam, too, the VOC did its utmost to profit from this new situation by taking over these relations itself. In this the Company concentrated mainly on northern Tonkin, where a factory was established in 1637 for the purchase of large quantities of the silk which was so important to the Japanese market. There was also a lodge at Faifo between 1633 and 1638 but, in order not to endanger the budding relationship with the Trinh administration in Tonkin, it was decided it would be better to close down this post, which was proving an uphill battle to control anyway. As it did elsewhere, in Vietnam the VOC preferred to do business with an authoritarian government, like that in Tonkin, rather than having to compete with Chinese and Portuguese on a relatively free market like Faifo. Furthermore, Tonkin was located far closer to China which allowed for a limited additional trade in gold, musk and sandalwood. From 1661, the Company even made attempts to attract all this to itself via a new trading post at Tinnam, right on the Chinese border in the present-day north-eastern province of Quang Ninh. However, the Trinh administration refused to swallow this and it had to be abandoned in 1664.

As elsewhere in continental South-East Asia, the bulk of the Company trade in Vietnam was carried on with the rulers, or rather their officials, and all sorts of intermediaries. In Tonkin, the VOC paid no import or export duties but it had to hand over a fixed proportion of the silver shipped in from Japan in the form of annual gifts. The same principle applied to the export of silk, and combined these contributions ensured the Company's privilege of being free to pursue trade in Tonkin. With the help of this income, not to mention the gifts of military equipment, the Trinh rulers built up a considerable advantage over their rivals in the south. After the VOC had made the unequivocal choice for Tonkin in 1638, its relationship with the Nguyen was profoundly disturbed, so much so that between 1641 and 1651, scores of VOC officials who were stranded in the southern kingdom were held prisoner there. After these hostages had been freed at last in 1651, a new contract was concluded and a lodge was opened again in Faifo. This had to be abandoned within a year as the result of new incidents with the ruler, Nguyen Phuc Tan (r. 1648-1687), who continued to harbour suspicions of the Company on account of its presumed northern sympathies.

Around 1660 the trade with Tonkin began to ease off because the Company was now putting increasing amounts of Bengal silk on the Japanese market. From 1668, the most important import commodity was no longer silver, the export of which had been forbidden by the shogunate, but minted and unminted copper. In the 1670s, the competition offered by Chinese, English and French traders strongly increased and in 1685 the introduction of the Japanese import ceiling sounded the death knell for the export of Tonkinese silk to Japan. In later years, the sale of other export products like items of silk clothing (*peling*), musk and ceramics proved no alternative, and in 1700 the lodge had to be closed altogether.[48]

Burma (1634-1680)

To a certain extent, Burma (nowadays Myanmar) fitted less into the trading pattern on the Mainland of South-East Asia already sketched. The VOC settlements in Syriam, Pegu, Ava and Prome founded in 1634 did not fall directly under Batavia but under the governor of Coromandel in Pulicat. Initially this was true as well for the office on the west coast in the kingdom of Arakan, which partly because of its orientation on the Ganges delta and being protected by the natural barrier of the Arakan Mountains was able to maintain itself as an autonomous state until 1784 (See Volume VI: *India, Persia, Arabian Peninsula*). Pegu, the more maritime oriented southern part of Burma chiefly populated by the Mon, had also maintained ties with India since the fifteenth century. In contrast, Ava, the northern continental part of Burma which formed the heartland of the Shan kingdoms around present-day Mandalay, was traditionally more closely connected with China.

In the VOC era, Burma was united into one kingdom under the Toungoo dynasty (1539-1752), whose first capital was Pegu in the south. The Irrawaddy formed the country's central artery of communication between north and south. As in other parts of South-East Asia, in the sixteenth and the early seventeenth centuries the importance of the coastal areas of Burma had grown considerably, and the resultant mounting administrative and economic divergence between the two major parts of the realm increasingly forced the Burmese kings into a difficult geopolitical split. By about 1600 Arakan was able to seize the opportunity offered by this situation by making itself master, with Portuguese assistance, of large areas around the ports of Martaban and Moulmein in the very south of Pegu and of Tovay in Tenasserim. However, under King Anaupetlun (1605-1628) the southern provinces were once again incorporated and in 1635 his successor, Thalun (1629-1648), decided to abandon the coast and to settle in a new capital in the north, Ava. As in Japan, this renewed orientation towards the interior was a choice for political stability and control and certainly not for isolation. In fact, a year earlier at his invitation, new lodges had been opened by the VOC in various places in Burma, in the south (Syriam and Pegu), the centre (Prome) and in the north (Ava).[49]

Naturally the choice of Ava was a choice for neighbouring China. From this point of view, the political developments in Burma in the latter part of the seventeenth century fitted in very well with those in the rest of Mainland South-East Asia, certainly much more than those in Arakan. In this period, a significant trade developed between Ava and the south-east of China via the border post of Bhamo, most of which was dominated by Muslim Hui merchants. The most important commodity exported along this route was Burmese cotton, which was exchanged for Chinese copper money. Because of the large-scale, protracted military operations of the Manchus in Yunnan against the remnants of the Ming supporters (1658-1662) and a later revolt in this area (1676-1681), large numbers of both old Ming and new Qing coins came into circulation in Burma. In the 1650s and 1660s the VOC was also able to profit from these imports of Chinese copper, which was in demand in Bengal and Coromandel. After the loss of Taiwan in 1662, just as in Tinnam in Tonkin, attempts were made to cultivate a more direct relationship with China from Bhoma, but in this case too the ruler did not reciprocate for fear of an ever stronger Chinese hold on Burmese internal affairs.

For the VOC, Burma was important as an outlet for (generally simple) Indian textiles and red cotton yarns, even though to the annoyance of the Company the prices of the imported textiles were fixed at a very low level by the Burmese government. To prevent contraband, every item of clothing imported was marked. Other sales were hampered by high import duties (14%) and by the extra expenses incurred for gifts for the ruler and all sorts of other government officials. As in Siam and Tonkin, in Burma the king was the principal merchant and he allowed his rivals very little room to manoeuvre. As well as in Chinese copper cash and some gold, goods were paid for in *ganza*, an alloy of copper and lead, which was used for this purpose in Burma alongside silver, and in a varied choice of other Burmese goods such as tin, teak wood, oil, ivory, long peppers, lacquer and musk. Specific items for the Japanese market were *cachou*, a paint extract from the wood of an indigenous acacia species, and *namrack*, liquid black lacquer. In contrast to the settlements on the mainland to the east of the Malay Peninsula, in Burma there was never any question of direct traffic with Japan through Japanese or Chinese traders, but as were Siam and Cambodia, the country was quite an important exporter of rice; Burma itself chiefly supplied Ceylon, Arakan rice mostly went to Batavia.

Generally speaking, in their entirety the Burmese goods were of trifling importance to the VOC's business. In later years, it could only operate there at a profit thanks to a system in which results on sales could be cashed as bills of exchange in Coromandel and Bengal with Indian merchants who traded in Burma, without any need to import precious metals from Japan or Europe. In 1680, the High Government finally closed its three remaining Burmese factories (Prome had been shut in 1655), despite the reasonable profits in the previous years, on the grounds that entry to China via Bhamo was likely to remain blocked and, in the meantime, it had become increasingly difficult to compete locally with private Indian, European and Armenian traders. In those closing decades of the seventeenth century, the Company went through a phase of general

---

36 Dhiravat na Pombejra, *Court, Company, and Campong*; Dhiravat na Pombejra, 'Ayuthaya at the End of the Seventeenth Century', pp. 250-273; Aubin, 'Les Persans', pp. 95-126; Subrahmanyam, 'Iranians abroad', 340-363; Van Goor, *Kooplieden, predikanten en bestuurders*, pp. 16-58.

37 Kersten, 'Cambodia's Muslim King', pp. 1-22.

38 Buch, *La Compagnie*, 37, pp. 126 ff., and Hoang Anh Tuan, *Silk for Silver*, pp. 55-56; 93-94; 109-110; 169-171.

39 Wyatt, *Thailand*, pp. 139-145.

40 Dhiravat na Pombejra, *Court, Company, and Campong*, pp. 25-39.

41 Terpstra, *De factorij der Oostindische Compagnie te Patani*.

42 Reviews of Dutch-Siamese relations are given in Van Brummelhuis, *Merchant, Courtier and Diplomat*, furthermore in Vinal Smith, *The Dutch in Seventeenth-century Thailand*, and, in particular for an overall picture, in Bhawan Ruangsilp, *Dutch East India Company Merchants*.

43 Jacobs, *Koopman in Azië*, pp. 157-162.

44 Muller, *De Oost-Indische Compagnie*, pp. I-LIX; Buch, *La Compagnie*, 37, pp. 195-237.

45 Muller, *De Oost-Indische Compagnie*, pp. LVI-LVII; Buch, *La Compagnie*, 37, pp. 233-236.

46 Raben, 'Ayutthaya', pp. 251-273. For trade relations between Siam and China, see Sarasin Viraphol, *Tribute and profit*.

47 A general review of Vietnamese history in this period is offered in Taylor, 'Nguyen Hoang', pp. 42-69, and Li Tana, *Nguyen Cochinchina*.

48 Dutch-Vietnamese trade relations are treated extensively in Hoang Anh Tuan, *Silk for Silver*, in Buch, *De Oost-Indische Compagnie en Quinam*, pp. 74-104, and, in French, in Buch, *La Compagnie*.

49 The best summary of Burmese history is to be found in Lieberman, *Burmese Administrative Cycles*, and in his *Strange Parallels*, pp. 85-212. See also Liebermann's 'Was the Seventeenth Century a Watershed', pp. 214-250.

retrenchment and reconsideration of its main tasks. In this framework its settlements on the mainland of South-East Asia were weighed up again and, with the exception of Siam, all were finally found too light in the balance. As much as the promising beginnings of these posts had been, this result was a direct consequence of the situation on the Chinese and Japanese markets, where trade in the long run proved unable to fulfil the Company's initial great expectations.[50]

Looking back on two centuries of Company history in the region, the conclusion has to be that the VOC was tremendously dependent on internal developments in the two largest economies in the region: China, which was far and away the most dominant in East and South-East Asia on account of its enormous territory, population and trade, and the island empire of Japan. As tried the various surrounding kingdoms, the principal goal of the Company was to profit from the enormous economic potential of China both as a mass supplier of such sought-after commodities as silk, porcelain and tea and as an insatiable market for its Asian and European products. At the same time, the rulers in the neighbouring countries and in insular South-East Asia were constantly afraid that their domains would be flooded with large numbers of Chinese immigrants; an anxiety which occasionally could transform into real anti-Chinese pogroms, like that in Batavia in 1740.

During the Ming dynasty, for similar reasons the emperors also adopted an ambivalent attitude to the economic life in their empire. This ambivalence was prompted when growing prosperity in the coastal provinces in the sixteenth and seventeenth centuries robbed them of some of their supreme authority and in reaction they curbed Chinese overseas trade. After the definitive victory of the Manchus over the Ming in 1683, the hyper-dynamism in the Chinese economy in the eighteenth century found an outlet in an unprecedented boom in production and trade. This was at least in part the result of large-scale emigration of Chinese traders, agricultural labourers, miners and craftsmen, which throughout South-East Asia served as a catalyst for a tremendous boost in the growth of prosperity. At this point, the VOC had to let go of most of the initiative and within South-East Asia withdrew for the better part to the Malay Archipelago, where it was also able to profit to a certain extent from the Chinese expansion.

Despite its early fascination with China and the power of the Chinese economy, in the seventeenth century the main focus of the Company's interest was on Japan, where it was completely subject to the wishes of the shogunate, without the slightest possibility of following its own policy. To an extent, this orientation was the result of the harmful effects of the seemingly endless power struggle in China between the Ming and the Manchus, but it was also prompted by the demand for precious metals in all the trading areas in which the Company was involved. In order to obtain Japanese precious metals, the VOC constantly strove to gain entry to the Chinese silk market, between 1624 and 1662 in particular through its own office in Taiwan. Besides this, at a very early period it had tapped into regional markets which had close trading links with China, the first being Patani and Siam.

Regarding the latter, the closure of Japan after 1633 was the catalyst which opened the door for the Company in the following years at least to take over the place of the Japanese trade diaspora in Cambodia and Vietnam. Between c. 1640 and 1660, Siamese and Taiwanese deerskins and Vietnamese silk were the most important exchange commodities in Japan. Following the loss of its headquarters in Taiwan in 1662, there were some years of energetic but fairly unsuccessful attempts to force an alternative entry to China, directly via Fuzhou or by the circuitous routes through Bhamo and Tinnam.

As a consequence of the growing number of restrictions which Japan, from 1668, placed on the export of its precious metals, the High Government showed itself less inclined to maintain expensive factories all over Mainland South-East Asia, in particular when it turned out that Indian silk and textiles could also be used as commodities in the copper trade with Japan. In the atmosphere of reforms and retrenchments which haunted the Company in the closing decades of the seventeenth century, it seemed the better option for the VOC to withdraw almost entirely to its own possessions in the East Indies and to use Chinese traders in Batavia, who had been importing products from their own country for a long time. Therefore, in its macro-economic deliberations around the turn of the century, the significance of China and Japan dwindled correspondingly and the emphasis shifted to India. This was to change again after about 1720 with the sudden growth of the tea trade and consequently a short time later the Company once again began to sail to China with its own ships and from 1728 was (semi-)permanently represented in Canton. In the meantime, having been entrenched in its powerful administrative centre Batavia for over a century, the VOC had begun to act more or less like a regional ruler rather than as a flexible commercial organization. Somewhat later in the eighteenth century, as such it would show itself no longer able to play an adequate part in the new economic developments in Asia.

Brief Chronology

1486-1599	Burma: Toungoo dynasty in Pegu; 1548-1599: wars of conquest in Ava, Siam, Lan Na and Lan Sang
1539-1787	Trinh dynasty in North Dai Viet (Tonkin)
1549-1614	Jesuit mission in Japan
1557	Portuguese found factory in Macau
1558-1777	Nguyen dynasty in South Dai Viet (Cochin China; Quinam)
1571	Portuguese establish factory in Nagasaki
1571	Spanish found Manila
1584-1624	Spanish active in Japan
1585-1588	Centralizing tendency in Japan under Hideyoshi Toyotomi
1592-1598	Japanese invasion of Korea and China
1590-1605	Siam under King Naresuan
1593	Thai troops occupy Moulmein (until 1614), Tavoy (until 1614) and Tenasserim (until 1764)
1594	Thai troops occupy Oudong/Lovek (Cambodia; until 1618)
1600	Arrival of the *Liefde* in Japan
1600-1615	Centralization in Japan under Tokugawa Ieyasu after the Battle of Sekigahara (1600) and siege of Osaka (1615)
1601	Van Neck in Macau; Van Groensbergen in Dai Viet
1601-1602	Three Dutch pre-VOC companies open factory in Patani
1603	Beginning of the Tokugawa shogunate
1605	Burma: restoration of Toungoo dynasty
1608	VOC opens factory in Ayutthaya
1609-1640	VOC factory in Hirado
1620-1674	Wars between Trinh and Nguyen in Vietnam
1620	VOC opens factory in Cambodia
1622-1623	VOC closes trading offices in the Gulf of Siam: Patani, Ayutthaya, Singora (Songkla) and Cambodia
1622-1624	VOC besieges Macau and establishes itself in the Pescadores
1624	VOC reopens factory in Ayutthaya
1624-1662	VOC establishes itself in Taiwan (Fort Zeelandia)
1627-1683	Coastal empire under the Zheng dynasty under Zheng Zhilong (Iquan), Zheng Chenggong (Coxinga), Zheng Jing and Zheng Keshuang
1628-1633	Japanese embargo on Dutch maritime trade
1629	Closure of VOC factory in Ayutthaya
1632-1636	King Prasat Thong regains control of the provinces in the Malay Peninsula: Ligor and Songkhla; Pattani follows in 1636
1633-1639	Japanese policy of closure (*sakaku-rei*)
1633-1638	VOC trade with Faifo (Hoi An)
1633	VOC reopens factory in Ayutthaya
1634	VOC opens factories in Burma: Syriam, Pegu, Ava and Prome (until 1655)
1635	Burma: King Thalun moves capital to Ava
1636	VOC reopens factory in Cambodia
1637	VOC opens factory in Tonkin (Vietnam)
1637-1638	Japan: Shimabara Rebellion
1639	Portuguese expelled from Japan after closure policy
1641	VOC moves from Hirado to Deshima
1641-1642	Wusthof Mission to Laos
1641-1655	Japan: introduction of *pancado* or *itowappu* system for Chinese silk
1641-1664	Prohibition on export of gold in Japan
1642	Reopening of VOC factory in Ligor
1642-1644	Punitive expeditions against the Nguyen; in 1643 defeat of a VOC squadron at the mouth of the Gianh River
1643	Cambodia: attack on VOC factory, followed by a punitive expedition in 1644
1644	Manchus capture Peking; beginning of the Qing dynasty (until 1911)
1646	Manchus capture Fujian and Guangdong; Zheng Zhilong taken prisoner
1646	VOC given monopoly on deerskins in Ayutthaya (until 1654)
1647-1659	Repeated revolts against Siam in the Malay Peninsula, especially Songkhla and Kedah
1648-1650	Rebellion in Canton: Zheng Chenggong consolidates power along the south-east coast of China
1650	Manchus reconquer Canton under Shang Kexi
1653	The *Sperwer* with Hendrick Hamer strands in Korea
1656	VOC reopens factory in Cambodia
1655	Embassy of Pieter de Goyer and Jacob Keyzer to Peking
1657-1658	Nguyen annex Champa and Mekong after intervention in Cambodia
1658	VOC closes factory in Cambodia
1659	Yangtze offensive by Zheng Chenggong
1660-1734	Tin contract Ligor (restored after 1754)
1662	Zheng Chenggong conquers Taiwan
1662	Manchu invasion into Burma
1662-1665	Naval expeditions against the Zheng bases at Amoy, Quemoy and other parts of the south coast of China under Balthasar Bort; limited VOC trade in Fuzhou
1663	VOC closes factory in Ayutthaya
1664	VOC reopens factory in Cambodia
1664	VOC reopens factory in Ayutthaya, restoration on monopoly on deerskins
1664-1668	VOC Fort at Chilung on the north coast of Taiwan
1666	Embassy of Pieter van Hoorn to Peking
1667	Zheng troops capture VOC factory in Cambodia; definitive closure factory
1668	Japan: prohibition on export of silver by VOC
1669-1676	Citizens in Batavia allowed to conduct private trade with China
1664 / 1672	Factory Ligor from directorship Malacca to Ayutthaya; VOC acquires tin monopoly
1672-1685	Japan: government introduces fixed import prices for all goods (appraisal trade, *shiho shoho*)
1673-1681	Rebellion of the Three Warlords in South China, namely: Wu Sangui (Yunnan), Shang Kexi (Guangdong) and Geng Jingzhong (Fujian)
1676-1681	VOC trade in Fuzhou
1680	VOC shuts down factories in Burma
1683	Manchu expeditionary forces capture Taiwan
1684	Liberalization of Chinese trade under the Kangxi Emperor (1662-1722)
1685	Japan: introduction of an import ceiling (*jodaka*) for VOC and Chinese and reintroduction of *pancado/itowappu* system for all commodities; devaluation of gold *koban*
1685	Embassy of Vincent Paets to Peking
1689	End of direct VOC trade with China
1697	Japan: intensification of government control of foreign trade through the establishment of the *Geldkamer* (Nagasaki *kaisho*)
1700	VOC closes factory in Tonkin
1716	Japan: intensification of government control of foreign trade; reintroduction of appraisal trade
1717-1723	Temporary halt to China trade
1727	Renewed liberalization under the Yongzheng Emperor (1723-1735)
1728	VOC opens representation in Canton; beginning of direct trade to Canton (until 1733)
1734-1756	China trade again via Batavia
1740	Massacre of Chinese in Batavia
1740-1755	Mon revolt in Pegu
1743-1761	Tea trade opened to VOC officials (*recognitiehandel*)
1752	VOC stops gold export from Japan
1752-1819	Burma: Konbaung dynasty
1756	VOC reopens direct trade to China under China Commission; closure of VOC factory in Ligor
1766-1770	Sino-Burmese War
1767	Burmese destroy Ayutthaya; VOC factory there abolished
1784	Burmese annexation of Arakan
1791	VOC obtains monopoly on import of tea into the Republic
1858-1860	Gradual closure of Deshima
1868	End of the Tokugawa shogunate

50 For a review of Dutch-Burmese relations, see Dijk, *Seventeenth-century Burma*.